

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

ROČNÍK 15 (47)

Rozšířený koncept bezpečnosti a česká bezpečnostní praxe

Od 90. let 20. století jsme svědky debaty o tzv. rozšířeném konceptu bezpečnosti (Extended Concept of Security). [1] Podle tohoto pojetí národní stát již není jediným privilegovaným referenčním objektem bezpečnosti. Jednotlivé entity (jednotlivci, komunity, privátní subjekty, národy, státy) vyžadují různá bezpečnostní prizmata a přístupy. Klasický model vnitřní bezpečnosti (a bezpečnosti obecně) je tedy rozšířen: od vojensky pojaté bezpečnosti národního státu směrem k mezinárodním – globálním i regionálním – ekonomickému, sociálnímu, environmentálnímu či lidskoprávnímu dimenzím problematiky bezpečnosti. Odpovědnost za takto pojatou bezpečnost už nemůže ležet pouze a výhradně na národním státu: odpovědnost je rozšířena „nahoru“, tj. směrem k mezinárodním organizacím, a „dolů“, tj. k výkonu samospráv, komunit, nevládních organizací, soukromých subjektů a občanům.

Ilustrují to i změny ke kterým došlo v posledních letech v oblasti zajišťování bezpečnosti v České republice a které byly ovlivněny i jejím vstupem do Evropské unie 1. května 2004. Z hlediska bezpečnosti země to byl významný předěl. Po vstupu do nejvýznamnější mezinárodní bezpečnostní organizace – Severoatlantické aliance v roce 1999 se ČR stala členem velmi silného politickoeconomického seskupení, které je v současné době jedním z hlavních aktérů světové politiky a ekonomiky. Bezpečnost země se výrazně zvýšila, což lze dokumentovat i faktem v české historii zcela ojedinělým: všechny sousední země jsou jako členové EU či NATO našimi spojenci.

Členství v obou zmíněných organizacích ale na druhé straně znamená i větší odpovědnost České republiky za zajišťování bezpečnosti v širším evropském i globálním měřítku, které mj. vyplývá z řady závazků, které na sebe Česká republika v tomto směru přebrala. Role České republiky při zajišťování mezinárodní bezpečnosti je ale úzce spojena i se schopností udržovat na patřičné úrovni vnitřní politickou, ekonomickou a sociální stabilitu, účinně čelit všem hrozbám, které tuto stabilitu mohou ohrožovat, kam mj. patří především terorismus, aktivity organizovaného zločinu a též kriminalita všeho druhu, jejichž působení má v dnešním globalizovaném světě internacionální charakter. Patří sem ale též hrozby nezáměrné jakými jsou např. rozsáhlé živelní pohromy, které postihly v poslední dekádě několikrát i Českou republiku a měly i přeshraniční charakter. Vcelku tak dochází ke stále silnějšímu prolínání bezpečnosti na úrovni globální, národní, regionální i lokální, což bezprostředně ovlivňuje nejen fungování všech součástí bezpečnostního systému, ale i jednání orgánů státní správy a samosprávy na všech úrovních, nevládních organizací i jednotlivých občanů.

1. Rozšiřování „bezpečnostní hranice“ České republiky

Bezpečnost České republiky se silně prolíná s bezpečností celé Evropské unie. Imperativem je v tomto směru jeden z klíčových závěrů tzv. **Haagského programu pro posílení svobody,**

bezpečnosti a práva v Evropské unii [2], který konstatuje, že členské státy by při ochraně národní bezpečnosti měly plně přihlížet k bezpečnosti EU jako celku.

Haagský program přímo reflektuje bezpečnostní strategii Evropské unie [3], přijatou v prosinci 2003, ve které je definováno pět základních bezpečnostních hrozeb: terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, regionální konflikty, rozpad států – především v nestabilních regionech – a organizovaný zločin. Z hlediska obrany a ochrany teritoria Evropské unie (European Homeland) je důležité, aby každý členský stát EU – tedy i Česká republika – se zapojil efektivním způsobem do boje s těmito hrozbami. Vzhledem k jejich globálnímu charakteru a vzájemné propojenosti je proto legitimní, že i Česká republika, v souladu s politikou EU postupně rozšiřuje svoje „bezpečnostní hranice“, které začínají a končí daleko za jejími hranicemi faktickými.

Příkladem může být v tomto směru např. plánovaný vstup České republiky do tzv. schengenského prostoru v roce 2007. [4] Velký význam má i angažovanost České republiky prostřednictvím jejích vojenských kontingentů v řadě misí OSN, NATO a EU. Patrná je především angažovanost ČR na teritoriu západního Balkánu [5], neboť jak z hlediska našich, tak i evropských strategických zájmů je velmi důležité přispívat ke stabilizaci situace v regionu, který stále je a potenciálně může být zdrojem většiny hrozeb definovaných v evropské bezpečnostní strategii s přímým dopadem na vnitřní bezpečnostní situaci České republiky a celé Evropské unie. Bez přítomnosti mezinárodního společenství by zde totiž mohlo dojít na základě předcházejícího období občanských válek k prohloubení a rozšíření politické, ekonomické, sociální a bezpečnostní nestability vyvolávající např. neřízenou migrační vlnu, posílení pozic organizovaného zločinu a jeho aktivit soustředěných především na pašování a distribuci drog, obchod s lidmi a praní špinavých peněz. Nelze podceňovat ani možnost rozšíření aktivit islamistických teroristických skupin využívajících region jako základnu pro své působení v Evropě.

V příštích letech je nutné počítat s tím, že charakter militárních operací s účastí ČR, resp. Armády České republiky, bude stále rozmanitý. Od operací stabilizačních a mírových, až k operacím vysoké intenzity, přičemž tyto operace mohou probíhat současně na více místech a budou klást nejvyšší nároky nejen na materiální a finanční zajištění, ale také na odbornou připravenost a morální odhodlání příslušníků ozbrojených sil. Dosažení plných operačních schopností AČR v souladu s cíli a úkoly reformy ozbrojených sil v horizontu roku 2012 je tak klíčovou podmínkou. Splnění těchto cílů bude ovšem záviset i na příznivém vývoji ekonomiky, který může garantovat vyčlenění potřebných finančních prostředků na realizaci reformy a udržování moderních a mobilních ozbrojených sil.

V kontextu úsilí o dosahování bezpečnostní stability v blízkých i vzdálenějších regionech Evropy má bezprostřední význam i vstup ČR, resp. AČR do vytváření bojových uskupení EU [6], které by měly plnit široké spektrum úkolů od humanitárních a záchranných operací, přes mírové mise, až po operace bojových sil v krizovém řízení včetně vynucení míru. Právě **koncepce bojových uskupení EU** zdůrazňuje důležitost programů a projektů postkonfliktní stabilizace založených na ekonomické a humanitární pomoci.

To ostatně vyplývá z logiky unijní bezpečnostní strategie, která specifikuje třídu unijní angažovanosti v konfliktních regionech: mobilní, flexibilní vojenské síly, policie a civilní kapacity pro post krizové situace, použití dvou uvedených komponentů v kombinaci a koordinaci s humanitární, obchodní a rozvojovou politikou. [7]

2. Posilování vnitřní bezpečnosti EU v rámci rozšířeného konceptu bezpečnosti

Prolínání nejrůznějších rovin zajišťování bezpečnosti a aktérů, kteří do tohoto procesu vstupují, vzájemná propojenost nástrojů „tvrdé“ (hard) a „měkké“ (soft) bezpečnosti je přitom v současné době patrná i při zajišťování vnitřní bezpečnosti jak na národní úrovni jednotlivých členských zemí unie, tak i v rámci unie jako celku. Potvrzuje to nejen zmíněný haagský program o posílení svobody, bezpečnosti a práva, ale i pětiletá „cestovní mapa“ pro svobodu, spravedlnost a bezpečnost, přijatá Evropskou komisí v roce 2005, jež určuje deset priorit pro aktivity EU na poli boje s terorismem, organizovaným zločinem, v oblasti migrační a vízové politiky. Všechny tyto kroky mohou v konfrontaci s potřebou efektivněji čelit bezpečnostním hrozbám vést k vytváření konceptu vnitřní bezpečnosti EU.

Francois Heisbourg, ředitel pařížské Nadace pro strategický výzkum, v publikaci Centra pro evropskou reformu v Londýně „European way of war“ [8] v této souvislosti navrhl, aby EU vypracovala svoji „Strategii vnitřní bezpečnosti“, která by specifikovala vzájemné vazby mezi širokým spektrem politických a bezpečnostních nástrojů – zpravodajstvím, spravedlností, policií, civilní obranou, armádou, zdravotnictvím, což by v konečném důsledku mohlo pomoci vytvořit evropskou verzi „homeland security“. [9]

Důležitost takového kroku je možné ilustrovat na prognóze Institutu bezpečnostních studií EU (ISS EU) o vývoji bezpečnostní situace v Evropě v horizontu 2025. [10] Za hlavní hrozby EU a jejím občanům jsou považovány terorismus a epidemie, které mohou díky vzrůstající zranitelnosti a vzájemné závislosti moderních společností působit i v případě omezeného počtu obětí silně destabilizačně na politickou i ekonomickou situaci v národním i globálním měřítku. Důsledky teroristického útoku na Spojené státy v září 2001, v Madridu v březnu 2004, v Londýně v červenci 2005 a v řadě dalších míst po celém světě, epidemie AIDS, SARS (těžký akutní respirační syndrom) či ptací chřipka jsou přesvědčivými příklady.

Prognóza ISS EU věnuje značnou pozornost i organizovanému zločinu. Pouze v Evropě podle prognózy operují čtyři tisíce zločineckých organizací majících desítky a stovky tisíc členů, spolu se šedou zónou působící v oblasti informačních technologií, vědě a finanční sféře, což z něj činí klíčovou bezpečnostní hrozbu. [11] Prognóza též předpokládá, že organizovaný zločin bude ve stále větší míře využívat procesů globalizace k rozšiřování svých sítí a nelegálních aktivit. Nejzávažnější je přitom možnost infiltrace organizovaného zločinu do politiky a státní správy.

Z uvedených faktů vyplývá, že širokému spektru zmíněných hrozeb může čelit pouze takový bezpečnostní systém, který bude splňovat dva požadavky: musí být státem řízeným systémem, dostatečně centralizovaným, přitom flexibilním, zajišťujícím jednotný a koordinovaný postup na všech úrovních systému při realizaci potřebných opatření; a zároveň musí poskytovat dostatek prostoru, aby bylo možné bezpečnostní problémy (v širokém pojetí) řešit v co možná nejnižších patrech systému.

Dva američtí experti J. Ciuffo a A. D. Rankin ze Střediska pro strategická a mezinárodní studia v této souvislosti uvedli, že „... národní bezpečnost již není na výhradní zodpovědnosti těch agentur, které jí tradičně měly v popisu práce. Je třeba, aby do hry vstoupili noví hráči včetně zdravotnických a sociálních služeb, státních a místních orgánů a soukromého sektoru. Je třeba integrovat a uplatnit všechny prostředky“. [12]

3. Možnosti a limity bezpečnostního systému České republiky

Je důležité, že i přes řadu problémů se po roce 1989 podařilo v ČR vytvořit potřebný základ a rámec pro vytváření bezpečnostního systému, který by splňoval výše uvedená kritéria. Jedná se především o novou krizovou a brannou legislativu a zásadní doktrinní dokumenty zajišťování bezpečnosti České republiky. Mj. se jedná o:

- ❑ dva ústavní zákony,
- ❑ čtyři klíčové zákony vymezující oblast krizového řízení a zajišťování obrany,
- ❑ 23 právních předpisů,
- ❑ 19 prováděcích předpisů,
- ❑ tři bezpečnostní (1999, 2001, 2003) a tři vojenské strategie,
- ❑ zásadní koncepční dokumenty vymezující průběh a cíle reformy ozbrojených sil.

V roce 2006 byla poprvé zpracována a vládou schválena Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti České republiky, která v návaznosti na Bezpečnostní strategii přijatou v roce 2003 hodnotí stav zajištění bezpečnosti vůči stávajícím a předpokládaným hrozbám a jejich možným dopadům na Českou republiku.

Spolu se Zprávou o zajištění bezpečnosti České republiky byly též přijaty rezortní „bezpečnostní“ zprávy: Zpráva o zajištění obrany České republiky (ministerstvo obrany), Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR v roce 2005 (ministerstvo vnitra) a Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti ČR v oblasti ochrany před mimořádnými událostmi (ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru).

Stále ovšem chybí ucelená koncepce bezpečnostního systému České republiky, jež nebyla zpracována ani na základě vládního úkolu z roku 2002. Koncepce měla být zpracována do konce roku 2004, nicméně výsledkem bylo pouhé přijetí dokumentu s názvem „Optimalizace bezpečnostního systému ČR“. V daném případě se ovšem nejedná o koncepci, nýbrž o souhrn dílčích opatření v řízení bezpečnostního systému. Jejich potřeba vyplynula z empiricky zjištěných bezprostředních problémů při dosavadním fungování bezpečnostního systému, zejména při povodních v roce 2002. Tato opatření mají sice věcnou logiku, ve většině případů jejich realizace přispěje ke zkvalitnění řízení bezpečnostního systému. Nejsou to však opatření, která mají zásadní systémový charakter a nezajistí tak nezbytné systémové změny. [13]

Autoři a předkladatelé dokumentu tvrdí, že nasazení bezpečnostního systému potvrdilo jeho funkčnost, a proto není zapotřebí vypracovávat novou koncepci bezpečnostního systému. Ve skutečnosti ale žádná platná současná koncepce bezpečnostního systému zatím neexistuje. Právě tuto absenci celostní koncepce bezpečnostního systému ČR velmi silně pociťoval tým připravující koncepci reformy ozbrojených sil, jež byla zahájena v roce 2001, a proto doporučil její vypracování.

Překvapivě to vyjádřil tehdejší náměstek ministra obrany Jan Váňa, který řekl, že „reforma ozbrojených sil předskočila architekturu systému bezpečnosti, která měla být hotova jako první“. Bezpečnostní systém ČR totiž vznikl a rozvíjí se postupnou a složitou integrací existujících relativně samostatných prvků, jež parciálně zajišťují bezpečnost, obranu a ochranu státu a jeho občanů.

Optimalizace bezpečnostního systému v daném pojetí také jednostranně preferuje funkcionalitu. Jednostranný důraz kladený na funkcionalitu je sice pochopitelný, protože ta je

viditelná, ale zkušenosti s výstavbou velkých sociálních systémů jsou jiné. Při jejich rozvoji je kladen důraz především na jejich efektivitu. Je totiž řada funkčních sociálních systémů, které bez zásadních systémových změn vedoucích k efektivitě, nemají perspektivu (nejznámějším příkladem jsou penzijní a zdravotní systémy).

Efektivita je i jednou ze základních cílovou vlastností, jedním z cílových stavů bezpečnostního systému. Dobře je to vyjádřeno v poslední Bezpečnostní strategii České republiky (2003), kde se mj. uvádí: „Bezpečnostní systém musí neustále reagovat na vývoj a změny v oblasti bezpečnosti, a proto je potřebné jej průběžně aktualizovat a zdokonalovat. Vláda ČR za tímto účelem připravuje koncepci bezpečnostního systému, ve které klade důraz na jeho efektivitu a zjednodušení a na kvalitní spolupráce a koordinace mezi jednotlivými prvky a oblastmi bezpečnostního systému ...“

Druhou základní cílovou vlastností, kterou dokument opomíjí, jsou opatření zajišťující přiměřenost bezpečnostního systému. Současné technologie uplatňované při zajišťování bezpečnosti jsou zdrojově velmi náročné a až na výjimky si je nemůže pořídit v plném rozsahu žádný stát. **Proto i Česká republika může rozvíjet bezpečnostní systém jen přiměřený jejím možnostem a absenci jeho některých prvků musí řešit spoluprací s občany, se soukromým sektorem, především zahraniční spoluprací.** Problematiku efektivitu, která je samozřejmě podmíněna funkčností a přiměřeností bezpečnostního systému, však předkládaný dokument neřeší. Její význam přitom vyplývá i z faktu, že na zajištění bezpečnosti státu a jeho právní ochranu je ročně ze státního rozpočtu určeno více jak 110 miliard korun. [14]

Záměr provést pouhou optimalizaci bezpečnostního systému je tak typickým příkladem úzce pojaté reaktivní politiky, zatímco bezpečnostní politika vyžaduje mix politiky aktivní a reaktivní.

Absence dokumentu Koncepce bezpečnostního systému České republiky tak může limitovat i rozvoj jeho jednotlivých prvků, což se v prvé řadě týká integrovaného záchranného systému (IZS) a jeho základních složek – Hasičského záchranného sboru, Policie ČR a zdravotnické záchranné služby. Význam IZS je přitom dán jeho schopností zvládat mimořádné události celostátního, regionálního i lokálního dosahu (povodně, průmyslové havárie, požáry, dopravní nehody, nepokoje v souvislosti se sportovními utkáními, neohlášené masové hudební produkce ohrožující veřejný pořádek, apod.). [15] V této souvislosti je nutné uvést, že IZS věnuje značnou pozornost i přípravě na zvládání následků možných teroristických útoků na teritorium České republiky, což dokládá několik cvičení uskutečněných v letech 2005–2006.

I přes rozsah působení IZS je zásadním problémem dořešení jeho financování. Z dlouhodobého hlediska je zřejmě neúnosné, aby pouze rozpočty státu, krajů, obcí a veřejného sektoru vůbec byly jedinými zdroji pro udržení úrovně ochrany před mimořádnými událostmi. Velmi silně zde absentuje především vstup soukromého sektoru, který v mnoha případech využívá zásahů IZS především v segmentech podnikání s vysokým potenciálem rizika vzniku mimořádných událostí. Alternativou v případě nedohody o vstupu soukromého sektoru do financování zásahů může být i přenesení části odpovědnosti za jejich zajištění na jeho bedra, mj. prostřednictvím využívání soukromých služeb podnikajících v oblasti zajišťování bezpečnosti. Bude nutné také vyřešit otázku možného zapojení pojišťovacího sektoru do financování IZS, např. formou tzv. požární daně.

Nedostatek finančních prostředků na fungování IZS způsobuje, že se snižuje úroveň ochrany před mimořádnými událostmi. Dochází k rostoucímu morálnímu i fyzickému opo-
třeбенí záchranné a požární techniky, nedostatečně jsou zajištěny ochranné prostředky

pro policisty a zdravotnické záchranáře a velmi nízká je i podpora občanským sdružením záchranářského zaměření. Všechny tyto skutečnosti mohou mít negativní důsledky např. v případě potřeby čelit následkům potenciálního teroristického útoku (útoků), kde je prioritou minimalizace jeho následků, což je mj. jeden z důležitých cílů protiteroristické strategie EU. [16]

Jedním z deficitů bezpečnostního systému je v této souvislosti nedocení role policie jako jednoho z hlavních nástrojů v boji s terorismem na území ČR. V současnosti není vybavena, vycvičena a organizačně způsobilá pro plnění tohoto úkolu, ač disponuje poměrně velkou silou 40 tisíc příslušníků.

Na pořad dne se také dostává otázka užší spolupráce Policie ČR a českých zpravodajských služeb především v oblasti výměny informací, koordinace činnosti a společného používání technických prostředků sloužících k boji proti terorismu. Jednou z podmínek pro odstranění tohoto deficitu je i provedení zásadní reformy Policie ČR, která by z ní učinila moderní profesionální policejní sbor. Její realizace ale zatím naráží na absenci shody o podobě a parametrech takové reformy napříč relevantním politickým spektrem.

Nereformovaná policie také stále nemá potřebnou důvěru veřejnosti, což je dáno často osobními negativními zkušenostmi občanů s její schopností čelit kriminalitě především na místní úrovni (násilná a majetková kriminalita). Ve výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění z února 2005 na otázku „z čeho máte největší obavy“ uvedlo 13 % dotázaných odpověď obavy z kriminality, obavy o vlastní bezpečnost a z toho, že se stanou obětí nějakého trestného činu. Ve výzkumu z března 2005 uvedlo při hodnocení podmínek v místě bydliště 54 % dotázaných spokojenost a 44 % nespokojenost s bezpečností. [17] Na druhé straně je ale nutné uvést, že se podařilo v posledních letech snižovat celkovou míru kriminality. Podle dostupných statistik byla např. míra kriminality v roce 2004 nejnižší od roku 1995 (351 629 trestných činů v roce 2004 proti 375 630 trestným činům v roce 1995, nejvyšší pak byla v roce 1999 – 426 626 trestných činů). [18] Otázkou samozřejmě je nakolik tato čísla odrážejí skutečnou míru kriminality za situace, kdy se liší metodika statistiky kriminality mezi Policií ČR a rezortem spravedlnosti. [19] Nicméně vnímání skutečného ohrožení vyplývajícího z kriminality může být částečně zkresleno i silným vlivem médií, které často výrazně preferují „kriminální“ témata a občan následně podlehe jejich optice.

Silně negativním rysem ovlivňujícím míru důvěryhodnosti nejen policie, ale též justice a dalších bezpečnostních složek u občanů je celá řada velmi závažných kauz, které naznačují i průnik organizovaného zločinu do jejich struktur (Berdychův gang, aktivity a útek R. Krejčíře, spory mezi elitními složkami policie navzájem a mezi nimi a Inspekcí ministerstva vnitra, řízení Národního bezpečnostního úřadu, apod.). Velmi negativní jsou v tomto směru i úniky tajných informací o vyšetřování řady kriminálních případů, týkajících se organizovaného zločinu na veřejnost a do médií, které je v konečném důsledku i silně znesnadňuje, nebo i maří. V některých případech jsou tyto úniky využívány i k pokusům o destabilizaci politické situace v zemi. V případě neřešení těchto závažných problémů může dojít i k oslabení důvěry ve schopnost ČR a jejích bezpečnostních a justičních složek efektivně bojovat proti organizovanému zločinu a terorismu v nadnárodním rámci. Týká se to jak EU jako celku, tak i jejích jednotlivých členských zemí. Může se to např. dotknout úrovně spolupráce ČR s Evropským policejním úřadem (EUROPOL), [20] nebo Evropským justičním úřadem (EUROJUST). [21]

4. Závěrem

Politický, ekonomický a bezpečnostní vývoj ve světě v následujících letech rozhodně nebude bezrozporný a bude doprovázen celou řadou bezpečnostních hrozeb a rizik. Těmto hrozbám i rizikům bude čelit i Česká republika. Bude se tak dít na řadě úrovní – především evropské, národní, regionální i lokální s účastí mezinárodních organizací, států a jeho složek, ale i nestátních aktérů a také jednotlivých občanů. Klíčovým faktorem vytvářejícím předpoklady pro zajištění odpovídající úrovně bezpečnosti země bude kvalita rozhodovacích procesů v bezpečnostní politice do kterých by měly být zahrnuty všechny zmíněné subjekty. Největší odpovědnost zde bude ale i nadále mít vláda, parlament a politické strany v něm zastoupené.

Zásadním úkolem je pokračovat na bázi politického konsenzu ve vytváření funkčního bezpečnostního systému země, který by byl schopen plnohodnotně čelit celému spektru bezpečnostních hrozeb a rizik, a to i v rámci širší mezinárodní spolupráce, především pak na půdě EU a NATO. V maximální možné míře by také měla být zajištěna širší společenská diskuze o prioritách a cílech bezpečnostní politiky země, která je významným nástrojem demokratické kontroly bezpečnostního systému a jeho jednotlivých komponentů. Právě takový přístup může být jednou ze záruk plnohodnotného uplatnění rozšířeného konceptu bezpečnosti v praxi. [22]

Poznámky k textu:

- [1] ROTHSCHILD, E. What is security? *Daedalus*, Summer 1995. Boston, vol. 124, iss. 3, str. 53-109.
- [2] Viz Dokument Rady EU z 8.12. 2004 (4292/04) *Závěry předsednictví*. Brusel 4 a 5. listopadu 2004. Příloha 1, Haagský program: posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii (The Hague Programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union) Je to v podstatě pětiletý program užší spolupráce na úrovni EU v oblasti spravedlnosti, vnitra, na léta 2005 až 2010. Hlavním těžištěm programu je vytvoření společné azylové politiky pro všech 25 členských států EU.
- [3] http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.ASP?id=266&lang=CS&mode=g. *A Secure Europe in a Better World*.
- [4] Schengenský prostor je území části Evropy, na kterém mohou osoby překračovat hranice smluvních států bez toho, že by musely projít hraniční kontrolou. Prostor se označuje podle města Schengen v Lucembursku, kde byla 14. června 1985 podepsána příslušná mezistátní dohoda. V současné době zahrnuje v zásadě všechny členské státy EU kromě Irsko a Velké Británie, a navíc Island a Norsko. Schengenská dohoda se stala nedílnou součástí smluv EU. Rozhodnutím referenda z 5. července 2005 byla ratifikována schengenská smlouva také ve Švýcarsku. Země Schengenu zavedly pro celou oblast společnou vízovou politiku a dohodly se na zavedení účinných kontrol na svých vnějších hranicích. Na vnitřních hranicích lze po omezenou dobu provádět kontroly, pokud si to vyžaduje zachování veřejného pořádku či vnitrostátní bezpečnosti. Vstup do jednoho schengenského státu normálně umožňuje cestování celou smluvní oblastí bez dalších hraničních kontrol. Proto se na vnější hranici Schengenu musí hraniční kontrola provést současně zástupně pro všechny členské státy Schengenu. Podle schengenských smluv mají přípustná úřední rozhodnutí, která nějaké osobě zabrání vcestovat, působnost prakticky pro celý schengenský prostor. Co se týče ČR, systematická příprava na vstup do schengenského prostoru probíhá již od roku 1998 s tím, že by se tak mělo stát společně s dalšími státy visegrádského uskupení v říjnu 2007.
- [5] Kontingent AČR např. působí v misi KFOR v Kosovu, probíhající v gesci NATO a v misi ALTHEA v Bosně a Hercegovině, která je v současnosti největší vojensko-civilní operací EU. V regionu též působí čeští policisté v rámci policejních misí EU EUMP a PROXIMA na území Bosny a Hercegoviny, resp. Makedonie.
- [6] ČR vytvoří toto uskupení společně se Slovenskem. Uskupení bude připraveno k operačnímu použití ve druhé polovině roku 2009.
- [7] V této souvislosti je možné zmínit výstup studijní skupiny o evropských bezpečnostních schopnostech „Humanitární evropská bezpečnostní doktrína“ ze září 2004 zpracovaný pod vedením prof. Marie Káldorové z London School of Economics na vyžádání vysokého představitele EU pro zahraniční a bezpečnostní politiku J. Solany. Doktrína konstatuje, že občané Evropy se nemohou oddělit od bezpečnosti lidí kdekoli ve světě,

a proto má EU zásadní zájem na rozvíjení kapacit a schopností, které by přispívaly ke globální lidské bezpečnosti. Dokument proto mj. počítá se zřízením sil humanitární bezpečnostní reakce, které budou mít zpočátku 15 tisíc příslušníků, z nichž minimálně jednu třetinu budou tvořit civilisté (policisté, právníci, humanitární pracovníci, administrátoři ap.).

- [8] EVERTS, S., FREEDMAN L., GRANT, CH, HEISBOURG, F., KEOHANE D., O'HANLON, M. (2004): *A European way of war*. London: Centre of European Reform, 2004.
- [9] V této souvislosti je možné uvést, že přístup Evropské unie k postupnému prohlubování komplexního charakteru zajišťování bezpečnosti je i odrazem přístupů Spojených států. Ty přistoupily po 11. září k velmi zásadní centralizaci všech složek zabývajících se vnitřními i vnějšími aspekty bezpečnosti země, což se mj. projevilo zřízením Ministerstva vnitřní bezpečnosti. Primární funkcí tohoto ministerstva je zajistit vnitřní ochranu proti teroristickým útokům, minimalizaci zranitelnosti takovými vnitřními teroristickými útoky, a minimalizaci jejich následků a maximalizaci jejich odstraňování. Svůj úkol ministerstvo plní prostřednictvím mobilizování zdrojů, kterými disponuje federální vláda, orgány jednotlivých států, místní samospráva, soukromý sektor i obyvatelstvo. Ministerstvo realizuje „Národní strategii vnitřní bezpečnosti“, která se soustřeďuje na šest životně důležitých oblastí: na sběr a vyhodnocování zpravodajských poznatků pro varování, ochranu hranic a bezpečnostní aspekty (osobní a nákladní) přepravy, vnitřní protiteroristická opatření, ochranu životně důležitých infrastruktur, obranu proti teroristickým útokům katastrofálního rozsahu a na připravenost a řešení krizových situací.
- [10] Global Context Study for an Initial ESDP Long Term Vision (LTV). *Long Term Vision*, Strand One. European Union Institute for Security Studies, 2006.
- [11] Pro ilustraci je možné uvést, že celkový roční obrat organizovaného zločinu činil ve světě cca 500 miliard dolarů (2 % celosvětového HDP).
- [12] CLUUFFO, J., RANKIN, D. Boj proti terorismu. *NATO Review*, zima 2001/2002, s. 14.
- [13] Mezi tyto systémové změny mj. patří odstranění výrazných duplicít v oblasti krizové a branné legislativy. Proto např. dochází k překrývání opatření uvedených v krizových plánech a plánech obrany, neefektivnímu a neracionálnímu zdvojování výdajů na civilní nouzové plánování a obranné plánování a v neposlední řadě budování „dvojí“ krizové infrastruktury při ministerstvech vnitra a obrany, atd. Není také systémově pojata reforma zpravodajského systému.
- [14] Pro ilustraci je možné uvést výši výdajů na zajištění bezpečnosti státu a právní ochranu v letech 2003-2006:

Druh výdaje/ období	Obrana	Civilní připravenost na krizové stavy	Bezpečnost a veřejný pořádek	Právní ochrana	Požární ochrana a IZS	Bezpečnost státu a právní ochrana
2003	44,6	1,5	31,5	16,6	7,5	101,7
2004	42,5	1,5	33,6	18,1	7,6	103,3
2005	42,9	1,8	38,3	17,6	7,5	108,1
2006	45,1	2,0	38,8	17,8	7,4	111,1

- [15] Praxe rozšířené koncepce bezpečnosti se ukazuje i na příkladech spolupráce základních složek IZS s ostatními složkami IZS kam mj. patří komunální havarijní služby, obecní a městské policie, zdravotnická zařízení, Armáda ČR, Báňská záchranná služba, Horská služba, Vodní záchranná služba Českého červeného kříže, Speleologická záchranná služba České speleologické společnosti a další.
- [16] Blíže o této otázce viz vystoupení protiteroristického koordinátora EU Gijs de Vriese 19. ledna 2006 v Centru pro evropskou reformu v Londýně (The European Union and the fight against terrorism), dostupné na http://www.cer.org.uk/articles/speech_gijs_de_vriese_19jan06.html.
- [17] Viz *Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2005*, Ministerstvo vnitra ČR 2005, str. 8.
- [18] Viz *Bezpečnost – sekundární analýza dat zpracovaná pro potřeby výzkumného záměru CESES FSV UK „Vize a strategie rozvoje české společnosti v EU“*, 2005.
- [19] Této otázce se věnuje i *Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2005* (str. 4-5).
- [20] Podle maastrichtské Smlouvy o Evropské unii slouží EUROPOL k výměně informací v rámci Evropského společenství, a tedy i policejní spolupráci při prevenci a boji s terorismem, ilegálním obchodem s drogami a závažnou mezinárodní kriminalitou, obchodem s lidmi, trestnými činy proti dětem, obchodem se zbraněmi, korupcí atd.
- [21] EUROJUST byl zřízen v roce 2002 ke zvýšení efektivnosti příslušných orgánů členských zemí EU při vyšetřování a soudním stíhání vážných zločinů překračujících hranice.
- [22] V roce 2002 vznikla na půdě CESES FSV UK koncepce systému komplexního řízení bezpečnosti ČR. Koncepce představuje obsahově organizační návrh komplexního řešení faktických i potenciálních ohrožení vojenského

a nevojenského charakteru. Součástí koncepce je detailní specifikace rozsahu jeho působnosti rozdělená do oblastí řízení zajišťování bezpečnosti, zajišťování zpravodajského zabezpečení a ochrany, zajišťování vnější bezpečnosti, zajišťování ochrany životů, zdraví a majetků obyvatelstva, zajišťování ochrany ekonomiky. Koncepce počítá s tím, že její realizace zasáhne široký okruh institucionálních i občanských subjektů a objektů bezpečnosti a obrany. V prvé řadě ústavní orgány a činitele: prezidenta republiky jako vrchního velitele, Parlament ČR, tj. Poslaneckou sněmovnu a Senát a jejich zahraniční, branné a bezpečnostní aj. výbory, vládu, soudní orgány. Mimo ústavní orgány pak Bezpečnostní radu státu (řídící prvky). Dále jsou to instituce tvořící systém bezpečnosti a obrany: orgány státní správy a samosprávy v regionech, ozbrojené síly, tj. Armádu České republiky, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž, dále Policii ČR, obecní a městské policie, Vězeňskou službu ČR (tj. Vězeňskou stráž a Justiční stráž), zpravodajské služby, integrovaný záchranný systém, celní správu, soukromé bezpečnostní služby, Český červený kříž a podobné humanitární organizace, (realizační prvky). Důležitou roli může hrát i občanská veřejnost, především pak struktury bezpečnostní komunity (participační prvek). Jejich prostřednictvím může dojít ke zvýraznění faktu, že zajištění bezpečnosti a obrany státu, společnosti a občanů je službou veřejnosti. Blíže viz BALABÁN, M., RAŠEK A. (2003). Systém komplexního řízení bezpečnosti. In POTŮČEK, M. a kol. *Putování českou budoucností*. Praha: Gutenberg, 2003, str. 119-149.

Základní literatura:

- BALABÁN, M. RAŠEK A. Systém komplexního řízení bezpečnosti. In POTŮČEK, M. a kol. *Putování českou budoucností*, str. 119-149 Praha: Gutenberg. 2003.
- BALABÁN, M., RAŠEK A. Ustavení komplexního systému řízení bezpečnosti České republiky. *Vojenské rozhledy* 4/2002, str. 3-20.
- BORKOVEC, Z. Angažovanost Armády České republiky v zahraničních misích. In sborník *Bezpečnostní budoucnost České republiky – otázky, výzvy, problémy*. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb 2005, str. 131-141.
- EVERTS, S., FREEDMAN L., GRANT, CH., HEISBOURG, F., KEOHANE D., O'HANLON, M. A European way of war. London: Centre of European Reform, 2004, 74 str.
- HLAVÁČ, I. Rozšíření konceptu vnitřní bezpečnosti. In sborník *Proměny konceptu vnitřní bezpečnosti*. Dostupné na www.ceses.cuni.cz/sbp.
- Návrh na optimalizaci současného bezpečnostního systému* (2004). K dispozici na internetových stránkách http://www.mvcr.ch/2003/odbor/obp/bezp_syst.pdf.
- PIKNA, B. Vnitřní bezpečnost EU prizmatem zajištění bezpečnosti České republiky. In sborník *Bezpečnostní budoucnost České republiky – otázky, výzvy, problémy*. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb 2005, str. 157-173.
- SÍLA, J. *Strategické bezpečnostní dokumenty ČR*. Interní text CESES FSV UK 2005.
- ŠÁNDOR, A. Nové hrozby a zpravodajské služby v transatlantickém prostoru. In sborník *Bezpečnostní budoucnost České republiky – otázky, výzvy, problémy*. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informací a služeb 2005, str. 76-88.
- Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2005*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2006.
- Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti České republiky (2005)*. [Http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm](http://wtd.vlada.cz/vrk/vrk.htm).
- Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti České republiky v oblasti ochrany před mimořádnými událostmi*. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2006.

Tato studie vznikla jako součást výzkumného záměru Fakulty sociálních věd UK Praha „Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika“ (MSM0021620841)

Současnost a budoucnost bezpečnostního výzkumu České republiky

Od počátku první dekády 21. století jsou Česká republika a celý svět konfrontovány s novými bezpečnostními hrozbami, jejichž rozsah bude dále zesilovat i díky působení globalizace. Jsou to především terorismus, rozšiřování zbraní hromadného ničení, existence slabých států, regionální konflikty, sociálně-ekonomické hrozby (extrémní chudoba), organizovaný zločin, růst nacionalismu, fundamentalismu, environmentální hrozby (globální oteplování), problematika bezpečnosti potravinových zdrojů, informační bezpečnost, zranitelnost finančních trhů. Obtížné předvídání hrozeb a možnost jejich rychlého šíření vyžadují kvalitnější a účinnější analýzy, prostředky a systémy včasného varování.

Bezpečnostní výzvy, kterým budeme čelit, budou stále složitější a naše schopnost se s nimi vyrovnat bude podstatně ovlivněna promyšleností našich přístupů ve využívání možností a příležitostí, jež bude nabízet bezpečnostní výzkum ČR.

1. Místo a úloha bezpečnostního výzkumu v rámci bezpečnostního systému ČR

Existuje vysoké riziko ovládnout, poškozovat či eliminovat elektronické, komunikační a informační sítě. Teroristické útoky na počátku 21. století ukazují, že teroristé již nepůsobí lokálně a izolovaně, ale globálně a koordinovaně. Současný terorismus ve spojení s extremistickými ideologiemi v kombinaci se šířením CBRN (chemické, biologické, radiologické a jaderné zbraně) vytváří pro nás a pro naše spojence hrozbu strategického významu. Šíření CBRN [1] je podporováno rostoucí dostupností know-how, technologií, materiálů dvojího užití a mobilitou vědců.

Na periferii euroatlantického prostoru existují méně stabilní regiony a státy. V případě, že nestabilita přeroste v krizi nebo ozbrojený konflikt, který je často doprovázen masovým porušováním základních lidských práv a svobod, vzniká hrozba rozsáhlých migračních vln. Zároveň se tyto oblasti nestability stávají živnou půdou a útočištěm pro teroristy, extremisty a organizované zločince včetně mezinárodních pašeráků a obchodníků se zbraněmi a nebezpečnými materiály. Užívání nešetrných technologií v méně rozvinutých oblastech významně přispívá ke zhoršování životního prostředí. Dochází ke zotřívání soupeření o neobnovitelné či těžko dostupné zdroje – např. vodu, což představuje další bezpečnostní hrozbu.

V důsledku globalizace se zvyšuje možnost rychlého šíření nakažlivých smrtelných chorob. Pokud by taková choroba nabyla charakteru pandemie, mohla by hrozba dosáhnout až strategického charakteru. Navzdory preventivním a ochranným opatřením v podobě legislativy, zásad, kontroly a přísných standardů rizikových provozů nelze do budoucna vyloučit průmyslové havárie. Riziko jejich vzniku stoupá především v souvislosti s živelnými pohromami.

Vlivem lidské činnosti dochází ke globálním klimatickým změnám. Důsledky těchto změn v životním prostředí se projevují i v ČR a vytváří hrozby v podobě rozsáhlých živelních pohrom. Po povodních v roce 2002 ustoupila problematika vnější bezpečnosti do pozadí a výrazně stouply obavy z účinků přírodních katastrof a ekologických havárií. [2]

Institucionálním nástrojem pro realizaci bezpečnostní strategie a návazně pak pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky ČR je **bezpečnostní systém České republiky**. Působí v rámci ČR, ale současně je úzce propojen s NATO a EU a dalšími mezinárodními institucemi (OSN, OBSE, Světová zdravotnická organizace), což zabezpečuje jeho kompatibilitu a interoperabilitu s aliančními a dalšími, především evropskými bezpečnostními systémy.

Místo a úloha bezpečnostního výzkumu, jako průřezového subsystému bezpečnostního systému ČR, je kontinuálně a cílevědomě zabezpečovat dosažení takové poznatkové technické a technologické úrovně, která umožní České republice získávat, osvojovat si, udržovat a rozvíjet specifické schopnosti potřebné pro zajištění obrany a bezpečnosti státu a jeho obyvatel.

Analýza bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik, stav našich ozbrojených sil, ozbrojených bezpečnostních sborů, zpravodajských služeb, záchranných sborů, havarijních, záchranných aj. služeb a dalších prvků integrovaného záchranného systému, soukromých bezpečnostních služeb, veřejné správy a samosprávy, participace a připravenosti občanů apod. signalizují potřebu dále již neřešit přestavby, transformace, reformy a jiné racionalizační postupy jen v rámci jednotlivých subsystémů, ale jako **systém komplexního řízení bezpečnosti republiky**. Výzkum v předmětné oblasti je limitován faktem, že bezpečnostní politika, její tvorba a realizace jsou zatím nevýraznou součástí veřejné politiky a veřejné služby. Z toho následně vyplývají i nedostatky v legislativní a institucionální rovině, v oblasti sběru a vyhodnocování informací, v koordinaci, plánovacím procesu, řízení a ve využívání lidských, finančních a materiálních zdrojů. Výzkum v této oblasti je dále komplikován nutností pracovat s utajovanými skutečnostmi.

Přístup k řešení uvedených problémů musí mít z povahy věci interdisciplinární charakter, neboť existuje zřejmá propojenost systému komplexního řízení bezpečnosti země s ostatními potenciály a regulátory (mj. sociální soudržnost, společnost vědění, trh práce, zaměstnanost a možnost zaměstnávat, vývoj populace, rodiny, zdraví a bydlení, stav životního prostředí a územních potenciálů rozvoje, ekonomický rozvoj a fungování průmyslové základny obrany, ústavněprávní a politický systém země, krizový management apod.). Výzkum se neobejde ani bez mezinárodních srovnávacích analýz, založených především na komparaci podobností a diferencí na národní a nadnárodní úrovni (EU, NATO apod.) [3].

Současný bezpečnostní výzkum se soustřeďuje především na dílčí témata, která v mnoha případech souvisí s rezortní příslušností jednotlivých vědeckých pracovišť, hlavně ministerstva zahraničních věcí, vnitra, obrany, zdravotnictví, dopravy, Státního ústavu pro jadernou bezpečnost (SÚJB) a tak dále. Spolupráce mezi těmito pracovišti je však velmi omezená, právě tak i spolupráce s pracovišti působícími na vysokých školách. Komplexnější přístup k řešení daného problému se prosazuje pomalu, což je dáno mj. faktem, že vzájemná spolupráce, podpora a komunikace mezi relevantními složkami, které se podílejí na zvyšování úrovně bezpečnosti země, je v mnoha případech limitována jejich rezortními zájmy. Negativní důsledky tohoto stavu lze proto spatřovat zejména v následujících skutečnostech:

- ❑ orgány věcně odpovědné za obranu a bezpečnost státu a jeho obyvatel nejsou podporovány přesnými a objektivními analýzami stavu jednotlivých relevantních oblastí ve své působnosti a poznatky o možnosti využití výsledků vědeckého poznání, včetně limitů jejich realizace,
- ❑ problematiky bezpečnostního systému, není jasné, v čem jsou či budou specifika ČR v bezpečnostní oblasti,

- ❑ není doceněno místo a úloha bezpečnostního výzkumu v celostátním systému vědy, výzkumu a vývoje,
- ❑ v základních bezpečnostních dokumentech není komplexnost bezpečnostního systému a jeho řízení zachycena,
- ❑ nejsou rozpracovány teze a modely bezpečnostního výzkumu (např. v podobě integrovaného systému výzkumu, vývoje, zkušebnictví, hodnocení a akvizice),
- ❑ orgány s definovanou spoluzodpovědností na obranu a bezpečnost státu a jeho obyvatel logicky preferují plnění svých hlavních úkolů a při nedostatku finančních zdrojů státního rozpočtu velmi často na úkor výzkumu a vývoje obecně a bezpečnostního výzkumu zvlášť,
- ❑ nejsou vytvořeny žádoucí podmínky pro spolupráci s orgány a organizacemi NATO a EU se zaměřením na výzkum v oblasti obrany a bezpečnosti,
- ❑ není dostatečně rozvinuta infrastruktura bezpečnostního výzkumu, nedostatečná je zejména infrastruktura informační a komunikační.

Pozitivní skutečností je ustavení **odborné pracovní skupiny Výboru pro civilní nouzové plánování (VCNP) pro koordinaci bezpečnostního výzkumu ČR** jako orgánu, jehož úkolem je řešit tuto problematiku komplexně a zároveň poskytovat v předmětné oblasti odbornou podporu Radě pro výzkum a vývoj ČR, dále pak postupně se rozvíjející spolupráce s vysokými školami (Univerzita obrany Brno - Ministerstvo obrany, Fakulta sociálních věd UK CESES, Fakulta bezpečnostního inženýrství VŠB-TU Ostrava, Institut krizového managementu VŠE Praha atd.), dále s Akademií věd ČR, Institutem ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč (Ministerstvo vnitra), Ústavem mezinárodních vztahů (Ministerstvo zahraničních věcí), SÚJB, zainteresovanými podnikatelskými subjekty, a zejména pak zvyšující se podpora zainteresovaných orgánů státní správy.

Postupná eliminace nedostatků a využití předností současného bezpečnostního výzkumu ČR vytváří příležitost pro odstraňování zjednodušeného chápání bezpečnosti moderní společnosti, začlenění prvků řízení bezpečnosti do rozhodovacích procesů všech orgánů veřejné správy, vytvoření participativního modelu stanovování zranitelnosti v rámci systému řízení bezpečnosti, rozvoj integrovaného přístupu k problematice bezpečnosti státu (eliminace rezortismu), tvorbu modelů dynamického řízení aktiv kritické infrastruktury, spolupráci privátního sektoru a veřejné správy (PPP – Public Private Partnership), rozvoj mezinárodní spolupráce, zvláště pak zapojení v rámci 7. rámcového programu EU pro vědu a výzkum, eliminace rizika omezené kompatibility se systémy bezpečnosti v rámci zemí EU. Výsledky provedené analýzy předností, nedostatků, hrozeb a příležitostí bezpečnostního výzkumu ČR akcentují nutnost koncipování výzkumu a vývoje v diskutované oblasti se značnou mírou předvídatosti, a to i v současném velmi složitém a obtížně predikovatelném prostředí.

Vysoká úroveň obrany a bezpečnosti České republiky a jejích občanů bude do značné míry záviset na schopnosti státu dosahovat takové poznatkové technické a technologické úrovně, jež umožní získat, osvojovat si a rozvíjet k tomu potřebné specifické schopnosti. Bude rovněž záviset na schopnosti České republiky zapojovat se do bezpečnostních struktur demokratických států a adekvátním způsobem reagovat na stále se zvyšující konkurenční tlaky v globalizujícím se světě.

Bezpečnostní výzkum ČR musí proto přinášet nové poznatky, výrobky, technologie a služby, které budou zvyšovat připravenost a úroveň obrany a bezpečnosti státu a jeho obyvatel.

Budou při tom ale přihlížet k potřebám národního hospodářství a životního prostředí. Investice do bezpečnostního výzkumu ČR je nezbytné považovat za základní vklad pro zvyšování úrovně připravenosti České republiky na řešení krizových situací vojenského i nevojenského charakteru.

Bezpečnostní výzkum musí být chápán jako nedílná součást bezpečnostního systému státu (průřezový subsystém bezpečnostního systému státu) a jako systémově integrované řešení specifické vědecko-výzkumné podpory, navazujících specifických aspektů procesu vzdělávání, informačních a dalších činností v rámci bezpečnostního systému ČR na straně jedné a jako relativně samostatná oblast vědy a výzkumu České republiky na straně druhé.

Pro tyto účely je žádoucí dlouhodobě rozvíjet bezpečnostní výzkum ČR tak, aby byl schopen produkovat myšlenky a technologie, které umožní udržovat a obnovovat bezpečnost České republiky v měnících se podmínkách. Produkovat analýzy potřeb a příležitostí vytvářením nástrojů umožňujících využití nabízejících se příležitostí, produkovat koncepce a prokázat jejich uskutečnitelnost, navrhovat a definovat nové specifické schopnosti potřebné pro zajištění obrany a bezpečnosti státu a jeho obyvatel, zabezpečovat transfer získaných poznatků do praxe, ovlivňovat akviziční proces a vytvářet základnu pro následný vývoj technologií ovlivňujících obranu a bezpečnost státu, ovlivňovat poradenství, podporovat systémy a technologie zavedené v rámci bezpečnostního systému ČR, podporovat rozhodovací procesy, být základním činitelem udržování poznatkové a technologické základny, vylučovat možná technologická překvapení a zajišťovat technologické inovace.

Hlavní směry bezpečnostního výzkumu

Hlavní směry rozvoje bezpečnostního výzkumu v podmínkách České republiky lze proto charakterizovat následovně:

- a) vytvoření uceleného systému bezpečnostního výzkumu ČR jako součásti mezinárodního a národního prostředí s přednostní výzkumnou, vývojovou a informační podporou strategického rozvoje rezortů s rozhodujícím významem pro obranu a bezpečnost státu a jeho obyvatel,
- b) formulování komplexních programů bezpečnostního výzkumu s preferencí podpory rozvoje sil a prostředků, poznatkové, technické a technologické základny a rozvoje schopností lidského potenciálu s cílem dosažení takové poznatkové, personální, technické a technologické úrovně, která umožní České republice získat, osvojovat si, udržovat a rozvíjet specifické schopnosti potřebné pro zajištění obrany a bezpečnosti státu a jeho obyvatel na požadované úrovni v měnících se podmínkách s efektivním využíváním dostupných zdrojů,
- c) efektivní koordinací širokospektrální problematiky bezpečnostního výzkumu racionalizovat investice do vědy, techniky, technologie a lidského potenciálu zajišťujících obranu a bezpečnost státu a jeho obyvatel,
- d) důsledné využívání již vytvořených a s rozvojem potřebné informační infrastruktury celosvětově dostupných poznatků,
- e) využívání mezinárodní spolupráce a výměny vědeckých a technických informací jak na úrovni EU a NATO, tak na úrovni jednotlivých států,
- f) systém bezpečnostního výzkumu ČR rozvíjet s ohledem na euroatlantické bezpečnostní prostředí s komplexním přístupem k rozvoji vědy, techniky a technologií a realizovat

jej jako systém zdrojově nenáročný, omezující samostatné výzkumné instituce zainteresovaných rezortů na rozsah nezbytných jinde neřešených výzkumných problémů obrany a bezpečnosti státu a jeho obyvatel a využívající širokého výzkumného potenciálu státních i nestátních organizací v České republice. [3]

Uvedené dlouhodobé cíle bezpečnostního výzkumu ČR a dobré předpoklady jejich realizace v podmínkách ČR jsou rovněž odpovědí na neustále se zvyšující konkurenční tlaky v globalizujícím se světě charakterizované zejména růstem rychlosti získávání nových poznatků výzkumu a vývoje, koncentrací sil a prostředků a orientací na mezinárodní spolupráci. Měřítkem úspěšnosti je uplatnění těchto poznatků na mezinárodním trhu výrobků, technologií a služeb. Žádná evropská země nemůže proto provádět výzkum a vývoj v jakékoliv oblasti (oblast bezpečnostního výzkumu nevyjímaje) v jeho plné šíři. Je zákonitě nutné volit priority a na ně soustředit zdroje finanční, personální a materiálně-technické.

Tyto dlouhodobé cíle však nebudou dosaženy, jestliže nebude problematika bezpečnostního výzkumu řešena komplexně, to je tak, aby v co nejširším měřítku účinně a efektivně podporovala bezpečnostní zájmy a cíle České republiky.

2. Priority výzkumu v České republice

Dne 1. června 2005 schválila vláda usnesením č. 661 dokument **Dlouhodobé základní směry výzkumu** (dále jen DZSV) [2]. Příprava DZSV vyplývá ze zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje). DZSV jsou chápány jako základní vstupy pro vypracování návrhu Národní politiky výzkumu a vývoje.

Cílem DZSV je definovat priority perspektivních výzkumných směrů z hlediska přínosů, které jsou pro ekonomiku a její konkurenceschopnost a pro udržitelný rozvoj společnosti nejdůležitější. Jedná se o první pokus v českém výzkumu a vývoji navrhnout vládě témata, která mohou sehrát dominantní roli. Zároveň je tímto posilována snaha o koncentraci finančních, personálních a jiných zdrojů na řešení omezeného počtu nejvýznamnějších priorit.

Předkládaný soubor DZSV byl vytvořen podle jednotné osnovy a obsahuje celkem sedm tematických směrů:

1. Udržitelný rozvoj.
2. Molekulární biologie.
3. Energetické zdroje.
4. Materiálový výzkum.
5. Konkurenceschopné strojírenství.
6. Informační společnost a
7. **Bezpečnostní výzkum.**

Všechny návrhy DZSV obsahují návrhy opatření, která mají pomoci k realizaci stanovených cílů. Přes oborovou různorodost obsahují jednotlivé DZSV společná opatření, která byla soustředěna následujících 19 bodů:

1. Zvýšit celkové výzkumné kapacity jednotlivých oblastí.
2. Sdružovat výzkumné kapacity.
3. Otevřít nové příležitosti pro mladou generaci.

4. Zvýšit rozsah a kvalitu vysokoškolského vzdělání.
5. Navýšit financování výzkumu a vývoje na VŠ.
6. Propojit teoretická pracoviště s aplikační sférou a se vzdělávacím systémem.
7. Posílit interdisciplinární přístup jako zdroj poznatkového a technologického pokroku.
8. Rozšířit všechny formy mezinárodní spolupráce, ať se jedná o stáže studentů a studijní pobyty vědců v zahraničí nebo u nás.
9. Zvýšit finanční prostředky přednostně na DZSV.
10. Podporovat soukromou sféru, aby se zúčastňovala financování výzkumu a vývoje.
11. Stanovit objektivní a náročný systém hodnocení výsledků výzkumu a vývoje.
12. Budovat soustavně infrastrukturu a vybavení moderními technologiemi.
13. Zajistit možnost rozvoje výzkumu a vývoje legislativním prostředím.
14. Motivovat spolupráci patentové legislativy a finančních institucí s tvůrčími pracovníky.
15. Umožnit sdružování veřejných i soukromých prostředků.
16. Získat pro podporu výzkumu a vývoje rizikový kapitál.
17. Podporovat vznik výzkumných center, technologických platforem a sítí excelence.
18. Vytvořit spolehlivou informační strukturu výzkumu a vývoje.
19. Posílit roli regionů.

3. Bezpečnostní výzkum v Evropské unii

V současném období je v rámci EU připravován „7. rámcový program Evropského společenství pro výzkum, technický rozvoj a demonstrace na roky 2007 až 2013“. Jednou z priorit je i oblast bezpečnosti, kdy cílem je vyvinout technologie a znalosti pro budování kapacit potřebných k zajištění bezpečnosti občanů před možnými hrozbami.

Bezpečnost v Evropě je předpokladem prosperity a svobody. Bezpečnostní strategie EU: „Bezpečná Evropa v lepším světě“, kterou přijala Evropská rada, se zaměřuje na potřebu systému celkové bezpečnosti, který zahrnuje civilní i vojenská bezpečnostní opatření. Výzkum související s bezpečností je důležitým stavebním prvkem pro podporu společné zahraniční a bezpečnostní politiky, jakož i pro uskutečnění vysoké úrovně bezpečnosti v prostoru svobody, bezpečnosti a práva v celé EU, jak jej podporuje tzv. haagský program. Rovněž přispěje k rozvíjení technologií a schopností pro podporu jiných politik EU v oblastech, jako je doprava, civilní ochrana, energetika a životní prostředí.

Stávající výzkumné činnosti v Evropě spojené s bezpečností trpí roztržštěním úsilí, nedostatkem kritického množství míry a rozsahu a nedostatkem propojení a interoperability. Evropa potřebuje zlepšit ucelenost svého úsilí rozvíjením účinných institucionálních struktur a podněcováním různých vnitrostátních a mezinárodních činitelů ke spolupráci a koordinaci (koordinace úsilí evropského a mezinárodního výzkumu v oblasti bezpečnosti a rozvoj součinností mezi civilním, bezpečnostním a vojenským výzkumem, zlepšování právních podmínek a podpora optimálního využívání stávajících infrastruktura), aby nedocházelo k překrývání, a v rámci možností k prozkoumání synergií. [4]

Cílem priority „bezpečnost“ je vyvinout technologie a znalosti pro budování kapacit potřebných k zajištění bezpečnosti občanů před hrozbami, jako například terorismem, přírodními pohromami a trestnou činností, a současně dodržovat základní lidská práva, zajistit optimální a koordinované využívání dostupných technologií ve prospěch civilní bezpečnosti Evropy,

podněcovat spolupráci poskytovatelů a uživatelů řešení v oblasti civilní bezpečnosti, zlepšovat konkurenceschopnost evropského bezpečnostního průmyslu a předat výsledky výzkumu, který se řídí konkrétními úkoly, s cílem odstranit slabá místa v oblasti bezpečnosti.

Výzkum související s bezpečností je důležitým stavebním prvkem pro dosažení vysoké úrovně bezpečnosti v prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Tento výzkum rovněž přispěje k rozvoji technologií a schopností pro podporu jiných politik Evropského společenství (ES) v oblastech jako doprava, civilní ochrana, energetika a životní prostředí. Bezpečnostní výzkum na úrovni ES bude zaměřen výlučně na civilní obyvatelstvo. Jde zejména o tyto činnosti:

- ❑ **Bezpečnost občanů:** poskytování technologických řešení pro civilní ochranu, včetně biologické bezpečnosti a ochrany proti rizikům vyplývajícím z trestné činnosti a teroristických útoků.
- ❑ **Bezpečnost infrastruktur a veřejných služeb:** analýza a zabezpečení veřejné a soukromé kritické infrastruktury/infrastruktury propojené sítí (např. v dopravě, energetice), a to stávající i budoucí, systémů a služeb (včetně finančních a správních služeb).
- ❑ **Intelligentní ostraha a bezpečnost hranic:** výzkum zaměřený na technologie a schopnosti pro zvýšení účinnosti a výkonu všech systémů, zařízení, nástrojů a procesů nutných ke zlepšení bezpečnosti evropských pozemních a pobřežních hranic, včetně otázek kontroly a ostrahy hranic.
- ❑ **Obnovení bezpečnosti v případě krize:** výzkum zaměřený na technologie pro podporu různých operací pro řízení mimořádných situací (jako je civilní obrana, humanitární a záchranné úkoly) a na otázky jako příprava mezi různými organizacemi, koordinace a komunikace, distribuované architektury a lidské faktory. [5]

Poznámky a literatura:

- [1] CBRN – Chemical, Biological, Radiological and Nuclear weapons. Tento pojem se stále více používá místo tradičního termínu „zbraně hromadného ničení“ (ZHN). Z hlediska obsahu jsou oba pojmy přibližně rovnocenné, avšak CBRN v sobě zahrnuje i nebezpečí vyplývající z průmyslových a jiných (náhodných nebo záměrně způsobených) havárií chemických a radiačních provozů a zařízení.
- [2] *Dlouhodobé základní směry výzkumu*. UV ČR 661/2005.
- [3] VALÁŠEK, J. *Bezpečnostní výzkum v ČR*. Jednání odborné pracovní skupiny VCNP pro koordinaci bezpečnostního výzkumu dne 30. září 2005.
- [4] VALÁŠEK, J. *Výzkum v EU*. Jednání odborné pracovní skupiny VCNP pro koordinaci bezpečnostního výzkumu dne 31. ledna 2006.
- [5] Rada Evropské unie. *Návrh rozhodnutí EP a Rady o 7. rámcovém programu ES pro výzkum, technologický rozvoj a demonstrace*.

Teorie obrany, nebo bezpečnostní věda?

(Náměty pro vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti bezpečnosti a obrany státu)

Globalizace dospěla do stadia, které si vyžaduje komplexní chápání bezpečnosti na mezinárodní i na národní úrovni. Proto je nutné zamýšlet se nad základními otázkami bezpečnosti a v návaznosti na to pak rozpracovávat bezpečnostní koncepce a přijímat praktická opatření v oblasti bezpečnostní politiky. Je to nezbytný předpoklad efektivního vynakládání finančních prostředků a lidských zdrojů a vyvarování se nahodilého, ad hoc rozhodování na základě chybných informací a představ, jejichž dopady mohou někdy mít i katastrofálních důsledky

V poslední době se rozsáhle diskutuje o zaměření výzkumu v oblasti obrany a bezpečnosti na počátku 21. století. Nejčastěji se hovoří o dvou možných přístupech: zda zůstat v rámci dosavadního oboru teorie obrany státu, nebo vytvořit nový obor, který by se soustředil především na pojem bezpečnost, na její jednotlivé oblasti a na jejich vzájemnou interakci. Tato stať je příspěvkem do probíhající diskuze a srovnává výhody i možná úskalí obou přístupů. Je rozdělena do čtyř částí: vnější vlivy, výzvy, možná řešení (přehled disciplín, které se zabývají otázkami bezpečnosti a obrany) a doporučení. Všechny tyto části vycházejí především z toho, jak jsou tyto problémy nahlíženy a hodnoceny v zemích NATO.

I. Vnější vlivy: Konec studené války

Posun od strategických studií k bezpečnostním studiím

Po celé období studené války se výzkum zaměřoval především na vojenský rozměr bezpečnosti a na vojenské nástroje bezpečnostní politiky. V celém světě narůstal počet ústavů a vysokých škol, které se specializovaly zejména na otázky poměru sil a charakteru možné války. A tak se říká, že studená válka byla zlatým obdobím strategických studií. Od jejího zániku se datuje proces globalizace, jež se ve srovnání s minulostí vyznačuje výrazným poklesem hrozby celosvětové války. Rozšířil se prostor pro bezpečnostní studia, a to zejména na úkor strategických studií. Globalizace však má i svoji stinnou stránku – je to nástup nových hrozeb, jimiž jsou zejména regionální konflikty, proliferační ZHN a globální terorismus.

II. Výzvy

Hlavní výzvy vyplývají z vážnosti a naléhavosti výše zmiňovaných hrozeb. Jejich vyhodnocením se musí zabývat jak nejvyšší političtí, tak i nejvyšší vojenscí činitelé. Mezi nimi existuje hierarchická struktura pravomocí, úkolů i odpovědností. Politika vymezuje nejobecnější politické cíle pro všechny oblasti, včetně vojensví.

Bezpečnostní politika (Grand Strategy) je výsadní oblastí výkonné moci, která může při upřesňování jejích cílů ve větším či menším rozsahu spolupracovat s nejvyššími vojenskými činiteli. Vojenská strategie je výsadní oblastí nejvyšších vojenských činitelů, kteří vycházejí jak ze svého odborného vzdělání, tak ze získaných a vyhodnocených zkušeností.

Vojenská věda [1] shrnuje a teoreticky vyhodnocuje a systemizuje poznatky ve vojenství, zejména pak z bojové činnosti ve válkách a ozbrojených konfliktech. Na základě toho pak dává doporučení pro výstavbu ozbrojených sil a pro zaměření jejich bojové přípravy.

Před vědeckou a výzkumnou činností ve vojenství dnes stojí následující hlavní výzvy:

- ❑ teoreticky vyhodnocovat hlavní rysy válek ve světě po skončení studené války,
- ❑ vysvětlovat význam a důsledky zavádění nových zbraní a zbraňových systémů,
- ❑ vyhodnocovat způsoby vedení bojové činnosti (strategická úroveň),
- ❑ vyhodnocovat způsoby vedení vojenských operací (operační úroveň),
- ❑ systematicky hodnotit způsoby vedení jednotlivých bitev (taktická úroveň).

III. Možná řešení

1. Bezpečnostní studia (Security Studies)

Po skončení studené války se bezpečnostní studia soustřeďují především na nevojenské hrozby a na nevojenské dimenze bezpečnosti: ekonomická, politická, sociální, kulturní, sociální, ekologická, gender security. Ve značném rozsahu z nich vycházejí i dokumenty doktrinní povahy, ale musejí je doplňovat svou vlastní „přidanou hodnotou“. Podrobněji se zabývají vojenskou dimenzí bezpečnosti v dnešním světě a hrozbami vojenského charakteru. Stanovují úkoly pro vojenství, pro obranu země a pro přípravu ozbrojených sil.

2. Mírová studia (Peace Studies)

Zabývají se problematikou míru, který je nejčastěji definován jako nepřítomnost války. V návaznosti na vymezení tří základních možných stavů ve světové politice (válka, ne-válka a mír) se mír jeví buď jako ukončení nepřátelství a válečných aktivit, nebo jako jejich neexistence. Realistická teorie mezinárodních vztahů rozlišuje čtyři typy míru: mír na základě rovnováhy, hegemonický mír, imperiální mír a mír na základě strachu. Liberalismus/neo-liberalismus dochází k závěru, že válka se stane anachronismem díky rozšiřování volného obchodu a jemu odpovídající mezinárodní obchodní spolupráce a ekonomické integrace. Výhody obchodu pak mají převážet nad sklony k válčení.

Také poznatky z oboru mírových studií tedy mají z hlediska obrany státu své limity. Jsou nenahraditelné při analýze výchozího stavu, ale samy o sobě nepostačují.

3. Válečná studia (War Studies)

Po skončení studené války se v té části světa, které Francis Fukuyama říká posthistorická, [2] válka stala překonaným jevem. Zbraňové systémy už jsou tak silné a ničivé, že již není možné je používat k prosazování zájmů a k řešení jejich případných střetů. V ostatních částech světa však války nadále probíhají, přičemž do nejrozsáhlejších z nich jsou zapojeny i státy NATO, zejména pak USA. Válečná studia (WS - War Studies) se proto soustřeďují na války, ve kterých jde o konkrétní, hmatatelné materiální zájmy. Jde o války vedené kvůli hranicím, války s politickými cíli (např. svržení Saddámovy režimu v r. 2003), války z ekonomických důvodů. [3] Zároveň s tím se WS zabývají válkami vedenými kvůli méně konkrétním materiálním zájmům, jimiž jsou zejména etnické konflikty (v 90. letech provázely rozpad Jugoslávie),

náboženské konflikty (Súdán a Alžírsko v Africe, indicko-pákistánský konflikt a Indonésie v Asii, protiruský boj v Čechách) a ideologické konflikty. Dále se WS zabývají studiem válek podle nasazení ozbrojených sil, zda jde o válku mezistátní či občanskou, hegemonickou, totální či omezenou.

Dílejší shrnutí: War Studies jsou polem, na kterém se překrývají a navzájem doplňují jak civilní, tak vojenské přístupy. To přímo volá po vzájemné spolupráci. V ní by odborníci z oblasti vojenského výzkumu měli pravidelně studovat závěry civilních historiků, politologů a sociologů, kteří upozorňují na oblasti, ve kterých se hromadí potenciál napětí a na základě toho varují, kde by mohly vypuknout ozbrojené konflikty. Platí to především o konfliktech etnického, náboženského či politického charakteru – tam všude budou znalosti civilních specialistů na vyšší úrovni než u vojáků.

U válek s politickými cíli, především pak u těch, jejichž cestou se uplatňuje tzv. **Regime Change Policy**, budou rozhodnutí o případné účasti či neúčasti AČR padat na nejvyšší politické úrovni. Nejvyšší činitelům AČR nezbude než se snažit plnit politická rozhodnutí takovým způsobem, při němž bude co nejméně obětí.

Celkově by však vojenští odborníci měli pokrývat větší část pole válečných studií než civilní odborníci. Především z toho důvodu, že celá tato oblast je postavena na vyhodnocování zkušeností. Specialisté v oblasti vojenství by se měli zabývat především důkladným rozбором charakteru válek v jednotlivých krizových oblastech dnešního světa, měli by mít co nejdokonalější přehled o tom, jaká tam je výzbroj a především by měli být schopni předpovídat možný rozsah a průběh ozbrojeného konfliktu a navrhnout možnosti jejich řešení. Zvlášť velkou pozornost by měli věnovat těm zemím a oblastem, které mají ve zvyku vést asymetrickou válku proti každému, koho považují za okupanta. Z toho by pak měli vyvozovat úkoly pro zaměření výcviku a bojové přípravy jednotek vysílaných do takovýchto oblastí.

4. Strategická studia (Strategic Studies)

Strategie je definována jako „umění rozčlenit vojenské prostředky a využívat je k dosahování politických cílů“ nebo jako „umění spojovat síly v zájmu úspěšného naplňování cílů stanovených na politické úrovni“. Z hlediska úrovně se strategie dělí na globální, vojenskou, hospodářskou, obchodní a další. Podle vytyčených cílů je možné strategii dělit na útočnou a obrannou. Útočná strategie se z hlediska zvolených způsobů dělí na další dva základní druhy: prvním je vyhledávání rozhodující bitvy, druhým je snaha o postupné opotřebování protivníka.

Útočná strategie se z hlediska uplatňovaných metod dělí na přímou a nepřímou. Výše vymezená hlediska se mohou vzájemně prolínat, na strategii prosazovanou v jednotlivých válkách můžeme nahlížet z několika různých úhlů.

Na nejvyšší státní úrovni se rozhoduje o tzv. globální strategii, která má např. v USA název *Grand Strategy* nebo *National Strategy*. V této rovině se hlavní pozornost soustřeďuje na rozbor bezpečnostních hrozeb, kterým je daný stát vystaven, a na hledání nejúčinnějších opatření, jak tyto hrozby eliminovat. Dále se posuzují hlavní příčiny, charakteristické rysy a výsledky ukončených i probíhajících ozbrojených konfliktů, jejich teritoriální rozmístění, nasazení ozbrojených sil a bojové techniky, formy vedení ozbrojeného zápasu, bezpečnostní dilemata, která z nich vyplývají a na možné příčiny budoucích konfliktů a jejich pravděpodobnou podobu.

Od stanovování strategických cílů, způsobů jejich naplňování, uplatňovaných metod a úlohy jednotlivých druhů ozbrojených sil se odvíjí strategická kultura jednotlivých národů. Je definována jako „souhrn zavedených myšlenkových postupů a konkrétních opatření při používání ozbrojených sil k dosahování politických cílů“. Strategická kultura USA jakožto ekonomicky, politicky a zejména vojensky nejsilnějšího státu současného světa se vyznačuje důrazem na totální válku, na vyhledávání rozhodující bitvy, na jejímž konci musí být bezpodmínečná kapitulace nepřítele.

Pravý opak americké strategické kultury uplatňují gerilové jednotky a teroristické organizace. Geriloví velitelé si jsou dobře vědomi poměru sil, a tak se vyhýbají přímým bojům – chystají nejrůznější nástrahy, léčky a klamné manévry, aby mnohem silnějšího protivníka co nejvíce vyčerpávali a opotřebovávali. Se zvláště velkým nasazením útočí na jeho morálku a psychologii. Nejzvrácenější strategickou kulturu uplatňují teroristické organizace – až na zanedbatelné výjimky se vyhýbají úderům na ozbrojené síly [4] a zaměřují se na slepé zabíjení bezbranného civilního obyvatelstva.

Strategická studia jsou ve všech zemích doménou vojáků, kteří mají zkušenosti z velitelské a bojové činnosti. Navíc právě oni mají nejlépe vyvinutou schopnost vyhodnocovat války a vyvozovat z nich poučení pro budoucnost, zejména pak pro výstavbu ozbrojených sil a pro jejich bojovou přípravu. Ve všech zemích světa a zejména pak v zemích NATO je to oblast vojenské exkluzivity, kterou si každá armáda světa důrazně střeží.

AČR by si tedy měla rovněž střežit pole své výlučnosti v oblasti vědecké a výzkumné činnosti ve vojenství. Při jeho neustálé kultivaci by měla vycházet z následujících skutečností:

V rámci NATO bude nadále dominovat strategická kultura USA, jejíž operace v letech 1991, 1999, 2001 a 2003 potvrdily důraz na útočnou strategii, především pak na naprosté zničení protivníka v rozhodujících bitvách, jež nemají dlouhého trvání.

Armády typu AČR v takových operacích nemohou plnit hlavní úkoly, ale na druhé straně musí počítat, že na bojišti často budou i po oficiálním ukončení takovýchto operací. Tzn. v době, kdy může narůstat **aktivita gerilových jednotek a teroristických organizací**. Právě v té době jsou nemalá rizika ztrát na životech vojáků.

AČR se tedy musí zabývat systematickým studiem poznatků a vyhodnocováním zkušeností ze střetů s jednotkami, které uplatňují metody a formy asymetrické války. Jde zejména o nástrahy, léčky, rychlé přepady vypočítané na zákeřné zabíjení vojáků.

IV. Doporučení

Výzkum v oblasti bezpečnosti a obrany by se v nejbližších letech měl zaměřit do několika hlavních oblastí. V některých z nich se mohou navzájem doplňovat civilní a vojenští odborníci, jiné by měly zůstat výlučnou doménou vojenských odborníků. Vzájemná spolupráce by se měla zaměřit především na systematické studium bezpečnostních hrozeb podle jednotlivých sektorů, na predikci možných ozbrojených konfliktů, na analýzu bezpečnostní spolupráce ČR v rámci NATO, EU a OBSE a na ekonomické zajištění obrany státu (viz **tab.**)

Naproti tomu do výlučné specializace vojenských odborníků by měly patřit: vyhodnocování hrozeb vojenského charakteru, formy vedení ozbrojeného zápasu, bezpečnostní dilemata, která z ozbrojených konfliktů vyplývají pro NATO a EU, dlouhodobé studium konfliktů dnešního světa v jednotlivých kategoriích, jimiž jsou: tzv. velké regionální konflikty (MRC – Major Regional Conflicts, tedy operace typu *Pouštní bouře* 1991, *Spojenecká síla* 1999, *Trvalá svoboda*

2001 a *Irácká svoboda* 2003), konflikty nízké intenzity (LIC - Low Intensity Conflicts), vojenské operace jiné než válka (MOOTW - Military Operations Other Than War). U všech těchto typů konfliktů je třeba dlouhodobě sledovat hlavní vývojové trendy a charakteristické rysy a ukazovat na všechny souvislosti, nároky a důsledky případného nasazení AČR.

Dílič shrnutí: raději teorie obrany než bezpečnostní věda. Z dosud napsaného vyplývá, že vědecká a výzkumná činnost v oblasti obrany státu na poč. 21. století by se v největším rozsahu měla uplatňovat ve dvou nosných oborech: strategická studia a válečná studia. Oba názvy ale na počátku 21. století mají svá úskalí, především proto, že připomínají neblaze proslulou dobu studené války. Jak ale souhrnně nazvat obor, ve kterém se bude zkoumat? Kde hledat jeho základní společný jmenovatel?

Závěry

Jsou dvě zásadní možnosti, z nichž každá má své přednosti i úskalí:

1. Zavést název „bezpečnostní věda“

- a) Přednost tohoto pojmu: Tento název by mohl více odpovídat duchu počátku 21. století, kdy bezpečnostní studia stále drží větší záběr námětů než strategická studia,
- b) Úskalí tohoto pojmu:
 - nekompatibilita s terminologií zemí NATO (zatím nikde není zavedena „security science“),
 - vyklizení pole jedinečnosti a výlučnosti vojensky založeného výzkumu.

2. Zůstat u zavedeného výrazu „teorie obrany.“

- a) přednosti tohoto pojmu
 - ❑ *politicko-strategické*: NATO, EU a zejména pak USA trvale zdůrazňují nezbytnost obrany v následujících směrech: obrana hodnot, na nichž byly vybudovány, obrana společných zájmů v oblasti ekonomické, politické, obrana zemí, které jsou jejich strategickými partnery.
 - ❑ *vojensko-strategické*: velký důraz se klade zejména na:
 - obranu vlastního území proti jakékoliv hrozbě vojenského napadení,
 - obranu vlastních vojsk v případě jakéhokoli ozbrojeného konfliktu.
 - ❑ *prestižní*: vojenství by si zachovalo svoji jedinečnost a výlučnost a nemusel by se svádět každodenní souboj s civilními pracovišti a vysokými školami, která jsou zaměřena do oblasti bezpečnostních studií a jejichž množství neustále narůstá.
- b) úskalí tohoto pojmu:
 - ❑ mohly by zaznívat výtky, že jde o konzervativní a zažitý přístup.

Celkově tedy převládají argumenty ve prospěch zachování oboru teorie obrany. Tím by se potvrdilo zaměření na vojenství dnešního světa. Měl by to být obor, ve kterém se budou habilitovat budoucí docenti a poté i profesori. V takovém oboru by samozřejmě převládali vojáci, ale stejně tak by se v něm mohli habilitovat i civilní specialisté. Vojenští specialisté by si zachovali svoji výlučnost a prestiž.

Pilíř nevojenských rozměrů bezpečnosti [5]	Pilíř vojenské bezpečnosti [6]
Hodnocení míru a jeho stability: - charakter a stabilita míru na globální úrovni, jeho posílení po skončení studené války, - charakter a stabilita míru v euroatlantické oblasti, - charakter a stabilita míru v jednotlivých světadílech a regionech dnešního světa. [7]	Hodnocení vojenské síly na poč. 21. století: - parametry vojenské síly na globální úrovni, - parametry vojenské síly v jednotlivých regionech dnešního světa, - parametry vojenské síly nejvýznamnějších států světa, - limity použití vojenské síly [8]
Analýza nevojenských dimenzí bezpečnosti: - ekonomická, - politická, - sociální, - environmentální, - gender security.	Analýza vojenské dimenze bezpečnosti na poč. 21. století: - vojenské agrese, - šíření ZHN, - šíření regionálních konfliktů.
Analýza hrozeb nevojenského charakteru: - ekonomické hrozby, - politické hrozby, - sociální hrozby, - environmentální hrozby, - genocidy a další podoby přímého [9] či nepřímého utrpení [10] civilního obyvatelstva zasaženého válkou.	Analýza hrozeb vojenského charakteru: - hrozba vypuknutí ozbrojeného konfliktu na globální úrovni (dnes je zanedbatelná, ale nikdo neví, jak dlouho to může trvat), - hrozba ozbrojené agrese v jednotlivých regionech, - hrozba ozbrojené agrese vůči jednotlivým zemím.
Studium bezpečnostně-politických kultur dnešního světa: - post-heroické vojenství (politikové nechtějí riskovat ztráty vlastních vojáků), - úloha lidských práv v ozbrojených konfliktech dnešního světa, - bezpečnostněpolitická kultura USA, [11] - bezpečnostněpolitická kultura NATO, [12] - bezpečnostněpolitická kultura EU, [13] - politická rozhodování o tzv. preemptivních vojenských úderech.	Studium strategických kultur dnešního světa: - strategie zaměřené na naprosté zničení protivníka na bojišti, [14] - strategie orientované na manévry, [15] - strategie vzdušných úderů, - strategie pozemních operací, - vývoj vztahů mezi kvantitativním (nerozlišeným) a kvalitativním (nerozlišeným) násilím, - vojenské aspekty preemptivních vojenských úderů, - asymetrické strategie [16] a formy jak jim čelit. [17]
Studium politických, ekonomických a kulturních napětí a konfliktů na poč. 21. století: - napětí na globální úrovni, - napětí v jednotlivých regionech, - konfliktní potenciál v jednotlivých zemích.	Studium příčin, forem a zákonitostí ozbrojených konfliktů na poč. 21. století: - vojenské operace pod vedením NATO, - vojenské operace pod vedením USA, - regionální konflikty, - vnitrostátní, občanské války. [18]
Studium nevojenských příčin a souvislostí válek ve 21. století: - odmítavý přístup zemí euroatlantické oblasti k válkám (war averse sentiment), [19] - etnické příčiny možných válek, - náboženské příčiny možných válek, - ideologické příčiny možných válek, - politické příčiny možných válek, - ekonomické příčiny možných válek v jednotlivých oblastech dnešního světa, - surovinové příčiny možných válek v jednotlivých oblastech dnešního světa, - války vedené o přístup k vodě a ke zdrojům obživy.	Studium vojenských příčin a souvislostí válek ve 21. století: - vyhodnocování hlavních rysů válek ve světě po roce 1990, - zavádění nových zbraní a zbraňových systémů a jejich význam pro bojovou činnost, - strategická úroveň vedení bojové činnosti, - operační úroveň vedení bojové činnosti, - vyhodnocování způsobů vedení jednotlivých bitev (taktická úroveň).

Pilíř nevojenských rozměrů bezpečnosti [5]	Pilíř vojenské bezpečnosti [6]
Politické aspekty proliferace ZHN: - politické pohnutky jednotlivých států usilujících o vstup do „jaderného klubu“, [20] - úkoly a možnosti bezpečnostněpolitického dialogu s potenciálními proliferátory, - systémy záruk pro státy, které se zřeknou jaderných ambicí.	Vojenské aspekty proliferace ZHN: - dopady proliferace na vojenskou stabilitu na globální úrovni, - dopady proliferace na vojenskou stabilitu na regionální úrovni, - možnosti a úskalí vojenských úderů na potenciální proliferátory.
Politická prevence hrozby globálního a mezinárodního terorismu: - eliminace ekonomických příčin globálního terorismu, [21] - mezinárodní právo v boji proti terorismu, - opatření znesnadňující nábor nových lidí do teroristických organizací, - naplňování úkolů protiteroristického výboru OSN, - eliminace politických příčin dnešního terorismu. [22]	Vojenské souvislosti a důsledky „války proti terorismu“: [23] - vyhodnocování hrozeb zákeřného zabíjení vojáků mírových operací OSN, - příprava ozbrojených sil na plnění úkolů v krajně nepřátelském prostředí, - příprava vojáků na vyhledávání a ničení štábů teroristických organizací, - naplňování zásad COIN, [24] - vzájemné ovlivňování mezi teroristy a vzbouřeneckými vojsky, [25] - úskalí a rizika dlouhodobého pobytu vojsk v místě zásahu. [26]
Studium politických přístupů k mírovým operacím (MO): - nárůst počtu MO po roce 1990, - rozhodování o mandátu RB OSN, - politická rozhodování zda dát šanci míru nebo válce. [27]	Studium vojenských aspektů mírových operací: [28] - vojenské operace, [29] - politické operace, [31] - humanitární operace, [31] - psychologická a civilizační příprava vojáků vysílaných od mírových operací, - příprava vojáků na vytváření nového uspořádání po vojenských zásazích.
Význam znalostní společnosti pro zajištění bezpečnosti: - šíření poznatků o bezpečnosti v době globalizace, - seznamování společnosti s hlavními bezpečnostními hrozbami, - formování a rozšiřování bezpečnostní komunity.	Vojenské souvislosti a důsledky RMA: [32] - „full spectrum dominance“, - důraz na přesnost úderů, - NCW, [33] - modernizace jaderných potenciálů, - modernizace konvenčních zbraňových systémů, [34] - úskalí RMA v boji vzbouřeneckým jednotkám, které během asymetrických válek uplatňují tzv. avoidance behaviour.

Tab.: Vojenské a nevojenské pilíře teorie obrany státu

Poznámky k textu:

- [1] Tento pojem je v západní literatuře používán jako nejobecnější výraz pro teoretické přístupy k výzkumu problematiky vojenství.
- [2] Je to Evropa, Severní Amerika, Japonsko, Austrálie.
- [3] Byly to např. první světová válka (šlo zejména o kolonie), ale také druhá světová válka (jedním ze základních motivů jejího rozpoutání byly životní prostor a surovinové bohatství). Nezanedbatelné motivy měly i obě války v Perském zálivu po skončení studené války (kontrola ropných zdrojů a cen této suroviny na světových trzích). Výrazný ekonomický rozměr mají také války, jež se vedou kvůli kontrole obchodu s drogami.
- [4] Těmi jsou výpady proti jednotkám, které nemají statut okupačních vojsk a v dané chvíli neplní žádné bojové úkoly – např. jednotky OSN, jednotky chemické obrany, rozvinuté vojenské nemocnice.
- [5] Tento pilíř zahrnuje především poznatky z oborů bezpečnostní studia, mírová studia a z menší části i z oboru válečná studia.
- [6] Tento pilíř zahrnuje především poznatky z oborů válečná studia strategická studia, částečně i z oboru mírová studia.
- [7] Afrika, Asie, Latinská Amerika, Blízký a Střední východ.
- [8] Jde zejména o následující:
 - nelze použít jaderné zbraně proti zemím, jež nemají,

- vážné problémy vyvstávají při bojích s městskou gerilou (viz Mogadišo),
 - úskalí bojové činnosti proti nezletilým vojákům.
- [9] Jde zejména o zabíjení, mrzačení či znásilňování bezbranného civilního obyvatelstva v době válek.
 - [10] Jde zejména o strádání bezbranného civilního obyvatelstva v důsledku rozbité infrastruktury, šíření nemocí a epidemií, hladu či žízně.
 - [11] Jejím ústředním pojmem jsou tzv. rychlá řešení a rychlé výsledky (quick solutions and quick results).
 - [12] Je zakotvena především ve Strategické koncepci z roku 1999, která klade velký důraz na zdokonalování vojenské připravenosti Aliance jako celku a všech jejích členských států.
 - [13] Je zakotvena především v dokumentu European Security Strategy z prosince 2003, klade důraz především na politickou prevenci nejvážnějších bezpečnostních hrozeb dnešního světa, na šíření stability a dobrého vládnutí na východ a na jih od EU. Slabší stránkou evropských přístupů je dlouhodobý charakter jednání, silnější stránkou je snaha eliminovat hluboce zakořeněné strukturální příčiny napětí a hledat dlouhodobá řešení.
 - [14] Ta je typická zejména pro USA a Rusko. Pokud jde o ozbrojené síly USA, ty mají dlouhodobě zažitý cíl - „dosáhnout naprosté porážky protivníka na bitevním poli“. Usilují o to, aby nepřítel byl vojensky zcela zničen. Blíže viz AYLWIN, FOSTER, NIGEL. Changing the Army for Counterinsurgency Operations. In *Military Review*, November-December 2005, s. 8. Americký vojenský teoretik John Nigel píše, že pro americký způsob vedení válek je typické naprosté zničení nepřítel. (NIGEL, John. *Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam: Learning to eat Soup with a Knife*. New York: Preager, 2002). A Eliot Cohen dodává, že „americká strategická kultura se zakládá na soustředění velkého množství vojáků a zbraňových systémů s cílem přímého a tvrdého úderu“. (tamtéž, s. 44.)
 - [15] Tato strategie má dlouhou tradici v evropských zemích, zejména pak v Anglii, Velké Británii a v Německu. Například britská strategická kultura se dlouhodobě vyznačuje snahou „dosahovat omezených cílů při omezených nákladech“.
 - [16] K těm se nejčastěji uchylují jednotky vzbouřenců po vojenských intervencích. Jsou velkým problémem pro všechny armády světa, včetně té nejsilnější, tedy armády USA.
 - [17] Na jedné straně je americký přístup vyjádřený cílem „zničit“ (destroy), na druhé pak evropský důraz na pojem „porazit“ (defeat). Americký přístup je každopádně působivější a povětšinou i rychlejší, ale může mít kontraproduktivní dopady na myšlení lidí v zemích, kde vojska USA zasahují. Evropský přístup bere větší ohled na skutečnost, že v bojích proti vzbouřencům je velmi důležité to, co si a operacích vojsk myslí tamní obyvatelstvo (hearts and minds campaigns).
 - [18] Ty se zvláště v rozvojovém světě, zejména pak v Africe, vyznačují mimořádnou krutostí a vzájemnou pomstychtivostí (tzv. revenge killings).
 - [19] Válka je nevýhodná a je i nepřijatelná jako způsob dosahování politických a ekonomických cílů.
 - [20] Vedle pěti oficiálních členů jaderného klubu (USA, Rusko, Velká Británie, Francie a ČLR) jsou ještě tři další neoficiální členové: Izrael, Pákistán a Indie.
 - [21] Základním problémem globalizace je to, že generuje mnohem méně ekonomických vítězů než poražených (losers), což je vnímáno jako velká nespravedlnost především v islámském světě.
 - [22] Vážným problémem ve vztazích mezi USA a islámským světem je strategické partnerství mezi americkými administrativami na jedné straně a zprofanovanými despotickými režimy typu Saúdská Arábie, Egypt, Pákistán, Spojené emiráty a další. Tato skutečnost je stále hlasitěji kritizována i v samotných USA, např. Francis Fukuyama, Henry Kissinger, vědecký výbor Pentagonu a další.
 - [23] Je to oficiální strategie USA nazvaná Global War on Terror.
 - [24] COIN - Counterinsurgency. Jedná se o tzv. Counterinsurgency Doctrine, jež má dvě základní zásady:
 - a) každá vojenská akce musí být posuzována podle toho, jaký bude mít dopad na místní obyvatelstvo,
 - b) každé nepřiměřené použití vojenské síly může více či méně podemlít podporu místního obyvatelstva.
 - [25] Vzbouřenci v Iráku či v Afghánistánu stále častěji přebírají zkušenosti a metody boje od teroristů – nastražují výbušné nálože, které explodují při přejezdech kolon vojenských vozidel, v náborových střediscích tamních armád nebo policejních sil atd.
 - [26] Čím déle intervenční vojska v oblasti zásahu pobývají, tím silnější může být averze místního obyvatelstva a nedílně s tím může slít rozčarování v řadách vojsk.
 - [27] Jde o dva protikladné přístupy. První z nich znamená zasáhnout s cílem zabránit lidskému utrpení a nastolit mír nebo alespoň příměří. Druhý přístup vyjádřil americký teoretik Luttwak slovy, že často je lepší nezasahovat a nechat válčit strany, aby uvolnily veškerý potenciál vzájemné nenávisti.
 - [28] Jde o účast vojáků na jednotlivých typech mírových operací a plnění úkolů, které s tím souvisejí.
 - [29] Jedná se o monitoring, prevenci konfliktů a oddělení znesvářených stran.
 - [30] Jde zejména o působení vojsk během voleb, udržování pořádku, pomoc při obnově funkční vlády.
 - [31] Je to především ochrana konvojů, humanitární pomoc, dohledy a další.
 - [32] RMA - Revolution in Military Affairs, revoluce ve vojenských záležitostech.
 - [33] NCW - Network Centric Warfare, centrální síť pro vedení bojové činnosti. V USA je princip NCW uskutečněn ve výstavbě brigád Stryker.
 - [34] Jde zejména o bezpilotní prostředky (UAV - Unmanned Aerial Vehicles), systémy odpalované z vesmíru (SLV - Space Launched Vehicles), řízené střely určené k úderům na pozemní cíle (LACM - Land-Attack Cruise Missiles) a další.

V souladu s Plánem činnosti SPodV na rok 2006 bylo ve dnech 13. – 17. března 2006 provedeno experimentální cvičení s počítačovou podporou „URBAN WARRIOR 06“ v CSTT BRNO. Experimentální cvičení s počítačovou podporou „URBAN WARRIOR 06“ bylo pojato jako dvoustranné soupeřské procedurální cvičení v urbanizovaném prostředí za maximálního využití výpočetní techniky, konané za účasti řídicího štábu VeSPodV, příslušníků CSTT Brno, VA Vyškov, VZ Vyškov a vybraných velitelů jednotek ze SpS, konkrétně od 72.mpr.

Cvičení proběhlo na téma „**Možnosti vedení bojové činnosti praporečnického úkolového uskupení v urbanizovaném prostředí**“.

Cíle experimentu:

1. Potvrdit, nebo vyvrátit aplikaci taktických zásad a norem boje vševojskového praporu v urbanizovaném prostředí.
2. Prokázat vliv složení jednotky, bojové sestavy, stupně využití palebné podpory a činnosti nekomatantů na výsledky a efektivnost použití stanovených sil a prostředků a možnost minimalizace ztrát při boji v urbanizovaném prostředí.
3. Ověřit možnosti provádění simulačního cvičení v urbanizovaném terénu s využitím taktického simulátoru a terénní databáze Strakonice.

Kritéria hodnocení:

- ☐ čas potřebný ke splnění úkolu;
- ☐ ztráty celkové (osoby, technika);
- ☐ ztráty po rotách, uskupeních a podle koordinačních čar;
- ☐ uspořádání bojové sestavy v jednotlivých variantách;
- ☐ způsob velení a řízení, ovladatelnost jednotek;
- ☐ celková spotřeba munice při splnění úkolu;
- ☐ vliv působení nepřátelsky smýšlejícího civilního obyvatelstva na splnění úkolu;
- ☐ efektivita vlastních zbraňových systémů při ničení nepřitele;
- ☐ efektivita zbraňových systémů nepřitele.

Hodnocení bylo prováděno vzhledem k omezujícím podmínkám:

- ☐ veškerá činnost byla účelově zaměřena na splnění cílů experimentu;
- ☐ boj byl veden jen v přesně vymezeném prostoru, pásmu útoku od čáry zasazení PrÚU (prap. úkolové uskupení) „Modrého“ po koordinační čáru X;
- ☐ obsahem experimentu nebylo vedení boje o jednotlivé budovy, objekty a palba nebyla vedena ani z budov, střech, oken a sklepů;
- ☐ manévr silami a prostředky byl omezen pouze na volný prostor terénu, ulice, parky, náměstí a nebylo možno při tomto manévru procházet přes budovy a jiné uzavřené objekty;

- ❑ nebyla prováděna součinnost se sousedy, nebyl veden boj mimo pásmo útoku pro PrÚU „M“, prostor obrany pro RÚU (rotní úkolové uskupení) „Červeného“ a nebylo na jednotky ani působeno z těchto prostorů;
- ❑ v souladu se scénářem byl postupně měněn stupeň a skladba palebné podpory;
- ❑ obyvatelstvo bylo řešeno pouze ve scénářích „B“ z pozice jednotek „Č“;
- ❑ objekty mikoreliéfu byly generalizovány a odpovídaly možnostem vyhodnocení daného území a technickým možnostem zobrazení;
- ❑ neexistence dynamického terénu;
- ❑ nebylo možné provádět ničení budov a dalších terénních předmětů.

Scénáře:

1. Vedení útočné bojové činnosti mechanizovaným praporem ve složení: 3x mr, minr, rota logistiky, praporemni obvažiště s podporou bitevních vrtulníků.
2. Vedení útočné bojové činnosti praporemni úkolovým uskupením ve složení: 3x mr, 1x tr, 1x minr, 1x pzč, 1x žč, 1x zásobovací četa, 1x DVS (dílsko-vyprošťovací skupina), praporemni obvažiště, s podporou bitevních vrtulníků.
3. Vedení útočné bojové činnosti zesíleným mechanizovaným praporem složeným z rotních úkolových uskupení ve složení 1x mr, 1x tč, 1x minč, 1x pzdr, 1x ždr, s podporou bitevních vrtulníků.

Pozn.: Každý jednotlivý scénář byl ještě procvičen ve dvou variantách, A – za podpory a B – bez podpory civilního obyvatelstva.

Výsledek experimentu:

Experimentální simulované cvičení Urban Warrior 2006 potvrdilo některé operační faktory, které jsou připravovány v rámci operačního konceptu NATO pro boj v zastavěném prostoru USECT (Understand, Shape, Engage, Consolidate, Transition).

SOUHRNNÉ VÝSLEDKY CVIČENÍ

Varianta	Čas po K (min)	Čas po X (min)	Ztráty po „K“						Ztráty celkové						Spotřeba munice										Poznámka
			Tanky	BVP	OT	PRAM	Automobil	Pechota	Tanky	BVP	OT	PRAM	Automobil	Pechota	Tanky		BVP			Min	MV	Kul	Sa		
															TK	Kul	PTRS	Ka	Kul						
1A	13	180	-	14	0	1	4	39	-	17	1	1	7	65	0	0	1	338	40	1074	0	1320	858		
									2	9	4	0	5	33	13	180	2	43	3380	0	102	6200	222		
1B	54	120	-	4	0	0	0	16	-	10	0	0	1	61	0	0	0	9	160	831	0	840	363		
									3	8	4	0	4	33	8	120	1	0	1360	6	61	198	540		
2A	90	130	4	11	1	0	1	39	7	18	2	0	4	58	7	0	7	104	420	1178	39	264	474		
									3	10	4	0	6	33	27	120	0	8	2500	9	87	492	156		
2B	120	140	9	10	0	0	1	21	9	13	1	0	4	37	22	340	12	435	180	1089	74	1860	594		
									3	9	4	0	5	32	8	120	1	9	1260	44	85	36	36		
3A	90	120	3	10	0	0	1	10	5	19	1	1	4	20	5	0	7	36	60	970	39	156	252		
									3	10	1	1	6	27	96	360	4	2	600	165	54	114	78		
3B	60	75	6	8	0	0	2	53	7	13	0	0	4	60	41	60	18	339	720	177	69	264	72		
									3	10	1	2	2	27	95	180	0	14	1100	167	15	264	516		

Především byla potvrzena možnost provedení **manévrového útoku** praporním úkolovým uskupením na připravenou obranu protivníka. Jedná se hlavně o variantu cvičení 3 B (viz tab.), kdy vlastní jednotky manévrovým způsobem zničily protivníka a obsadily dané prostory v nejkratším čase 75', ovšem za cenu relativně vyšších ztrát bojové techniky.

Potvrdila se i účelnost rozdělení sil a prostředků do **úkolových uskupení** již od nejnižších stupňů, konkrétně ve variantě 3 A, 3 B, kdy byla vytvořena úkolová uskupení na bázi mechanizovaných rot, bylo docíleno nejkratších časů ke splnění úkolů s přiměřenými ztrátami. Důvod byl především ve větší manévrovosti, samostatnosti jednotlivých uskupení a ve zkráceném cyklu průzkum – palebné ničení u minometné jednotky. Zde se objevily i vyšší schopnosti průzkumných orgánů plnit úkol ve prospěch rotního úkolového uskupení. Přesto se ukazuje nutnost průzkumné orgány posílit jak lidmi, tak novými technologiemi, zejména bezpilotními létajícími prostředky.

V rámci manévrového boje byly ověřeny možnosti taktických manévru malých jednotek a jejich výsledný efekt. Jako výhodné se ukázaly následující druhy manévru:

- ❑ obchvat realizovaný v součinnosti s čelním či palebným poutáním nepřátelských sil a prostředků s cílem zabránit jejich přesunu na jiné směry;
- ❑ obejít s využitím výhodného terénu či skrytých přístupů a následné ničení protivníka z různých směrů;
- ❑ prosakování (infiltrace) malých jednotek bez bojové techniky a následné ničení obrněných cílů ve městě ručními protitankovými zbraněmi.

Jako nejsložitější fáze manévrového útoku byla experimentem vyhodnocena fáze boje na přístupech ke městu, resp. jejich výběru či ovládnutí. V závislosti na způsobu provedení útoku a použití minování na dálku protivníkem, ztráty při bojích na přístupech k obraně dosahovaly 70 % ve variantě 1 B a až 86 % ve variantě 3 B, což ukazuje mimo jiné i na špatně rozkrytý a palebně ničený systém obrany protivníka. Dá se říci, že při takovýchto ztrátách na předním okraji by protivník přerušil útok zejména vzhledem k morálnímu stavu vojsk, což však počítačový simulátor neřešil.

Počítačový experiment dáleověřil i některé možnosti jak utvořit bojovou sestavu při boji v zastavěném prostoru. Kromě klasické sestavy tvořené sesedlými roji, doprovázenými bojovými vozidly, byla jako možná sestava vyzkoušena sesednutá pěchota spolu s palbou minometů na poutacím směru a bojová technika využita k obejití či manévru do boku protivníka. Zde je však opět nutný vysoký stupeň koordinace činnosti vojsk.

Dále byla potvrzena velká účinnost palby minometů na nekrytou živou sílu a rovněž účinnost dálkově položených minových polí, která několikrát donutila protivníka změnit směr útoku.

Jako velké úskalí bojů v nepřehledném terénu se ukázala problematika ztrát, způsobených vlastní palbou, kdy ve variantě 3 A bylo až 30 % ztrát způsobeno vlastními jednotkami. Navrhovaná řešení k zamezení těmto případům jsou operační povahy (tedy lepší výcvik a koordinace) a také technologická (rozpoznávací vozidlový systém, systém řízení palby dělostřelectva a rovněž spojovací systém pěchoty do vojáka v to).

U bránící se jednotky červeného byly v rámci manévrové obrany potvrzeny experimentem následující skutečnosti:

- ❑ zvýšené ztráty při dlouhodobém setrvávání na vybudovaných čarách (postaveních);
- ❑ vysoké ztráty při opouštění vybudovaných postavení v těsném palebném kontaktu s protivníkem;
- ❑ nízká koordinace manévru v obraně, časté najetí do vlastních minových polí položených distančním způsobem;
- ❑ vysoké ztráty minometné jednotky, pokud pravidelně neměnila palebná postavení;
- ❑ vysoké ztráty bitevních vrtulníků, pokud operovaly přímo nad bojovými sestavami vojsk;
- ❑ velká účinnost minových polí a barikád, vybudovaných na hlavních komunikačních tazích (ulicích);
- ❑ vysoká důležitost výběru palebných postavení pro přímou střelbu na předním okraji a v léčkách (z některých postavení byly špatné pozorovací možnosti a technika v obraně byla zničena, aniž vystřelila).

Cvičení ve svém průběhu potvrdilo platnost některých základních taktických principů útoku i pro zastavěný prostor:

- ❑ princip rozhodnosti – scénář 1 A, 1 B;
- ❑ princip překvapení – scénář 1 A;
- ❑ princip soustředění účinku – scénář 3 B;
- ❑ princip krytí boků – scénář 3 B.

Jako zvláštní fenomén boje v zastavěném prostoru (ale i vševojskového boje vůbec), byla experimentem potvrzena důležitá role velitele uskupení, kdy v poslední variantě převzal velení zkušený velitel, což se projevilo i ve výsledcích bojů. Nerozhodnost či nezkušenost má při „bojích“ na simulátoru za následek ničení jednotek v kratším časovém horizontu než na klasickém bojišti.

Celkově je možné hodnotit, že experimentální cvičení se simulační podporou ukázalo:

- ❑ možnosti, jak efektivně v zastavěném prostoru použít síly a prostředky se zaměřením na jejich skladbu, kvalitu, způsob a stupeň palebné podpory, způsob a stupeň ženijního vybudování;
- ❑ možnosti, jak snížit ztráty, popř. zkrátit čas nutný ke splnění bojového úkolu v závislosti na způsobu provedení útoku či obrany;
- ❑ možnosti zkoumat kritéria úspěšnosti operace v závislosti na nasazených parametrech sil a prostředků, času, prostoru a kvality splnění úkolu;
- ❑ nové možné metody taktického experimentování nezbytné pro další rozvoj taktiky a operačního umění v AČR;
- ❑ určitou taktickou a funkční omezenost taktického simulátoru, a zejména použité terénní databáze STRAKONICE, která bude muset být v budoucnu dořešena vzhledem k dalšímu možnému rozvoji výcviku velitelů a štábů.

Jako účelná se ukázala i forma provedení cvičení jako soupeřského mezi VA Vyškov a poměrně operačně zkušeným 72.mpr, což samozřejmě vedlo k výměně zkušeností, nárůstu kvality řízení boje a zvýšení zájmu o otázky operačně-taktického experimentování.

Bezpečnostní systém je institucionálním nástrojem pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky České republiky. Působí v rámci státu, ale současně je úzce propojen s NATO a EU a dalšími mezinárodními institucemi, což zabezpečuje jeho kompatibilitu a interoperabilitu s aliančními a ostatními, především evropskými bezpečnostními systémy. Jeho základním cílem je prosazování a ochrana životních, strategických a dalších důležitých zájmů České republiky a zajištění adekvátní a efektivní reakce na bezpečnostní hrozby a z nich plynoucí rizika pro bezpečnost státu.

Základem úspěšného fungování bezpečnostního systému je včasná a koordinovaná příprava rozhodujících činností a příslušných řídicích a výkonných orgánů na všech úrovních státní správy a samosprávy, které se podílejí na zajišťování bezpečnosti.

Koncepce – analýza – optimalizace

Bezpečnostní systém musí neustále reagovat na vývoj a změny v bezpečnostním prostředí a je nutné jej trvale aktualizovat a zdokonalovat.

Vláda ČR za tímto účelem rozhodla připravit „**Koncepci bezpečnostního systému České republiky**“ (dále jen „KOBŠ ČR“), ve které klade důraz na jeho efektivitu a zjednodušení a na zkvalitnění spolupráce a koordinace mezi jednotlivými prvky a oblastmi bezpečnostního systému.

Vláda v této souvislosti prosazuje další zlepšení vzájemných vztahů na jednotlivých úrovních, mezi ústředními a regionálními prvky, posílení spolupráce mezi bezpečnostními radami a krizovými štáby jednotlivých stupňů. Současně klade důraz na zlepšení koordinace v oblasti vnitřní bezpečnosti a upřesnění výkonných pravomocí Bezpečnostní rady státu a Ústředního krizového štábu v době krizových situací, včetně posílení koordinace zpravodajských služeb.

O zpracování „Koncepce bezpečnostního systému České republiky“ rozhodla vláda svým usnesením ze dne 13. listopadu 2002 č. 1140 ke „Koncepci výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizaci ozbrojených sil České republiky“. Usnesení uložilo ministru vnitra, ministru obrany a ministru zahraničních věcí v návaznosti na aktualizaci Bezpečnostní strategie České republiky zpracovat KOBŠ do 31. prosince 2004.

Úkol vypracovat KOBŠ měl dvě základní polohy:

1. **Navázat na reformu OS ČR a na reformu veřejné správy** a reflektovat jejich důsledky pro bezpečnostní systém ČR jako celek.
2. **Analyzovat současný bezpečnostní systém ČR a koncepčně jej upravit s cílem jeho dalšího zefektivnění** podle mandátu daného novelizovanou Bezpečnostní strategií ČR (přijaté usnesením vlády ČR ze dne 10. prosince 2003 č. 1254) a podle zkušeností plynoucích z vyhodnocení hlavních zátěžových činností bezpečnostního systému ČR (např. události po 11. září 2001, summit Organizace Severoatlantické smlouvy 2002, povodně 2002).

Východiskem pro zpracování KOBŠ bylo provedení „**Analýzy bezpečnostního systému ČR**“ včetně identifikace rezerv systému a návrhů na řešení.

Analýza konstatuje, že současný bezpečnostní systém ČR je funkční. Jeho nastavení a funkčnost byly v uplynulých letech ověřeny při různých krizových situacích, přičemž nebyly zjištěny podstatné nedostatky.

Vývoj bezpečnostního prostředí a nové hrozby s obtížně předvídatelným působením vyžaduje mít neustále připraveny adekvátní mechanismy k jejich řešení. K tomu je i nadále zapotřebí optimalizovat působnosti, metodiky a postupy činností jeho prvků na různých úrovních a v různých oblastech a sjednocovat příslušnou legislativu.

Mezi základní oblasti, doporučené k řešení v bezpečnostním systému ČR se řadí především:

- ❑ efektivita a zjednodušení bezpečnostního systému ČR,
- ❑ zkvalitnění spolupráce a koordinace mezi jednotlivými prvky a oblastmi systému,
- ❑ další zlepšení vzájemných vztahů a vazeb na jednotlivých úrovních, mezi ústředními a regionálními prvky,
- ❑ posílení spolupráce mezi bezpečnostními radami a krizovými štáby všech stupňů,
- ❑ upřesnění výkonných pravomocí Bezpečnostní rady státu a Ústředního krizového štábu v době krizových situací,
- ❑ zlepšení koordinace v oblasti vnitřní bezpečnosti a posílení koordinace zpravodajských služeb.

Na základě závěrů analýzy bylo navrženo Bezpečnostní radou státu nezpracovávat KOBS, nýbrž do 31. března 2005 připravit a předložit materiál „Návrh na optimalizaci současného bezpečnostního systému ČR“, který bude obsahovat stanovení cílů a priorit pro optimalizaci bezpečnostního systému ČR, specifikaci postupů a strategií pro dosažení stanovených cílů, kvantifikaci nároků na finanční zdroje a legislativní a nelegislativní opatření.

Vláda ČR usnesením č. 1203/2004 uložila ministrům vnitra, zahraničních věcí a obrany zpracovat ve spolupráci s vedoucími ostatních ústředních správních úřadů a hejtmany na základě „Závěrů analýzy bezpečnostního systému České republiky“, schválených Bezpečnostní radou státu, „Návrh na optimalizaci současného bezpečnostního systému České republiky“ a předložit tento návrh do 31. března 2005 BRS a posléze vládě ČR.

Vládou schválené Závěry analýzy bezpečnostního systému ČR jsou aktuálně předkládány v podobě dílčích „**návrhů optimalizace**“, které kromě záměru věcného řešení obsahují i návrh konkrétního gestora a termínu zpracování.

Předložené návrhy optimalizace současného bezpečnostního systému ČR obsahují zásadní návrhy legislativní povahy, které budou zpracovávány v horizontu dvou let, i dílčí nelegislativní opatření, jež budou realizována postupně.

Další postup prací na optimalizaci bezpečnostního systému ČR již dále **nepředpokládá „centralizaci“ všech dílčích úkolů** a koordinaci jejich plnění v gesci MV.

Za zpracování jednotlivých návrhů optimalizace ponesou odpovědnost vždy konkrétní věcní gestoři.

Rezort obrany

I. Schválené zadání

Je nutné provést novelizaci ústavního zákona o bezpečnosti ČR, branného zákona a dalších zákonů z hlediska dopadu schválené reformy ozbrojených sil ČR a vytvoření právních podmínek pro realizaci „předběžných opatření“ jako stavu ve státě, při kterém bude nahrazen princip dobrovolnosti v zapojení občana do obrany ČR za princip povinnosti.

Navrhované řešení:

Předložit návrhy novelizace příslušných právních předpisů.

II. Navrhovaný postup optimalizace

Pro situace, ve kterých ozbrojené síly ČR a bezpečnostní a záchranné sbory nebudou plně schopné zajistit úkoly obrany (vyplývající z politicko-vojenských ambicí ČR) nebo řešit nevojenské krizové situace, je nutno vytvořit podmínky k:

- ❑ zapojení občanů do obrany státu v předstihu, ještě před vyhlášením „stavu ohrožení státu“ nebo „válečného stavu“, a to nahrazením principu dobrovolnosti – principem povinnosti,
- ❑ vytvoření mechanismu (např. „předběžná opatření“), který umožní především doplňovat ozbrojené síly ČR občany a vojáky v záloze a provádět jejich výcvik, včetně doplnění věcnými prostředky již v době míru, zejména, půjde-li o hrozbu vnějšího ohrožení státu nebo plnění mezinárodních závazků o společné obraně a vyžaduje-li situace následné provedení mobilizace,
- ❑ nezbytnému doplňování a plnění konkrétně stanovených úkolů orgánu státní správy, právnických a fyzických osob, bezpečnostních a záchranných sborů, ať už se podílejí na zajišťování obrany ČR nebo na řešení nevojenských krizových situací,
- ❑ zahájení příprav k zajištění mobilizačních dodávek a vyhlášení nezbytných regulačních opatření.

Navrhovaná opatření bude zapotřebí zapracovat do návrhů úprav zákonů „branného a krizového zákonodárství“, zákonů stanovujících služební poměry příslušníků ozbrojených a záchranných sborů, případně dalších zákonů a právních předpisů, dotčených provedeními úpravami.

Informace o plnění úkolů k optimalizaci současného bezpečnostního systému ČR, bude předložena vládě do konce roku 2007. Hodnocení celého systému spolu s informací o plnění úkolů bude prováděno ve dvouletých intervalech, nebo podle potřeby.

Závěr

Naše společnost se dnes daleko více zamýšlí nad otázkami zajištění bezpečnosti, celkové připravenosti státu k obraně a přirozeně i nad stavem a budoucností naší armády.

Probíhající změny v mezinárodním bezpečnostním klimatu, rozšiřování NATO a jeho strategie formulovaná pro 21. století, spolu s vědeckotechnickým rozvojem ve vojenství, probíhající proces globalizace s jeho informačními a ekonomickými dopady, požadavky na vyšší profesionální připravenost ozbrojených sil, ale i omezené lidské a finanční zdroje jsou jednoznačným důvodem pro koncepční revizi současného bezpečnostního systému státu a perspektivní vizi výstavby armády.

Literatura:

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

Analýza bezpečnostního systému České republiky, provedená ministerstvy vnitra, zahraničních věcí, obrany a úřadem vlády ČR, Praha 2004.

Usnesení vlády České republiky č. 1214 ze dne 21. září 2005 k Návrhu optimalizace bezpečnostního systému České republiky, Praha.

Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec, schváleno vládou 12.11. 2003, Praha.

Bezpečnostní strategie České republiky, schváleno vládou 10.12. 2003, Praha.

Nejčastější formou války v minulém půlstoletí byly nepravidelné a vnitrostátní konflikty, zpravidla nazývané malými válkami. Protože se četnost a ničivost malých válek zvyšují, je toto téma považováno za důležité. Článek vysvětluje povahu malých válek, popisuje jejich přetrvávající rysy a nové rysy typické pro 21. století, jaké jsou důsledky nových charakteristik těchto konfliktů a proč je vedení malých válek nesnadné.

Velké organizované armády používající konvenční prostředky a zavedené doktríny a předvídatelné způsoby boje byly výsledkem dlouhodobého plánování. I když mají neustále na zřeteli velké konvenční mezistátní války, jejich vedení chápe, že budoucí protivníci nebudou snadnými cíli a že nebudou bojovat způsobem odpovídajícím jejich vojenské síle a přednostnímu způsobu vedení operací. Budoucí protivníci budou mít vlastní strategii a disponibilní prostředky a nebudou bojovat tradičním způsobem. Nová národní strategie obrany USA označuje nepravidelné ohrožení za stále pravděpodobnější problém.

Malé války, nazývané gerilovými válkami, jevy „šedého pásma“ s nepravidelnými konflikty, se vymykají jednoduché charakteristice. Malé války jsou definovány jako konflikty, v nichž alespoň jedna strana nepoužívá pravidelné síly jako své hlavní síly a nebojuje konvenčním způsobem. Takové války mohou být vleklými a extrémně ničivými konflikty, ale pak nemohou být označovány jako „malé“ podle běžného rozlišování konfliktů vysoké, střední nebo nízké intenzity. Malé války mohou vést k porážce velkých mocností, destabilizovat vlády nebo vyústit v rozsáhlé konflikty spojené s velkými ztrátami na životech a majetku.

Takové konflikty jsou někdy označovány jako konflikty nízké intenzity nebo nepravidelné konflikty. Takové pojmy jsou však málo výstižné, protože zatímco jejich každodenní úroveň násilí může být nízká, není tato skutečnost útěchou pro vojáky, kteří se ocitnou v lince nebo v násilném boji ve městě. Po skončení akutní fáze konfliktů bylo často nutno čelit dlouho trvajícím rozvratu, po němž rychle následovaly mírové operace a ozbrojené humanitární intervence, které se změnily ve vojenské neválečné operace. Byly zavedeny nové pojmy jako „operace pro podporu míru“ a „stabilizační a podpůrné operace“. To všechno jsou formy malých válek, avšak upřesňování terminologie výrazně nezměnilo chápání úkolu ani doktrínu a taktiku. Avšak přimělo každou další generaci domnívat se, že stojí před novým problémem a že dřívější zkušenosti neposkytují žádné vodítko.

Pro konflikty v tomto století byl navržen pojem „války čtvrté generace“. Tento druh války je charakterizován důrazem na nestátní aktéry a politickými a psychologickými formami útoku, které přímo ovlivňují vůli protivníka, jakož i rozsáhlými proudy uprchlíků a nadnárodními kriminálními aspekty. Války čtvrté generace jsou rozvinutou formou povstání používajícího všech disponibilních sítí (politické, ekonomické, sociální, vojenské) k tomu, aby přesvědčily nepřátelské rozhodovací činitele, že jejich strategické cíle jsou buď nedosažitelné, nebo příliš nákladné vzhledem k domnělému prospěchu.

Vedení malých válek je pro státy nesnadné a výkonnost států v malých válkách je zpravidla nízká, protože se v nich dopouštějí mnoha chyb. Schopnost státu vést malé a vleklé války

omezují veřejné mínění, překážející parlament a dotěrné sdělovací prostředky. Asymetrická strategie, asymetrické bojové prostředky a asymetrická vůle vysvětlují historicky nepříznivé výsledky. Další důvod nízké výkonnosti států je nadměrné spoléhání na vojenskou sílu, protože státy posuzují konflikt pouze z vojenského hlediska a nemají možnosti napomáhat postiženým státům při obnově jejich politických, ekonomických a vládních institucí.

Existuje potřeba účinného plánovacího a koordinačního mechanismu a integrovaného civilně-vojenského modelu pro společná zasazení. Musí být zavedena doktrína pro vedení víceoborových expedičních operací.

Ozbrojené síly musejí zaujmout seriózní postoj k malým válkám jako k formě vojenského umění s jeho vlastními taktickými, operačními, politickými a strategickými pravidly.

Nové rysy malých válek

Povahu, četnost a charakter malých válek ve 21. století bude ovlivňovat řada faktorů, které se budou uplatňovat různou měrou a z nichž některé nejsou nutně nové. Avšak působení změných charakteristik nutně ovlivní vedení malých a protipovstaleckých válek v budoucnu.

Úpadkové státy

Strategický význam úpadkových států (failed/failing states) zaujímá nové místo mezi ryze humanitárními zřeteli. Až dosud mohly být události vzdálené od imperiálních anebo koloniálních středisek zájmů ignorovány. Jestliže nerozvinutý stát zápasil s vnitřním rozkolem nebo nemohl vykonávat svou vládu a zajistit bezpečnost a fungování veřejných služeb, mělo to malý vliv na bezpečnost velkých rozvinutých států. Po událostech z 11. září je zřejmé, že kombinace úpadku státu a postmoderního terorismu vytváří potenciálně katastrofické důsledky pro mezinárodní bezpečnost. Důsledky úpadku nějakého státu vytvářejí problémy pro důležité zájmy jiných států. Vnitřní slabost některých států je považována za důležitý strategický problém. Úpadkové nebo nefungující státy se mohou stát útočištěm a výchozí základnou teroristů anebo katalyzátorem mezistátních konfliktů. Jsou předpovídaný vnitrostátní konflikty způsobené demografickými faktory, vysokým počtem mládeže, vysokou nezaměstnaností, etnickými spory a náboženskou nesnášenlivostí. Za takových okolností budou existovat malé války.

Urbanizace

Zvýšená míra urbanizace existuje zvláště v rozvojovém světě. Velikost a dynamika megaměst jsou ohromující. Demografické trendy a operační dynamika nepravidelných sil svědčí o konfliktech ve městech. Složitě prostředí rostoucích měst bude pro povstalce a teroristy džunglí 21. století. Malé války ve městech nejsou zcela nové, avšak četnost a složitost operací probíhajících ve městech procházejí změnami.

Důvody těchto změn nejsou pouze demografické. Potenciální povstalci a teroristé se stahují tam, kde jsou lidé a peníze, a hledají bezpečnost skrýváním se mezi obyvatelstvem ve složité metropoli. Město jim umožňuje výcvik, odpočinek, ochranu a podporu a poskytuje přitažlivé cíle.

Zvyšující se počet aktérů

Malé války byly často mnohostranné a zřejmě budou stále složitější. Aktéry v malých válkách jsou nevládní organizace, soukromé vojenské organizace a sdělovací prostředky.

Etnické skupiny v celém světě jsou zdrojem podpory materiální i morální, zdrojem dobrovolníků a zpravodajství pro obě strany konfliktu. Tento faktor znesnadňuje definování bojiště. Přítomnost orgánů OSN, mnoha pomocných organizací, koaličních partnerů, soukromých bezpečnostních sil a polovojenských organizací, mnoha zástupců sdělovacích prostředků a komerčních firem je příčinou stále se zvyšující složitosti malých válek.

Komunikační technologie

Protože malé války jsou v podstatě vyhrávány nebo prohrávány v politické a psychologické dimenzi, je důležitým faktorem spojení a šíření informací. Působivá informace může být v téměř reálném čase přenášena do celého světa, což může zajistit významnou podporu „věci“ v morální a psychologické dimenzi ze strany mezinárodního systému. Tato okolnost si zasluhuje pozornost, protože veřejné mínění může za malé války být těžištěm nebo důležitým zranitelným místem. Informační technologie rozšiřuje základnu potenciální finanční, materiální a personální podpory do globální dimenze a také od základu mění způsob získávání s předáváním strategických zpravodajských údajů, způsob získávání bojovníků a způsob vyhodnocování operací.

Šíření technologie

Globální hospodářství může malým státům, nestátním organizacím a dokonce jednotlivcům poskytovat ofenzivní možnosti, které byly dříve vyhrazeny pouze velkým státům. Zbraně hromadného ničení zvýšily potenciální škody, které mohou způsobit nestátní organizace. Nelze brát na lehkou váhu ničivost moderního terorismu ani závislost západní společnosti na soustavě systémů. Vysoká účinnost zbraní a šíření ZHN zvyšují pravděpodobnost malých válek tím, že destabilizují regionální bezpečnost a zvyšují vliv nestátních aktérů, na něž nepůsobí odstrašování.

Náboženství

Náboženství se stalo důležitou příčinou konfliktů a válek. To není novým faktorem v konfliktu. Náboženství se často používá jako náhrada za ideologii nebo je zneužíváno jako sjednocující heslo. Nové je to, že jednotlivci stále častěji páchají teroristické akce se silnou náboženskou motivací jako zdrojem jejich ospravedlnění.

Náboženské vlivy mohou eskalovat formy, úrovně a druhy násilí. Náboženství snižuje zábrany a morální překážky pro násilí, včetně sebevražedného terorismu. V konfliktech založených na náboženství je nesnadné dosáhnout kompromisu nebo urovnání.

Ultraterorismus

Terorismus jako taktika se v malých válkách začíná používat stále soustavněji. Co činí vyhlídky moderního terorismu tak odstrašující, jsou jeho dosah, rozmach a následky. Moderní teroristé nemají zájem o skryté násilné akty s jasnými politickými cíli. Při sledování svých cílů nejsou omezovali potřebou zachovat solidaritu ve skupině svých stoupenců anebo s vnějšími sponzory. Moderní terorista je přesvědčen, že je podřízen vyšší morální autoritě, ospravedlňující nejvyšší oběť a posvěcující největší násilí. Existence této nové a velmi virulentní formy nerozlišujícího politického násilí značně zvyšuje „sázky“, o něž jde v malých válkách.

Co není nového v malých válkách

Některé aspekty malých válek se vůbec znatelně nezměnily. Je historickou zkušeností, že takové války jsou vleklé a zpravidla nepřinášejí rozhodující výsledky.

Primát politiky

Clausewitzova základní poučka o primátu politických cílů ve válce platí i pro malé války. Povaha války vedené skupinami organizovanými podle náboženské, etnické nebo politické ideologie a její objektivní charakter se nemění. Malé války jsou dialektickým soupeřením lidských vůlí provázeným hrozbou nebo použitím násilí organizovanými skupinami.

Podřízení úsilí politice nebo účelu je důležité pro obě strany v malé válce, protože v malých válkách mohou taktické akce mít strategické důsledky. Obě strany v sociálním procesu soupeření známém jako válka jsou vedeny svými politickými cíli.

Nízká užitečnost ryze vojenského řešení

Pouze vojenské řešení zřídka odstraní problémy, z nichž vyplývají občanské nebo vnitrostátní konflikty. Vojenská síla je často základem úspěchu, avšak sama o sobě je zřídka rozhodující. V malých válkách je nutno dbát na to, aby bylo dosaženo rozhodujících výsledků s minimálním použitím síly a aby byly minimální ztráty na životech.

Úspěchu v malých válkách se zpravidla dosahuje v politické anebo psychologické dimenzi. Typické vojenské strategie zaměřené na zničení protivníka jsou obvykle kontraproduktivní. Jednoduchá volba mezi zničením a vyčerpáním není vhodná. Jsou nezbytné konstruktivní strategie k nápravě politického systému, k obnovení důvěry veřejnosti ve vládu a její instituce, k reformě hospodářství a k rekonstrukci nezbytných částí infrastruktury a občanské společnosti, jako je nezávislé soudnictví. Vojenské operace se musejí řídit všeobecnou národní strategií a musejí být úzce integrovány s jinými nástroji národní moci, aby bylo dosaženo úspěchu.

V malých válkách musejí být palebná síla a silové operace omezeny na minimum. Existuje konečná mez toho, čeho lze dosáhnout palebnou silou v omezené válce, bez ohledu na to, jak „chytrá“ je munice a jak chytře byla použita.

Proměnliví nepřátelé

Proměnlivá taktika budoucích protivníků není nová. Protivník se vyhýbá předpověditelnosti lineárních operací. Minimalizuje rizika pro svoje síly, přičemž se snaží dosáhnout maximálního účinku fyzického anebo psychologického na cílové obyvatelstvo nebo cílovou vládu. Organizační forma nepřítelů se mění s časem. Dnešní teroristé a povstalci nemají tuhou strukturu, nýbrž jsou více propojeni do sítí a jsou amorfní, takže je nesnadné je rozpoznat a zvolit za cíle. Jsou stále přizpůsobivější a rafinovanější, schopní překonat státní ozbrojené síly v dialektickém chápání válek velkých i malých.

Budoucí povstalecká ohrožení se přizpůsobují stále složitějším organizačním strukturám a spojují se s existujícími zločineckými skupinami ve „federované povstalecké celky“ s mohutnými zdroji a se zlými záměry.

Porozumění kultuře

Malé války přikládají velký význam zevrubné znalosti kultury společnosti. Je nutno porozumět způsobům, jimiž kultura ovlivňuje vedení války. Pro zpracování plánů a jejich úspěšné

provádění je nezbytná znalost psychologie, sociálních obyčejů a historie lidu. Plán a strategie kampaně musejí být přizpůsobeny charakteru místního lidu.

Úzká spolupráce mezi intervenujícími silami a obyvatelstvem je v malých válkách dominujícím faktorem. To vyžaduje schopnost hodnotit cizí kultury a upustit od vlastního kulturního nazírání. Je nezbytné kulturní zpravodajství k pochopení, jak společnost funguje, co ji udržuje v chodu, kdo v ní rozhoduje, čím se její hodnoty odlišují.

Správná strategie předpokládá správnou antropologii a správnou sociologii. Hodnota sociálních věd je významným přínosem pro strategickou výkonnost v moderních malých válkách.

Důsledky

Tyto probíhající změny přinášejí důsledky pro politické rozhodovací činitele, avšak podstatně nemění historicky vzniklá pravidla pro účinné vedení malých válek. Základními principy jsou trpělivost, úzká integrace civilně-vojenských programů, jednotna úsilí, účinné kulturní zpravodajství a rozlišující používání síly. Stejně důležitá je potřeba

- ❑ zajistit bezpečnost obyvatelstva,
- ❑ posilovat místní bezpečnostní a zpravodajské orgány,
- ❑ využívat psychologickou a informační oblast,
- ❑ negovat strategii povstalců namísto snahy o jejich vyhlazení.

Nejdůležitějším důsledkem vyplývajícím ze změněných bezpečnostních podmínek je zvýšená četnost a potenciální rozmach malých válek. Dnešní povstání nejsou zcela novým ohrožením. Novým je rozsah potenciálního násilí a rozšíření jeho používání do globální dimenze. Nyní jednotlivci disponující rozsáhlou mocí mohou sami vytvářet hromadné účinky. Důležitá infrastruktura společnosti je mnohem křehčí a náchylnější k systematickým otřesům než v minulosti, kdy byly obyvatelstvo, výroba energie, spojovací a dopravní sítě a distribuce potravin mnohem méně centralizovány. Tyto změny poskytují skupinám anebo jednotlivcům možnosti způsobit vážné fyzické a ekonomické škody, a to kdekoli. Malé války budou častější a budou mít větší amplitudu než v dřívějších dobách.

Jiným důsledkem je obtížnost definovat povahu protivníka a hodnotit jeho strategii, strukturu a prostředky. Mentalita „bojové sestavy“ zřejmě není vhodná. Původci budoucích ohrožení může být celá řada potenciálních organizačních struktur, včetně tradičních a stálých hierarchických organizací vedených charismatickými vůdci. Mohou být organizovány do volně sdružených sítí vzájemně propojených klíčovými jednotlivci, nebo ideologií anebo společnými nepřáteli, nebo mohou být dokonce bez vedení. Mohou zvolit buňkovou strukturu s větší autonomií a propojením volnějším než formální sítě. Konečně mohou používat hybridní struktury, kde jsou určité možnosti nebo finanční podpora poskytovány místními buňkami, aby byla rozšířena jejich funkceschopnost pro jediný úkol. Budoucí protivníky nebude možno snadno charakterizovat organizačním diagramem.

Malého pokroku bylo dosaženo v tom, aby byly velitelům poskytnuty nové rámce k postižení složitosti moderních malých válek. V literatuře bylo věnováno mnoho místa globálním sítím jako Al Kajda a jí podobným. To však není jediný typ organizace, který se může vyskytovat: existují tradiční bandité v Africe, klanové nebo kmenové skupiny aj. Malé války mohou být vedeny také proti různým povstalcům. Potenciální protivníci mohou zahrnovat bývalé příslušníky vojenských

a polovojenských sil. Existuje naléhavá potřeba rámce a modelu, které politickým rozhodovacím činitelům a vojenským plánovačům umožní porozumět těmto rozmanitým organizacím, jejich strukturám, metodám doplňování, cílům a metodám vedení operací.

Technologie a demografické trendy změny tvářnost budoucích malých válek. Zvláště internet a informační technologie budou mít velký vliv na to, jak budou povstalci získávat peníze a personál, a budou ovlivňovat jejich organizaci a komunikaci. Malé války v minulosti byly vleklé vzhledem k podpoře ze strany zpravidla sousedních států poskytujících útočiště. Povstalci a teroristické sítě využívaly přímou státní podporu nebo „nevšímavou“ politiku, která jim umožňovala existovat za určitých stanovených podmínek. Vnější podpora zůstává důležitým faktorem, avšak finanční a jiné formy podpory nejsou poskytovány od určitých států. Globální sítě a zločinné financování budou důležitější.

Současné s tím poskytuje urbanizace novým malým válkám prostředí s obyvatelstvem a infrastrukturou tak hustými, že nelze účinně používat vládních policejních, zpravodajských a konvenčních vojenských prostředků. Malé války se budou soustřeďovat do hustě obydlených měst s průvodní akumulací obchodních, dopravních a komunikačních sítí. Útočiště nebude dosaženo vzdáleností, nýbrž hustotou velkých městských oblastí.

Kombinace globální podpory ze strany diaspory a soustředění v hustě osídlených městských komplexech může změnit obvyklá těžiště pro malé války. V moderním městském prostoru, kde může povstalec působit v hluku a ruchu velkoměsta a může být nepřímo podporován zločinnými aktivitami anebo zvenčí, nebude již podpora ze strany obyvatelstva tak důležitá, zvláště v počátečních stadiích povstání. V míře, v jaké povstalci mohou získat podporu ze strany výše uvedených zdrojů, se sníží potřeba podpory ze strany obyvatelstva. Je nutno přehodnotit názor, že povstalci se snaží vytvořit podpůrnou základnu ve velké neutrální mase „nerozhodnutých“.

Obyvatelstvo může být ve skutečnosti kritické vůči povstalcům snažícím se svrhnout existující vládu a získat kontrolu státních institucí. Avšak malé povstání může nyní existovat po dlouhou dobu, aniž by se snažilo získat nebo využít podporu lidu. Odhodlaná skupina představující pouze malé procento všeho obyvatelstva může vést dlouhou gerilovou kampaň. Povstalecká skupina, zbavená nutnosti hledat zdroje, se může snažit dosáhnout lhostejného postoje obyvatelstva, nebo povstalci mohou odstrašovat obyvatelstvo od vměšování.

Tato možnost vytváří vážné problémy pro obvyklé sestavení protipovstalecké strategie. Zaměření se na „srdce a myšlení“ zůstává ústředním prvkem malé války, avšak nemusí být stejně důležité pro celkovou strategii jak tomu bylo dříve. Důraz na „srdce a myšlení“ může platit pouze pro určité formy povstání a pravděpodobně nikoli pro všechny postmoderní formy vedení války. Používání rozlišující síly k působení proti nesmířitelným a plně odhodlaným povstalcům může nabývat na významu.

Bezpečnost jako předpoklad úspěchu se může stát důležitější než „srdce a myšlení“. Základní fyziologické potřeby musejí být uspokojeny dříve než potřeby sociální a fyzická bezpečnost je tím, co je v malých válkách ohroženo nejvíce. Je nutno získat důvěru a porozumění obyvatelstva.

Úspěchu proti povstání lze dosáhnout pouze tehdy, když je obyvatelstvo přesvědčeno, že protipovstalecké síly mají vůli, prostředky a schopnost zvítězit. Úspěchy v budoucnosti mohou spočívat na věrohodném chápání bezpečnosti dosažené proti trvalému ohrožení ze strany malého, avšak velmi odhodlaného povstání. Toto pochopení změny neutralitu obyvatelstva v aktivní souhlas a podporu.

Nejdůležitějším důsledkem pro politické rozhodovací činitele je nutnost uznat zvyšující se četnost a složitost malých válek. Z tohoto závěru vyplývá zřejmá potřeba přestavby státních orgánů tak, aby bylo dosaženo nezbytných možností vojenských i nevojenských institucí.

Násilnost a četnost malých válek nelze přehlížet. Nelze přehlížet ani historickou zkušenost v tomto oboru. Řešení tzv. nepravidelných problémů nelze hledat v nových teoriích nebo v definování zcela nových generací válek. Neexistují nové generace válek, existují pouze kontinuum konfliktů a tisíciletá zkušenost, z níž je možno těžit.

Článek byl zpracován podle stati Franka G. Hoffmana
uveřejněného v č. 6/2005 časopisu *The Journal of Strategic Studies* (nas).

Definice soft a hard security

Témata bezpečnostní politiky bývají často rozdělována do dvou, na sobě zdánlivě nezávislých oblastí, která se pro nedostatek českých termínů označují anglicky *hard* a *soft security*. Ačkoliv jsou oba termíny běžně užívané, považujeme přesto pro potřeby této stati za užitečné definovat, co přesně jimi rozumíme. Využijeme k tomu rozdělení podle Aleksandara Fatiče. Fatic rozlišuje *hard* a *soft security* pomocí čtyř kritérií, a to: charakteru hrozeb, na které reagují, a použité formy reakce; faktoru, na němž závisí schopnost státu reagovat; a konečně odlišení „šířky a hloubky“ obrany.

Pod pojmem *hard security* rozumíme bezpečnostní politiku, která se zaměřuje zejména na externí, mezistátní hrozby. Klasickým příkladem je invaze vojsk jiného státu. Těmto hrozbám států čelí uzavíráním spojenectví a tvorbou aliancí. V důsledku tvorby aliancí je potenciální efekt natolik zničující, že ve skutečnosti minimalizuje pravděpodobnost vypuknutí konfliktu – dochází k situaci, kterou Fatic označuje jako *balance of fear*, tedy rovnováha strachu. To je situace, do které se dostaly během studené války východní a západní blok. Armáda je určujícím prostředkem obrany před těmito hrozbami. Logickou snahou států je proto budování vojenských kapacit, které vedou k závodům ve zbrojení.

Soft security reaguje na hrozby vnitřní nebo i přeshraniční, které ale nejsou tvůrčími prvky mezistátních vztahů. Tyto hrozby nejsou většinou způsobeny okolními státy, ale nestátními skupinami, jako jsou teroristická uskupení nebo sítě organizovaného zločinu. Hlavním prostředkem obrany státu nejsou vojáci, ale policie a tajné služby.

Úspěch obou složek navíc záleží na efektivitě vnitřní správy a účinných preventivních opatřeních. V případě přeshraničních hrozeb je nevyhnutelná určitá forma mezinárodní spolupráce, bez které nemůže být obrana stoprocentně účinná.

Tomáš Weiss
Nové bezpečnostní hrozby a aktivita Evropské unie v oblasti soft a hard security
Institut pro evropskou politiku Europeum
http://www.europeum.org/doc/arch_eur/tweiss_soft_a_hard_security.pdf

Ohlas článku Systém plánování, programování, rozpočtování (a mlácení prázdné slámy?) ukazuje, že téma systému plánování, programování a rozpočtování je stále v rezortu ministerstva obrany živé, nevyhaslo, a jak dokazují reakce na škrty v rozpočtu Ministerstva obrany ČR (MO), [1] otázka programování výdajů na obranu se dostává stále více do popředí. V ohlasu Ing. Duška se vedle několik „nefér argumentů“ objevilo také množství odkazů na skutečnost, že MO má finanční management. Zkusme diskutovat o jeho funkčnosti – Jejím důkazem není přece objem a struktura naplánovaných a utracených finančních prostředků, ale transparentnost, účelnost, hospodárnost a efektivnost hospodaření s těmito prostředky tak, jak k jejich prokázání těchto kvalit již pro roky 2006/2007 předpokládala Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a Mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. [2] Existenci programového financování nikdo nezpochybňuje, jenom jeho ekonomické výsledky se mi zdají nedostatečné s ohledem na dobu, která uplynula od jeho zavedení.

Zásadním problémem polemické války na stránkách Vojenských rozhledů, na který upozornil úvodní článek, [3] je **smysluplnost procesu plánování finančních prostředků, jejich správy a hospodaření s nimi** v průběhu hospodářského období/rozpočtového roku v organizační složce státu – MO (OSS MO) posuzovaný na základě spotřebního chování OSS MO. Děkuji touto cestou nejen Ing. Duškovi za účast v polemice, ale také všem, kteří telefonicky nebo osobně vyjádřili připomínky k problémům zmíněným v článku. Záměrem mého provokativního počínání bylo získat podklady pro řešení dílčího úkolu výzkumného záměru Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany *Alokace a řízení obranných zdrojů ČR a formování ekonomického myšlení v AČR*. Tímto článkem bych rád polemiku „uzavřel“, a to pokud možno ve velmi věcném stylu.

Jiná fronta, stejný směr?

Vážím si kritiky Ing. Duška [4] volajícího po spolupráci mezi frontou teoretickou a praktickou – ministerskou, úřednickou. Obávám se však, že není možné takovouto spolupráci založit na konfidenci akademických pracovníků, což je myšlenka skrývající se mezi řádky ministerské reakce. Stav, když by vědecké nebo pedagogické publikace zdůvodňovaly nebo dokonce omlouvaly činnost MO, by nesvědčil o dobrém fungování civilní demokratické kontroly ozbrojených sil. A absence alternativního názoru na věci by byla proti samotné myšlence PPBS. Nahlédneme-li do jedné z prvních publikací s názvem *How much is enough?*, která kriticky hodnotila fungování PPBS v prvních letech jeho aplikace, zjistíme, že právě existence nezávislých analýz upozorňující na existující problémy v alokaci zdrojů je jedním z předpokladů účinného fungování PPBS. V předmluvě k reedici publikace [5] je v odkazu ke kapitole 2 knihy uvedeno:

„...PPBS se zakládá na šesti až neuvěřitelně jednoduchých hlavních myšlenkách:

- ❑ Rozhodnutí mají vycházet z přesných z jasných kritérií vztažených k národnímu zájmu a ne z kompromisu mezi státními institucemi.
- ❑ Potřeby a náklady by měly být zvažovány současně.
- ❑ Nejdůležitější rozhodnutí mají být provedeny na základě výběru z jasných, vyvážených a realizovatelných alternativ.
- ❑ Ministr obrany má mít k dispozici analytický orgán, aby mu poskytl relevantní data a nezaujatý pohled.
- ❑ Dlouhodobé plány rozvoje ozbrojených sil a finanční plány mají ukazovat důsledky dnešních rozhodnutí pro budoucnost.
- ❑ Veřejně přístupné a srozumitelné analýzy, dostupné všem účastníkům procesů plánování obrany a spotřebitelů užitku obrany, mají formovat základ nejdůležitějších rozhodnutí.“

Po přečtení tohoto seznamu můžeme dojít k názoru, že cesta k dokonalosti finančního managementu MO založeného na PPBS nebude krátká. To zejména ve vztahu k naplnění šestého a čtvrtého bodu uvedeného seznamu. Odvětví obrany České republiky je asi příliš malé na to, aby mělo k dispozici velká analytická centra podobná americkému *RAND* nebo *Defense Manpower Data Center* schopná plnit roli „veřejného kritika“ způsobu zacházení se zdroji. Roli těchto výzkumných institucí mohla v Česku sehrát dřívější *Fakulta ekonomiky obrany státu a logistiky Vysoké vojenské školy pozemního vojska* ve Vyškově nebo dnešní *Fakulta ekonomiky a managementu Univerzity obrany* (FEM), nicméně produkce obou institucí v podobě disertačních prací, studií a článků nevypovídá příliš o tom, že byla existovala velká chuť být analyticky nezaujatý vůči MO, jehož organizační složky státu je Univerzita obrany součástí. Duch doby, kdy ve společenských vědách byla budoucnost naprosto jasná a pochybovači o ní byly podrobeni veřejné kritice je zatím někdy až příliš živý a pomoc při odhalování chyb ekonomického managementu musí MO hledat jinde.

Přesto všechno pro *Ekonomiku obrany státu* nebylo **programové financování** neznámým pojmem ani před rokem 1990, jak dokládají některé publikace. [6] Přes všechnu kritiku výjimek, které financování tehdejší armády provázely, [7] MO po roce 1990 nemohlo v oblasti centralizovaného plánování rozvoje a cíleného provozu ozbrojených sil a jeho financování začínat v „bodě nula“. Jako by se zapomnělo, že zde existovala centrálně řízená ekonomika, že tady bylo federální ministerstvo pro strategické plánování zabývající se koncepcí ekonomického zabezpečení obranyschopnosti a bezpečnosti státu, [8] a že v působnosti tehdejšího federálního ministerstva obrany (FMO) byl komplexní plán výstavby *Československé lidové armády* (ČSLA), [9] a že tady existovalo centrální národohospodářské plánování. [10] Logika organizace státního rozpočtu do kapitol nepřipouštěla, že by investiční výdaje FMO nemusely být řízeny centrálně a v souladu s komplexním plánem výstavby ČSLA. Proto mi nepřipadá zvláštní, že se programuje o zbraňových a technických systémech a stavbách a nepřekvapuje mě ani uvádění „vysoké procento“ programovaných výdajů v rezortu MO. Možná kdyby ostatní ministerstva pořizovala vojenský speciál a musela disponovat rozsáhlou nemovitou i movitou infrastrukturou, jakou mají ozbrojené síly, je možné, že by se jejich procento programovaných výdajů přiblížilo údajům platnému pro MO. Navíc toto udávané procento nevypovídá o kvalitě finančního managementu, a ta byla předmětem polemiky.

Existence střednědobého plánu nezaručuje s ohledem na oněch šest zásad PPBS účelnost, hospodárnost a efektivnost projektů/akcí/úkolů v něm zařazených, protože tento plán je

vytváření agregací požadavků na jejich financování ze strany budoucích uživatelů nárokových finančních prostředků. Tento problém ukazuje následující příklad.

Asi každé akademické pracoviště chce disponovat specializovanou učebnou vybavenou počítači. Její pořízení je možné zařadit do střednědobého plánu, aniž by bylo třeba dokazovat, že se jedná o lepší alternativu již existujícího dostupného řešení, tzn. že existence takové učebny nepřináší dodatečné náklady a nesnižuje kapacitu vytížení již existujících obdobných učen. – Nemá smysl si pořizovat něco, co nebude vlastně „denno-denně“ používáno. Z tohoto důvodu byla ve Vyškově pro přípravu studentů studijního oboru *Finanční zabezpečení AČR* Vyškově využívána specializovaná učebna RFO 634 Vyškov vybudovaná pro celorepublikové potřeby tehdejší finanční služby. I po reformě vojenského vysokého školství bude tato učebna využívána pro přípravu specialistů ekonomické služby, tentokrát však v rámci přípravy v aplikačních kurzech. Při koordinovaném plánování bylo by možné ji využívat i pro potřeby běžné výuky studentů. „Opomenutí“ této varianty nezabránilo pořízení obdobné učebny v Brně. – Potřeby a náklady nebyly zvažovány současně a posouzení požadavku plánu rozvoje univerzity a finančního plánu neukázala na důsledky pro budoucnost. – Dřív nebo později se vyskytne problém modernizace každé z učen...

V kontextu citované knihy existuje v rezortu MO problém s aplikací tzv. prvního McNamaraova pravidla analýzy [5, s. 51]:

„Vždy je třeba začít pohledem na celkový výsledek. Ať studuješ jakýkoliv problém, zachovej odstup a uvažuj o něm z pohledu celku. Nezačínej od detailu a postupuj stále dál; koukni se na problém v celku a pak to analyzuj po částech. Např. když jsou problémem náklady, uvažuj celkové systémové náklady za období, kdy ti systém bude poskytovat užitky, nejen náklady týkající se roku, ve kterém byl systém pořízen a provozován nebo náklady na poslední rok jeho provozu. Jestliže analyzuješ část zbraňového systému pro strategický útok, začni úvahou o strategických útočných silách...”

Podle tohoto pravidla by měl být plán rozvoje Univerzity obrany v oblasti plánování kapacit posuzován v kontextu obdobných plánů všech ostatních organizačních celků, jejichž úkolem je příprava personálu. Lepší uplatnění principu koordinace vede k lepšímu využití kapacit, a tudíž k větší efektivnosti veřejných výdajů.

Stáj a manéž finančního managementu

Zásadním problémem, který se vynořuje v souvislosti s finančním plánováním odvozeným od věcných potřeb, je odpověď na otázku, kdo rozhodne o tom, které položky do plánu zařadit nebo naopak které škrtnout, je-li výdajový rámec oproti původnímu předpokladu zužován. Vše se komplikuje s růstem počtu položek plánu (či spíše jeho stránek – plán o 3 tisících stránkách už je velmi těžko jedním člověkem kontrolovatelný), protože osoba přijímající takové rozhodnutí nemá většinou dostatek adekvátních informací o alternativách k zařazovaným položkám nebo naopak nemá dostatek informací o tom, jaké budou faktické důsledky vyškrtnutí položky z finančního plánu. Toto dilema správného finančního plánování plně charakterizuje citát Roberta S. McNamary [5]:

„You cannot make decisions simply by asking yourself whether something might be nice to have. You have to make judgment on how much is enough.”

Vzhledem k tomu, čas pro finanční plánování v oblasti kapitálního rozpočtu a jeho případné změny je opravdu omezen a krátký (max. 1 rok) není možné, aby orgány sestavující

nebo pozměňující finanční plán si sami dělaly hlubší analýzy nebo sháněly vlastní informace. V odhadu svých rozhodnutí jsou proto odkázány buď na analýzy časových řad nebo simulace, a nebo na analytickou podporu z jiných pracovišť. Předpokladem pro zmenšení nejistoty v jejich rozhodování je disponování kvalitní statistickou informací o organizačních jevech, kterých se rozhodnutí dotýká. To je také důvod proč ministerstva obrany USA nebo Velké Británie mají k dispozici orgány odpovědné za centralizovaný sběr dat o věcech, personálu a peněžních prostředcích a jejich veřejnou distribuci. Konečně, to že takové orgány existují je výsledkem dlouholetého úsilí a cílené snahy o manažerský způsobem řízení ze strany orgánů civilní demokratické kontroly ozbrojených sil, jak to dokládá vzpomínka W. Churchilla z druhé světové války [5 s. 86-87]:

„Jedním z prvních kroků, které jsem podnikl poté, co jsem převzal odpovědnost za ministerstvo námořnictví a stal členem válečného kabinetu, bylo, že jsem nechal vytvořit statistické oddělení v mé přímé podřízenosti. Pro tento záměr jsem počítal s mým letitým přítelem a důvěrníkem profesorem Lindemannem. Dohodli jsme, co očekáváme od tohoto úřadu. A jmenoval jsem ho do tohoto úřadu ještě s půl tuctem statistiků a ekonomů, kterým bychom mohli věřit, že nevěnují svou žádnou pozornost ničemu jinému než faktům. Tato skupina zdatných mužů, s přístupem ke všem oficiálním informacím, byla pod Lindemannovým vedením schopna mi nepřetržitě poskytovat tabulky a diagramy... S neoblomnou neústupností přezkušovali a analyzovali všechny návrhy ministerstva putující do válečné vlády a tedy se zabývali všemi otázkami, které bych měl vyřídit osobně. V té době neexistovala žádná centrální statistická agentura. Každé z ministerstev a každá z ministerských sekcí se snažila přesvědčit o své pravdě pomocí vlastních dat a grafů, ke kterým se dopracovaly na základě své vlastní speciální metodiky. Každý z nich hovořil o jedné a té samé věci, ale každý v jiném dialektu. To vedlo k nedorozuměním a často se ztrácel čas jeho vysvětlováním, mělo-li být přijato nějaké opravdu důležité vládní rozhodnutí. Já jsem však měl od začátku svůj vlastní a spolehlivý zdroj naprosto konzistentních informací....Bylo pro mě strašně prospěšné, že jsem měl právě já k dispozici takový komplexní přehled o takřka nespočetném množství faktů a údajů, které před nás vylétaly.“

Existence centrální koordinované databáze neutajovaných dat nejenže umožňuje vytvořit důvěru ve správnost informace a mění informaci v činitel, který přímo rozhoduje o tom, zda přijímané rozhodnutí týkající se použití zdrojů povede k co nejúčelnějšímu, nejhospodárnějšímu a nejefektivnějšímu jejich použití, ale navíc umožňuje profesionálům i zájemcům o problematiku ozbrojených sil poskytovat analytickou podporu, např. ve formě studií, pro přípravu rozhodnutí dotýkajících se ozbrojených sil. K centralizaci statistiky zatím u nás bohužel nedošlo a spíše převládá určitý strach uvolňovat statistickou informaci na internet, aby nebylo možné kritizovat existující chyby (a tím pádem i tyto chyby opravovat). Jedním z možných výsledků absence veřejně přístupných dat je třeba i nízký výkon v oblasti analytické podpory MO ze strany FEM. Renomované odborné časopisy jsou jen zřídka ochotny otisknout příspěvky (studie) bez argumentace v podobě důvěryhodných dat.

Jak vyplývá z předcházejícího textu, jsou rozhodnutí v oblasti finančního plánování založena na víře, či spíše v důvěře, že přijímaná rozhodnutí jsou správná. U podnikatelských subjektů se tato důvěra dotýká vztahu vlastníků prostředků a managementu pověřeného hospodařením s nimi. U veřejných institucí je to důvěra daňových poplatníků – voličů v politiku a úředníky státního aparátu, že za peněžní prostředky odevzdané státu v podobě daní jsou obyvatelům poskytovány takové efekty, jaké předpokládají zákony. V tomto ohledu není rozdíl mezi manažerem nebo úředníkem či důstojníkem rozhodujícím o použití prostředků,

kteřé nejsou v jeho vlastnictví. Jeho povinností je činit taková rozhodnutí, která nepoškozují vlastníky či v případě veřejného sektoru daňové poplatníky. K prohlubování důvěry ve správnost činnosti manažerů slouží vydávání periodických informací (výročních zpráv) o efektivitě zdrojů svěřených manažerům. Jsou to manažeři, kdo mají vůči vlastníkům informační povinnost, a jsou to politici a úředníci kdo mají povinnost dokazovat, že státní prostředky jsou využívány účelně, hospodárně a efektivně. To je také jeden z důvodů, proč je mnoho údajů o zdrojovém chování ozbrojených sil v USA veřejně přístupných.

Používá-li Ing. Dušek termín finanční management, předpokládám, že s ním spojuje stejnou odpovědnost a povinnosti, které mají manažeři plnit, jak bylo již v textu naznačeno. Podle průkopníka aplikace „podnikového“ managementu v ozbrojených silách R. S. McNamary [5, s. 32] nemůže být totiž mnoho rozdílů mezi jednáním manažerů a státních úředníků, když rozhodují o použití zdrojů:

„V mnoha aspektech je role úředníků zabývajících rozhodováním o použití zdrojů [public manager] podobná roli manažerů soukromých podniků. V každém případě mohou následovat jen jeden ze dvou možných směrů. Mohou jednat spíše jako porotci, nebo jako vůdci. Jako první jmenovaný čeká dokud mu podřízený nepřinese problém, kterým se má zabývat, nebo nenavrhne alternativy, mezi kterými se má rozhodnout. Ve druhém případě se sám ponoří do své práce, vede a podněcuje prověřování cílů, problémů a alternativ.“

V kontextu tohoto citátu je jasné, že problémem PPBS byla převaha porotců při jeho zavádění. Nemohu se však smířit s postojem vysloveným v polemice, kterým bylo obhajování postupu finančního managementu MO v posledních 10 letech. Nevěřím, že by Ing. Dušek ve svém osobním životě při organizaci svých ekonomických věcí obhajoval to, že by mu v případě výstavby vlastního rodinného domku nevadilo (programové financování a fungující finanční management), kdyby mu firma nevysvětlila obsah rozpočtu stavby, měnila v průběhu stavby obsah jednotlivých položek jejího rozpočtu (problém změn metodiky), a že by byl smířen s tím, že firma za 10 let výstavby domku, smluvené původně jako pětileté, nedosáhla jeho slíbené funkčnosti a stále a stále žádala o čas a peníze, aby mohla celý záměr dokončit, případně periodicky přicházela s novými projekty domku (přechod na nové metody, bez zvládnutí té původní). – Jistě by chtěl vědět, kdo za daný stav může, a jaké kroky firma podnikla, aby bylo dosaženo slibovaného výsledku.

Právo vědět jak je nakládáno s veřejnými prostředky má v demokratickém právním zřízení i ten nejposlednější daňový poplatník. Zvláště když jde o tak závažnou věc veřejnou, jakou je vnější bezpečnost. Jistě lze navrhnout, že o kvalitě nakládání s veřejnými prostředky v resortu MO se mohu přesvědčit ze závěrů *Nejvyššího kontrolního úřadu* zveřejňovaným v jeho *Věstníku*, ale proč by nemohly být k dispozici aktuální informace dosažitelné přes internet, jako je tomu v ozbrojených silách USA nebo Velké Británie?

Síla názoru proti vědecké metodě?

Srovnám-li způsob provedení méj polemiky s polemikou pana Ing. Duška, vyplyne na povrch zvláštní skutečnost. Zatímco já jsem ve svých dedukcích odkázán informace, které MO veřejnosti v oblasti financování poskytuje, anebo na informace, které si opatřím z jiných veřejných zdrojů, a to jsou třeba právě ty diplomové práce, pak je jeho polemika postavena na moci síly názoru zástupce MO. Na poli vědeckého časopisu není tedy „bojováno“ stejnými zbraněmi. Já mám jen velmi omezenou možnost, abych si sháněl informace o pamětnících

SPPR a zjišťoval prostřednictvím telefonních hovorů, zda zveřejněný názor odpovídá jejich představám apod. Stejně tak je problematické se informovat se o tom, co dělá český zástupce u *Financial Sub-Group NATO Trainig Group*, když jím podávané zprávy ze zahraničních pracovních cest týkajících se činnosti tohoto orgánu nejsou běžně přístupné. Výjimkou jsou informace na <http://www.nato.int/structur/ntg/home.htm>.

Naopak díky seznamu bibliografických citací připojených k mým publikacím má každý možnost ověřit si správnost mých dedukcí. Použité prameny jsou veřejně přístupné. Co tedy brání vyžádat si knihovní výpůjční službou příslušné diplomové práce? Můj názor je vytvořen na základě více pramenů a na základě informací přístupných všem. Argument o neobjektivnosti nebo dokonce „překrucování faktů“ a podsouvání nepravd je ze strany zástupce MO jasnou ranou pod pás. Není mojí povinností coby daňového poplatníka dokazovat, že s veřejnými prostředky je hospodářeno správně. Je samozřejmě mým právem jako daňového poplatníka poukázat na problémy, ke kterým jsem došel analyzováním toho mála, co o sobě MO v oblasti ekonomiky zveřejnilo a zveřejňuje.

Snaha zachovávat informační asymetrii mezi státním úřadem a daňovým poplatníkem tu byla vždy více než zjevná. Vždyť v historii demokratického Česka neměl žádný úřad zakázáno publikovat adekvátní informace o své činnosti, takže možnost vystavovat na internetových stránkách závěrečný účet státního rozpočtu kapitoly MO tu existovala vždy. Proč nebyla využita nebo proč management nevyužíval možnosti komplexně informovat daňové poplatníky, to si musí každý zodpovědět sám. Nastavení komunikační strategie ze strany MO, reagující prohlášením, že je „vlastně všechno v pořádku“ se podobá komunikační strategii uplatňované v SSSR v 80. letech 20. století po smrti L. I. Brežněva. Kdykoliv Kreml vydal prohlášení o tom, že generální tajemník trpí lehkým nachlazením, bylo jasné, že jeho zdravotní stav je skutečně vážný.

V reakci na polemiku jsem čekal budou zveřejněny údaje prokazující schopnost MO dobře plánovat a rozepisovat rozpočet, a údaje o tom, že množství změnových řízení realizovaných v průběhu roku, ukazující na kvalitu plánu nebo rozpisu, je minimální, tj. že ústřední myšlenka původního článku [3] je chybná. Takové údaje musí být k dispozici, protože již několik roků je změnové řízení realizováno pomocí elektronického informačního systému. Nevidím proto důvod, proč MO nezveřejní, s jakou úspěšností se v jednotlivých letech podařilo naplnit programový/střednědobý plán, případně jakým způsobem docházelo k čerpání jednotlivých rozpočtových podpoložek (RPP) ve struktuře dílčích rozpočtů, např. RPP 5 131 101 *Potraviny*. – Chybná alokace zdrojů vyvolává vždy dodatečné náklady v podobě časových ztrát nebo finančních nákladů na aparát realizující opravná opatření. Že by veřejně přístupná studie ukazující účelnost, hospodárnost a efektivnost veřejných výdajů plynoucích na obsluhu finančních potřeb ozbrojených sil ohrožovala bezpečnostní zájmy ČR, a proto jsou potřebná data neveřejná?

Závěr

Má-li dojít k dalšímu zlepšení fungování finančního managementu MO je třeba podporovat existenci alternativního názoru v jeho věcech, který bude založen na rozboru statistických dat. Ty může MO obrany začít zpřístupňovat v elektronické podobě na svých internetových stránkách. Máme-li mluvit o finančním managementu na MO, měl by fungovat podle zásad finančního managementu známých z podnikatelského sektoru. Pokud jde o prosazení změn

vedoucích k zlepšení současného stavu, zahraniční poznatky ukazují, [11] že nejlepší motivací pro prosazení změn v ekonomickém uvažování v ozbrojených silách je snížení rozpočtových výdajů na obranu při požadavku na zachování rozsahu a kvality plněných úkolů. Je tak logické, že v 90. letech 20. století nedošlo k významným změnám ve finančním managementu, které by změnily chování systému. Objem výdajů na obranu totiž rostl. [12] Příležitost k prosazení potřebných kvalitativních změn ve finančním managementu MO se nám však nabízí v souvislosti se snahou ČR o přistoupení ke společné evropské měně a snaze vyhovět kritériím veřejného zadlužení a deficitu veřejných rozpočtů, vždyť škrty zasahují odvětví obrany.

Použitá literatura:

- [1] *Vyjádření ministra obrany Karla Kühnla ke krácení rozpočtu Ministerstva obrany* z 21. 8. 2006 [<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=7833>].
- [2] *A-report*. 2003, roč. [neudán] č. 24. [Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a Mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec.] 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002. ISSN 1211-801X.
- [3] PERNICA Bohuslav. Systém plánování, programování, rozpočtování a plýtvání? (1996-2003). *Vojenské rozhledy* 4/2004, roč. 13, s. 63-70.
- [4] DUŠEK Jiří. Finanční management MO: Realita bez podsouvání. *Vojenské rozhledy* 2/2006, roč. 15(47), str. 67-73.
- [5] ENTHOVEN, AC., SMITH, KW. *How much is enough? Shaping the Defense Program 1961-1969*. 2nd Ed. Santa Monica, 2005. ISBN 0-8330-3826-5.
- [6] ŠELESOVSKÝ Jan, CEMPÍREK Miroslav. Pokusy o zvyšování efektivnosti válečně ekonomických příprav USA. *Sborník VŠ PV trojnásobného hrdiny ČSSR a hrdiny SSSR armádního generála Ludvíka Svobody. Řada „C“*. 1987, roč. [neurčen], č. 2, s. 65-75.
- [7] OCHRANA, F. 2.2. Pojetí vojenské síly států Varšavské smlouvy. In KRČ, M. *Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2000. ISBN 80-85864-93-2, s. 50-63.
- [8] *Zákon. č. 297/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 194/1988 Sb., o působnosti federálních ústředních orgánů státní správy.*
- [9] *Zákon č. 194/1988 Sb., o působnosti federálních ústředních orgánů státní správy.*
- [10] *Zákon č. 67/1989 Sb., o národohospodářském plánování.*
- [11] von KRAUSE, U. Der Schub der 90er Jahre für betriebswirtschaftliches Denken in der Bundeswehr. In SCHÖNHERR, S. *Streitkräfte, Ökonomie und Europäische Sicherheit*. 1. Aufl., Dachau, Gesellschaft für Militärökonomie, 1999. ISBN 3-925042-13-X. S. 169-184.
- [12] *Rozpočet-fakta a trendy*. 1998-2005. Praha: MO ČR.

Dislokace protiraketové základny jako strategické rozhodnutí

Chceme-li identifikovat odstrašující příklad nesprávně vedeného strategického rozhodovacího procesu, těžko najdeme vhodnější než je potenciální dislokace některého ze segmentů americké protiraketové základny ve střední Evropě, konkrétně i u nás. Politici a komentátoři o něm začali diskutovat nejen bez základních odborných znalostí, ale i primárních relevantních informací. Byly vysloveny okamžité soudy bez zvážení všech pozitivních i negativních aspektů tohoto rozhodnutí, které se po vyslovení často těžko berou zpět. Nevzaly se mimo převažujících politických a postojoyých ani v úvahu všechny bezpečnostní, vojenské, technické, ekonomické, environmentální, personální, právní, psychologické aj. souvislosti a důsledky.

Protiraketovou obranu můžeme v souladu s vojenskou terminologií definovat jako sekundární, vynucenou a logickou defenzivní reakci na existenci hrozby raketového napadení, a to na prvním místě balistickými raketami dalekého dosahu. Je tedy fakticky protizbraní k obraně proti existujícím, projektovaným či potenciálním útočným raketám. Plní tím zároveň preventivní funkci odrazující od vývoje a výroby zbraní tohoto typu, i když je paradoxně zároveň vzhledem k mocenskému soupeření může k dalšímu zbrojení podněcovat. Vývoj zbraní totiž obvykle iniciuje vývoj protizbraní a naopak. V tomto konkrétním případě ne nadarmo byla smlouva ABM založena na omezování protiraketových systémů.

Vzhledem ke globálním bezpečnostním hrozbám nemůže žádná země potřebu protiraketové obrany přehlížet. Je proto v popředí zájmu i Severoatlantické aliance a bezpečnostní politiky Evropské unie, jejímiž jsme členy a k jejichž protiraketovým obranným záměrům jsme se přihlásili. Primární pozornost protiraketové obraně věnují USA, které se cítí nejvíce bezpečnostně ohroženy. V souladu s tímto vymezením také existují tři relevantní systémy:

- ❑ **Protiraketová obrana bojiště NATO (ALTBMD - NATO Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence)**, která má v souladu se *Studii systému protiraketové obrany bojiště* z roku 2001–3 zajistit obranu spojeneckých sil nasazených v operacích proti raketám s dosahem od 300 km do 3000 km, jejíž operační schopnost se plánuje na rok 2010 a Aliance na ni vyčlenila 650 miliónů eur. Je do ní zapojena i Česká republika. Tento systém má mít schopnost integrovat všechny existující a vyvíjené taktické protiraketové komplexy do jednoho komplexu. V její realizaci spolupracuje NATO zčásti i s Ruskem, které zapojuje své jednotky do těchto operací. Rusko má protiraketovou obranu, která je s ALTBMMD do určité míry interoperabilní, ne však kompatibilní. (Např. ruský systém S-300 ve výzbroji Slovenské armády může za jistých okolností působit jako součást ALTBMMD i NATO MD.)
- ❑ **Protiraketová obrana NATO (NATO MD - NATO Missile Defence)**, jejíž realizace se má uskutečnit v souladu se *Studii proveditelnosti protiraketové obrany NATO* (je tajná a má deset tisíc stran), o jejímž zpracování rozhodl summit NATO v Praze v roce 2002, i když značná část uvedených opatření byla rozpracována již před tímto datem. Cílem NATO MD je možnost zajistit obranu vojsk a obyvatel členů Aliance proti všem typům raket

před jejich nasazením. Zároveň má působit proti rozšiřování raketových technologií, odstrašovat potenciálního agresora, zajistit aktivní i pasivní obranu, tj. včetně likvidace následků napadení.

- ❑ **Protiraketová obrana USA (USA MD – USA Missile Defence)** se realizuje podle zákona z roku 1995. Vychází z analýzy relevantních bezpečnostních hrozeb, z hodnocení stavu raketových technologií ve světě, z možností financování a mezinárodních souvislostí a důsledků. Má mít celosvětovou působnost a reagovat na proměnlivé a nepředvídatelné hrozby omezeného útoku balistickými střelami nebo jejich náhodnému vypálení. Proto možnost rozvinutí tohoto systému Spojené státy nabízejí všem aliančním zemím. A zároveň logicky tím sdílet sekundární bezpečnostní hrozby. Naše vláda k tomu přijala příslušné tajné usnesení a republiku k rekognoskaci příslušných vojenských prostorů navštívila skupina amerických odborníků.

Máme-li z hlediska teorie řízení definovat rozhodovací proces o potenciálním umístění některého z prvků americké Národní protiraketové obrany, jde o rozhodnutí strategické povahy; má nejen významný mezinárodní, bezpečnostní a vojenský charakter, ale je spojen i s mnoha politickými, právními, ekonomickými, sociálními, psychologickými, historickými, environmentálními aj. souvislostmi, anachronickými reminiscencemi a důsledky. O to těžší rozhodování je, budeme-li Američany osloveni. Nemělo by k tomu dojít bez konzultací, opatření a záruk Evropské unie a Severoatlantické aliance.

Záměry Spojených států

Američané v analýzách bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik uvádějí, že pokud jde o možné použití balistických raket, úder v našem teritoriu, kromě náhodně odpálených raket odkudkoli, hrozí aktuálně z Íránu a ve větší vzdálenosti od naší země ze Severní Koreje.

Írán podle dostupných informací disponuje raketami Šahab 3 s doletem 1300 km a Šahab 4 s doletem 1900 km; údajně vyvíjejí raketu Šahab 5-Kosar s doletem 4000 km (Praha je od Teheránu vzdálena 3400 km). Existují informace o vývoji rakety Šahab 6 s doletem 5000 km. Írán rozvíjí i jaderný program. Zatím se ví, že nemá mezikontinentální rakety funkční a musí provést jejich letové zkoušky. Odhaduje se, že potrvá nejméně deset let, než bude schopný svými raketami území Spojených států ohrozit. Zatím se Íránu během války s Irákem podařilo vypálit rakety Scud na Bagdád i Kirkuk. Od té doby si však zajistil další rakety a technologii zejména z KLDK, s níž dále parciálně spolupracuje. Se současnými raketami může zasáhnout Izrael, Turecko a stejně vzdálené země.

Znamená to, že bude nejspíš moci zasáhnout vzdálenější území pravděpodobně stejně rychle, jako je čas potřebný pro vybudování protiraketových základů. Nejvážnějším mezinárodněpolitickým problémem je, že jak Írán, tak Severní Korea dosud odmítají se západním světem vážněji jednat.

Cílem protiraketové obrany USA proti potenciálnímu úderu *omezeného* počtu balistických řízených střel odpálených z tzv. rogue states, tj. problémových států, v nepřátelském úmyslu, tak *nešťastnou náhodou* odkudkoli, je vybudovat nákladově dostupnou a účinnou obranu. Protiraketové základny v Evropě jsou integrálním projektem amerického protiraketového programu.

Náhodné odpálení raket s jadernou hlavicí či s jejich větším počtem potenciálně možné je. Méně pravděpodobné je, že nálože pro poměrně bezpečný systém aktivace po dopadu skutečně vybuchnou. Může se tak stát u raket s klasickými výbušninami. Např. v roce 1973 došlo při odpálení rakety 8K14 (SCUD B) polskou armádou v turkmenském Aschuluku k chybnému zaměření rakety opačným směrem, která s obrovským štěstím nezasáhla ve vzdálenosti 280 km hustě osídlené město. V roce 1999 došlo k úletu cvičné rakety typu Točka s hlavicí s tříštivou submunicí, která ve vzdálenost 800 km od místa odpálení zasáhla vesnické osídlení a zabila tam většinu obyvatel. Podobné nebezpečí existuje i u dalších raket včetně raket kosmického programu. Těmto náhodným odpálením a úletům USA-MD však může čelit jen zčásti, navíc by tento zásah byl velmi nákladný.

Američané mají zatím devět sil ve Fort Greely na Aljašce a dvě sila na letecké základně Vandenberg jako součást vícevrstevnatého systému proti Severní Koreji. Chybí jim předsunutý systém proti Íránu či náhodně odpáleným raketám.

Podle expertů zatím dosavadní dílčí systém příliš nefunguje. Bývalý šéf Úřadu pro operační testování a vyhodnocování přiznal, že se jim čtyři roky nepodařil úspěšný letový test. Naopak šéf Agentury pro raketovou obranu Pentagonu prohlásil, že neexistuje žádný technický problém, který by měl vést k zastavení projektu, naopak se na letošní a příští rok připravuje několik dalších testů, při nichž má být zasažen letící cíl. Po dalších textech je úspěšnost v relaci 50:50. To je ovšem vcelku obvyklé u všech sofistikovaných zbraňových systémů.

Dosud tedy měly USA v roce 2005 dvacet protiraketových střel. Po skončení čtyřetapové výstavby mají být v cílovém stavu v roce 2011 k dispozici základny s 250 podzemními odpalovacími rampami s příslušně stejným počtem protiraketových řízených střel, dále tři velitelská řídicí centra, pět komunikačních a spojovacích center, patnáct radiolokátorů a 29 satelitů. Dislokace hlavních součástí systému se předpokládá na Aljašce, v Kalifornii, Severní Dakotě, v Massachusetts, Velké Británii a v některé ze zemí střední Evropy. Systém si pro obsluhu vyžádá 1445 odborníků. Zatím bylo investováno 14,9 miliard dolarů, v příštích pěti letech se má proinvestovat 10,4 miliardy dolarů.

V souvislosti s dislokací je nutné uvést, že i přes obecnou americkou nabídku evropským zemím se s výjimkou Velké Británie o tom neuvažovalo v žádné jiné západní zemi, např. v Rakousku nebo Dánsku.

Spojené státy tedy chtějí mít ve střední Evropě ještě před plánovanou či jenom předpokládanou výstavbou protiraketové obrany NATO předsunutý protiraketový štít ve formě základny s obrannými střelami země-vzduch, které dokáží včas odhalit, sledovat při letu a likvidovat odpálené rakety z prostoru potenciálního nepřitele. Washington zvažuje, zda plánovanou protiraketovou základnu na starém kontinentu vybuduje v Česku nebo v Polsku; Maďarsko již bylo vyloučeno. U nás nebo v Polsku Američané zamýšlejí do roku 2011 jako součást tzv. amerického raketového deštníku umístit základnu s 10 až 11 raketami. Prvky mohou být dislokovány v obou zemích.

Česká republika se ocitla v ohnisku zájmu pozornosti USA proto, že tu zbyly opuštěné a stále vhodné prostory po někdejších raketových základnách z doby Varšavské smlouvy např. v Dobříši, Libavě a v Rapoticích u Velké Bíteše, kde byly sovětské rakety S-200 VEGA s doletem 265 km a výškovou dostupností 40 km. Američané údajně preferovali Libavu, i když někteří naši vojenští odborníci jsou přesvědčeni, že nejpříhodnější by byl prostor poblíž Dobříše. Ale ten je až příliš blízko hlavního města.

O jaké rakety by mohlo jít

Usuzuje se, že nejspíš o patrioty (PAC-3 určené proti taktickým protizemním raketám), později MEADS (Medium-range Extended Air Defense System), vyvíjené Spojenými státy ve spolupráci s Německem jako náhrada patriotů, a AEGIS s řízenou střelou SM-3 či vyvíjenou zbraní KEI (Kinetic Energy Intercept), které jsou nebo budou schopny likvidovat jak balistické střely, tak střely s plochou dráhou letu a letadla. Někteří odborníci se však domnívají, že aktuálně by přicházely v úvahu ne zcela ještě funkční americké stacionární rakety GBI nebo izraelské Hetz.

V současné době se např. předpokládá, že šestnáct modernizovaných patriotů typu PAC-3 bude i poprvé umístěno na japonském území, konkrétně na americké základně na ostrově Okinawa, a to jako ochrana před severokorejskými raketami dlouhého doletu Tepodong-2. Ty jsou schopny zasáhnout cíl ve vzdálenosti cca 5500 až 6000 km, tzn. dokonce severní část území Spojených států; jejich plánovaný modernizovaný typ Tepodong-3 má mít dokonce dolet 10 000 km, tedy ohrozit i Kalifornii. Američané uvažují o tom, že pokud Severokorejci uskuteční úspěšně zkoušky s těmito raketami, že je sestřelí, a proto do tohoto prostoru přesunují i svůj protiraketový potenciál.

Jak reagují politici

Aniž by veřejnost o údajně končících rozhovorech, po nichž byla i zpracována odborné zpráva o protiraketovém štítu, znala něco přesnějšího, byla bombardována novinovými titulky *USA naléhají: Češi, chcete základnu? Americké základy v Česku: máme se bát nebo je vítat? Kde může být americká základna? Text IQ: chcete americkou základnu? Svoboda: USA chtějí znát český názor na základnu.*

Politici jako kdyby přece jenom měli jasněji, ale to jen hlavně kvůli své politické orientovanosti, a tedy i ideové determinovanosti postojů. Předseda ODS Mirek Topolánek s umístěním základny souhlasí: „Osobně říkám americké základně ano, protože by to bylo posílení našeho spojení v rámci NATO. A navíc je to důležitá věc z bezpečnostního hlediska. Ale v době vyjednávání o novém kabinetu nemůže k tomu probíhat adekvátní diskuze.“ (Čs. rozhlas červenec 2006) Jako by tím chtěl dát najevo, že není-li ještě premiérem, těžko se něco může řešit.

Předseda ČSSD Jiří Paroubek byl opatrnější: „Základny jsou silný zásah do psychiky země, do její vnitřní celistvosti. Jejich přítomnost by však byla ekonomicky přínosná. Přinesly by možná až tisíce nových pracovních míst. Ale nelze podceňovat takovou věc jako je psychika národa. Proto není od věci otázka, zda v případě politické shody neuvažovat o referendu. Pokud bychom někdy došli k tomu, že ano, pak by to ano muselo být velmi silné většinové.“ (Čs. rozhlas červenec 2006)

Názory dvou předních politiků budou v rozhodovacím procesu asi nejdůležitější. ODS však v této věci může těžko počítat s podporou prezidenta Václava Klause, který si uvědomuje, že by si souhlasem s umístěním některé z komponent americké protiraketové obrany v očích veřejnosti uškodil. Lidovci jsou v postojích rozdělení, zelení budou spíše proti a komunisté absolutně.

Rozbíhající se diskuze

Objevily se typické názory charakterizující publicistické politické spektrum. **Milan Knížák** (Základny spíše chtějme, MFD 5. 7. 2006) na jedné straně poukazoval na naši spoluodpovědnost za obranu demokracie, historické reminiscence i komornost našeho přírodního prostředí a osídlení, přesto se k výstavbě základny přikláněl z jednoho dost problematického důvodu, a to že by přítomnost vojáků spojenecké země bránila rozpínavosti komunistů. Tím ale komunistům k prosazování negativního postoje k výstavbě některého ze segmentů systému americké protiraketové obrany poskytl nejlepší argument. Přítomnost cizích vojsk na určitém území není schopna zabránit, aby tu nedošlo k radikálním změnám. Z řady příkladů stačí uvést americkou základnu Guntánamo na Kubě. **Erazim Kohák** naznačoval (O nás bez nás, o nich bez nich, Právo 5. 8.), že by možná někdo o umístění americké protiraketové základny chtěl rozhodovat absolutisticky. Spíše se ale lze obávat, že se nikomu do takového strategického rozhodování nebude chtít. **Petr Uhl** (Žádná raketa není mírová, Právo 7. 8.) snášel mnoho argumentů proti výstavbě některého ze segmentů americké protiraketové základny u nás, ale nakonec dospěl k silicímu mínění vázat rozhodování na postoj EU a NATO a teprve poté uspořádat referendum. **Lukáš Jelínek** (Ano: raketám evropským, Právo 8. 8.) považuje rozhodnutí za strategické, kladl řadu znepokojivých otázek, ale v závěru se kloní k názoru o potřebě evropské protiraketové obrany. Je to jistě legitimní názor, navíc těžko se něco u nás může uskutečnit bez souhlasu Evropské unie a NATO. Jenže tento námět může řada odborníků vyvrátit argumentem, že konkrétně Evropa je v bezpečnostních otázkách až příliš nerozhodná a o činnosti Severoatlantické aliance jako kdybychom v společní době nic neslyšeli; a pokud by např. Američané, jakkoli razantně a tedy i krutě, nezasáhli do balkánského konfliktu, trvala by tam občanská válka dodnes. **Jiří Dienstbier** (Raketový deštník? Děravé řešení, Právo 9. 8.) zakládal svůj zamítavý postoj na pochybnosti, že „Írán nebo Severní Korea zaútočí špičkovou vojenskou technologií na Ameriku, Evropu či české země. K tomu by se musely nejdříve stát opravdovými velmocemi“, **Jakub Patočka** (Nenechme si od Bushe nic vnutit, MF DNES 11. 8.) vycházel z přesvědčení, že Německo, Rakousko či celá Evropská unie by takovou nabídku odmítly, protože „dlouhodobě popohánějí vpřed evropské sjednocování, mají samy koncepční představu o mezinárodní bezpečnosti, vycházející z příčin odstraňování konfliktů a důsledné mezinárodní spolupráce. Tu prosazují jak v rámci Evropské unie, tak v rámci OSN anebo i v NATO“. **Boris Valníček** (Proč Američané nepotřebují obrannou základnu v Evropě, Právo 12. 8.) pochyboval o tom, že by malé státy mohly disponovat balistickými střelami a na základě technické analýzy prokazoval absurdnost vést dráhu těchto raket z předpokládaných nepřátelských zemí přes evropské území. Zapomněl však na to, že systém má bránit i proti nešťastnou náhodou vypáleným raketám odkudkoli. **Lubomír Fiedler** (Vůči Američanům se chováme jako lokajové, MF DNES 8. 8.) reprezentuje zatím krajní pól diskutujících, je přesvědčený, že základna by sloužila jen USA, nebránila naše území, které navíc nikdo neohrožuje. Poškodilo by to i naše obchodní vztahy s Ruskem. I on se proto staví za uspořádání referenda. Názory dalších diskutujících lze zhruba přiřadit k uvedeným.

Reakce v zahraničí

Vybudování protiraketové základny na našem nebo polském území má své mezinárodně politické kontexty. V samotných Spojených státech se o něm příliš nediskutuje, o to víc v Pol-

sku. Svůj názor na otázku *Co s tím můžeme dělat?* vyslovil v polském listu Gazeta Wyborcza už na sklonku minulého roku i náčelník generálního štábu ruské armády generál Jurij N. Balujevskij: „*Jít do toho a ten štít postavit. Měli byste ale vědět, co vás pak čeká. Rusko jaderný konflikt se Západem nepředpokládá. Takové plány nemáme. Je však pochopitelné, že země, které jsou součástí takového štítu, zvyšují své vlastní riziko.*“

Je zřejmé, že schopnost proponovaného protiraketového systému nedokáže čelit ruskému jadernému potenciálu (minimálně 500 balistických střel s jadernou náplní) a Rusové to dobře vědí. Američané navíc slíbili, že se budou snažit ruské představitele ujistit, že jejich protiraketový systém ve střední Evropě není namířen proti Rusku. Nedá se však říci, že by toto ujištění Rusy přesvědčilo, dávají otevřeně najevo, že takové kroky narušují jejich spolupráci se Severoatlantickou aliancí. Ruský ministr obrany Sergej Ivanov, mimochodem jeden z předních pretendentů na prezidentský stolec po Putinově odchodu, sarkasticky na otázku běloruského novináře poznamenal: „*Výstavba protiraketové základny v Polsku by měla negativní dopad na celý severoatlantický bezpečnostní systém. Volba umístění těchto systémů je pochybná... Tedy abych to řekl jemně.*“

Jak v diskuzích pokračovat

V bezpečnostních otázkách je vždy nejdůležitější vycházet z analýzy bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik a podle toho volit příslušná opatření včetně koaličních či spojeveckého charakteru. Jinak řečeno, zda vůbec protiraketovou obranu potřebujeme a pokud ano, jak nebo s kým ji vybudovat. Kdybychom se o tom rozhodli dále vážně uvažovat, je nutno posoudit, kde a v jakém rozsahu je optimální příslušné komponenty protiraketového obranného systému umístit, aby vypálené střely mohly být co nejefektivněji zasaženy a způsobily co nejmenší škody. To může být jen věc odborníků, určitě ne politiků, i když sedmnáct let od listopadových událostí je těžké takové odborníky hledat.

Zatím nezbývá než se držet některých premis, zejména že by jakýkoli bezpečnostní návrh měl přijít od Evropské unie a NATO či se uskutečnit s jejich souhlasem jako součást evropské bezpečnostní strategie. K tomu je nutné připomenout, že naše země se vždy hlásila k projektu kolektivního systému protiraketové obrany i v evropském prostoru. Stačí se vrátit k naší poslední bezpečnostní strategii z roku 2003, k závěrům pražského bezpečnostního summitu i textu Evropské bezpečnostní strategie. Tento problém by měl být i předmětem příštího summitu NATO, který se koná v říjnu t.r. v Rize. Nebo bychom tam s ním měli přijít. Navíc do té doby lze s úspěchem pochybovat, že budeme mít vládu natolik funkční, aby o tom mohla kvalifikovaně rozhodovat samostatně. V každém případě by se tento strategický rozhodovací akt měl objevit v programové prohlášení nové vlády. Zatím je dostatečný časový prostor pro diskuzi. A když referendum, tak v každém případě optimálně poučeně.

Analýza a hodnocení zkoumaného jevu jako strategického rozhodovacího procesu

1. Česká republika není ještě v plné míře připravena seriózně řešit podobné bezpečnostní strategické procesy, chybějí jí k tomu do jisté míry erudovaní odborníci v zákonodárném sboru i v exekutivě včetně Bezpečnostní rady státu, nemá k tomu příslušné strategické dokumenty (Bezpečnostní strategie z roku 1999, 2001 a 2003 jsou pro

řešení podobných rozhodovacích procesů příliš obecné, jen Bezpečnostní strategie 2003 se přihlásila k realizaci protiraketové obrany NATO; Bezpečnostní strategie 2005 nebyla dosud zpracována). Největším problémem je dosud i po vstupu do NATO a EU malý zájem řešit tyto strategické rozhodovací procesy v bezpečnostní oblasti.

2. Není ujasněn postup, v jakém režimu podobný bezpečnostní strategický rozhodovací proces vést. Bude-li organizován jako tajný, je nutné do stanoveného termínu jeho projednávání utajit (což se nestalo), nebo jej vést od samého počátku jako neutajený.
3. Jako u každého bezpečnostního strategického rozhodovacího procesu je nutné vycházet z bezpečnostních zájmů ČR, tzn. z konkrétních relevantních bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik – zda příslušný typ obrany, v daném případě protiraketové, potřebujeme, jsme-li schopni v pozitivním případě si ji zajistit sami, či v aliančních svazích se sousedy, Evropskou unií, Severoatlantickou aliancí apod.
4. Vzhledem ke globálnímu charakteru bezpečnostních hrozeb není možné je ve většině případů řešit mimo rámec OSN a zvláště EU a NATO. Česká veřejnost není pravděpodobně ještě připravena řešit podobnou problematiku bilaterálně.
5. Nejzávažnějším problémem řešení strategického bezpečnostního rozhodovacího procesu je, předcházejí-li odbornému posouzení problematiky aprioristické soudy, tj. vyslovovat zásadní soudy bez znalosti problematiky a dostatku relevantních informací.
6. Participaci na řešení strategického bezpečnostního rozhodovacího procesu je nutné předem promyslet včetně využití institutu referenda jako krajního řešení. Předpokládá to zajistit optimální informovanost o diskutovaném strategickém problému. Jistější cestou je však o jakémkoli závěrečném rozhodnutí přesvědčit naši veřejnost tak, aby k problematickému referendu vůbec nemuselo dojít.
7. Efektivní jednání o dislokaci některé z komponent americké protiraketové základny předpokládá, že vyjednávači budou mít k dispozici všechny informace, které budou výsledkem rozhodovací analýzy respektující všechny souvislosti strategického rozhodovacího procesu.

Na evropskou základnu USA chtějí umístit až deset raket, které mají za úkol zneškodnit vypálenou nepřátelskou hlavici ve střední fázi letu, tedy mimo atmosféru, až stovky kilometrů nad zemským povrchem. Jedenáct z nich je umístěno na amerických základnách na Aljašce a v Kalifornii, kde poskytují obranu proti útoku zejména ze strany Severní Koreje. Pro pokrytí oblasti Íránu a Blízkého východu potřebují Spojené státy vybudovat strategickou základnu ve střední Evropě. Zatím se mluví jen o jedné. Základna by se měla podobat americkému objektu ve Fort Greely na Aljašce, kde je devět antiraket připraveno zmařit případný útok mezikontinentálních balistických střel.

Radary včasného varování, které mají za úkol informovat o blížícím se útoku, jsou v současnosti rozmístěny ve třech státech USA, v Evropě fungují zmodernizované stanice v Grónsku a Velké Británii, s výstavbou radaru souhlasilo i Japonsko. Zkušební vypálení mezikontinentální korejské rakety letos v červenci bylo jasným argumentem, že s ochranou nelze otálet.

*Protiraketový deštník se rozevírá
Týden 32/2006*

Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050

(Studie)

„Návrat Ruska“ jako státu, který začíná razantněji spolurozhodovat o politické agendě současného světového vývoje, přičemž se dá očekávat, že tomu tak bude i v budoucnu, vyvolává potřebu více reflektovat fakta a souvislosti spojené s dávnější i nedávnou historií největšího státu světa. Do jisté míry to umožňuje i pochopit logiku, resp. problémy vývoje současného Ruska a jeho možné perspektivy.

1. Historická reflexe geopolitického vývoje Ruska

Pokud hovoříme o Rusku, nelze pominout jeho zásadní geografickou zvláštnost, které ho ve světě činí jedinečným: obrovské území a velké přírodní bohatství na něm se nacházející neohrazené přirozenými přírodními hranicemi. Proto se Rusko stalo terčem řady agresí počínaje mongolskými nájezdy, přes Napoleonovu ruskou kampaň v 19. století, až po útok nacistického Německa na Sovětský svaz počátkem čtyřicátých let století dvacátého.

Prvním pravidlem ruské geopolitiky proto vždy bylo, že Rusko musí zajistit svou bezpečnost v dostatečné „strategické hloubce“. Taková byla konstanta ruské politiky především od dob Petra I., kdy začalo vrcholné období získávání jeho nových teritorií na všechny světové strany. [1]

Pokračoval v tom i Sovětský svaz jako faktický nástupce carského Ruska, který se stal po vítězství nad nacistickým Německem ve druhé světové válce globální supervelmocí. Toto vítězství, které přispělo výrazným dílem i k zachování západní civilizace jako celku, znamenalo, že Sovětský svaz rozšířil svůj celosvětový vliv. Na několik desítek let se stal centrem „širšího impéria“. To bylo tvořeno jednak samotným Sovětským svazem, dále pak pásmem jemu spřátelených režimů ve východní a jihovýchodní Evropě, blízkými spojenci v Asii (Vietnam) a Latinské Americe (Kuba). Ve volnějším vztahu k centru „impéria“ byly pak země tzv. socialistické orientace v Africe a Asii, které více či méně usilovaly o určitou alternativu závislosti na bývalých koloniálních metropolích a Spojených státech.

Vznik a existence „impéria“ byly ale možné především díky bipolárnímu uspořádání světa vzniklému na základě výsledků druhé světové války, kde hlavními protagonisty byly Sovětský svaz a Spojené státy. Bipolární uspořádání bylo jistým druhem statu quo respektovaným oběma mocnostmi, bez ohledu na občasné střety na regionální úrovni.

Udržit pozici globální supervelmoci se ale Sovětskému svazu nepodařilo, především díky rigidnímu a nedemokratickému modelu vládnutí, který nebyl schopen obstát v dlouhodobé politické, ekonomické a vojenské konfrontaci se Západem a především Spojenými státy. Sovětský svaz nevyřešil krizi industriální společnosti, do které se země dostala v sedmdesátých letech dvacátého století. Tuto krizi neodvrátil ani pokus o modernizaci sovětského systému v podobě tzv. přestavby koncem osmdesátých let, který ale spíše ještě prohloubil a vyostřil celou řadu politických, ekonomických a etnických rozporů.

Rozpad Sovětského svazu byl následně logickým dovršením krize. Tímto aktem došlo i k faktickému konci „impéria“, které se utvářelo od dob carského Ruska po dobu čtyř set let.

Rusko se vrátilo k hranicím, které mělo začátkem 18. století, tedy ještě před obdobím vlády Petra I. Na území Ukrajiny, Běloruska, Pobaltí, Kavkazu a Střední Asie vzniklo čtrnáct samostatných republik s velmi rozdílnými politickými systémy. Geopolitická konstrukce „impéria“ založená na širokých přístupech k mořím – především k Baltskému, Černému a Kaspickému byla rozpadem SSSR zcela narušena.

Rusko se stalo nástupnickou zemí Sovětského svazu, ale svými parametry se od něj poměrně značně odlišuje. Zůstává sice největší zemí světa s téměř 17 milióny čtverečních kilometrů, ale počtem obyvatelstva (přibližně 143 milionů) se zařazuje až na osmé místo (za Čínu, Indii, Spojené státy americké, Indonésii, Brazílii, Pákistán a Bangladéš). Délka státní hranice se oproti SSSR snížila, stále ovšem zůstává se 14 tisíci kilometry největší pozemní hranicí na světě. Významnou skutečnost představuje fakt, že ze 60 % tyto hranice připadají na bývalé sovětské svazové republiky. Z politického, ekonomického a vojenského hlediska se přitom jedná o poměrně rizikový faktor pro současnost i budoucnost, neboť tyto hranice byly v sovětském období určovány v drtivé většině případů administrativními metodami bez respektování historických a národnostních realit, a proto je z mezinárodněprávního hlediska uzákoněna pouze část jejich délky.

Koncem osmdesátých a v průběhu devadesátých let došlo také k rozpadu již zmíněných „vnějších ochranných pásem“ v Evropě i mimo ni vytvořených v době existence SSSR. Stažení z těchto „ochranných pásem“ bylo v první řadě spojeno se stahováním obrovského množství vojenských sil, zbraní a techniky. [2] Pokud použijeme vojenskou terminologii, je možné říci, že se pro Rusko jeho čára obrany posunula na hlavním evropském strategickém směru o zhruba tisíc pět set kilometrů na východ, z linie Magdeburg–Praha na linii Smolensk–Kursk.

Všechny tyto skutečnosti bezesporu zanechaly určitou stopu v myšlení ruské politické elity o čemž vypovídají slova prezidenta Vladimíra Putina, který v jednom ze svých projevů označil rozpad SSSR za „geopolitickou katastrofu“. Na druhé straně si ale politická elita uvědomuje, že i když rozpad představoval určitý historický mezník otevřel i nové možnosti, které může (patrně je to především v ekonomické oblasti) umně využívat. Toto „okno příležitosti“ se otevřelo i díky tomu, že rozpad SSSR proběhl, až na několik lokálních konfliktů, bez zásadnějších problémů, což v případě země disponující obrovským vojenským potenciálem mělo svůj nepopíratelný význam. Nepotvrdily se „katastrofické“ scénáře o destabilizujícím vlivu rozpadu SSSR především na bezpečnost Evropy.

Rusko se ale po celá devadesátá léta 20. století nacházelo v permanentní politické, ekonomické a sociální krizi. Krize Ruska a ruské společnosti dosáhla takových rozměrů, že se Rusko ocitlo jako stát na pokraji kolapsu. [3] Reálná byla i hrozba jeho rozpadu vyvolaná rozsáhlým a živelným přesunem pravomocí z centra do regionů. Slabá ústřední vláda v čele s prezidentem Jelcinem již nebyla schopna kontrolovat situaci v zemi, což byl mj. i důsledek vzrůstajícího vlivu oligarchických struktur. V pozadí nástupu prezidenta Vladimíra Putina k moci koncem devadesátých let 20. století tak zřejmě stálo i pragmatické rozhodnutí vedoucí politické elity, jež bylo diktováno potřebou zvrátit nepříznivé tendence ve vývoji Ruska, které oslabovaly i jeho mezinárodní status.

2. Geopolitické postavení současného Ruska a jeho perspektivy

Ruská federace, která se objevila na politické mapě světa počátkem devadesátých let, stále představuje vlivného světového aktéra, i když nemá status supervelmoci. Hlavními faktory významné pozice Ruska jsou:

- a) značný objem zásob nerostných surovin, v první řadě ropy a plynu,
- b) významná vojenská síla, jež je založena na druhém největším potenciálu jaderných zbraní ve světě,
- c) relativně vysoká úroveň vzdělání aktivní populace,
- d) stále existující vyspělá vědeckotechnická základna v řadě odvětví,
- e) stálé členství v Radě bezpečnosti OSN a v G-8,
- f) významný politický a ekonomický vliv na teritoriu bývalého Sovětského svazu.

Velmi významným faktorem vlivu je i velikost území rozkládající se na většině prostoru Eurasie, přičemž bezprostředně sousedí se všemi klíčovými euroasijskými aktéry nebo se nachází v jejich těsné blízkosti. Na západě a severu s Evropskou unií, na jihu s islámským světem a Indií a na východě s dynamicky se rozvíjející mocností Čínou.

Pro Rusko má pro přístup k těmto aktérům stále značný význam tzv. *blízké zahraničí*, což je označení pro postsovětské republiky, které po rozpadu SSSR v roce 1991 utvořily Společenství nezávislých států (SNS). Společenství prošlo v uplynulých patnácti letech značně turbulentním vývojem a jeho podoba se nyní velmi odlišuje od původního záměru prezidenta Jelcina mít z něj mezinárodní strukturu, která bude plně sloužit ruským politickým, ekonomickým a vojenským zájmům. Společenství dnes spíše představuje volný svazek pro koordinaci společných obchodních, finančních, legislativních a bezpečnostních otázek. Jednotliví členové SNS se ale rozcházejí v přístupech k míře integrace především s Ruskem a řada z nich se pokouší o samostatnější politickou orientaci, jež je má vzdálit z dosahu politického a ekonomického vlivu Ruska a naopak přiblížit je k Západu, mj. i v podobě členství v NATO a Evropské unii.

V rámci SNS tak působí patrné „integrační“ jádro (Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Arménie, Tádžikistán, Kyrgyzstán), které se aktivně účastní hlavních integračních projektů, kterými jsou např. **Euroasijské ekonomické společenství** [4] nebo **Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti** (OSKB) [5]. Nejužší míra integrace se dá očekávat mezi Ruskem a Běloruskem, což vyplývá jednak ze silného ekonomického, bezpečnostního a také kulturního propojení obou zemí, a jednak z přímého vlivu Ruska v Bělorusku. To představuje pro Rusko teritorium, které v bezprostředním sousedství členských zemí EU, NATO a Ukrajiny je z hlediska zajišťování jeho bezpečnostních a ekonomických zájmů klíčové.

Rusko si uchová i svůj vliv ve Střední Asii, ze které ostatně nikdy „neodešlo“ ani po rozpadu SSSR. Míra vlivu je a bude rozdílná, nicméně dají se indikovat hlavní důvody pro její udržení. Především je to ekonomická závislost na Rusku, která je dána tím, že Rusko ve značné míře kontroluje těžbu a přepravní kapacity energetických surovin v regionu. Tato závislost se díky dlouhodobým kontraktům uzavřeným v posledních letech prakticky se všemi středoasijskými republikami výrazně posílila, a to v horizontu jedné až dvou dekád. Středoasijské země také potřebují podporu Ruska pro zajišťování své bezpečnosti, neboť jejich vojenské a bezpečnostní kapacity jsou nedostatečné k tomu, aby mohly čelit aktivitám, především islamistických, separatistických, extremistických a teroristických uskupení. [6] Rusko svojí přítomností v regionu také v neposlední řadě vyvažuje stále sílící vliv Číny.

Na druhé straně především Ukrajina a Gruzie projevují velmi silné snahy vyvázat se z vlivu Ruska, k čemuž přispěly v těchto zemích výrazné politické posuny z let 2003–2004, v nichž byly od moci odstaveny místní, více proruský orientované a způsobem vlády zkompromitované politické elity. Směrování těchto zemí k Západu má jeho podporu, která vyplývá především z vědomí strategické důležitosti obou zemí v černoomořském regionu. Jedná se především

o rozšíření koridoru mezi jihovýchodní Evropou a oblastí Kaspiku a Střední Asie, jež může z jedné strany sloužit pro přemísťování vojenských sil USA a NATO do citlivé oblasti „Velkého Blízkého východu“ a z druhé strany k přepravě ropy a plynu z oblasti Kaspického moře a Střední Asie do Evropy. V daném případě zde bude v popředí snaha o narušení dosavadní ruské dominance v přepravě ropy a plynu z této oblasti a též z oblasti Střední Asie (především Kazachstánu) do Evropy, a tím zajištění diverzifikace energetických zdrojů. Konkrétním dokladem je např. zprovoznění ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC). [7]

Z uvedených důvodů je pro obě země otevřena možnost jejich vstupu do NATO. Perspektiva případné integrace do Aliance nebo v případě Ukrajiny i do EU je ale komplikována značnou mírou vnitřní politické a ekonomické nestability a stále velkou mírou ekonomické závislosti na Rusku, což se týká především dodávek energetických surovin. [8]

Budoucnost SNS resp. celého postsovětského prostoru tak představuje stále otevřenou otázku. Rusko je svým způsobem gravitační střed, který se v závislosti na možném růstu ruské ekonomiky může nejen upevňovat, ale i rozšiřovat. V takovém případě by to znamenalo faktické vytvoření prostoru, ve kterém by Rusko hrálo jednoznačně prioritní politickou, ekonomickou a kulturní roli. Mezi Evropskou unií a Asií resp. Čínou by tak vznikl druhý mnohonárodnostní celek s vůdčí středovou silou v podobě Ruska. Na druhé straně nelze podceňovat míru snah řady postsovětských republik a především jejich politických elit, pro které je to výhodné, o nezávislou, či nezávislejší politiku na Rusku. [9]

Úspěch či neúspěch takové politiky ale závisí na dvou faktorech: schopností vyrovnat se s ekonomickou závislostí na Rusku a mírou podpory Spojených států a EU, která ovšem nebude mít pouze deklaratorní charakter, ale i konkrétní ekonomický rozměr. V daném případě není možné vyloučit, že Spojené státy a Evropská unie, které se v následujících letech budou muset vyrovnávat s řadou vnitřních a vnějších problémů (zachování politické akceschopnosti rozšířené EU, udržení její hospodářské dynamiky, míra vojenské angažovanosti USA ve světě, boj proti terorismu, vysoké ceny energetických surovin apod.) budou mít v tomto směru limitované možnosti.

Míra nepředvídatelnosti vývoje SNS tak svým způsobem posiluje orientaci Ruska „asijským“ směrem, kterou posiluje reflektování příležitosti nabízející se Rusku v podobě dynamického růstu Asie, především pak Číny, Indie a „asijských tygrů“. Rusko by totiž mohlo hrát roli „mostu“ mezi Evropou a Asií, který by měl svůj význam i ve vztahu k severoamerickému kontinentu s jeho zónou volného obchodu NAFTA. Tuto roli ale může hrát pouze v případě, že bude schopno zajišťovat své politické, ekonomické a bezpečnostní zájmy ve východní části Eurasie.

V této souvislosti je pak plně pochopitelná ruská angažovanost při prohlubování a rozšiřování činnosti tzv. **Šanghajské organizace spolupráce (ŠOS)**. V současné době jsou jejími členy kromě Ruska a Číny též Kazachstán, Uzbekistán, Kyrgyzstán a Tádžikistán. Pozorovateli jsou Indie, Írán, Pákistán a Mongolsko. Z uskupení, které vzniklo v roce 1996 a mělo původně charakter regionální bezpečnostní organizace zajišťující koordinaci spolupráce v boji proti třem již připomenutým hlavním bezpečnostním hrozbám v regionu – terorismu, separatismu a extremismu, se transformovalo do podoby organizace s širšími politickými, bezpečnostními, ale i ekonomickými cíli nejen v regionálním měřítku. Signalizuje to i fakt, že členské země spolu s pozorovateli zahrnují téměř polovinu světové populace a velmi významnou část teritoria Eurasie a čtyři země disponují jaderným potenciálem s tím, že Írán o totéž usiluje.

Současná role ŠOS má čtyři zřetelné cíle. Prvním cílem je vytvářet určitou protiváhu politice Spojených států v prostoru Eurasie, zvláště pak v prostoru „Velkého Blízkého východu“,

omezovat jejich vojenskou a ekonomickou přítomnost. Výrazně se to projevilo v roce 2005, kdy summit ŠOS schválil rezoluci požadující stažení amerických vojsk rozmístěných po roce 2001 na základnách v Uzbekistánu a Kyrgyzstánu, k čemuž již nyní postupně dochází. Druhým cílem je minimalizace vlivu „regime change“ ke kterému došlo v postsovětském prostoru (Ukrajina, Gruzie) a třetím cílem je vytvořit alternativu západním bezpečnostním a ekonomickým seskupením (NATO, EU).

Dá se očekávat, že zvláště v případě zvažované transformace NATO v „globální bezpečnostní alianci“ s případným členstvím (nebo přidružením) Japonska, Jižní Koreje, Austrálie a Nového Zélandu může nabýt tento cíl zásadní povahy. Posledním cílem je pak intenzifikace vzájemné obchodní a ekonomické spolupráce, která se nyní ve značné míře týká především těžby a přepravy ropy a plynu.

Pro Rusko představuje a bude představovat ŠOS velmi důležitý nástroj k prosazování jeho geopolitických cílů. Především jde o to, že prostřednictvím ŠOS může rozšiřovat svůj vliv i za hranice postsovětského prostoru, mj. do prostoru jižní, jihovýchodní a východní Asie a též pacifického regionu. Zároveň ruská angažovanost v ŠOS představuje velmi výrazný nástroj posilování mezinárodní role Ruska jako velmoci, která není omezena pouze postsovětským prostorem, resp. spoluprací v rámci SNS a OSKB. A v případě, že by vývoj v rámci SNS směřoval spíše k další diverzifikaci než unifikaci ŠOS, by mohl mít úlohu určité geopolitické náhrady.

Problémem ŠOS je ovšem značná různorodost cílů jeho signatářů: Čína chce jejím prostřednictvím pronikat na trhy a zajišťovat energetické zdroje, Rusko zvýrazňovat svůj velmocenský status, středoasijské režimy zajišťovat svoji stabilitu, Indie a Pákistán ukázat Západu, že mají vlastní kurz, který je alternativou spolupráce s ním, a Írán dokázat USA, že disponuje vlivnými spojenci. Tento mix různých cílů může vést v budoucnu i k rozporům, jež by mohly činnost ŠOS negativně ovlivnit.

Nicméně páteří akceschopnosti ŠOS je spolupráce mezi Ruskem a Čínou. Její dynamika je nepřehlédnutelná a bude mít svoje pokračování v horizontu příštích dvou dekád. Pro Rusko představuje Čína přirozeného partnera, což vyplývá především ze dvou faktorů: délky společné hranice (cca 4300 km) a jejího rychlého ekonomického růstu. Osou spolupráce je především spolupráce v oblasti energetiky, což vyplývá ze vzrůstajících energetických potřeb Číny. Rusko se stává svými zásobami ropy a plynu (ale také dalších nerostných surovin), které leží v regionech, jež nejsou od Číny příliš vzdáleny, jedním z klíčových čínských partnerů při jejich zajišťování. Již dnes je to např. v případě ropy objem 15 miliónů tun ročně, což je přibližně 10 % celkového čínského importu ropy. V horizontu roku 2010 by se objem dodávek měl zvýšit až na 60 miliónů tun. K navýšení dodávek ropy může v budoucnu dojít i prostřednictvím zprovoznění ropovodu Angarsk – Nachodka, ze kterého by měla vést odbočka do čínského města Dacín na Dálném východě. Gazprom také počítá s výstavbou dvou plynovodů, které by měly do budoucna dodávat do Číny okolo 40 miliard kubických metrů plynu ročně. Dramaticky mají také koncem dekády narůst přímé dodávky elektrické energie z Ruska do Číny ze současných 500 - 900 miliónů kwh ročně na 18 miliard kwh. V kontextu výše uvedeného je pak přirozené, že odhady počítají s nárůstem objemu vzájemného obchodu v roce 2010 na úroveň 60 miliard dolarů a v roce 2020 až 100 miliard dolarů. Bude se na tom podílet i vývoz ruských zbraní, který je ze 45 % směřován do Číny.

Vojenskopolitická spolupráce se přitom v roce 2005 dostala na vyšší úroveň uspořádáním společného **rusko-čínského vojenského cvičení**, které mělo několik fází (cvičení se oficiálně uskutečnilo v rámci ŠOS). [10]

Z dlouhodobější perspektivy se dá očekávat posilování rusko-čínských vztahů v politické, ekonomické i bezpečnostní oblasti. Nicméně není možné přehlédnout, že ruská politika vůči Číně má i jisté rysy obezřetnosti. Tato obezřetnost je především diktována obavou, aby Rusko nebylo v budoucnu spíše ohrožováno dynamikou ekonomického a vojenského růstu Číny, která by mohla vést i k čínské ekonomické dominanci v oblasti Sibíře a Dálného východu, tedy v regionech bohatých na energetické zdroje, kterých se Číně nedostává.

Čínská ekonomická angažovanost zde vzrůstá, což vyplývá i z výrazné demografické nerovnováhy v regionu. Na čínské straně žije desetkrát více Číňanů než Rusů na straně ruské, přičemž jejich počet se stále snižuje. [11] Rusko velmi pozorně sleduje čínské záměry vytvořit ze severovýchodní Číny přímo přiléhající k Přímořskému kraji druhou největší ekonomickou základnu země, což by si mohlo vyžádat i zajištění přístupu k Japonskému moři přes ruské území. [12] Rusko také nepřehlíží vzrůstající politickou a ekonomickou angažovanost Číny ve Střední Asii, zvláště pak čínské akvizice v ropném a plynárenském průmyslu Kazachstánu.

I přes určité ruské obavy je ale nutné vnímat skutečnost, že pro Rusko představují v rámci globální politiky vztahy s Čínou prvek, který může využívat jako důležitý nástroj k ovlivňování postojů a politiky Evropy, resp. Evropské unie [13] a Spojených států vůči němu. Nicméně má to svoje přirozené limity, což je patrné především v případě Evropy. V mnoha ohledech to vyplývá z ekonomické geografie a demografických faktorů. Vždyť více než dvě třetiny obyvatel a ekonomického potenciálu Ruska jsou soustředěny v evropské části Ruska a více než 50 % jejího zahraničního obchodu připadá na 25 zemí, které jsou členy EU.

Dlužno dodat, že základem tohoto vývozu jsou primární energetické zdroje – ropa a především plyn, které svým způsobem hrají roli jakési bezpečnostní pojistky, která chrání před nepředvídanými komplikacemi vzájemných vztahů. Vyplývá to z faktu, že na jedné straně je a bude Evropská unie velmi závislá na importu plynu z Ruska – dnes se Rusko podílí na importu 50 % a v roce 2020 to bude již 70 %. Na druhé straně, ale Rusko závisí a bude záviset na příjmech z exportu energetických surovin, které tvoří významnou část objemu vzájemné obchodní výměny mezi Ruskem a EU, jež dosahuje částky okolo 90 miliard euro.

Agenda „vzájemné energetické bezpečnosti“ se tak pro příští léta stane prioritním tématem rusko-unijních vztahů, přičemž se ale nedá vyloučit, že některé členské země EU mohou v budoucnu výrazněji preferovat své vlastní zájmy. [14] To by zřejmě dále narušilo funkčnost společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU.

Rusku, kterému se díky předpokládaným dlouhodobě vysokým příjmům z exportu ropy a plynu otevírá „okno příležitosti“ z hlediska modernizace svého průmyslu, vědeckotechnického potenciálu, dopravní a komunální infrastruktury, může potřebovat Evropskou unii jako stabilního partnera na vysokém stupni ekonomického rozvoje, který bude s Ruskem kooperovat při zvyšování jeho ekonomické úrovně. V této souvislosti se může v dlouhodobější perspektivě otevřít i otázka případného členství Ruska v EU, resp. velmi těsné spolupráce s EU.

Klíčovou otázkou bude to, jak se bude dál rozvíjet EU (buď jako jistá kvazifederace s posílením úlohy nadnárodních orgánů, nebo jako sociálněekonomická unie se společnou zahraniční a bezpečnostní politikou). Rusko by zřejmě preferovalo připojení k více volnějšímu svazku. Nicméně realizace jakékoliv vize členství Ruska v EU nebo velmi těsné spolupráce s ní je podmíněna tím, že Rusko neztratí dynamiku svého ekonomického rozvoje. Užší spolupráce Ruska a EU by ale v konečném důsledku mohla pomoci EU vyvažovat vzrůstající globální vliv Číny a také efektivně čelit možnému vzrůstajícímu tlaku islámského fundamentalismu.

Rusko by si také mohlo v závislosti na vývoji politické, ekonomické a bezpečnostní situace v Eurasii zvolit i roli již zmíněného mostu mezi Evropou a Asií, na jehož západním konci by působila Evropská unie a ve středu a na východě Ruskem iniciované a ovlivňované integrační uskupení – Euroasijské ekonomické společenství a Šanghaiská organizace spolupráce. Základním kritériem pro vytvoření takového modelu bude ovšem jednoznačně míra politické a ekonomické výhodnosti pro Rusko.

Dá se předpokládat, že případně posílené postavení Ruska v Eurasii by nevyhovovalo Spojeným státům, které Rusko považují a budou považovat spolu s Čínou za hlavního soupeře v tomto prostoru. Vypovídá o tom i zcela pragmatická politická linie Clintonovy administrativy vytyčená koncem devadesátých let, která kromě hlavního cíle zadržovat Rusko, stanovila i cíle další: izolovat Írán, preferovat staré, resp. nové spojence (Turecko, Gruzii, Ázerbajdžán) a zajistit rozvoj nových energetických zdrojů, které by omezily americkou závislost na zdrojích na Blízkém východě (což se primárně týká Střední Asie a Kaspiku). [15] Tato linie bude mít zřejmě dlouhodobější platnost bez ohledu na případné změny v amerických administrativách v následujících 10–15 letech. Boj o vliv v daném prostoru mezi Ruskem a Spojenými státy tak bude pokračovat.

Tímto prizmatem je tak třeba hodnotit aktuální a perspektivní **vývoj rusko-amerických vztahů**. Ruská politická elita již zřejmě opustila představy z druhé poloviny osmdesátých a devadesátých let, že odmítnutí geopolitického soutěžení s USA může přinést zemi určité materiální výhody. Do jisté míry se dá říci i to, že byla opuštěna politika orientující se na „strategickou alianci“ s USA založená po 11. září 2001 na společném postupu v boji proti terorismu.

Naopak, především ve druhém funkčním období prezidenta Putina došlo k tomu, že Rusko přehodnotilo svoji politiku a i přes svoje určité reálné ekonomické a vojenské oslabení začalo usilovat a bude dále usilovat o prosazování svých zájmů v řadě regionů v Eurasii právě na úkor Spojených států. Týká se to především řady zemí „Velkého Blízkého východu“, kde měl bývalý Sovětský svaz silné pozice, např. v Íránu a v Sýrii. Do tohoto rámce zapadá i intenzifikace vztahů s novou palestinskou administrativou, kterou nyní představuje radikální hnutí Hammás.

Posilování pozic Ruska v regionu „Velkého Blízkého východu“ má tak v dlouhodobé perspektivě několik dimenzí. Aktivnější pozice Ruska mu zde umožní svým způsobem vytvářet protiváhu americké vojenské přítomnosti, což se odrazí i v možnosti lépe ovlivňovat situaci v nyní nezávislých postsovětských republikách v Zakavkazsku a Střední Asii, tzn. v oblasti bezprostředních ruských strategických zájmů. Tento faktor, spolu s vysokou mírou angažovanosti Spojených států v regionu, jež si od nich vyžádá stále velkou koncentraci sil a prostředků (Írák, Írán, Afghánistán), také může přispět k tomu, že Spojené státy budou omezeny ve svých možnostech angažovat se ve prospěch svých zájmů na Ukrajině, v Zakavkazsku a Střední Asii, což je pro ruské zájmy výhodné. Je tak možné konstatovat, že ruská politika vůči „velkému Blízkému východu“ je a bude zřejmě nejdůležitější součástí úsilí Ruska o omezení globální dominance Spojených států.

V souvislosti s ruskou politikou vůči „Velkému Blízkému východu“ je důležité zhodnotit v širším kontextu i **perspektivy ruské politiky vůči islámskému světu**. V daném případě je nutné zvýraznit, že od konce roku 2002 ruská diplomacie začala usilovat o navázání širších a přátelských vztahů s islámskými zeměmi, což přineslo svůj pozitivní výsledek v institucionální rovině. V roce 2005 Rusko získalo status pozorovatele ve vlivné Organizaci islámské

konference, sdružující všechny islámské země světa. Dá se předpokládat, že toho Rusko bude silně využívat ve své zahraniční a bezpečnostní politice, kdy se např. může orientovat do role země schopné „propojovat civilizace“. Tato role Ruska ale může vyplývat i z toho, že zahraniční a bezpečnostní politika bude ovlivňována stále vzrůstajícím podílem muslimů na celkové ruské populaci. [16]

V praktické rovině se dá posílení ruských pozic v islámském světě očekávat velmi výrazným způsobem v případě, že by se podařilo najít i za pomoci Ruska diplomatické řešení ohledně íránského jaderného programu, na čemž je velmi silně bezpečnostně a ekonomicky zainteresováno. Na druhé straně členství v Organizaci islámské konference a užší vztahy s islámskými zeměmi, resp. jejich postupná normalizace, mohou svým způsobem přispět i k řešení napjaté situace na severním Kavkazu (mj. v Čečensku), kde působí i řada islamistických teroristických skupin podporovaných některými islámskými zeměmi (např. Saúdskou Arábií).

3. Možnosti a limity vnitřního rozvoje Ruska

Zachování pozice Ruska jako jednoho z hlavních aktérů současného a budoucího vývoje ve světě silně závisí na vnitřní politické, ekonomické a sociální stabilitě země. Rusko na jedné straně disponuje značným rozvojovým potenciálem, ale na straně druhé je v jeho vnitřní politice patrná celá řada retardačních faktorů, které mohou tento rozvojový potenciál omezit a případně i zcela ochromit.

Překonání fáze téměř totální politické, ekonomické a sociální nestability v průběhu jedné dekády po rozpadu SSSR a nastartování patrného ekonomického růstu na přelomu století představuje i v mezinárodním kontextu pozitivní faktor. [17] Rusko se ocitlo ve fázi ekonomického vzestupu, který mu především umožňuje částečně stabilizovat situaci ve většině společnosti, která byla výrazně frustrována a poškozena výsledky zmateného pokusu o liberalizaci hospodářství v devadesátých letech a též plnit svoje finanční závazky vůči zahraničí, což se především týká splácení ruského dluhu zahraničním věřitelům. [18]

Vzrůstající význam v procesu ekonomické stabilizace má využívání zcela jednoznačně komparativní výhody, kterou je téměř **naprostá energetická nezávislost, jež Rusku zaručuje svého druhu „strategickou autonomii“**. Vyjádřeno v číslech má Rusko ve světě sedmé největší zásoby ropy (8,2 miliardy tun, tj. 5,7 %) a největší zásoby plynu (47,57 biliónů kubických metrů, tj. 30,5 %). [19] V současné době dosahuje roční těžba ropy 480 miliónů tun (2005) s tím, že v roce 2015 se předpokládá její objem ve výši 530 miliónů tun. V případě plynu je nyní jeho roční produkce 545,1 miliard kubických metrů, v roce 2015 pak dosáhne cca 740 miliard kubických metrů. [20] Zásoby ropy a plynu a jejich export tak Rusku zajišťují v dlouhodobější perspektivě nejen stabilní zdroj příjmů (což je podstatné zvláště v kontextu dlouhodobě očekávané vysoké úrovně cenové hladiny těchto komodit), ale i nutnost respektovat jeho politické a ekonomické zájmy. Týká se to především dvou hlavních energetických trhů: evropského a trhu jižní a jihovýchodní Asie. V předcházejícím textu byly zmíněny realie čínského i evropského trhu, nicméně ve vzrůstající míře se to týká i trhu amerického. [21] Rusko tak je a bude důležitým aktérem éry „ropné geopolitiky“, která bude v mnohém ovlivňovat podobu tří až čtyř nadcházejících dekád 21. století.

Existuje ovšem i negativní stránka ruského energetického bohatství, kterou je míra závislosti ruské ekonomiky na jeho využívání. Vypovídá o tom skutečnost, že téměř 37 % příjmů federálního rozpočtu, 20-25 % objemu hrubého domácího produktu a 60 % exportních pří-

jmů Ruské federace pocházejí právě z těžby ropy a plynu. [22] Přitom i samotný energetický komplex potřebuje naléhavě modernizaci [23], což se týká i dalších důležitých průmyslových odvětví, jako např. strojírenství, které se na celkových exportních příjmech podílí pouze 9 %. Z těchto údajů vyplývá, že strukturální přestavba a modernizace ekonomiky s preferencí rozvoje moderních průmyslových odvětví, ale i dopravní a komunální infrastruktury [24] bude rozhodovat o tom, zda Rusko může v horizontu 10–15 let uspět v globální ekonomické konkurenci. Vyžádá si to přitom obrovské kapitálové investice, které podle odhadů samotných ruských expertů musí dosáhnout v příštích dvaceti letech dvou biliónu dolarů.

Pro srovnání je možné uvést, že stabilizační fond Ruské federace, který byl na počátku roku 2004 zřízen jako instituce, kde bude stát akumulovat prostředky získané díky příznivému vývoji na světovém trhu s ropou, disponoval v roce 2005 částkou 26 miliard dolarů. Je ale snaha tyto prostředky cíleně využívat. Svědčí o tom mj. rozhodnutí ruské vlády vytvořit v roce 2006 ve státním rozpočtu zvláštní investiční fond. Podporu má též vytváření průmyslových výrobních zón, což je považováno za způsob, jak dosáhnout průlomu v ekonomickém rozvoji. [25].

Rozvoj Ruska limituje i celá řada dalších problémů – nízká kvalita veřejné správy, ochrannářská opatření, špatná vymahatelnost práva a velmi vysoká kriminalita. Velký počet obyvatel – 30 milionů – stále žije v podmínkách chudoby. Ta je stále příčinou sociálního napětí ve společnosti, jež může ve větší či menší míře ohrožovat stabilitu země. K politické a ekonomické stabilitě nepřispívají ani značné rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých ruských regionů, které jsou patrné především tehdy, když srovnáváme životní úroveň v Moskvě a některých dalších vyspělých regionech (Sankt Petěrburg, Nižněgorodská oblast, Samarská oblast) a regionů v Zakavkazsku.

Zcela zásadní je nebezpečí demografického úpadku. Podle zprávy Světové banky publikované v prosinci 2005 [26] došlo v posledních letech k dramatickému poklesu ruské populace, konkrétně o 6 miliónu lidí v rozmezí let 1992–2003 (ze 149 na 143 miliónu). Počet obyvatel by se přitom v příštích dvaceti letech mohl vlivem sociálních a z toho vyplývajících zdravotních problémů [27] snížit na úroveň 129,2 miliónu. To by samozřejmě mohlo mít negativní následky z hlediska disponibility pracovních sil pro ruskou ekonomiku, potřeby pečovat o velký počet nemocných a starých lidí a v neposlední řadě z hlediska schopnosti zajištění bezpečnosti teritoria Ruska. [28] Rozsáhlý komplex dlouhodobých politických a ekonomických opatření k podpoře zlepšování zdravotního stavu populace a porodnosti ohlášený prezidentem Putinem v jeho poselství Federálnímu shromáždění Ruské federace v květnu 2006 [29] má tak za cíl odvrátit nebezpečí „demografické zimy“, která by mohla silně podminovat uskutečnění zásadních cílů ekonomického rozvoje země.

Klíčovou otázkou pro budoucí vývoj Ruska je, zda ruské politické vedení, resp. ruská politická elita budou schopny zajistit další fázi společenské a ekonomické transformace země. Souvisí to i s tím, jak bude postupovat při implementaci demokratických principů vládnutí.

V ruských podmínkách to není a nebude triviální otázka, neboť Rusko si stále v poměrně krátkém odstupu od ztroskotání nefunkčního modelu socialismu hledá model liberalizovaného ekonomického a politického režimu. [30] Děje se tak a bude se dít v nejednoduchých podmínkách, kdy stabilitu společnosti mohou ohrožovat nejen zmíněné sociální problémy, ale i (často z nich vyplývající) politický extremismus, nacionalismus, xenofobie a fundamentalismus. V posledním případě se to zvláště týká teritoria severního Kavkazu (Čečensko, Dagestán, Severní Osetie, Ingušsko), kde míra ekonomické a bezpečnostní nestability je jednou z příčin vzrůstajícího vlivu islamistických fundamentalistických hnutí ve zdejších společnostech.

Tento vývoj představuje potenciální riziko, neboť nárůst separatistických tendencí s tím spojených by mohl vést k narušení teritoriální celistvosti Ruska s bezprostředními následky nejen pro celé Rusko, ale i pro Zakavkazsko, oblast Kaspiku a část Blízkého východu.

Centralizace politického rozhodování (silná role prezidenta, omezení pravomocí vlády, parlamentu, regionů), která vyplynula z určité nutnosti překonat „zhroucení“ státu v devadesátých letech a jeho následky v letech následujících, je zřejmě stále považována za model, jehož prostřednictvím bude možné efektivněji řešit transformační problémy ruské společnosti.

Rusko tak zůstane státem s poloautoritativní nebo autoritativní formou vládnutí, ve které ale budou přítomny demokratické prvky (relativně svobodné volby, existence více politických stran, které se budou postupně profilovat jako reprezentanti společenských zájmů jednotlivých vrstev společnosti, relativní mediální pluralita atd.). Pokud bude zachován pozitivní ekonomický růst, dojde k vytváření střední třídy, která by mohla být garantem udržitelné míry občanské kultury, resp. společenské rovnováhy. [31]

Rusko se tak v mnoha ohledech bude podobat některým dynamicky se rozvíjejícím asijským zemím, ve kterých existuje autoritativní model řízení státu s demokratickými prvky, jako např. v Singapuru, Jižní Koreji, Malajsii a Thajsku.

Významnou roli v řízení země budou hrát společnosti s rozhodujícím podílem státu působící v řadě sektorů ruské ekonomiky, v jejichž vedení budou působit představitelé státní moci. Týká se to zvláště společností působících v energetickém sektoru, kde zaujímá vedoucí úlohu největší ruská společnost Gazprom. [32] Ve strategických záměrech politické elity jsou tyto společnosti nástrojem ekonomického růstu země, prostředkem k zajištění jednoty země za situace, kdy je ještě řada funkcí státu oslabena či je neefektivní [33] a také posilování vlivu Ruska v mezinárodním měřítku. Právě tyto společnosti by měly být podle jednoho z nejvlivnějších ruských podnikatelů a politiků Anatolije Čubajse [34] reprezentanty Ruska jako „liberálního impéria“, které podporují agresivní ekonomickou expanzi do zahraničí, jež z Ruska učiní důležitou regionální velmoc, demokratického a mírového nástupce Sovětského svazu. Rusko musí přitom svůj vliv v zahraničí zajišťovat především prostřednictvím obchodu a podnikání než zahraniční politikou. Tento scénář se již začal ve stále větší míře realizovat a zřejmě tomu tak bude i v příštích letech. [35]

Vliv Ruska ve světě ale bude i nadále vyplývat i z udržování a posilování jeho vojenské síly. Je nesporné, že ruské politické a vojenské vedení si je toho vědomo, což se odráží i v přístupech k hodnocení hrozeb pro bezpečnost Ruska. Podle dokumentu „**Aktuální úkoly ozbrojených sil Ruské federace**“ [36] přijatého v roce 2003 sice neexistuje přímá vojenská hrozba Ruské federaci, přesto ale musí ruské vojenské plánování počítat s řadou faktorů neurčitosti, což je „taková situace, konflikt nebo proces politického nebo vojenskopolitického charakteru, jejichž vývoj může podstatně změnit geopolitickou situaci v prioritním regionu zájmů Ruska nebo vytvořit přímou hrozbu bezpečnosti Ruska“. V této souvislosti je příznačné, že za „faktory neurčitosti“ je kromě vývoje vnitřní situace v klíčových zemích světa [37] považován i vývoj situace v zemích SNS a vývoj v regionech hraničících se státy SNS. [38]

Velká pozornost je také věnována tendencím vrátit jaderné zbraně mezi přijatelné nástroje používané v rámci vojenských operací. V této souvislosti je důležité zdůraznit, že výše uvedený dokument hovoří mj. o vývoji jaderných zbraní v řadě zemí a následně o tendenci „snížení prahu použití jaderných zbraní“, což je považováno za faktor, který může narušit globální i regionální bezpečnost. Je zřejmé, že se přitom v mnoha případech jedná o země, které leží v blízkosti nebo v sousedství Ruska a států SNS. Odpovědí Ruska má být přestavba systému řízení vojsk a přístupů k zadržování hrozeb různých úrovní. [39]

Ministr obrany Ivanov v říjnu 2003 ve svém vystoupení na reprezentativním shromáždění ruského politického a vojenského vedení k bezpečnostním prioritám země dokonce nevyločil ani preventivní použití síly, pokud si to budou vyžadovat zájmy Ruska nebo jeho spojenecké závazky. V lednu 2006 pak jasně definoval priority modernizovaných ozbrojených sil 21. století: rozvoj strategických odstrašujících sil, vytvoření sil rychlé reakce a zvyšování úrovně bojového výcviku. Vyšší mobilita ozbrojených sil je přitom považována i za důležitý faktor při zajišťování efektivnější ochrany zásob nerostných surovin zvláště v těžko dostupných a nezáladněných oblastech Sibíře a Arktidy [40].

Současný stav ozbrojených sil je dán tím, že po více než jedné dekádě stagnace svého vývoje (snížené výdaje na obranu, omezení výcviku vojsk, zastarávání zbraní a techniky, živelné snižování početního stavu ozbrojených sil, nedostatečné sociální zabezpečení profesionálních vojáků, atd.) začaly ozbrojené síly díky ekonomickému vzestupu země obnovovat svoje kapacity. Vojenský rozpočet se zvýšil z úrovně 205 miliard rublů v roce 2001 na úroveň 711 miliard rublů (cca 26,3 miliardy dolarů) v roce 2005 [41] a v dalších letech se počítá s jeho dalším zvyšováním, které má být doprovázeno větším důrazem na modernizaci zbraní a vojenské techniky (v roce 2011 má být 50 % vojenského rozpočtu určeno na tento účel).

Výdaje na zajištění obrany jsou ale přesto ve srovnání se Spojenými státy cca 25 x menší a tento základní trend se nepodaří Rusku do r. 2020 změnit. **Základní míra vojenské parity se Spojenými státy především v oblasti jaderných zbraní se bude udržovat prostřednictvím tzv. asymetrických opatření**, kdy se počítá s tím, že do výzbroje raketových vojsk budou zařazovány nové manévrující strategické rakety, které nebudou zachytitelné protiraketovou obranou protivníka. [42]

V současnosti je před Ruskem ještě dlouhá cesta k obnovení alespoň „kvazi parity“ a zajištění jaderné bezpečnosti obecně. Vedle funkčních jaderných zbraní, které jsou případně schopny překonat protiraketovou obranu protivníka, je zcela nezastupitelným elementem jaderné bezpečnosti **systém včasného varování**.

V mírových podmínkách jsou všechny ruské jaderné zbraně soustředěny pouze na několika málo základnách, a nenadálý útok by tak mohl zlikvidovat velkou část odstrašující schopnosti Ruska. SSSR se spoléhalo na rozsáhlou síť radarů včasného varování a na průzkumné satelity.

Z důvodu rozpadu SSSR byla radarová síť vážně narušena. Navíc většina satelitů, včetně klasických špionážních, je již za hranicí své životnosti. Právě probíhá postupná obnova flotily satelitů, ale tento úkol si vyžádá značné finanční prostředky a nemálo času. Zmíněné veřejné připuštění preventivního použití síly, je tedy také možné interpretovat jako připuštění skutečnosti, že Rusko je více zranitelné a nemůže se zcela spolehnout na svůj odstrašující potenciál.

Závěrem

Rusko bude v horizontu roku 2020 nadále patřit mezi hlavní aktéry vývoje ve světě spolu se Spojenými státy, Evropskou unií, Čínou a islámským světem. Jeho zdroje a potenciály, což se v prvé řadě týká značného surovinového bohatství, ale též vojenské síly, mu mohou umožnit samostatně realizovat a posazovat svoje zahraničněpolitické a bezpečnostní zájmy jak v postsovětském prostoru, tak i v klíčových světových regionech: Evropě, Asii a na tzv. „Velkém Blízkém východě“. Tato pozice by mohla být ohrožena v případě, že by se nepodařilo

výrazněji řešit některé zásadnější problémy země (diverzifikace a modernizace ekonomiky, demografický propad, zajištění teritoriální celistvosti).

Díky výhodné geopolitické poloze, surovinovému bohatství i vojenské síle ani jeden z ostatních klíčových světových aktérů nebude mít zájem na tom, aby se Rusko dostalo pod dominantní vliv jiného aktéra. Rusko může využívat této „rovnováhy zájmů“ podporované vlastní aktivní zahraniční a bezpečnostní politikou k tomu, aby potvrdilo, že může být díky své kontinentální rozloze jedinou zemí aspirující na roli „ekonomického a politického mostu“ mezi Evropou, Asií a Severní Amerikou. Ekonomický, politický a v neposlední řadě bezpečnostní přínos takové role může být pro Rusko, Evropu a svět velmi významný.

(Autor si dovoluje touto cestou poděkovat Ing. Františku Masopustovi a Mgr. Ondřeji Benáčkovi za cenné rady a připomínky k obsahu studie.)

Poznámky:

- [1] V daném případě je důležité reflektovat i okolnosti vzniku Ruské armády jako bezprostřední významné součásti ruského státu právě v době vlády Petra I. Pro Rusko to byl důležitý mezník, který od počátku 18. století umožnil Rusku bez ohledu na jeho sociálně-ekonomickou zaostalost zaujmout a později udržet a rozvinout jeho velmocenské postavení.
- [2] Pro ilustraci je možné uvést, že ze zemí střední a východní Evropy a Mongolska bylo staženo 1 200 000 příslušníků armády a více než 45 tisíc kusů vojenské techniky, 29 vševojskových a vzdušněvysádkových divízi, 13 divízi druhů ozbrojených sil, 51 brigád, 50 leteckých a 15 vrtulníkových pluků.
- [3] Hrubý domácí produkt poklesl mezi lety 1989-1997 o 45 %, čímž se Rusko vrátilo na úroveň 70. let. Pokles průmyslové výroby dosáhl v roce 1998 více než 50 %. Zcela se zhroutil systém sociálního zabezpečení. V roce 1998 pouze 18 % ruských občanů dostávalo pravidelně mzdu, 25 % nepravidelně a 57 % vůbec ne.
- [4] Euroasijské ekonomické společenství vzniklo 31. května 2001 s cílem organizačně-právního sjednocování ekonomik Běloruska, Ruska, Kyrgyzstánu a Tádžikistánu, a tím vytvoření širokého integrovaného trhu v post-sovětském prostoru. V roce 2006 se stal členem společenství Uzbekistán.
- [5] OSKB navazuje na Smlouvu o kolektivní bezpečnosti, jež byla uzavřena 15. května 1992 na vrcholné schůzce SNS v Taškentu. Jejími signatáři byly Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Arménie, Ázerbajdžán, Gruzie a Uzbekistán (tři poslední jmenované země v roce 1999 od smlouvy odstoupily). Ke smlouvě se od samého počátku nepřipojily kromě Běloruska (které tak učinilo v roce 1994) také Moldavsko, Turkmenistán a Ukrajina. Smlouva je formálně založena na článku 51 Charty OSN, jenž poskytuje právo na kolektivní obranu. Na tomto základě je ve smlouvě uvedeno, že pokud dojde k agresi proti jakémukoliv signatáři smlouvy, ostatní signatáři mu poskytnou nezbytnou pomoc, včetně vojenské, a též ho podpoří všemi prostředky, jež mají k dispozici. V konfrontaci s některými novými hrozbami v postsovětském prostoru (terorismus, organizovaný zločin, pašování narkotik, pašování lidí apod.) ale vzrostla potřeba užší spolupráce mezi některými signatáři smlouvy. I to byl důvod, proč v září 2003 došlo k transformaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti ve více institucionalizovanou OSKB. Jejími členy jsou dnes vedle Ruska Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, a Tádžikistán.
- [6] Tato uskupení mají ale určitou podporu mezi místním obyvatelstvem, což především vyplývá z jejich špatné ekonomické situace a autokratických metod vládnutí většiny středoasijských režimů.
- [7] Rusko ale chce svoje pozice v regionu hájit a upevňovat. Svědčí o tom např. návrh z roku 2006 na vybudování tzv. Jižního plynovodu, který by měl zajistit přepravu ruského plynu přes Turecko do střední a východní Evropy. Tento záměr je přímou konkurenční výzvou stavbě plynovodu Nabucco, který by měl zajistit dodávky plynu z Ázerbajdžánu, Turkmenistánu a Blízkého východu (mj. i Íránu) též do Evropy. Jeho stavba je ale ohrožena díky velmi nestabilní situaci v regionu.
- [8] Např. Ukrajina pokrývá své potřeby plynu ze 40 % prostřednictvím importu z Ruska. Největší ruská elektrárna společnost RAO JES Ruska má rozhodující podíly (50-100 %) ve třech významných gruzínských společnostech vyrábějících a distribuujících elektrickou energii.
- [9] Svědčí o tom např. existence uskupení GUAM, které sdružuje Gruzii, Ukrajinu, Ázerbajdžán a Moldávii, tj. země, které se snaží takovou politiku v praxi realizovat. Jeho cílem je koordinace zahraniční a bezpečnostní politiky a prohlubování vzájemné ekonomické spolupráce.
- [10] Celkově se cvičení zúčastnilo deset tisíc vojáků. Z ruské strany 1,8 tisíce spolu s oddílem lodí Tichooceánské flotily, několika neatomovými ponorkami, 17 letadly včetně strategických nosičů Tu-95 MS a bombardérů Tu-22M3. Námětem cvičení byla operace na podporu míru „na teritoriu státu, ve kterém vypukly etnické spory“.

- V souvislosti s konáním cvičení prohlásil ruský ministr obrany Sergej Ivanov, že v budoucnosti by Rusko a Čína mohly společně realizovat operace na podporu míru v asijsko-pacifickém regionu.
- [11] V asijských oblastech Ruska žije v současnosti cca jeden milion Číňanů legálně a dalších 6-7 milionů nelegálně.
 - [12] Jistotu ruskou „geostrategickou obezřetnost“ v této oblasti proto může např. ilustrovat fakt, že zmíněný ropovod Angarsk-Nachodka (jehož výstavba si vyžádá 11,5 miliardy dolarů) měl původně končit v čínském městě Dacin. Ruské politické vedení ale rozhodlo o tom, že do něj povede pouze odbočka.
 - [13] V případě EU se to výrazně projevilo v nedávné době v souvislosti se spory ohledně připuštění ruského ply-nárenského koncernu Gazprom na západoevropské trhy, kdy ruská strana naznačila, že poměrně odmítavý přístup EU k takovému záměru by mohl vést k většímu odklonu dodávek surovin na asijský a zvláště čínský trh na úkor trhu evropského.
 - [14] Příkladem je např. postup Německa, jež podpořilo výstavbu Severoněmeckého plynovodu z Ruska do Německa po dnu Baltského moře, podpora německé vlády firmě Wintershall (dceřiná společnost koncernu BASF) při jednání s Gazpromem, která získala významný podíl na těžbě plynu v západosibiřském nalezišti Južno-Russkoje nebo plánovaný vstup Gazpromu do maďarského energetického sektoru podporovaný maďarskou vládou.
 - [15] Blíže viz FREDHOLM M. *The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy or Mutual Dependence*. Conflict Studies Research Centre, s. 23, <http://www.da.mod.uk/CSRC/documents/Russian/05%2841%29-MF.pdf>.
 - [16] Muslimové v současnosti vykazují v Rusku největší míru porodnosti. Někteří experti předpokládají, že kolem roku 2050 by se v souvislosti se stále stoupajícím počtem muslimů mohl začít měnit slovanský a křesťanský charakter Ruska.
 - [17] A. SCHLEIFER A D. TREISMAN v článku A normal country, *Foreign Affairs*, March/April 2004, mj. konstatují, že „Rusko vstoupilo do 90. let jako země s deformovanou a dezintegrovanou plánovanou ekonomikou, obrovským deficitem spotřebního zboží a velkým množstvím vojáků. Desetiletí zakončilo jako normální kapitalistická země s průměrnými příjmy (autoři uvádějí, že HDP na hlavu dosahuje podle údajů OSN podle nákupní parity 8000 dolarů, což je srovnatelné s Argentinou v roce 1991 nebo Mexikem v roce 1999). Bez ohledu na to, že ekonomická produktivita po rozpadu SSSR se silně snížila, přesvědčivé výpočty dokazují, že v roce 2003 je tendence opačná.“ (...) „To, že je s Ruskem vše v pořádku, může rozladit ty, kteří čekali více, a málo utěšit ty, kteří nemají volbu a kteří jsou nuceni vydržet nestabilní život v zemi. Ale pro zemi, která byla pouze před 15 lety „impériem zla“, ohrožovala vlastní národ a další země, je to samo o sobě značným úspěchem, zasluhujícím obdiv.“ (...) [Západ] získal místo výbojného protivníka s tisíci jadernými raketami, které byly na něj zacíleny, partnera připraveného ke spolupráci v oblasti odzbrojení, boje s terorismem a zadržování občanských válek.
 - [18] 23. 6. 2006 schválila ruská vláda schéma pro předčasné splacení zděděných dluhů po SSSR Pařížskému klubu věřitelů (sdružujících 17 zemí) ve výši 21 miliard dolarů. Po splacení této částky dosáhne výše ruského zahraničního dluhu částky 50 miliard dolarů (cca 6 % HDP). Pro srovnání je možné uvést, že tento dluh činil v roce 2000 150 miliard dolarů (cca 60 % HDP).
 - [19] Viz www.bp.com.
 - [20] Souhrnné údaje podle FREDHOLM M. *The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomacy or Mutual Dependence*, Conflict Studies Research Centre, viz <http://www.da.mod.uk/CSRC/documents/Russian/05%2841%29-MF.pdf>.
 - [21] Podle odhadů expertů dojde ve Spojených státech k nárůstu importu plynu a ropy ze zahraničních zdrojů ze současných 27 % až na 38 % v příštích dvaceti letech. Není proto překvapením, že dvě velké americké společnosti Chevron-Texaco a Conoco-Phillips projevíly vážný zájem podílet se na těžbě plynu v nalezišti Štokmanovskoje nacházejícího se na sever od Murmanska, jehož zásoby dosahují většího objemu, než je celkový současný objem celosvětové roční těžby plynu.
 - [22] Viz World Bank, From Transition to Development. A Country Economic Memorandum for the Russian Federation (Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region, March 2005), 8-9; World Bank, *Russian Economic Report*, No 7, February 2004, www.worldbank.org.ru.
 - [23] Nejedná se přitom pouze o modernizaci těžby a přepravy ropy a plynu, ale i jaderné energetiky. Podle ředitele Rosatomu Sergeje Kirijenka Rusko potřebuje zvýšit podíl elektrické energie vyráběné v jaderných elektrárnách ze současných 16 % na 25 % v roce 2030. K tomu je potřebné postavit do té doby 40 nových jaderných reaktorů.
 - [24] Velkým paradoxem je např. fakt, že ač je Rusko největším producentem plynu na světě, plynofikace země dosahuje pouze 25 %.
 - [25] V této souvislosti je možné zmínit optimistický předpoklad ministra financí Ruské federace Alexeje Kudrina, který 24. září 2005 prohlásil, že pokud Rusko udrží úroveň ekonomického růstu nad světovým průměrem (v roce 2005 dosáhl růst HDP Ruska 6,5 %), má potenciál v příštích 30-40 letech dostat se nejen mezi osm, ale i mezi šest nejvyspělejších světových ekonomik, včetně úrovně HDP per capita. Tento předpoklad ministra

Kudrina částečně potvrzuje i studie investiční společnosti Goldman Sachs „Dreaming With BRICs: The Path to 2050, *Global Economics Paper* No. 99/2003, která uvádí, že v roce 2020 bude Rusko objemem HDP ve světě na osmém místě a v roce 2050 na místě šestém.

- [26] Viz *Eastweek*, Issue 21, 15 December 2005, Centre for Eastern Studies Warsaw.
- [27] V současné době je 70 % úmrtí v Rusku způsobeno kardiovaskulárními chorobami, nádorovými onemocněními, nadměrnou spotřebou alkoholu, cigaret, dopravními nehodami a násilnou kriminalitou. Rusko má také velký počet obyvatel nakažených virem HIV (některé scénáře předpokládají, že do roku 2025 bude virem HIV nakaženo 11 milionů osob z nichž 8,7 milionu zemře).
- [28] Bývalý náčelník Generálního štábu ozbrojených sil Ruské federace generál Anatolij Kvašnin prohlásil, že k zajištění bezpečnosti území Ruska by počet obyvatel země měl být o řád vyšší.
- [29] Viz <http://www.kremlin.ru/text/appears/2006/05/105546.shtml>. „Poslaníje Federálnomu Sobraniju Ros-sijskoj Federácii.“
- [30] Pro dlouhodobý rozvoj „nesurovinové“ ekonomiky jsou podstatné institucionální ekonomické reformy. Hodnoceno indexem ekonomické svobody dosahuje Rusko velmi špatného 122. místa (z celkových 157). Je mu vytýkána především neexistence efektivní ochrany vlastnických práv, přemíra regulací, restrikce zahranič-ních investic a korupce. Dnešní vytváření státních a polostátních monopolů a oligopolů je pochopitelným projevem konsolidace moci po chaosu 90. let. Udržení dynamiky ekonomického rozvoje v dlouhodobějším horizontu si ale vyžadá větší míru ekonomické „demokratizace“. Tato otázka tak zřejmě bude zásadním poli-tickým tématem k řešení pro vedení Ruska v několika příštích letech.
- [31] V této souvislosti je možné považovat za zajímavé pregnantní vyjádření v této věci ze strany náměstka vedou-cího prezidentské administrativy a poradce prezidenta Putina Vladislava Surkova, který ve vystoupení před posluchači Střediska stranické výchovy a přípravy kádrů strany jednotné Rusko 7. února 2006 mj. uvedl, jestliže se vztahy mezi bohatými a nikoliv příliš bohatými lidmi v naší zemi neznormalizují, nemá (Rusko) budoucnost. Za jeden z hlavních předpokladů, aby se tak stalo, označil transformaci současné podnikatelské komunity v národní buržoazii, která bude ochotna platit pravidelně daně, a vytvoření moderního byrokratického aparátu. Celý text vystoupení je možné získat na internetových stránkách <http://www.edinros.ru/news.html?id%111148b>.
- [32] Gazprom kontroluje 16 % světových zásob plynu a 20 % jeho těžby. Jeho tržní hodnota dosahuje 200 mili-ard dolarů. Místopředseda vlády Ruské federace, blízký spolupracovník prezidenta Putina a jeden z možných kandidátů na prezidentskou funkci v roce 2008 Dmitrij Medveděv je v současné době předsedou správní rady Gazpromu (podrobný přehled angažovanosti vedoucích státních činitelů v řídicích orgánech ruských spo-lečností, viz článek FREDHOLM M. *The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomaty or Mutual Dependence*, Conflict Studies Research Centre, s. 10; dostupný na internetových stránkách <http://www.da.mod.uk/CSRC/documents/Russina/05%2841%29-MF.pdf>.
- [33] Blíže viz např. materiál prestižní a vlivné Rady pro zahraniční a obrannou politiku Ruska „Statěgija Rossiji v XXI. věce: Analiz situacii i nekotoryje predloženi (Stratěgije -3), *Nězavisimaja Gazeta*, 18., 19. 6. 11 998, s. 8.
- [34] Anatolij Čubajs je ředitelem největší ruské elektrárenské společnosti RAO JES Ruska, která vlastní většinu ruských elektráren všech typů a rozvodných sítí; blíže viz www.chubais.ru.
- [35] Kritériem úspěchu Čubajsova konceptu je a bude efektivnost zmíněných společností. vlastněných státem, což není ve světě vždy pravidlem. V případě energetických společností je ovšem podíl státu na jejich řízení běžný i v rozvinutých zemích.
- [36] Viz *The priority tasks of the development of the Armed Forces of the Russian Federation*. Moscow: Voeninform Agency 2004. Text dokumentu je též k dispozici na <http://www.mil.ru>.
- [37] Dokument zde zjevně kalkuluje i s určitou „katastrofickou“ variantou pro Rusko, když počítá i s možností, že klíčové demokratické země světa se vzdají jednotlivých komponentů demokracie, principu maximální předvídatosti zahraničněpolitických rozhodnutí a jejich souladu s mezinárodním právem. Rusko na to bude nuceno reagovat přehodnocením vztahů s těmito zeměmi a perspektivně změnami jednotlivých komponentů vojenské politiky.
- [38] Známy ruský politik a bezpečnostní expert Alexej Arbatov hovoří o „duze nestability“ táhnoucí se z Podněs-tří, přes Krym, až po Pamír a Ťan Šan. Rusku a ruským zájmům ale nehrozí agrese organizovaných armád, nýbrž extrémistická, nacionalistická a náboženská hnutí využívající partyzánské metody boje v přeshranič-ním měřítku. To je spojeno i s dalšími hrozbami – terorismem, nezákonným obchodem se zbraněmi, nezákon-nou migrací a organizovanou přeshraniční kriminalitou.
- [39] V praxi to zřejmě začalo být prověřováno v únoru 2004 na strategickém velitelsko-štabním cvičení, jehož hlavní cíl byl formulován jako odrazení hypotetické agrese hypotetického nepřítele usilujícího o zničení vojensko-ekonomického potenciálu Ruska. Podle slov tehdejšího zástupce náčelníka Generálního štábu genplk. Balujevského (nyní náčelníka Generálního štábu) bylo cílem cvičení též prověřit „strategickou mobi-

litu opírající se o jaderné zadržování“, což v praxi mj. znamenalo, že v průběhu cvičení došlo i k vypuštění několika mezikontinentálních balistických raket.

- [40] Viz GILES, K. Russian Regional Commands, Conflict Studies Research Centre, <http://www.da.mod.uk/CSRC/documents/Russian/06%2819%29KG.pdf>.
- [41] Viz interview ministra obrany Ruské federace Sergeje Ivanova listu *Izvěstija* 28. 3. 2006.
- [42] Prezident Putin na tiskové konferenci věnované strategickému velitelsko-štabnímu cvičení, jehož se zúčastnil v únoru 2004, oznámil, že do výzbroje raketových vojsk strategického určení budou dodány úplně nové typy „technických komplexů, které jsou schopny zasáhnout cíle v mezikontinentální hloubce hyperzvukovou rychlostí s vysokou přesností a jež mají možnost hlubokého manévrování jak ve výšce, tak i v kurzu“.

Základní literatura:

- ARBATOV, A., BĚLOVÁ, M., FEJGIN, V (2006). Ruské uhlovodíky a světové trhy. *Rusko v globální politice*, únor 2006, s.150-162.
- BALABÁN, M. Putin a Ruská armáda v poločase. *Mezinárodní politika*, ročník 27, číslo 8 (2003), s. 11-12.
- BALABÁN, M. *Vojenské, politické a ekonomické aspekty postavení Ruské armády v ruské společnosti* [disertační práce]. Praha: Institut mezinárodních studií Fakulty sociálních věd University Karlovy. 2000, 181 stran.
- BALABÁN, M. Bezpečnostní politika Ruské federace [studie]. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie Brno. 2002, 17 stran.
- BALABÁN, M. Milníky ruské bezpečnostní politiky v roce 2002 a její další perspektivy. *Mezinárodní politika*, ročník 27, číslo 2 (2003), s. 18-20.
- BALABÁN, M. Bezpečnostní politika Ruské federace [studie]. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie Brno. 2003, 23 stran.
- BALABÁN, M. Nová ruská vojenská doktrína a její mezinárodněpolitický a regionální kontext. *Mezinárodní politika*, ročník 28, číslo 9 (2004), s. 25-28.
- BALABÁN, M. Perspektivy, tendence a hlavní aktéři vývoje bezpečnostní situace ve světě do roku 2020. In sborník *Bezpečnostní budoucnost České republiky: otázky, výzvy, problémy*. Praha: Ministerstvo obrany ČR-Agentura vojenských informací a služeb 2005, s. 7-33.
- BALABÁN, M. Bezpečnostní politika Ruské federace [studie]. Brno: Ústav strategických studií Univerzity obrany, 2005, 17 stran.
- DĚVJATOV, A. Pod devizom veličije i dostoinstvo. *Nězavisimoje vojennoje obozrenije*, http://nvo.ng.ru/printed/wars/2004-10-15/2_deviz.html, (15.10. 2004).
- FREDHOLM, M. The Russian Energy Strategy & Energy Policy: Pipeline Diplomats or Mutual Dependence, Conflict Studies Research Centre, Watchfield, na internetových stránkách <http://www.da.mod.uk/CSRC/documents/Russian/05%2841%29-MF.pdf>.
- KARAGANOV, S. 21. století: obrysy světového pořádku. *Rusko v globální politice*, únor 2006, s. 19-31.
- KRIVOCHIŽA, I. V. *Rossija v novom mire: vremja rešenij*. Moskva: Rossijskij institut strategičeskich issledovanij. 1997, 488 stran.
- KUCHINS, C. A. Novyje napravlenija rossijskoj vněšněj politiki: vjěť s vostoka odolevajet vjěť s zapada? (Carnegie Endowment), <http://www.inosmi.ru/print/224327/html>.
- Global Context Study for an Initial ESDP Long Term Vision (LTV). *Long Term Vision*, Strand One. European Union Institute for Security Studies, 2006, 42 stran.
- LOSKOT, A., PACZYŃSKI, W., PASZYC, E., SARNIA, A., WIŚNIEWSKA, I. *The resource wealth burden-oil and gas sectors in the former USSR*. Centre for Eastern Studies, Warsaw, <http://www.osw.waw.pl/files/PRACE12en.pdf>.
- Mapping the Global Future*. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project (2004), http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html.
- Novyje vyzovy bezopasnosti i Rossija*. Moskva: Sovět po vněšněj i oboronnoj politike, 2002, 24 stran.
- PECZYŃSKA-NAŁĘCZ, K. The ENP in practice – the European Union's policy towards Russia, Ukraine and Moldova one year after the publication of the Strategy Paper. Centre for Eastern Studies, Warsaw, 2005, http://www.osw.waw.pl/files/PUNKT_WIDZENIA_10.pdf.
- PRIMAKOV, J. Rok velkých změn. *Rusko v globální politice*, únor 2006, s.186-192.
- ROMANCOV, M. Ropný emírát za polárním kruhem. *Lidové noviny* – příloha Orientace. 25.3. 2006.
- Strategija Rossiji v XXI. věku. Analýz situacii i некоторыje predloženiya (Strategija -3) *Nězavisimaja gazeta*, 18, 19.6. 1998, s. 8.

Tato studie vznikla jako součást výzkumného záměru Fakulty sociálních věd UK Praha „Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika“ (MSM0021620841)

Změna legislativních podmínek existence a činnosti Vojenského zpravodajství

Jedna ze tří zpravodajských služeb České republiky – Vojenské zpravodajství, zařazená ve struktuře Ministerstva obrany, procházela v uplynulých několika málo letech významnými proměnami. Ty nejzásadnější změny se bezpochyby odvíjely od zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, a zákona č. 290/2005 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o Vojenském zpravodajství. Již před přijetím uvedených zákonných norem (účinnost k 1. srpnu 2005) byly činěny kroky napravující do tehdy neuspokojivý stav v oblasti existence a činnosti Vojenského zpravodajství, přičemž až po přijetí uvedených právních úprav lze hovořit o komplexním a systémovém řešení některých excesů. Protože se působení této zpravodajské služby vztahuje na celý rezort obrany a v některých působnostech její přesahuje, je na místě využít tuto platformu k identifikaci rozhodujících legislativních změn proti předchozímu stavu, stejně jako reagovat na některá oprávnění a povinnosti, která jsou mnohdy předmětem diskuze vedené na odborné i laické úrovni, přičemž oblasti vojenského zpravodajství se věnovalo i několik příspěvků publikovaných v dřívějších Vojenských rozhledech.

Legislativní rámec v letech 1990–2005 a důvod návrhu aktuální úpravy

Před rokem 1990 realizovaly zpravodajskou činnost v rámci Federálního ministerstva národní obrany ČSSR dvě zpravodajské služby.

Rozvědnou složkou byla Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády (dále jen „ZS/GŠ“), která byla podřízena náčelníkovi GŠ ČSLA. Její úkoly vycházely především z postavení ČSSR jako členského státu Varšavské smlouvy. Je podstatné uvést, že ZS/GŠ velice úzce součinila s ostatními vojenskými rozvědkami států Varšavské smlouvy, ale především se sovětskou vojenskou rozvědkou GRU. Tato spolupráce nebyla pouze v oblasti informační výměny, ale taktéž v přímé realizaci zpravodajských opatření a zpravodajských operací, vedených především proti tehdejšími státem NATO.

Kontrarozvědnou složkou byla III. správa Sboru národní bezpečnosti – Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (dále jen „VKR“). Jakkoli se v názvu této organizační součásti nikde neobjevuje pojem „Státní bezpečnost“ a celá léta byl některými lidmi indoktrinován názor, že VKR tudíž nebyla složkou Státní bezpečnosti, taková tvrzení neodpovídají skutečnosti. Rozhodující pro posuzování činnosti té které organizační složky bezpečnostního aparátu bývalé ČSSR je obsah a charakter její činnosti. V tomto směru byla VKR jednoznačně složkou Státní bezpečnosti, jejíž úkoly plnila v rámci ozbrojených sil, s čímž taktéž koresponduje závazné stanovisko Ministerstva vnitra ČR.

Z pohledu obecného povědomí veřejnosti není VKR přisuzován větší význam a ve srovnání s jednotlivými správami Státní bezpečnosti je o ní hovořeno spíše komicky. Nutno však konstatovat, že skutečná role VKR v tehdejšími státobezpečnostním systému ČSSR vůbec nebyla zanedbatelná, a naopak v některých oblastech představovala rozhodující složku realizující velmi významné, ne-li zásadní, zpravodajské akce. Širší zmínka o skutečné roli VKR v tehdejší československé zpravodajsko-bezpečnostní komunitě však na tomto místě není možná.

V komparaci s uvedenými součinnostními aktivitami ZS/GŠ je potřebné uvést, že stejně tak i VKR měla velmi hluboké pracovní vztahy s ostatními bezpečnostními službami států Varšavské smlouvy, mezi nimiž pochopitelně dominoval sovětský KGB, se kterým byly realizovány i konkrétní zpravodajské operace, včetně operací proti československým občanům.

Za rozhodující kroky po vnitropolitických změnách uskutečněných na konci roku 1989 lze označit „přeměnu“ ZS/GŠ ve Vojenskou zpravodajskou službu a delimitaci VKR z rezortu vnitra k rezortu obrany a „přeměnu“ ve **Vojenské obranné zpravodajství**. Relativizoval-li jsem pojem „přeměna“, pak záměrně, a proto, že jsem chtěl poukázat na skutečně pouhou změnu názvu a pochopitelně změnu vnitřní struktury, nikoli však důslednou transformaci obou těchto složek, která by s ohledem na zásadní změnu společenských podmínek byla na místě. Toto však není téma tohoto článku a bližší podmínky a skutečnosti vztahující se k samotné delimitaci, činnosti prověřkových komisí a další směřování obou služeb se jistě stanou předmětem zájmu při nejmenším historiků.

Přes uvedené však lze konstatovat, že předmětnými kroky byla alespoň vyslovena vůle změnit podstatu zpravodajské činnosti v souladu s potřebami a záměry politické reprezentace a nového směřování demokratického Československa. V návaznosti na konstatované je nezbytné zmínit především vznik zákona č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství. Tento zákon byl první polistopadovou komplexnější zákonnou úpravou činnosti zpravodajské služby kontrarozvědného charakteru v rezortu obrany. Jak je zřejmé již ze samotného názvu, jedná se o úpravu pouze jedné ze složek vojenské zpravodajské komunity.

Dalším zákonem, který uceleně upravil existenci a činnost českých zpravodajských služeb, je zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Jedná se o právní normu, která je ve znění pozdějších předpisů platná dodnes a obecně lze konstatovat, že vyhovuje dosavadním potřebám na vymezení elementárních atributů vztahujících se k fungování zpravodajských služeb. Na druhé straně se jedná právě o ten zákon, který byl příčinou celé řady nejasností a nesystémových záležitostí právě stran vojenských zpravodajských složek. Pro pochopení nezbytností změn, ke kterým došlo k 1. srpnu 2005, je vhodný krátký exkurz do některých tehdejších ustanovení zmíněného zákona.

Jako nejvýstižnější popis tehdejšího stavu považuji citaci z důvodové zprávy k návrhu zákona o Vojenském zpravodajství předloženého iniciativou poslanců Vidíma, Nečase a Kládíka (sněmovní tisk č. 661), ve které se mimo jiné uvádí [1]:

Označení zpravodajských složek v působnosti Ministerstva obrany je vyjádřeno obratem: „Vojenské zpravodajství, jako součást Ministerstva obrany, tvořené Vojenskou zpravodajskou službou a Vojenským obranným zpravodajstvím.“ V předmětném ustanovení se dále odkazuje na § 16 odst. 2 písm. e) zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů (tzv. kompetenční zákon), kde je stanoveno, že Ministerstvo obrany „řídí vojenskou zpravodajskou službu a vojenské obranné zpravodajství“.

Činnost Vojenského obranného zpravodajství a postavení jeho příslušníků upravuje zákon č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství, ve znění zákona č. 153/1994 Sb., zákona č. 88/1995 Sb. a zákona č. 148/1998 Sb.

Z citovaných ustanovení současně platné právní úpravy Vojenského zpravodajství vyplývají interpretační pochybnosti o počtu zpravodajských služeb v České republice a o řízení zpravodajských služeb v působnosti Ministerstva obrany. Ze systematického charakteru ustanovení § 3 zákona o zpravodajských službách jakož i z úmyslu zákonodárce vyjádřeného v důvodové

zprávě lze dovodit, že zpravodajskou službou České republiky je Vojenské zpravodajství a subjekty s názvy „Vojenská zpravodajská služba“ a „Vojenské obranné zpravodajství“ vystupují v zákoně jako jeho organizační substráty. Závěr o uzavřeném počtu tří zpravodajských služeb v České republice (Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace, Vojenské zpravodajství) však zpochybňuje

- ❑ solitérní postavení zákona č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství, v soustavě právní regulace vojenského zpravodajského aparátu:
předmětný zákon v souvislosti s plněním úkolů Vojenského obranného zpravodajství stanoví příslušnost k Vojenskému obrannému zpravodajství a pro činnost Vojenského obranného zpravodajství zakládá legální oprávnění a povinnosti jako u autonomní zpravodajské služby (např. předpokládá v § 23b odst. 2 existenci statutu Vojenského obranného zpravodajství, statuty však podle § 6 zákona o zpravodajských službách zpracovávají zpravodajské služby); působení Vojenské zpravodajské služby není dosud zákonem upraveno,
- ❑ neúplný způsob provázání souvisejících ustanovení zákona o zpravodajských službách a ustanovení kompetenčního zákona:
zákon o zpravodajských službách na jedné straně v § 4 stanoví, že v čele Vojenského zpravodajství stojí ředitel, který je z výkonu své funkce odpovědný ministru obrany; na druhé straně kompetenční zákon č. 2/1969 Sb. zařazuje v § 16 odst. 2 písm. e) do působnosti Ministerstva obrany přímé řízení vojenské zpravodajské služby a vojenského obranného zpravodajství /navíc gramaticky inkonzistentně s textem § 3 písm. c) zákona o zpravodajských službách/, avšak již neupravuje vzájemný vztah mezi řízením Vojenského zpravodajství a řízením Vojenské zpravodajské služby a Vojenského obranného zpravodajství.

Dosavadní přístup k uplatňování právní regulace Vojenského zpravodajství je nevyvážený. Činnost jedné složky Vojenského zpravodajství, Vojenského obranného zpravodajství, upravuje zvláštní právní předpis (zákon č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů), zatímco činnost druhé složky, Vojenské zpravodajské služby, není upravena samostatným zákonem. Pouze v zákoně o zpravodajských službách jsou parciálně upraveny některé instituty činnosti Vojenské zpravodajské služby.

Neúplný charakter právní regulace Vojenského zpravodajství zakládá disfunkci efektivní parlamentní kontroly činnosti Vojenského zpravodajství. Příslušný kontrolní orgán Poslanecké sněmovny je činný pouze vůči Vojenskému obrannému zpravodajství (§ 23a a násl. zákona č. 67/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a činnost Vojenské zpravodajské služby, resp. Vojenského zpravodajství jako celku není v důsledku absence příslušné zákonné normy Parlamentem České republiky kontrolována.

Přetrvávající asymetrické uplatňování normativních prostředků na zákonnou regulaci Vojenského zpravodajství je poznamenáno dobovými zatíženími, která před deseti lety provázela vznik zákona o zpravodajských službách. Charakter zákona ovlivnila potřeba recepce některých právních norem, jejichž geneze náležela do federálních institucionálních kontextů. Po deseti letech účinnosti zákona o zpravodajských službách se dualistický přístup k právní úpravě vojenských zpravodajských služeb stal z pohledu aplikační praxe nevyhovujícím a neodpovídá současně společenské potřebě regulace vojenských zpravodajských složek.

Věcným řešením popsaných nedostatků je zřízení jednotné ozbrojené zpravodajské služby s názvem VOJENSKÉ ZPRAVODAJSTVÍ v organizační struktuře Ministerstva obrany. V působnosti

navržené zpravodajské služby budou úkoly s vnějším i vnitřním zaměřením, stanovené Vojenskému zpravodajství podle dosavadní právní úpravy. Navržený zákon představuje legislativní realizaci věcného řešení.

Zřízením jednotného Vojenského zpravodajství nedojde ke změně architektury zpravodajského systému České republiky, neboť navrhovaným zákonem nejsou dotčeny základní právní poměry nevojenských zpravodajských služeb, tj. postavení a působnost Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace. Návrh zákona se nedotýká ani postavení a působnosti Vojenského zpravodajství jako součásti Ministerstva obrany podle dosavadní právní úpravy. Návrh legislativního řešení koncepce jednotného Vojenského zpravodajství pouze odstraňuje normativní reglementaci podvojného institucionálního aranžmá Vojenského zpravodajství, dosud nesystémově provedenou zákonnou normou. Návrh otevírá Ministerstvu obrany prostor pro flexibilní úpravy vnitřní organizační struktury a vnitřních funkčních a řídicích vztahů Vojenského zpravodajství podle aktuálního vývoje bezpečnostní situace, dominantních vlivů bezpečnostního prostředí a trendu vzájemných poměrů bezpečnostních rizik a s ohledem na jeho působnost vymezenou zákonem o zpravodajských službách.

Navržený zákon odstraňuje legislativní disparitu mezi zákonnou úpravou činnosti Vojenského obranného zpravodajství a absencí zákona o Vojenské zpravodajské službě.

Na rozdíl od současného neúplného mechanismu parlamentní kontroly Vojenského zpravodajství, zákonem konstruovaného pouze pro jednu část Vojenského zpravodajství - Vojenské obranné zpravodajství, se navrhuje, aby do působnosti parlamentní kontroly náležela činnost všech složek Vojenského zpravodajství, tedy nejen činnost složky s vnitřním zaměřením. Návrh tímto způsobem posiluje kontrolní roli orgánu zákonodárné moci vůči činnosti vojenského zpravodajského aparátu.

Z hlediska ucelenosti a přehlednosti právní úpravy Vojenského zpravodajství se navrhuje legislativní realizace samostatným zákonem. Navržený zákon vyjadřuje zřízení Vojenského zpravodajství jako jednotné zpravodajské služby, vymezuje postavení jeho příslušníků, stanoví nezbytná oprávnění Vojenského zpravodajství při získávání informací a vedení evidencí v jeho působnosti a upravuje způsob jeho parlamentní kontroly.

Zásadní legislativní změny přijetím zákona č. 289/2005 Sb.

Z výše uvedeného jsou dostatečně zřejmé problémy, které bylo možné vnímat především v systému řízení obou celků tvořících Vojenského zpravodajství. Skutečný stav pak byl dokonalou reflexí zmíněného nonsenzuálního uspořádání, který však z důvodu zachování korektnosti nebudu dále rozvádět a demonstrovat.

Jistě nejzřejmější změnou byla úprava činnosti jak pro kontrarozvědnou, tak rozvědnou část Vojenského zpravodajství. Defenzivní složka činnosti byla upravena zákonem o Vojenském obranném zpravodajství, kdežto zákonná explicitní vymezení pro ofenzivní složku byla v počáteční fázi přípravy zákona vnímána jako nemožná. Skutečnost však dala vzniknout takovému řešení, které lze dnes vnímat jako systémové, jakkoli jistě na území České republiky, a mnohdy i mimo ni, jako precedentské.

Smyslem úpravy nebylo „setřít“ rozdíly mezi rozvědnou a kontrarozvědnou činností, ale vytvořit stejná legislativní pravidla pro činnost obou těchto zpravodajsky rozhodujících součástí. Rozsah těchto pravidel je natolik variabilní, aby umožňoval rozvědné složce plnit úkoly v intencích jejich potřeb na získávání informací zpravodajskými postupy v zahraničí.

Kde je však legislativní vymezení neúprosné je oblast zasahování do základních práv a svobod občanů na území České republiky. Tato činnost se vztahuje především k činnosti kontrarozvědné složky Vojenského zpravodajství a je představována zejména použitím zpravodajských prostředků, kterými se rozumí zpravodajská technika, krycí doklady, krycí prostředky a sledování osob a věcí.

I za přispění některých medializovaných kauz je veřejnost nejvíce vnímavá k používání zpravodajské techniky. K tomuto oprávnění je vhodné uvést, že je používáno Vojenským zpravodajstvím v oblastech jeho zákonné působnosti a na základě písemného povolení předsedy senátu vrchního soudu příslušného podle sídla Ministerstva obrany. Tato úprava, která však již byla implikována dříve ve dnes již zrušeném zákoně o Vojenském obranném zpravodajství, beze zbytku zohledňuje princip, podle něhož mohou být základní práva a svobody občanů omezeny výlučně rozhodnutím soudu.

Zákonem se vymezuje pojem zpravodajská technika popisem pojmových znaků jejího užívání a současně se stanoví charakteristika činností obdobných, jako je použití zpravodajské techniky, které však nejsou použitím zpravodajské techniky. Rozlišujícím kritériem pro podřazení příslušné činnosti mezi použitím zpravodajské techniky je meritorní zásah takovou činností do ústavně zaručených základních práv a svobod [1].

Zpravodajské prostředky jsou však pouze jednou ze dvou základních částí toho, co je v zákoně definováno jako „specifické prostředky získávání informací“. Tato legální nominální definice je souhrnným označením jak pro zpravodajské prostředky, jak byly tyto komentovány výše, tak též pro osoby jednající ve prospěch Vojenského zpravodajství.

Zákon vymezuje oprávnění, za kterých může tato zpravodajská služba využívat osoby jednající v její prospěch. Důraz je kladen na povinnosti Vojenského zpravodajství, směřující k zabezpečení fyzické a morální integrity osob v souvislosti s takovým jednáním. Jedním z praktických opatření je mimo jiné skutečnost, kdy Vojenské zpravodajství je oprávněno vést evidenci osob jednajících v jeho prospěch pouze po dobu plnění úkolu a po splnění úkolu se údaje z této evidence musí zničit.

Z pohledu zákonodárných orgánů lze možná za nejvýznamnější změnu považovat **vytvoření možnosti kontroly činnosti Vojenského zpravodajství sněmovním kontrolním orgánem**. Důvodová zpráva k návrhu zákona k tomuto uvádí [1]:

Zakotvuje se režim parlamentní kontroly činnosti Vojenského zpravodajství prostřednictvím zvláštního orgánu Poslanecké sněmovny. Členem zvláštního orgánu může být jen poslanec. Mechanismus parlamentní kontroly Vojenského zpravodajství je koncipován obdobně jako u parlamentní kontroly současných zpravodajských služeb s vnitřní působností. Rozsah dokumentů, které ředitel Vojenského zpravodajství předkládá kontrolnímu orgánu Poslanecké sněmovny, je vymezen tak, aby nedocházelo k ohrožení zájmů sledovaných zpravodajskou službou při plnění dosud neukončených úkolů.

Na rozdíl od současně platné právní úpravy parlamentní kontroly Vojenského obranného zpravodajství se navrhuje, aby parlamentní kontrole podléhala činnost všech složek Vojenského zpravodajství, tedy nejen činnost složky s vnitřním zaměřením.

Stanovují se podmínky, za nichž je kontrolní orgán oprávněn požadovat od ředitele Vojenského zpravodajství potřebná vysvětlení a písemné podklady, a zakládá se oznamovací povinnost kontrolního orgánu při zjištění porušení zákona příslušníky Vojenského zpravodajství.

Uvedené předměty úprav představované přijetím zákona č. 289/2005 Sb. jsou stručným přehledem nejzásadnějších posunů v některých oblastech samotné existence a způsobu činnosti Vojenského zpravodajství.

Zásadní legislativní změny přijetím zákona č. 290/2005 Sb.

Promítnutí nezbytných změn navazujících na přijetí zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, do souvisejících zákonů bylo provedeno zvláštním, tzv. **doprovodným zákonem**, kterým došlo ke změně některých zákonů. Tímto je zákon č. 290/2005 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o Vojenském zpravodajství, který vstoupil v platnost taktéž 1. srpna 2005.

Zákony, které bylo potřebné či vhodné doplnit nebo změnit v návaznosti na přijetí zákona o Vojenském zpravodajství, byly zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů, zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dnes je oblast primárně upravena zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti) a zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů [2].

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že se jednalo o několik zákonných norem, z nichž však pro další výklad souvislostí je potřebné vnímat především úpravu zákona č. 153/1994 Sb., upravujícího zejména architekturu a rozdělení kompetencí jednotlivých českých zpravodajských služeb.

Stěžejní úpravou je nová dimenze zákonné působnosti Vojenského zpravodajství, která byla rozšířena o získávání, shromažďování a vyhodnocování informací mající původ v zahraničí a jsoucí důležité pro obranu a bezpečnost České republiky. Novým rozšiřujícím faktorem je zařazení pojmu „bezpečnost“ ve vztahu k České republice stran informací získávaných v zahraničí. Toto rozšíření bylo přijato s cílem **rozšíření kompetencí strategické vojenské zpravodajské složky** především ke zpravodajskému pokrytí nových bezpečnostních fenoménů, které mají přeshraniční charakter a nezřídka mohou být existenciální v teritoriu České republiky v návaznosti na angažovanost jejích ozbrojených sil v koaličních operacích mimo naše území. Elementárně se dá toto zaměření činnosti vyložit zejména jako snaha o „**pokrytí teroristických hrozeb**“, jejichž původ je v zahraničí, nebo které mají vazby nadnárodního charakteru.

Rozvědná činnost Vojenského zpravodajství je takto motivována již nejen zabezpečováním informací o ozbrojených silách potenciálních protivníků a vojenském ohrožení České republiky, ale též o hrozbách a rizicích vedení asymetrických konfliktů a o nevojenských ohroženích, které jsou či mohou být důležité pro obranu republiky.

Nově bylo upraveno, že ředitele Vojenského zpravodajství jmenuje, po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR příslušném ve věcech bezpečnosti, ministr obrany se souhlasem vlády, přičemž z výkonu své funkce je ředitel Vojenského zpravodajství odpovědný ministru obrany, který ho též se souhlasem vlády odvolává [2]. Tímto byl napraven stav, kdy ředitele Vojenského zpravodajství jmenoval a odvolával ministr obrany se souhlasem vlády, avšak zcela nesmyslně na návrh náčelníka generálního štábu Armády České republiky. Nevyrovnanost minulé úpravy spočívala ve zvláštním postavení náčelníka generálního štábu Armády České republiky v průběhu jmenovacího a odvolávacího procesu ředitele Vojenského zpravodajství, a to ze dvou hlavních důvodů. Především je to skutečnost, že ředitel Vojenského zpravodajství je přímo podřízen ministru obrany a nemá žádný hierarchický či odborný vztah k náčelníkovi generálního

štábu. Dále se pak jedná o tu skutečnost, že v praxi Vojenského zpravodajství, a to především jeho kontrarozvědné složky, se mohou nezářídka vyskytnout okolnosti, za kterých organizační součásti či osoby zařazené ve struktuře generálního štábu se mohou stát objektem zpravodajského zájmu Vojenského zpravodajství a jakákoli role náčelníka generálního štábu v procesu jmenování, ale především odvolávání ředitele Vojenského zpravodajství, by se hypoteticky mohla stát zneužitelnou ve vztahu k objektivitě průběhu zpravodajského prověřování a jeho závěrům.

Novým vymezením byl do jmenovacího a odvolávacího procesu ředitele Vojenského zpravodajství zaveden podíl poslaneckého orgánu, což je v kontextu s cílem prohloubení a zefektivnění kontroly činnosti Vojenského zpravodajství ze strany Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

Praktická realizace legislativní úpravy a některé doprovodné názory

V návaznosti na vznik nových legislativních podmínek bylo pro Vojenské zpravodajství nezbytné provést řadu organizačních změn vedoucích k naplnění účelu zákonných úprav a současně umožňujících některé činnosti, které do té doby nebyly realizovány nebo byly závazné pouze pro některou organizační složku předchozího modelu Vojenského zpravodajství. Jak bylo možno sledovat průběh legislativního procesu, bylo též možné se na nadcházející změny připravovat, a to alespoň v rozsahu a oblastech, jejichž změnu a budoucí charakter bylo možno predikovat.

Cílem následujícího není vykreslit dílčí organizační a personální změny, ke kterým docházelo v důsledku tzv. *aféry Srba*, ale v rozsahu, který tato otevřená platforma umožňuje, informovat o opatřeních vedoucích ke splnění zákonných ustanovení.

Nejvíce viditelnou skutečností je spojení rozvědné a kontrarozvědné složky do jedné zpravodajské služby. Obě tyto služby byly integrální součástí Vojenského zpravodajství, přičemž v čele Vojenské zpravodajské služby stál ředitel a v čele Vojenského obranného zpravodajství stál ředitel. Ačkoli oba byli hierarchicky podřízeni řediteli Vojenského zpravodajství, přesto zde byla dvoukolejnost v systému řízení, když ředitel Vojenské zpravodajské služby byl ještě v některých oblastech podřízen náčelníkovi generálního štábu Armády České republiky a ředitel Vojenského obranného zpravodajství přímo ministrovi obrany. Již na první pohled nesmyslný stav umocňoval u méně zasvěcených dojem, že v rámci rezortu obrany jsou činné dvě autonomní zpravodajské služby. V důsledku popsaného stavu pak také oba ředitelé, tedy Vojenské zpravodajské služby a Vojenského obranného zpravodajství, navenek vystupovali nezávisle a koordinace činnosti obou složek byla v praktické rovině nemožná. Taková situace vytvořila z pozice ředitele Vojenského zpravodajství velmi kontroverzní figuru s de iure pravomocemi, jejichž de facto uplatňování bylo značně omezeno, ne-li vyloučeno. A to přesto, že celá řada zákonů počítala pouze s pozicí ředitele Vojenského zpravodajství, jelikož správně vnímala postavení Vojenského zpravodajství jako celku a jedné zpravodajské služby v působnosti Ministerstva obrany. Aktuální zákonná úprava, která odstranila existenci Vojenské zpravodajské služby a Vojenského obranného zpravodajství, tento nesmyslný stav v oblasti velení a řízení napravila. V čele Vojenského zpravodajství je tedy jediný statutární orgán, kterým je jeho ředitel, jak již bylo popsáno výše.

V otevřených zdrojích se objevily dílčí reakce poukazující na skutečnost, že ředitel Vojenského zpravodajství se stal tzv. mocným mužem. Kontext sdělovaného byl, že krok vedoucí ke vzniku pozice „mocného muže“ vyplývající z funkce ředitele Vojenského zpravodajství

je negativní skutečností. Osobně se domnívám, že by tomu mělo být právě naopak. Pokud přijmeme definici, že ředitel této zpravodajské služby disponuje komplexním charakterem zpravodajských činností (s důrazem zejména na rozvědnou a kontrarozvědnou práci), pak je to jistě zcela na místě právě vzhledem k aktuálním hrozbám, která se v soudobém světě formují. Při dnešním nadnárodním charakteru hrozeb je nanejvýš účelné propojení možností obou rozhodujících zpravodajských složek. Vnitřními organizačními opatřeními přitom nebyla snížena možnost a schopnost autonomního působení ofenzivních a defenzivních zpravodajských struktur a je důsledně zachován respekt k odlišným formám a metodám zpravodajské práce obou složek. Takže zde je jistě ona pozice „mocného muže“ plně na místě.

Jinou oblastí je však možnost zneužívání takového postavení. Je samozřejmé, že jakékoli postavení v jakémkoli systému lze zneužít. Avšak právě vznik podmínek pro realizaci parlamentní kontroly obou složek Vojenského zpravodajství je zásadním průlomem do dosavadní praxe českých zpravodajských služeb vytvářející prostor pro eliminaci zneužívání pravomocí kteroukoli součástí a kterýmkoli funkcionářem Vojenského zpravodajství, jeho ředitele nevylučuje.

Ještě jiným pohledem na tvrzení stran negativ vyplývajících z pozice „mocného muže“ v čele Vojenského zpravodajství je takový, který se zamýšlí nad důvodem, proč mít „slabého muže“. Takovým byl totiž ředitel Vojenského zpravodajství v jeho předchozí podobě, a právě toto umožňovalo celou řadu projevů parciálních zájmů v obou předchozích organizačních složkách, někdy s fatálními důsledky. Jediným logicky se nabízejícím motivem by byla snaha o „ovládnutí“ Vojenského zpravodajství a zneužívání jeho potenciálu nebo jeho části k plnění takových úkolů, které nejsou v souladu s celostátními zájmy, umožňují „politikáření“, cílenou kompromitaci účelově vystavených osob apod. V dnešním globalizujícím se světě, při existenci průniku organizovaného zločinu do celé řady oblastí života společnosti, činnosti části soukromopodnikatelských subjektů s ambicemi ovlivňovat zejména vnitropolitickou situaci, stírání rozdílů mezi ekonomickými zájmy nadnárodních koncernů a expanzivními zájmy jejich domovských států, to vše by vytvářelo podmínky pro manipulaci zpravodajskými složkami, a to v míře tím větší, čím rozsáhlejší by byla jejich rozdrobenost. Proto považuji za vhodné, aby vzhledem k úkolům plněným Vojenským zpravodajstvím byla pozice jeho ředitele jako tzv. mocného muže, posuzována pozitivně do okamžiku, kdy bude zjištěno, že došlo ke zneužití takového postavení, což je však vždy záležitost konkrétní osoby, nikoli systémových podmínek.

Praktické spojení obou předchozích složek umožnilo dvě zásadní organizační změny. Tou první je existence jednoho prvku zabezpečení, tedy sloučení všech organizačních celků s činnostmi nezbytnými pro zabezpečení chodu takové organizace. Jedná se zejména o oblast logistického, finančního a personálního zabezpečení, o oblast komunikačních a informačních systémů, oblast bezpečnosti informací a obdobně. Byl odbourán duplicitní systém, který vyplýval z předchozího prakticky samostatného fungování obou složek. To je otázka úspory určitých finančních prostředků a snad zjednodušení některých činností.

Pro vlastní zpravodajskou činnost, tedy tu, pro kterou zpravodajské služby jako státní orgány existují, je jednoznačným přínosem vytvoření jednotného systému analytického zpracovávání zpravodajských informací. Právě **spojení dosud oddělených databází Vojenské zpravodajské služby a Vojenského obranného zpravodajství vytváří podmínky pro komplexnější a tudíž kvalitnější vyhodnocování hrozeb a aktuálních rizik** zejména v takových oblastech jako terorismus, proliferace zbraní hromadného ničení, nelegální obchod zbraněmi a aktivity některých skupin činných v ekonomickém sektoru s vlivem na schopnost zabezpečovat obranu republiky. Současná a predikovatelná bezpečnostní ohrožení mají

reálný mezinárodní rozsah a rozdíl mezi klasickým rozdělením působností na rozvědnou a kontrarozvědnou by právě v těch nejzávažnějších případech byl zavádějící.

Je zřejmé, že i samotné faktické sloučení Vojenské zpravodajské služby a Vojenského obranného zpravodajství bylo předmětem dílčí kritiky. Bez ohledu na její věcnost a argumentační podloženost je nutno uvést, že neexistuje jediný správný model zpravodajské komunity. Pokud by tomu tak bylo, bez jakékoli pochybnosti by naprostá většina států na světě měla takový jediný správný model uspořádání zpravodajských služeb zaveden. Že tomu tak není je mimo jiné věcným důsledkem historických vlivů, společenských podmínek a vnitropolitické situace v jednotlivých zemích. Uspořádání zpravodajské komunity musí být výsledkem konsenzu po diskuzi. Avšak má-li být tato smysluplná, měla by být vedena skutečnými odborníky, nikoli těmi, kteří se mnohdy samozvaně do takových rolí stavějí a být vedena věcně a bez osobních animozit a zájmů. Konsensus je nanejvýš důležitý, jelikož by měl vytvářet základ pro dlouhodobou schopnost zpravodajských služeb pracovat, když každý zásad do jejich uspořádání snižuje až minimalizuje jejich výkonnost.

Vzhledem k uvedenému nepovažují za potřebné se dále věnovat vhodnosti či nevhodnosti dnešní podoby české zpravodajské komunity. Je vhodné vzít v úvahu fakt, že zákon o Vojenském zpravodajství byl poslaneckou aktivitou a je nutné respektovat názor zákonodárců na jejich potřebu upravit některé aspekty fungování vojenských zpravodajských složek, především v oblasti parlamentní kontroly jejich činnosti.

Snad na jeden tzv. argument bych zde rád reagoval, a to ten, podle které údajná jednotná vojenská zpravodajská služba není v souladu s tradicí této země. Přesný opak je pravdou, ačkoli závisí na skutečnosti, zda si chceme brát vzor z předválečné tradice nebo naopak z vývoje po roce 1945. Právě před rokem 1945 totiž existovala jednotná vojenská zpravodajská služba, tzv. 2. oddělení hlavního štábu československé branné moci, které v sobě integrovalo rozvědnou i kontrarozvědnou složku, jež byly z praktických důvodů vnitřně (!) diferencovány. Toto členění lze pomyslně vnímat i v průběhu londýnské exilové činnosti československých vojenských zpravodajců, která však byla rozšířena ještě o diverzní činnost na protektorátním území. Až vlivem působení sovětských státobezpečnostních orgánů došlo po roce 1945 k rozdělení vojenské zpravodajské služby na vojenskou rozvědku v působnosti armádního generálního štábu a Obranné zpravodajství začleněné nejprve do generálního štábu a později delimitované k ministerstvu vnitra a přeměněné na represivní VKR. Jistě, i toto je možný model uspořádání, avšak dnešní podoba Vojenského zpravodajství je jistě bližší té části našich dějin, která je obecně posuzována jako demokratická. Navíc právě nízká integrita a koordinovanost zpravodajské komunity byla kupř. v USA vyhodnocena jako hlavní příčina selhání zpravodajských služeb v září 2001. Nelze ani beze zbytku přejímat modely ze zahraničí a provádět komparaci v jinými zeměmi, jak jsme tomu mnohdy svědky i jinde v rezortu obrany. Takové pokusy většinou představují účelově předkládanou část faktů bez ohledu na další doprovodné aspekty a konkrétní souvislosti. Nicméně vedení věcné diskuze o uspořádání zpravodajských služeb je legitimní a lze předpokládat, že nikdy nebude završena k plné spokojenosti všech jejích aktérů.

Dílčí souvislosti realizace legislativní úpravy

Aplikace výše uvedených zákonů ve zpravodajské praxi rezortu obrany a činnosti ozbrojených sil se nevztahovala bezprostředně pouze na Vojenské zpravodajství jako na organizační

celek Ministerstva obrany, ale podpořila již dříve přijatou filozofii o nezbytnosti organizačně oddělit zpravodajské celky, které každý svou činností podporuje odlišnou rozhodovací úroveň při zabezpečování obrany České republiky. Je vhodné blíže specifikovat postavení a úkoly Vojenského zpravodajství jako zpravodajské služby České republiky a vojenských zpravodajských orgánů primárně určených k podpoře vedení vojenských operací.

Politicko-strategická úroveň řízení ČR je v působnosti vlády ČR, Parlamentu ČR a prezidenta ČR. Politicko-strategické řízení obrany ČR spočívá v přijímání zásadních rozhodnutí vrcholnými orgány státu k použití státních i nestátních zdrojů pro dosažení cílů bezpečnostní politiky ČR. Koordinaci praktických opatření k naplnění vojensko-politických závazků a ambicí v řídicích a poradních orgánech ČR a v mezinárodních bezpečnostních strukturách zajišťuje Ministerstvo zahraničních věcí ve spolupráci s Ministerstvem obrany. [3]

Vojensko-strategická úroveň řízení spočívá v přijímání vojenských opatření, umožňujících dosažení stanovených politicko-strategických cílů státu. Funkci vojensko-strategického stupně řízení při realizaci přijatých vojenských opatření při naplňování bezpečnostní politiky státu plní Ministerstvo obrany ČR jako součást systému vojensko-politického řízení ČR. Představitelem vojensko-strategické úrovně řízení ČR je náčelník GŠ AČR. [3]

K podílení se na politicko-strategické úrovni řízení je v oblasti informační podpory za resort obrany určeno **Vojenské zpravodajství**. Toto taktéž participuje na vojensko-strategické úrovni řízení, avšak v rozsahu svých zákonných kompetencí a zaměření. Ke zpravodajské podpoře vojenských opatření je pak určen odbor vojskového průzkumu a elektronického boje, který je organizačně v podřízenosti náčelníka generálního štábu Armády České republiky. Uvedená součást byla ke generálnímu štábu organizačně začleněna po její delimitaci od Vojenské zpravodajské služby, u které představovala tzv. zelenou část. V gesci odboru vojskového průzkumu a elektronického boje integrovaného ministerstva a generálního štábu je taktéž činnost Vojenského geografického a hydrometeorologického ústavu.

Na druhé straně si Vojenské zpravodajství ponechalo jako přímo podřízené útvary dva celky. Prvním je **601. skupina speciálních sil**, u které je zámysl jejího převodu z podřízenosti ředitele Vojenského zpravodajství do podřízenosti náčelníka generálního štábu. Časový harmonogram tohoto kroku dosud nebyl závazně dán, nicméně již dnes část vnitřní organizační struktury Vojenského zpravodajství byla přizpůsobena tomuto dlouhodobému zámyslu a byly vytvořeny podmínky pro praktickou realizaci takového postupu po přijetí definitivního rozhodnutí.

Druhým podřízeným útvarem je prvek realizující **signálové zpravodajství**, jehož funkce a výsledky činnosti jsou rozhodující především pro plnění úkolů strategického zpravodajství, tudíž jeho zařazení v rámci Vojenského zpravodajství je systémovým opatřením.

Závěr

Přijetí zákonů č. 289/2005 Sb. a č. 290/2005 Sb. je splněním legislativní podmínky navrhovaného řešení postupu optimalizace, jak byla tato stanovena v části 12/2 Návrhu optimalizace současného bezpečnostního systému České republiky – oblast zpravodajský systém [4].

Zároveň je částečným řešením kontroly činnosti zpravodajských služeb v situaci, za které absentuje zákon o kontrole zpravodajských služeb České republiky. V současné době lze konstatovat, že činnost dvou ze tří českých zpravodajských služeb podléhá parlamentní kontrole, přičemž ani dosavadní zámysl obsahu zákona o kontrole zpravodajských služeb

nepředpokládá zásadní odlišnosti od současných způsobů parlamentní kontroly tak, jak jsou dnes stanoveny pro Bezpečnostní informační službu a Vojenské zpravodajství.

Literatura:

- [1] Návrh poslanců Petra Nečase, Jana Vidíma a Tomáše Kladívka na vydání zákona o Vojenském zpravodajství – sněmovní tisk č. 661. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, IV. volební období, Praha 2004. www.psp.cz.
- [2] Zákon č. 290/2005 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o Vojenském zpravodajství. www.mvcr.cz.
- [3] Doktrína Armády České republiky schválená náčelníkem Generálního štábu Armády České republiky 15.12. 2004. www.revd-army.cz.
- [4] Návrh optimalizace současného bezpečnostního systému České republiky zpracovaný na základě tabulkové přílohy „Informace o Závěrech analýzy bezpečnostního systému České republiky a návrhu na změnu usnesení vlády ze dne 13. 11. 2002 č. 1140“. www.mvcr.cz.

Nové bezpečnostní hrozby

Jako nové bezpečnostní hrozby můžeme označit takové hrozby, které jsou buď zcela nové a v minulosti se neobjevovaly, jako třeba oblast bezpečnosti kritické infrastruktury nebo počítačových sítí, nebo takové, které se sice v minulosti vyskytovaly, v současnosti ale získaly nový obsah a rozsah, jako například terorismus. Tyto hrozby začaly hrát důležitou úlohu v plánování strategií ihned po skončení studené války. Do té doby byla veškerá aktivita soustředěna na konflikt Východ-Západ.

V devadesátých letech lze sledovat orientaci na nové bezpečnostní hrozby už ve strategickém konceptu NATO z roku 1991, ve kterém se konstatuje, že nebezpečí útoku proti území Aliance bylo odstraněno nebo minimalizováno. Naopak koncept identifikuje potenciální zónu nestability ve střední a východní Evropě, ve které by mohly vzniknout ozbrojené konflikty ohrožující sousední alianční státy. Konečně Aliance zahrnuje do své strategie i další obecnější rizika jako „šíření zbraní hromadného ničení, přerušení dodávek životně důležitých zdrojů a akty terorismu a sabotáže“.

O osm let později, v roce 1999, se chápání hrozeb a rizik ve světě v NATO příliš nezměnilo. Významnou změnou ale bylo překročení vlastních hranic a přeměna čistě obranného paktu na obecně bezpečnostní organizaci, která chce „přispívat k míru a stabilitě v regionu“.

Srovnáme-li rizika, kterými se zabývaly základní strategické dokumenty obou organizací kolektivní obrany v západní Evropě, s Faticovými definicemi *hard* a *soft security*, můžeme konstatovat, že všechny hlavní hrozby a rizika patří do oblasti *soft security*. Státy na ně mohou reagovat zejména politicky nebo policejně, jen zřídka vojensky. V žádném případě není důležité rozestavení vojsk nebo jejich výzbroj, ale záleží na dobrém plánování, sběru a vyhodnocování informací a diplomacii.

Tomáš Weiss

Nové bezpečnostní hrozby a aktivity Evropské unie v oblasti soft a hard security

Institut pro evropskou politiku Europeum

http://www.europeum.org/doc/arch_eur/tweiss_soft_a_hard_security.pdf

Cílem zpracování „Plánu shromažďování informací“ zpravodajským štábem je soustředění úsilí zdrojů a agentur k shromažďování takových informací, které umožní velitelům pochopení činnosti nepřítele na bojišti. Problematika shromažďování informací je v podmínkách AČR v současnosti řešena především na cvičeních, kde neexistuje reálný výstup, a proto může být i pouhou formalitou. Pouze omezený okruh zpravodajských důstojníků AČR se setkal s realitou při svém zapojení do mírových misí. O to více je složitější situace, kdy zpravodajský štáb má zpracovávat „plán shromažďování informací“ v podmínkách plánování a řízení operací, ze kterých má zkušenosti především americká armáda ve válce v Iráku či Afghánistánu. Autor v tomto článku využívá publikovaných zkušeností amerických zpravodajských důstojníků. Článek není přímým překladem.

Zkušenosti minulých válek ukazují, že zpravodajské štáby ve většině z nich měly značné množství informací, které vycházely ze známé organizace jednotlivých svazků a útvarů, taktiky jejich použití, stejně jako jimi preferované způsoby a formy boje. Doktrína jejich činnosti byla od počátku jasná a známá. V tomto prostředí se zpracování plánu shromažďování informací soustřeďovalo na zodpovězení otázek, které byly rozhodující pro doplnění mezer ve znalostech a které představovaly otázky typu: „na kterém směru povede nepřítel hlavní úder?“ nebo „kdy nepřítel zahájí útok?“

Takové otázky jsou typické pro **lineární bojiště**, a tím také i pro doktrínu, rozvíjenou všemi armádami států NATO i bývalé Varšavské smlouvy v druhé polovině minulého století, tedy v období studené války. V současných konfliktech, které představují globální válku proti terorismu v Iráku a Afganistanu, je mnohem více obtížnější definovat nepřítele. Navíc nepřítel, který v současnosti stojí proti vojskům spojenců, je často mnohonásobně složitější a různorodý ve svých projevech. Nejednou se jedná o nepřítele, o kterém máme jen minimum informací a který zná mnohem lépe prostor operace. To je klasický příklad **nelineárního bojiště**.

Boj proti takovému nepříteli je doslova jiným bojem než jakým je boj, pro který byla rozpracovávána vojenská věda. To platí i hlediska zpravodajství, které provádí zpracování „Plánu shromažďování informací“ podle metodologie studené války. To ale neznamená, že musíme ihned tvrdit jak je zastaralá doktrína pro lineární bojiště a okamžitě ji odmítnout. Ona totiž ve skutečnosti představuje **obecnou směrnici zpravodajské činnosti**, a proto neztrácí zcela svou platnost. Nicméně je nutno analyzovat změny v souvislosti s novými skutečnostmi nelineárního bojiště a připravit nové řešení.

Metodologie zpracování „Plánu shromažďování informací“ vede krok po kroku od **prioritních zpravodajských požadavků (PIR)** [1] ke **specifickým požadavkům na informace (SIR)** [2], **indikátorům (I)** [3] atd.

Při nazírání z pohledu praxe lze vidět, že PIR jsou snad nejvíce zneužívaným prvkem, který je nesprávně používán. Velitelé a jejich štáby zcela nepochopili, že PIR jsou hlavní požadavky. Zpravodajské štáby se do tohoto zmatku zapojily obdobně, protože chybně zjednodušují zpracování plánu a často PIR používají špatně. V čem spočívají základní chyby?

Každý efektivní PIR musí být odvozen z rozhodnutí velitele, musí s ním být propojen a prakticky být jeho součástí. Souvisí s **určitým prostorem zpravodajského zájmu (NAI)** [4]

a má pro velitele tu nejvyšší důležitost. A právě z tohoto důvodu je nazván a označen slovem „prioritní“. Řada PIR, které jsou v praxi používány americkými zpravodajskými důstojníky v operaci IRAK FREEDOM, není ale připravována podle tohoto kritéria „priority“. Obdobně tyto chyby vznikají i při různých cvičeních, konaných OS NATO. Proč tomu tak je?

Nepsaným pravidlem (zdůrazňovaným i ve výuce na Univerzitě obrany AČR) je požadavek mít pro operaci od čtyř do šesti PIR, podle fází operace a bez ohledu na řečené v předchozím odstavci, tj. provázanost s rozhodnutím velitele a prostorem. A z čeho to pramení?

Prvou příčinou je skutečnost, že velitel se často cítí nesvůj, když zadal malý počet PIR. Mívá představu, že tak málo úkoloval zpravodajský štáb. Druhou příčinou je fakt, že zpracování „Plánu shromažďování informací“ zpravodajským štábem, tedy získávání informací od zdrojů, je založeno na PIR, a aby zdroje byly dokonale využity, je zapotřebí mít více PIR.

A konečně i zdroje informací nezpravodajského charakteru (hlídky či jednotky, které představují 90 % všech zdrojů) vůbec nezajímají nějaké požadavky na informace, ale mají představu, že musí znát pouze PIR, protože to ostatní je nepodstatné a oni sami nejlépe znají co a jak vykonat.

Výsledkem této situace je dlouhý seznam PIR, který představuje často zcela obecné otázky, týkající se okolí různých hrozeb (činností nepřítel). Tyto hrozby dalece překračují schopnosti velitele na ně reagovat a informace o nich veliteli často nic nepřinášejí. Dlouhý seznam otázek k různým hrozbám se tak stává **souborem „trvalých“ PIR**, které přetrvávají celé týdny a měsíce. Obráceně takový dlouhý seznam PIR ukazuje, že každá hrozba (nepřítel) je „prioritou“. A pokud je vše prioritou, potom neexistuje žádná prioritita.

Jak tedy řešit zásady shromažďování informací pro nelineární bojiště? Podívejme se na problém obráceně. Chceme-li mít dosti informací ze čtyř až šesti PIR, stanovených velitelem pro „Plán shromažďování informací“, musíme je správně využít a všechny je dobře rozpracovat.

Mnohdy jsou naše PIR velmi obsáhlé a obecné. Zpravodajský důstojník tedy vezme odsouhlasené PIR a vytvoří z nich podskupiny SIR, které odpovídají dané situaci. Specifické požadavky na informace jsou dále rozpracovány do plánu a úkolem shromažďování informací je odpovědět na ně s využitím indikátorů. Tím je dosaženo, že lze formulovat odpověď na PIR a velitel tak může učinit své rozhodnutí.

Zkusíme-li použít uvedenou metodologii na současnou nelineární operaci, potom poznáme, že je to značně problematické. Nejlépe je to možné ukázat na příkladu: Velitel potřebuje znát kdo řídí útoky proti konvojům. Obdobně bude znít i zadaný PIR „Kdo řídí útoky proti konvojům?“ Podívejme se kde budou prostory NAI, ve kterých budeme hledat indikátory? Budou (jsou) to hlavní silnice nebo to bude celá oblast prostoru zpravodajské odpovědnosti? Stanovení NAI bude pro zpravodajský štáb značně složitým úkolem, který bude možno splnit až po zvážení a stanovení toho, co vlastně vyhledávat. Jaké tedy budou SIRy?

K zodpovězení těchto problémů nám chybí jakýkoli doktrinární model nepřítel, která jasně ukazuje co vyhledávat a na který jsme se mohli dosud spoléhat. Z toho vyplývá, že SIRy již nejsou specifické, ale značně obecné. Za dané situace to mohou být otázky typu: „Kdo umísťuje nástrahy k okrajům silnice?“, „Kde jsou vyráběny improvizované výbušné nástrahy?“, „Kdo zásobuje výrobce materiálem?“ a „Kdo a kde provádí výcvik?“

Pro takto vytvořené SIRy musí být nalezeny indikátory. Toto je nejdůležitější a také nejobtížnější úkol. Jaký může být indikátor pro nalezení výrobce výbušných nástrah nebo dílny? Takové indikátory mohou napomoci zpravodajským důstojníkům při stanovení soustředění úsilí shromažďování informací. Namísto specifických znaků bojové techniky nebo velikosti

prvku nepřítele, které mohou být využity jako indikátor, je nutno použít jiných typů, jako jsou demografické informace uvádějící: „značný příliv cizinců“ nebo „sounáležitost s extrémistickou sektou“.

Podívejme se znovu na již stanovený PIR „Kdo řídí útoky proti konvojům?“ Je to skutečně PIR? Je skutečně propojen s rozhodnutím, které může velitel učinit? Ano. Pomáhá soustředit úsilí shromažďování?“ Ano. Může být spojen s nějakým NAI? Jistě, ale vyžaduje to ještě další analýzu. Nicméně, pokud budeme mít málo znalostí o prostoru zpravodajské odpovědnosti, potom celý prostor může být tím počátečním NAI.

Jak se ukazuje, existuje v tomto případě jediný PIR. Je to skutečně špatné? To se nedá tak jednoduše říci. Většinou budou existovat další problémy a méně důležitá nebezpečí, vyžadující vlastní PIRy a tyto se budou v dalším rozpracování s kritérii, které budou vybírána pro náš rozhodující PIR.

Metodologie zpracování plánu shromažďování informací v nelineární operaci byla ověřena praxí amerických zpravodajských štábů, v již zmiňovaných operacích. Jak tedy vypadá:

1. krok: Vytvoření počátečních důkazů činnosti nepřítele. Podle toho, jak byl pochoopen nepřítel, je zapotřebí nejprve vytvořit obecný seznam zahrnující PIR a **zpravodajské požadavky (IR)** [5] od nařízeného stupně velení. K splnění všech takto postavených požadavků je nutno zapojit tolik zdrojů, jak je to jen možné, aby bylo dosaženo širokého spektra odpovědí. Všechny tyto odpovědi na zodpovězené požadavky budou představovat „shromažďování důkazů“, které budou pravděpodobně představovat odpovědi na „trvalé“ či „průběžné“ požadavky a budou se jen minimálně měnit. Takto můžeme vytvořit několik souborů zpravodajských požadavků pro každého nepřítele, který byl definován. Takto mohou být na příklad postaveny požadavky:

- Kde jsou úkryty klíčových osobností? Kdo je podporuje?
- Kým jsou řízeni teroristé? Jak se dostávají do země? Kdo je financuje? Jaké jsou jejich plány pro příští útoky?
- Kde jsou bezpečné úkryty nepřítele?
- Jaké existují potenciální politické, etnické nebo náboženské důvody pro podněcování nepokojů uvnitř prostoru zpravodajské odpovědnosti?

Každá z těchto otázek nemůže být PIR? Proto je nutno pokračovat v rozpracování PIR a všech souborů IR v plánu shromažďování informací. (To ovšem vyžaduje značné množství času a proto při časovém omezení je zpravidla nutno nyní z nich vybrat PIR již odsouhlasené velitelem, čím se soustřeďuje zpravodajské úsilí.)

2. krok: Vytvoření specifických požadavků na informace (SIR) rozpracováním zpravodajských požadavků. Pro všechny požadavky na informace je nutno rozpracovat seznam specifických požadavků na informace které by vedly k odpovědi na vytvořené PIR a IR. Tyto SIRy mohou být velmi obecné a mohou být aplikovány na celý prostor operace. Pro každý SIR je poté nutno rozpracovat soubor indikátorů (**I**), které shromažďující zpravodajský důstojník může využít k potvrzení nebo opření SIR.

Tvorba SIRů a I je zpravidla založena na rutinních procedurách shromažďování informací, zkušenostech nebo intuici zpravodajského důstojníka. Intuice, která bývá často zavrhována, přitom vychází z kombinace vlastních znalostí se zkušeností. Právě v těchto operacích je nutno nezřídka využít intuice, bez ohledu na nějaké jiné reálné faktory, které zpravidla chybí. Nelze porovnávat jednotlivé varianty SIRů, protože chybí reálný základ jejich tvorby. Proto je shromažďování informací za této situace založeno především na intuici.

Důležitým momentem je stanovení které z IR může být doporučeny veliteli jako PIRy. Ne každý z IR může být PIR. Jakmile je rozhodnuto, může být zpracován celkový plán shromažďování informací. Je nutno si ale uvědomit, že plán shromažďování informací nemůže být založen pouze na schválených PIR velitele, které jsou spojeny s rozhodnutím velitele. Některé z IR jsou důležité pro získání odpovědi na PIR, ale nejsou přímo vázány na rozhodnutí velitele. Stejně tak to může platit o PIR a IR nadřízeného, které nemají přímo význam pro vlastního velitele, ale jsou důležité pro získání odpovědi na PIR. To vše je nutno brát v úvahu při dalším kroku naší činnosti.

3. krok: Zpracování plánu shromažďování informací představuje další rozpracování IR a stanovení, které SIRy jsou významné pro shromažďování ke každému z nich a které jednotlivé prvky shromažďován skutečně stojí za to. Vymezit, které ze SIRů je „dobré znát“ a „potřeba znát“ k podpoře pochopení bojiště velitelem a jeho štábem, je základem návrhu PIRů do plánu, které jsou výchozím nástrojem k pochopení bojového prostředí a intuice zde může přinést řešení. Rozpracování SIRů, které je „potřeba znát“ je provedeno cestou **specifických příkazů a žádostí (SOR)** [6] pro shromažďování informací zdroji. Znalost jaké informace potřebuje velitel znát za určité situace, je východiskem soustředěného úsilí shromažďování.

V tomto okamžiku je zapotřebí si ale rovněž uvědomit, že stejně jako každý IR se nestává PIR, tak nemůže být každý SIR rozpracován do SOR. Není možné zahltit důstojníka shromažďující informace pro analýzu a stejně tak i jeho zdroj se záplavou otázek, které mají být zodpovězeny. Nicméně, jakýkoli SIR, který může napomáhat odpovědět na různé IR, měl by být veden ve zvláštní pozornosti.

Na druhou stranu i když je naším přáním mít co nejvíce informací, nelze přehánět a úkolovat podřízené velkým počtem SOR. Řada SIRů musí zůstat pouze pro vlastní potřebu. Je potřeba si uvědomit, že existuje situace kde SOR pro podřízené zdroje mohou být formulovány jen obecně bez uvedení času a NAI. Mohou být zodpovězeny zcela náhodně hlášením typu „v prostoru XY byla pozorována činnost“. Velice často plány shromažďování informací sahají až do nejnížší úrovně velení, shromažďovatelé informací potom nestíhají se v nich orientovat a přemožení množstvím informací ztrácejí přehled v kompletním plánu. Dovednost zpracování plánu shromažďování informací spočívá v úměře poznat zda je dostačující a nezahrnuje velké množství maličkostí, než je nutné.

4. krok: Vyřízení plánu shromažďování informací. Zpravodajský důstojník by měl střídavě zhodnotit připravené SOR v plánu, které představují odpovědi na SIRy a jejichž zodpovězení je založeno na shromažďování informací (výsledcích průzkumu). Množství zpravodajských informací, která jsou takto soustřeďovány, je závislé i na tom jak je dynamické prostředí a jak tedy bude nutno vymezit frekvenci shromažďování určitých informací. Seznam všech odpovědi na SOR pro určitou fázi může napomáhat vyhodnocení situace. Proto při shromažďování odpovědi musí zpravodajský důstojník sledovat jejich modifikaci v závislosti na fázi boje. Pouze na tomto základě lze učinit analýzu hlášení a vytvořit produkt shrnující hlášení a vlastní analýzu (závěry) a předat výsledky podřízeným stupňům velení. S využitím výsledků analýzy lze potom zpracovávat nový plán shromažďování informací nebo modifikovat stávající.

5. krok: Proces. V tomto kroku se dostává drahocenná zpravodajská informace do zodpovědnosti zpravodajského štábu. Její využití ovlivňuje předchozí analýza **zpravodajské přípravy bojiště (IPB)** [8], která při použití nyní známé informace vytváří danému veliteli

dostatečné situační povědomí k jednání. Toto nastává tehdy, když lze k řešení daného úkolu jasně stanovit PIR. Vymežit jednu či dvě dílčí informace (požadavky na sběr informací), které velitel jasně musí znát k udělení svého rozhodnutí je velmi specifické. Například „cílem je člověk, který má bydliště v místě XY“. Analýzou SIRů lze získat odpovědi kdy v kolik hodin je cíl obvykle doma. Protože je potřeba provést úder (přepadnout cíl) doma tehdy, kdy je skutečně doma, musíme hledat tuto odpověď. Tehdy je zapotřebí zadat velmi specifický PIR, který dá odpověď na přítomnost cíle doma, protože velitel může zahájit akci jen v tomto případě.

A opět je zde otázka dostatečného počtu PIR. Když zpracovatel plánu shromažďování informací přijímá nový PIR, mělo by být zcela jasno co sbírat, protože odpověď by měla být posledním dílem „zpravodajské skládky“. Protože to je „prioritní zpravodajský požadavek“, tedy naléhavá informace, musí shromažďující vědět, že odpověď na tento požadavek musí být oznámena veliteli tak brzy, jak to jen taktická situace povoluje.

Aplikace metodologie

Vezměme si tedy již jednou uvedený příklad o tom, že velitel chce znát kdo řídí útoky proti konvojům. To je pro shromažďování informací prvořadé. Musíme si uvědomit jaké existují IR, ze kterých lze odvozovat závěry pro analýzu:

- ❑ **Kdo řídí útoky?** Toto je všezahrnující otázka, která by se měla stát jediným PIR, doporučeným veliteli. K tomuto PIRu mohou být vytvořeny SIR typu: „která opoziční organizace má vliv v prostoru operace?“, „kteří jednotlivci rozšiřují propagandu proti našim silám?“
- ❑ **Kde vyrábí nepřítel výbušné nástrahy?** Zde můžeme vycházet z předpokladu, že nejvíce pravděpodobným místem v prostorech soudobých operací (Afghánistán či Irák) jsou mešity. Na základě této úvahy lze dále rozpracovávat nové SIRy a dále SORy, jako podmnožinu tohoto IR. Rozpracováním by měli analytici dostat informace nejen o poloze každé mešity, ale především o klíčových osobnostech v nich a jejich postojích ke koaličním silám. Z těchto informací mohou být vytvořeny počáteční základy pro shromažďování informací.
- ❑ **Kdo zásobuje nepřítel materiálem a kdo řídí výcvik?** Tento požadavek patří mezi velmi obtížné IR, na které je možno získat odpovědi zpravidla jen z vyhodnocených „hlášení o pozorování činnosti“ (viz 3. krok).
- ❑ **Kde bylo nejvíce útoků?** Z hlášení jednotek o vlastní situaci mohou analytici vyhodnotit skutečnosti a vytvořit vzor chování nepřítel. Tak mohou být vymezeny lokality pravděpodobných útoků. Výsledná analýza může posloužit k řízení vlastní činnosti a rozhodnutí o formě vlastních ochranných opatřeních.
- ❑ **Jaká taktika je používána útočníky?** Z pozorování vlastních hlídek a výsledku dalších sil, které byly napadeny, je možno odvozovat taktiku a postupy útočníků. Takto lze získat mnoho informací o tom jaká je činnost útočníků a toto poté může sloužit k předpovědím dalších útoků a nebo k zabránění dalších útoků. Informace tohoto typu jsou rozhodující pro naši IPB a na jejich základě lze dále vytipovat a rozpracovat indikátory.

Po získání dostatečného množství hlášení lze začít modifikování plánu shromažďování informací. V našem modelovém příkladě tedy z informací, které byly získány o mešitách lze například vyvodit, že ve městě jsou dvě podezřelé mešity. Úpravami IR a SIR v plánu lze

soustředit úsilí shromažďování a pozornost zdrojů na tyto místa. Jestliže analytický model událostí určil, že nejvíce útoků se událo v určitém časovém rozpětí a terénu s obdobnými charakteristickými rysy, úlohou shromažďovatelů bude soustředit pozornost na takovéto komunikace a analyzovat na nich pravděpodobná místa umístění výbušných nástrah. K analýzám terénu a variant činnosti nepřítel je vhodné využít i nemoderní IPB.

Po určitém období shromažďování informací z hlášení a z analýz bude možno říci, která ze sledovaných osobností v určité měřitelné pravděpodobně připravuje pro povstalce výbušné nástrahy. Protože všechny osobnosti byly sledovány, mělo by být známo kde bydlí a zákonitosti jejich pohybu.

V tomto okamžiku lze veliteli doporučit PIR ptající se „Je cíl v jeho sídle?“ a tento po od-souhlasení předat i podřízeným a spolupůsobilcům. Všechny prvky shromažďování a zdroje musí pochopit význam PIR a vzít jej jako svou prioritu. Jakmile zdroje oznámí kladnou odpověď na PIR, velitel může učinit rozhodnutí.

Po úspěšné nebo neúspěšné razii nesmí být zanedbána nejdůležitější součást mise, výslech a vytěžení. Ještě před bojovým úkolem je nutno vytvořit seznam IR pro výslech a vytěžení, doplnit je do plánu shromažďování informací a tak dosáhnout plynulého pokračování zpravodajského cyklu.

Různá grafická schémata jsou výbornými nástroji, které lze použít k vymezení otázek pro výslech během choulostivého vytěžování. Vyslychající zpravodajský důstojník musí být vždy připravený ptát se cíle (nyní již zajatce) na okolnosti týkající se libovolného jednotlivce nebo organizace, které analytici spojují s cílem razie.

Závěr

Zpracování zpravodajského plánu v asymetrické operaci na nelineárním bojišti není ani tolik rozdílné oproti lineárnímu bojišti, ale je více obtížné, protože zde existuje hodně činitelů, kteří jsou neznámí. Vymezení vlastní znalosti je základem pro soustředění se na to, co je neznámé. Velitel pochopí, že zpravodajský důstojník nebude mít vždy všechny odpovědi. Ví také, že je závislý na profesionální zpravodajské informaci, která mu bude poskytovat dostatečnou znalost nebo vyhodnocení nepřítel pro plánování operace. Toto je zapotřebí mít na paměti při zpracování kvalitního plánu shromažďování informací, pokračovat analýzou všech získaných informací a především využívat té nejdůležitější ingredience – intuice.

Poznámky:

- [1] PIR - Priority Intelligence Requirements
- [2] SIR - Specific Information Requirements
- [3] I - Indicators
- [4] NAI - Named Area of Interest
- [5] IR - Intelligence Requirements
- [6] SOR - Specific Orders and Requests
- [7] IPB - Intelligence Preparation of the Battlefield

Použitá literatura:

- GELLMAN, B. Intelligence Synchronization on a Nonlinear Battlefield. *Military Intelligence Professional Bulletin* 4/2004, The U.S. Army Intelligence Center and Fort Huachuca.
- ERIKSSON, P. Intelligence in Peacekeeping Operations. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 1/1997, Taylor & Francis, Inc., Suite, Philadelphia.

Po teroristických akcích v září r. 2001 byla v celém světě věnována velká pozornost možností aktivního použití armády v boji proti terorismu, toto ještě více bylo dále realizováno po událostech v Madridu a Londýně a samozřejmě vývojem operace v Iráku a v Afghánistánu. Byla realizována řada odpovídajících organizačních a technických opatření, mezi něž patří např. zvýšení počtu příslušníků sil rychlé reakce, vytvoření speciálních protiteroristických jednotek [1] a jejich vybavení speciálními zbraněmi a technikou, výcvik vojáků v boji proti terorismu, zvýšení výdajů na realizaci uvedených opatření.

Z hlediska posledních událostí, spojených se snahou USA zničit teroristické organizace na celém světě, lze do určité míry předpokládat, že se stáváme svědky a nepřímými účastníky čtvrté světové války – světové války nízké intenzity. Tato válka bude mít dlouhodobý charakter a jejím obsahem vedle protiteroristických operací, plynule přecházejících v protiteroristické kampaně, budou operace k destrukci výroby ZHN a jejich nosičů, svržení politických režimů podporujících terorismus, zabránění obchodu se zbraněmi, zabezpečení volného přístupu k nosičům energie, ustanovení „spravedlivého“ územního diferencování, zabezpečení „demokratických změn“, ochrana národnostních menšin a etnických skupin, boj proti obchodu s narkotiky, zabránění velké migrace z oblastí hladu a nestability aj.

Tato válka již není a nebude boj velkých obrněných (mechanizovaných) svazků. Naopak, podle západních analytiků je **nová generace válek charakteristická absencí klasického boje mezi dvěma nebo několika státy**. V těchto válkách bývá jedna země nebo skupina zemí vtažena do boje proti teroristickým formacím tzv. osvobozenécké armády, drogové kartely, zločinecké syndikáty, náboženské extrémisty a další organizace podobného charakteru. **Podle expertů, nemohou být při rozsáhlé teroristické činnosti efektivně použity klasické prostředky ničení a klasické metody války.**

Na straně druhé, stát musí být připraven k efektivní obraně vlastního území. Tento požadavek vyžaduje, aby byly k jeho realizaci vybudovány speciálně vycvičené ozbrojené síly, vybaveny moderní výzbrojí a technikou, schopny rychle a účinně zasahovat a mít podporu kvalitních, reálných a hodnověrných zpravodajských informací, jednotné zpravodajské prostředí a být rozmístěny ve světě tak, aby mohlo být provedeno zasazení rychlé, efektivní a především účinné. Mimo to budou všechny války dříve nebo později ukončovány politickou regulací – podpisem příslušných mírových smluv. K zabezpečení zákonitosti a stability poválečné regulace je zapotřebí také určitého kontingentu vojska, schopného zabezpečit provedení humanitárních operací, spravedlivých demokratických voleb pod mezinárodní kontrolou, splátku reparací, činnost mezinárodního soudu apod.

Je nutno mít na zřeteli, že bojové a následné činnosti se zúčastní také záložní komponenty ozbrojených sil, civilní specialisté, představitelé federálních úřadů a dalších státních organizací. Efektivnost takové činnosti bude přímo záviset na schopnosti organizovat výměnu informací, jak v národním tak i mezinárodním rozsahu.

Podle všech hodnocení, názorů a analýz, USA a její armáda pochopily změny ve vedení operací, a proto nemohlo překvapit prohlášení prezidenta Bushe ohledně provedení reorganizace

ozbrojených sil a jejího dalšího pokračování v budoucích letech, tak jak například uvádí zpráva *Quadrennial Defense Review Report* z února 2006. Je nutno si uvědomit, že vojensko-politické vedení USA považuje v současné době terorismus za jednu z nejvážnějších hrozeb pro národní bezpečnost a stále větší počet úkolů v boji proti terorismu přenáší na ozbrojené síly. Tyto síly musí plnit úkoly v oblasti zabránění provedení teroristických akcí proti americkým občanům na území USA a dalších zemí a likvidace jejich následků a zabezpečovat vlastní bezpečnost.

Nebezpečí teroristických akcí podle amerických specialistů mnohonásobně vzroste při provádění humanitárních a mírových operací, operací, zaměřených na donucení k míru, a operací během regionálních konfliktů. Kromě toho mají být ozbrojené síly použity k nasazení preventivních a trestných úderů proti základním teroristickým skupinám a k provedení operací k osvobození rukojmích.

Z těchto výše uvedených důvodů a na základě různých studií, pohledů do budoucnosti a poznatků z nasazení amerických ozbrojených sil [2], reagování na současné situace a problémy ve světě a samozřejmě nařízení nejvyšších představitelů vojenských složek USA (CSA - Chief of Staff of the Army) došlo a bude docházet k určité transformaci ozbrojených sil a podstatným způsobem se změnila a nepravděpodobněji se bude dále měnit i oblast zpravodajství na úrovni brigády, neboť v současné situaci ozbrojené USA považují brigádu za stěžejní jednotku ve vojenských operacích a to především v Iráku či Afghánistánu.

Hlavními body pro tyto změny ze strany nejvyššího velení amerických ozbrojených sil bylo:

- ❑ změna geopolitického složení ve světě,
- ❑ jiné hrozby ve světě a pro jednotky,
- ❑ jiné podmínky operací oproti dřívějším možným způsobům nasazení,
- ❑ větší schopnost a reakce na místní podněty a situace z prostoru nasazení,
- ❑ možnost lepšího využití společných sil na bojišti brigádou,
- ❑ usnadnění a urychlení velení brigádě s důrazem na možnosti rozhodování, manévru a rozmisťování a hlavně reagování na možnou vzniklou hrozbu či vzniklou situaci,
- ❑ bojovat a provádět brigádou operace jako absolutně samostatné jednotce v plném spektru operací jež v současné či budoucí době mohou potkat brigádu při různém druhu operací od zásahu při živelních pohromách, protiteroristických operacích, operací na podporu míru atd.

Podstatným způsobem pro změnu zpravodajství na úrovni brigády bylo i vytvoření několika typů brigád v ozbrojených USA. Na základě posuzování, hodnocení a konečného rozhodnutí došlo k vytvoření tzv. brigád typu:

- ❑ obrněné (mechanizované) – Heavy Brigade Combat Teams (HBCTs),
- ❑ pěší – Infantry Brigade Combat Teams (IBCTs),
- ❑ Stryker Brigade Combat Teams (SBCTs),
- ❑ Future Combat System Brigade Combat Teams (FCSBCTs).

V tomto článku nejsou shrnuty poznatky ze změn u brigád typu SBCTs a FCSBCTs.

Oddělení zpravodajské činnosti (S2) na úrovni brigády a prapor

Oddělení zpravodajské činnosti brigády (brigade S2 section) má 17 osob, zahrnující i pět osob z působící v oblasti speciálního zpravodajství (S2X section). Během operací je oddělení

posíleno jednou četou (analysis and integration platoon) z rot vojenského zpravodajství (MI company) jejíž odpovědnost především spočívá v podpoře sběru dat a jejich analýzy a hlavním předmětem změn je především rozšíření a zkvalitnění analytické práce brigády. Zařazení skupiny speciálního zpravodajství (S2X) do brigádního oddělení je snaha kromě samostatnosti, dát především oddělení zpravodajské činnosti brigády a brigádě samotné schopnost organizovat a využívat oblast zpravodajství z lidských zdrojů (HUMINT - Human Intelligence) a provádět protizpravodajství (CI - Counterintelligence) ve svém prostoru operace (AO - Area of Operations).

Na úrovni bojového praporu či průzkumné rot (Reconnaissance Squadron) je skupina S2, jež čítá 10 osob, z toho je 8-9 osob odveleno ve prospěch praporu od rot vojenského zpravodajství. Odpovědnost S2 praporu zůstává beze změn a je především zaměřena do těchto hlavních oblastí: hodnocení situace, odpovědnost za plnění zpravodajských požadavků nadřízeného v prostorech zvláštní pozornosti a důležitosti, stanovovat a ohodnocovat cíle a též řídit přidělené prostředky průzkumu.

Skupina S2 bude například o počtu šesti osob (čtyři z rot vojenského zpravodajství) i na praporu podpory brigády. U ostatních jednotek brigády se počítá se skupinou S2 o šesti osobách (čtyři z rot vojenského zpravodajství).

Zámyslem všech navýšení a reorganizace skupin S2 bylo především zkvalitnit sběr a analýzu dat, zvýšit kapacitu provádění ohodnocení situace v prostoru jednotek a veškeré údaje a ohodnocení používat ve zpravodajském systému brigády (Intelligence Battlefield Operating System).

Rota vojenského zpravodajství

Rota vojenského zpravodajství (MI Company) se v novém systému stává velmi důležitou jednotkou brigády a její činnost či přítomnost je prezentována napříč celým prostorem operace brigády.

Odpovědnost velitele této jednotky je především v oblasti zpravodajství:

- ❑ odpovídá velitelovi brigády za plnění úkolů rotou v oblasti zpravodajství na základě řízení skupiny S2 a S3 brigády,
- ❑ organizuje po všech stránkách plnění úkolů zadaných skupinami S2 a S3,
- ❑ navrhuje použití jednotek rot, jejich nasazení, rozmístnění,
- ❑ během plánování operací asistuje brigádní S2 především v oblasti zpravodajského ohodnocení a všech zpravodajských výstupů,
- ❑ zabezpečuje analytickou podporu brigádní S2,
- ❑ řídí rozmístnění prostředků elektronického boje (SIGINT - Signals Intelligence) v prostoru odpovědnosti,
- ❑ podílí se na synchronizaci zpravodajství a elektronického boje (IEW - Intelligence and Electronic Warfare) v prostoru odpovědnosti,
- ❑ řídí rozmístnění sil a prostředků HUMINT,
- ❑ řídí všechny prostředky rot v závislosti na činnosti brigády a to tak, aby byl neustále zabezpečen tok informací a zpravodajská činnost za níž je odpovědný vzhledem k jeho silám a prostředkům,
- ❑ spolupracuje s S2 a S3 brigády na plánech použití jednotek a součástí rot.

Složení roty:

- ❑ **velitelská sekce** (Headquarters Section) – zahrnuje prostředky velitelství a prostředky EB,

- ❑ **analytická a vyhodnocovací četa** (Analysis and Integration Platoon) – podporuje brigádní S2 a především v těchto oblastech:
 - ❑ zpravodajská příprava bojiště (Intelligence Preparation of the Battlefield Support)
 - ❑ zpracování, vedení a využití databází,
 - ❑ zpracování požadavků na informace (RFI – Request for Information) a jejich sladení s úkoly jednotek brigády,
 - ❑ plánování zpravodajské podpory a výběr cílů,
 - ❑ hodnocení situace,
 - ❑ hodnocení ohrožení,
 - ❑ analýza záznamů ze vzdušného průzkumu,
 - ❑ aktualizace zpravodajských požadavků,
 - ❑ podpora v překladatelství a spolupráce s tlumočníky.
 Četa má dvě základní uskupení:
 - Common Ground Station (CGS) – spolupracuje se systémem Joint Surveillance Target Attack Radar System (Joint STARS),
 - TROJAN Special Purpose Intelligence Remote Integrated Terminal (TROJAN SPIRIT) – zabezpečuje přístup a využití národních zpravodajských databází.
- ❑ **četa bezpilotních prostředků** (Tactical Unmanned Aerial Vehicles Platoon) – zahrnuje sedm bezpilotních prostředků, tři pozemní kontrolní stanoviště (GCSs – Ground Control Stations) a 35 osob; četa plní úkoly vzdušného průzkumu ve prospěch brigády (současně mohou být zasazeny dva prostředky ve stejný čas).
- ❑ **pozemní četa** (Ground Collection Platoon) zahrnuje dvě skupiny/družstva:
 - ❑ Prophet unit [3] – SIGINT a EB jednotka, která se skládá z analytického stanoviště, vyhodnocovacího stanoviště a dvou mobilních skupin. Úkolem je provádět SIGINT, speciálně tzv. Signal Mapping a jako další hlavní úkol je provádění elektronického útoku.
 - ❑ HUMINT – HUMINT sekce zahrnuje čtyři osoby jako operační tým (OMT – Operational Management Team) a tři týmy o čtyřech osobách jako týmy sběru informací (HCTs – HUMINT Collection Teams); týmy sběru informací budou rozmístěny v celém AOR brigády (AOR – Area of Responsibility) za řízení brigádní S2, konkrétně S2X. Tyto týmy mohou být též začleněny pro využití u SIGINT (Signals Intelligence) a budou také zabezpečovat zpravodajskou bezpečnost, neboli protizpravodajství [4].
- ❑ **sekce meteorologická** – pouze v případě operací společných s letectvem a tato skupina pracuje na brigádním stanovišti S2.

Shrnutí

Jako zásadní změna lze konstatovat, že zpravodajství na úrovni brigáda bude více robustnější, mohutnější, obsáhlejší a pružnější, a to především v oblasti sběru a analýzy dat a informací.

Veškeré tyto změny v oblasti zpravodajství jsou postupně realizovány již od listopadu 2004 a podle posledních informací z oblastí nasazení ozbrojených sil USA, změny jsou realizovány správným směrem a přispívají ke zlepšení zpravodajství u brigád a vzhledem k posílení těchto orgánů došlo i k úpravě přípravy příslušníků ozbrojených sil USA a v budoucnosti se připravuje další úprava, ale spíše již menšího charakteru či rázu, zaměřená více do oblasti techniky, přenosu dat, analytických programů apod. a to vše na základě nových poznatků a zkušeností.

Jen pro ilustraci některé poslední či další změny u některých armád, mj. v Čínské lidové republice, se **protiteroristická příprava stala povinným předmětem výcvikového programu**

vojáků. Ve směrnici GŠ byl důraz kladen na všestrannou přípravu vojáků – od vedení protiteroristické bojové činnosti po informační válku. V australských ozbrojených silách byl o 300 osob zvýšen počet příslušníků jednotek zvláštního určení, které byly podřízeny speciálnímu operačnímu velitelství. Nová strukturální jednotka má pravomoci samostatného druhu vojsk. To má umožnit přesnou koordinaci provedení operací v boji proti teroristům a sloučit do jednoho uskupení všechna speciální vojska. Ta mají být vybavena moderními zbraněmi a moderní bojovou technikou, včetně bojových vrtulníků.

Do činnosti proti teroristům mají být také aktivně zapojeny síly operační zálohy, japonská vláda např. také plánuje novelizaci zákona o silách domobrany, která rozšíří funkce armády uvnitř země. Úkolem ozbrojených sil bude ochrana životně důležitých objektů na území země, např. atomových elektráren, přehrad apod. Vláda také usiluje o to, aby pod vojenské vedení byly převedeny životně důležité objekty, jejichž napadení teroristy by mohlo vést k velkým materiálními škodám a ztrátám na lidských životech. V budoucnosti by měly ozbrojené síly bránit a chránit vedení země – rezidence předsedy vlády, parlamentu, císařského dvoru ap.

Závěr

Toto jsou jen některé důvody, proč pokračuje v ozbrojených silách USA i přes různé kritiky orientace zahájená v 90. letech dvacátého století na změnu organizace, rozmístění ozbrojených sil USA a vybudování jednotné informačně-řídicí struktury, spojující funkce a možnosti systémů řízení, spojení, průzkumu a počítačového zabezpečení různých druhů a stupňů řízení ozbrojených sil.

Nová organizace, rozmístění sil ve světě a jednotné řízení umožní vojenskému vedení, velitelství spojených uskupení ozbrojených sil a mobilních sil USA včas reagovat na jakékoliv změny situace, adaptovat přístup k plánování operací různého rozsahu a efektivně řídit spojená a koaliční uskupení vojsk v průběhu bojové činnosti.

Poznámky:

- [1] V AČR vytvořením jednotky SOG Vojenské policie (Special Operations Group).
- [2] V současné době jsou ozbrojené síly USA nasazeny ve třech velkých operacích (Irák, Afghánistán, Kosovo) plus další menší kontingenty ve světě. Při střídání jednotek je nutno udržet neustálou kontinuitu práce v operaci, bez podstatných změn na vedení činnosti.
- [3] The Prophet Section Comprises a Prophet Control Section and two three-person Prophet Teams.
- [4] Změna v organizaci je u tzv. pěší brigády (IBCT - Infantry Brigade Combat Team), kde tato četa ještě obsahuje družstvo o čtyřech osobách pro plnění úkolů MASINT (Measurement and Signature Intelligence) a dále jsou zde zařazeny systémy REMBASS (Remotely Monitored Battlefield Sensor System). Úkoly MASINT zahrnují: Radar Intelligence (RADINT), Acoustic Intelligence (ACOUSTINT), Nuclear Intelligence (NUCINT), Radio Frequency/Electromagnetic Pulse Intelligence (RF/EMPINT), Electro-optical Intelligence (ELECTRO-OPTINT), Laser Intelligence (LASINT), Materials Intelligence, Unintentional Radiation Intelligence (RINT), Chemical and Biological Intelligence (CBINT), Directed Energy Weapons Intelligence (DEWINT), Effluent/Debris Collection, Spectroscopic Intelligence, and Infrared Intelligence (IRINT).

Literatura:

Poznámky autora.

Články z *Military News*, *Military Intelligence*.

Quadrennial Defense Review Report, February 2006.

Články z *Global Security*.

Články z *IWS – The Information Warfare Site*.

TRADOC's "Army Target Sensing Systems Handbook", 1 March 1994.

Články uveřejněné na www.strategypage.com.

Odborným a intelektuálním **podkladem pro operační a taktické stupně velení** pozemního vojska USA a německých Spolkových ozbrojených sil jsou jejich předpisy:

- ❑ Field Manual 100/5 „Operations“, od roku 2001 označovaný jako „Field Manual 3-0“,
- ❑ HDv 100/100 „Truppenführung 2000“.

Oba předpisy byly zpracovány v úzké spolupráci americké a německé strany. Zásady německého předpisu *Truppenführung 2000* převzaly nizozemské ozbrojené síly a předpisy ozbrojených sil ostatních členských států NATO jsou s nimi do značné míry totožné.

Zásady předpisu *Field Manual 3-0* se plně osvědčily při mírových operacích USA, v boji proti mezinárodnímu terorismu v Afghánistánu a v první fázi války v Iráku. Operace ozbrojených sil USA v minulých letech nepřímo potvrdily správnost téměř identických německých zásad velení.

Ozbrojené síly NATO po ukončení studené války vypracovaly zásady pro **operační velení a taktiku za mírových operací**, které zaujaly svoje místo vedle zásad pro obranu země a Severoatlantické aliance. Mírové operace se u všech ozbrojených sil NATO staly druhým základním úkolem a otevřely operačnímu velení nové dimenze. Byly zakotveny v předpisech, které vysvětlují především národní procesy plánování a velení, a dosud nikoli skutečnost, že národní kontingenty jsou začleňovány do mnohonárodních svazků a podřízeny „mezinárodnímu“ důstojníkovi pověřenému „operačním velením“.

Za obou válek v Perském zálivu i za nedávných a současných mírových operací se **stupeň operačního velení, zařazený mezi formulaci politického cíle a jeho vojenskou transformaci** s aplikací zásad pro moderní operace a nově zpracovaných zásad zasazení za mírových operací, **projevil jako nezbytný**. Přitom byla operačnímu velení svěřena **nová oblast**, totiž „výstavba národa“ (nation building) po ukončení vojenských operací v prostoru zasazení. Avšak ani v Kosovu, ani v Iráku za to odpovědný politicko-strategický stupeň k tomu neuložil žádné úkoly.

Německé Spolkové ozbrojené síly v roce 2005 zřídily v Ulmu **operační velitelství expedičních sil** (Kommando Operative Führung Eingreifkräfte). Kdyby mělo být pověřeno zasazením v rámci Evropské unie nebo podle článku 5 smlouvy NATO, bylo by podřízeno generálnímu inspektorovi Spolkových ozbrojených sil prostřednictvím **expedičního velitelství** (Einsatzführungskommando) v Postupimi. Expediční velitelství, jež je normálně velitelstvím operačního stupně, by v tomto případě zaujalo **vojensko-strategický stupeň**, zatímco by operační velitelství expedičních sil převzalo úkoly operačního velení. Nové velitelství je učleněno „společně“ (joint) a „kombinovaně“ (combined) a je vybaveno tak, aby mohlo okamžitě zahájit činnost. Jeho vytvořením byla odstraněna mezera, která by vznikla, kdyby bylo Německo pověřeno Evropskou unií nebo NATO zasadit mnohonárodní „společné“ a „kombinované“ síly Aliance na stupni operačního velení [viz poznámka na konci textu].

Politické, strategické a vojensko-strategické rámcové podmínky v alianci NATO byly až do konce studené války jiné než dnes. Dnešním vojákům k dosavadní obraně země a Ali-

ance podle taktických zásad vševojskového boje přibýlo **zasazení vševojskových sil k řešení krizí, k mírovým úkolům, k záchranným a evakuačním akcím** a k poskytování pomoci.

Mezinárodní terorismus, sílí od roku 2001 a představující další problém dnešní doby, vyžaduje zpracování nových zásad zasazení a metod boje. Způsobil, že nelze rozlišovat mezi vnitřní a vnější bezpečností a uvedl do chodu proces, který vyžaduje nové formy spolupráce ozbrojených sil, policie a organizací určených k zasazení při katastrofách.

Beze změny platí, že **politicko-strategické vedení** stanoví cíl vojenského zasazení, „**politický konečný stav**“ (political endstate) a uloží úkol pro vojenské zasazení.

Vojensko-strategické velení definuje „**vojenský konečný stav**“ (military endstate) a plánuje, koordinuje a řídí vojenské zasazení tak, aby bylo dosaženo cíle stanoveného politicko-strategickým vedením. **Operační velení** ve svém operačním zámyslu nařídí, jak **taktické velení** bojem vševojskových sil nebo zasazením vševojskových sil bez boje provede přijaté vojensko-strategické směrnice.

NATO v roce 1991 ve „Strategické koncepci Aliance“ vysvětlilo změny, které nastaly po zhroutení Varšavského paktu a formulovalo novou vojenskou strategii. V roce 1999 vydalo novou strategickou koncepci, která byla transformována do **vojensko-strategických směrnic**, podle nichž ozbrojené síly Aliance zaměřily svoje koncepty, plány a ozbrojené síly. Největší úpravou pro obranu země a Aliance ve střední Evropě a při velkých operacích pro vynucení míru kdekoli na světě je vojenský **princip protisoustředění**. Nelze předvídat, kam budou síly NATO vedeny do vojenského protisoustředění. Proto budou síly směřovány tam, kde se rysuje ohrožení, jemuž mají síly Aliance čelit. Protivník musí rozpoznat, že síly NATO budou zasazený, jestliže nepřeruší ohrožování.

Průběh **vojensko-strategického protisoustředění** je zpravidla tento:

- ❑ Prvý úkol operačního velení: okamžitě disponibilní síly jsou soustředěny v krizovém regionu, síly umístěné v krizovém regionu jsou uvedeny do bojové pohotovosti a všechny síly zaujmou sestavu vojensko-strategického protisoustředění.
- ❑ Druhým úkolem je účast na akcích pro vyřešení krize pod politicko-strategickým vedením a vojensko-strategickým velením s cílem zbavit agresora morální odvahy.
- ❑ Třetí úkol zahrnuje plánování a velení disponibilními silám v boji nebo při obsazení prostoru krize.
- ❑ Čtvrtý úkol je vyvedení sil po úspěšném zasazení nebo po přerušení operací.
- ❑ Pátým úkolem je obnovení bojeschopnosti sil.

Ve **vojensko-strategických směrnicích** pro odpovědného velitele v prostoru zasazení (který zaujímá stupeň operačního velení) musí být uvedeno, zda má agresora porazit defenzivními nebo ofenzivními operacemi, nebo jak ho má jinými opatřeními přinutit, aby upustil od svých záměrů. Při bojovém zasazení, a také za operace pro vynucení míru v rámci mírového zasazení, je nezbytné klasické operační velení moderního ražení.

Velitelé na operačním stupni přitom transformují vojensko-strategický princip protisoustředění zaměřením všech disponibilních sil a prostředků na **uložený vojenský cíl**, tj. na vojenský konečný stav, a to velitelským uměním při realizaci operační koncepce. Jím podřízení velitelé plánují, jednají a velí svým podřízeným stupňům podle principu „**velení prostřednictvím ukládání úkolů**“ (Auftragstaktik).

Skutečnost, že německé ozbrojené síly mohou být v rámci kolektivních bezpečnostních systémů zasazený v zásadě kdekoli na světě, vyžadovala, aby byly znovu promyšleny dosa-

vadní definice operačního velení a jeho úkoly. Především bylo nutno ověřit, zda a jak mají platit **zásady operačního velení pro dosavadní obranu země a Aliance také při mírových zasazeních.**

V roce 1999 vydal generální inspektor Spolkových ozbrojených sil „Operační směrnice pro zasazení ozbrojených sil“, v nichž je **operační velení definováno** takto:

„Operační velení je stupeň vojenského velení, který přeměňuje politické záměry a vojensko-strategické úkoly ve směrnice a úkoly podřízeného velení. Definuje operační cíle, vypracovává možnosti jednání, sestavuje je do koncepcí a plánů a koordinuje veškerá k tomu nezbytná opatření v oblasti vojenských akcí. Není vázáno na žádný stupeň velení ani na žádný určitý rozsah sil. Ústředním rysem operačního velení je přeměna politických záměrů a vojensko-strategických úkolů, tudíž jeho funkce jako vazebního článku mezi vojensko-strategickým stupněm a taktickým stupněm. Přitom jsou zvláštními znaky operačního velení společné zasazení ozbrojených sil (Joint Operations) a multinacionalita. Operační velení řídí všechna vojenská opatření synchronizací podřízených sil a uvádí provádění - podle potřeby - do souladu s národními a mezinárodními organizacemi v prostoru zasazení. Kromě toho určuje, s jakým cílem, jak, kdy a jakými silami mají být vojenské operace vedeny.“

Dřívější vazby na stupně velení a rozsahy sil přestaly platit. Operační stupeň existuje tehdy, když je nutno přeměnit politické a vojensko-strategické úkoly. Neboli řečeno jinak: Kde je nutno přeměnit politické záměry a vojensko-strategické úkoly, tam působí operační velení. Tato **nová definice platí pro všechna zasazení Spolkových ozbrojených sil, pro obranu země a Aliance a pro mírová zasazení ve všech jejich formách.** V rámci NATO jsou regionální velitelství (regional commands) stupni operačního velení.

Také velitel bojového svazku nebo útvaru je velitelem operačního stupně, jestliže pro něj platí dnešní kritéria.

Operační směrnice generálního inspektora jsou dokumentem pro velení ozbrojeným silám, v němž je formulován výklad operačního velení společný pro všechny druhy ozbrojených sil a organizační oblasti. **Operační velení proto již není totožné s vedením operací.** Operace jsou vedeny před bitvami a boji, během nich a po nich. V dnešní době to jsou akce operačního a taktického stupně.

Operační směrnice generálního inspektora jsou orientovány na požadavky praxe zasazení. Vazba vojenské strategie a taktiky nachází svůj první výraz v operačním zámyslu. Tento zámysl je v rámci následného plánovacího procesu dále rozvinut do **operační koncepce** a vede k operačnímu plánu. Pro zpracování operační koncepce je nutno odpovědět na tyto otázky:

1. Jak zní stanovený cíl vojenského zasazení?
2. Jaké vojenské podmínky musejí být splněny, aby bylo dosaženo cíle politicko-strategického stupně?
3. Jaký sled vojenských akcí je nejvhodnější, aby bylo dosaženo těchto podmínek?
4. Jakou volnost jednání má odpovědný velitel a jakými omezeními, danými politickým úkolem, válečným právem a pravidly zasazení (Einsatzregeln, Rules of Engagement), je vázán?
5. Za jakých podmínek je nutno zasazení jako úspěšné ukončit, nebo jako neúspěšné přerušit, a jakým způsobem bude vlastní zasazení ukončeno?

Při řešení krizí v rozšířeném spektru úkolů Spolkových ozbrojených sil, tj. při plnění mírových úkolů a v boji proti mezinárodnímu terorismu, **operační koncepce určuje vyčlenění**

sil, které jsou podle principu „task force“ (úkolové uskupení) učeněny modulárně a se zřetelem k úkolu. Jejich rozsah a možnosti jsou výsledkem mezinárodního jednání. Operační koncepce **upravuje přesuny, časovou možnost působení, zpětný odsun a obnovení bojové schopnosti těchto sil**, nikoli však jejich použití v prostoru zasazení pod „operačním řízením“ (operational control) mezinárodního velitele. Také tato skutečnost může při zasazení vést ke konfliktům.

Charakteristikami dnešního operačního velení jsou proto vždy společné působení druhů ozbrojených sil a mnohonárodní součinnost. Plánování, koordinace a velení za „společných operací“ (joint operations) jsou nezbytné pouze tehdy, když je v mezinárodně učeněných štábech situace posuzována společně a plánování je vzájemně uspořádáno tak, aby se síla jednotlivého útvaru a druhu ozbrojených sil uplatnila optimálně. K tomu patří také užitečnost synergických účinků, společné řízení a společné upřesňování v průběhu operací. Mnohonárodní struktury vyžadují harmonizaci doktrín, a především kompromisy všech zúčastněných. Vojská zasazení do takových struktur musejí absolvovat společný základní a zdokonalovací výcvik. Kompatibilní prostředky velení a pokud možno mnohonárodní podpora zasazení jsou předpoklady pro úspěšné operační a taktické velení.

Změněné požadavky, stejně jako prostor, síly a informace určující plánování a velení operačních velitelů, jsou výborně, moderně a podrobně vysvětleny v předpisech týkajících se velení. Návodů pro opatření ke znovuvýstavbě prostoru zasazení, tzv. „výstavbě národa“ (nation building), které musejí být vydány politicko-strategickým stupněm a přeměněny stupněm o jeden nižším, dosud chybí. Požadavky na operační velení při potírání mezinárodního terorismu jsou ještě neurčitě. Musejí být zpracovány a ověřeny společně partnery v Alianci.

Výstavba národa je novou oblastí úkolů operačního velení. Je integrální součástí každé vojenské intervence a každého mírového úkolu a musí jí být na základě nejnovějších poznatků připisována důležitá úloha.

Opatření pro rekonstrukci po konfliktu (post-conflict reconstruction) musejí být na všech stupních velení pro každý nižší stupeň definovány ve směrnících, nařízeních a rozkazech.

Politicko-strategický stupeň zpracuje svoje směrnice a nařízení pro „výstavbu národa“ po poradě s vojenským stupněm. Tyto směrnice jsou odvozeny z požadovaného politického konečného stavu (political endstate) v prostoru zasazení. Jestliže nelze požadovaný konečný stav před zasazením formulovat, mohou být takové směrnice a nařízení pouze všeobecné.

Voják pověřený plánováním a řízením zasazení obdrží **vojensko-strategické směrnice**, jež vedle klasických vojenských úkolů pro boj a obsazení obsahují také směrnice a nařízení pro zavedení opatření k rekonstrukci po konfliktu. Směrnice upravují také zapojení personálu, který bude nejdříve zařazen do štábu velitele v prostoru zasazení a bude koordinovat opatření pro výstavbu a později vybuduje civilní správu.

Na vojensko-strategickém stupni zpracuje voják řídící celé zasazení vedle svého plánu společného pro všechny druhy ozbrojených sil pro vedení vojenských operací také **plán pro rekonstrukční opatření**, která budou v prostoru zasazení uskutečňována během vojenských operací a po nich. Tento plán musí být upraven tak, aby **civilní správa** OSN, Evropské unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nebo koalice států, vytvořená již během vojenských operací nebo po nich, mohla podle něho bez časových ztrát plynule uskutečňovat znovuvýstavbu. Dokud není civilní správa průčeschná, měli by její pracovníci zůstat podřízeni vojenskému veliteli v prostoru zasazení, což vyžaduje jednotu vedení v jasně definovaných strukturách velení. Je nutno stanovit, kdy opustí tento vztah podřízenosti a budou

podřízení vedoucímu civilní správy. Velitel řídícího zasazení bude před celkovým zasazením vybrán velícím generálem vojensko-strategického stupně a navržen politicko-strategickému stupni ke schválení. Je **velitelem na operačním stupni**, protože musí přeměnit politické záměry a úkoly a vojensko-strategické směrnice ve směrnice pro taktický stupeň svých mnohonárodních brigád.

Také velitel vojáka řídícího zasazení zpracuje **vedle své operační koncepce pro vojenské akce také koncepci pro „výstavbu národa“**. Tato koncepce určuje, jak musí být v prostoru zasazení upraveny vztahy pro jednání mezi jím, osobami utvářejícími veřejné mínění a existujícími zařízeními. Tyto vztahy upraví pokud možno nejdříve se svým civilním partnerem, pozdějším vedoucím civilní správy.

Taktickému stupni mnohonárodních brigád vydá směrnice a nařízení, jak mají být tyto rekonstrukční práce vykonávány v konkrétních oblastech.

Velitelé mnohonárodních brigád vykonávají opatření „rekonstrukce po konfliktu“ na tomto podkladě podle pravidel velení prostřednictvím ukládání úkolů (Auftragstaktik). To vyžaduje kázeň a schopnost pochopit myšlenky představeného.

Dosavadní zasazení Spolkových ozbrojených sil zřetelně ukázala, že nové chápání operačního velení je účelné. Spojenci byli získáni pro německé pojetí operačního velení. Na Velitelské akademii Spolkových ozbrojených sil a v jiných školách probíhá školení podle něho. Bude zahájeno školení o nových oblastech působení operačního velení jako jsou „výstavba národa“ a boj proti mezinárodnímu terorismu.

Nyní jsou zpracovávány nové směrnice „*Operační velení při zasazení Spolkových ozbrojených sil*“. Tento dokument vysvětluje metody spolupráce pro nově vytvořené vojensko-strategické a operační stupně Spolkových ozbrojených sil. Kromě toho se tyto směrnice snaží úzce propojit vojensko-strategické a operační stupně spolkového ministerstva obrany s politicko-strategickým vedením.

Jinými slovy: směrnice se pokoušejí ukázat politicko-strategickému vedení, co musí samo v plánovacím a rozhodovacím procesu vykonat, aby mohly být zpracovávány bezkonfliktní realistické koncepce pro zasazení Spolkových ozbrojených sil.

Úspěšné operační velení potřebuje duchovní svobodu, vůli jednat, pružnost, schopnost nalézat východiska a pružně zvládat překvapivé situace. Operační velení však může svůj úkol vazebního článku mezi vojensko-strategickým a taktickým stupněm splnit jen bude-li se neustále dále rozvíjet a přizpůsobovat novým okolnostem.

Článek generálmajora Christiana Millotata byl uveřejněn v čísle 3/2006 časopisu Österreichische Militärische Zeitschrift. Autor v něm uplatnil a tvůrčím způsobem zpracoval zkušenosti nabyté za svého působení v Kosovu. Redakčně upraveno a zkráceno (nas).

Poznámka:

Joint (multiservice) - společný:

zahrnující činnost dvou nebo více druhů ozbrojených sil jednoho státu,

Combined (multinational) - kombinovaný:

zahrnující činnost více druhů ozbrojených sil, dvou nebo více spojenců,

Combined operation - kombinovaná operace

vojenská činnost vedená společně silami dvou nebo více spojeneckých států, zahrnující více druhů OS

(Zdroj: Joint Pub 0-2, JCS 1995).

Článek je výstižným obrazem situace v Evropě. Jeho autorem je francouzský generál, náčelník Vojenského štábu Evropské unie genpor. Jean-Paul Perruche. Článek byl v anglickém znění uveřejněn v rakouském časopise Truppendienst, Bundesheer, 1/2006. České znění je zkráceno.

Vojenský štáb Evropské unie (EUMS – European Union Military Staff) plní úkoly včasné výstrahy, strategického plánování a hodnocení situace a plní důležitou úlohu v rozvoji evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Vojenský štáb Evropské unie se pět roků od svého zřízení stále více zabývá řešením dynamického rozvoje evropské bezpečnostní a obranné politiky. To je v souladu s evropskou bezpečnostní strategií a dokazuje, že vojenský štáb Evropské unie je stále výkonnější, aktivnější a účinnější a dokazuje také, že usiluje o užší integraci s civilními partnery.

Pracovní nástroj

Vojenský štáb Evropské unie v souvislosti s přípravou pro požadavky příštích let zvýší počet svých důstojníků a občanských pracovníků ze 148 na přibližně 200 osob. Tento rozvoj je výsledkem rychlého nárůstu operačních aktivit Evropské unie a zřízení civilně/vojenské plánovací skupiny ve vojenském štábu Evropské unie.

Postavení a poslání

Evropská rada (EC – European Council) v Nice v prosinci 2000 pro posílení politické kontroly a strategického řízení zřídila nové stálé politické a vojenské orgány při Radě Evropské unie (CEU – Council of the European Union), nazývané též Rada ministrů EU (CM – Council of Ministers).

Tyto nové orgány jsou:

- ❑ politický a bezpečnostní výbor (PSC – Political and Security Committee),
- ❑ vojenský výbor Evropské unie (EUMC – EU Military Committee),
- ❑ vojenský štáb Evropské unie (EUMS – EU Military Staff) složený z vojenských a civilních odborníků a podřízený sekretariátu rady členských států.

Politický a bezpečnostní výbor se schází na úrovni velvyslanců jako přípravný orgán pro Radu Evropské unie. Jeho hlavní úlohou je sledovat mezinárodní situaci a napomáhat při definování politiky v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky, včetně společné evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP – Common European, Security and Defence Policy). Připravuje reakci Evropské unie na krize a vykonává politickou kontrolu a strategické řízení.

Vojenský výbor Evropské unie je nejvyšším vojenským orgánem zřízeným u Rady EU. Je složen z „šéfů obrany“ členských států, kteří jsou zpravidla zastupováni stálými vojenskými představiteli. Poskytuje politickému a bezpečnostnímu výboru rady a doporučení ve všech vojenských otázkách Evropské unie. Vojenský výbor Evropské unie a politický a bezpečnostní

výbor jsou podporovány výborem pro civilní aspekty výbor pro civilní aspekty krizového plánování EU (CIVCOM - Committee for Civilian Aspects of Crisis Management), který poskytuje informace, návrhy a doporučení a vyjadřuje svůj názor na civilní otázky řešení krizí pro potřebu politického a bezpečnostního výboru.

Úloha a úkoly

Vojenský štáb plní úkoly včasné výstrahy, znalosti situace a strategického plánování v rámci řešení krizí mimo území Evropské unie. Proto je odpovědný za úkoly udržování míru, za úkoly bojových sil při řešení krizí (včetně utváření míru) a za další úkoly stanovené evropskou bezpečnostní strategií, jako společné odzbrojovací operace a podpora třetích zemí při boji proti terorismu a reformě bezpečnostního sektoru. K úkolům vojenského štábu Evropské unie patří také stanovení evropských a mnohonárodních sil, jakož i uplatňování politiky a rozhodnutí vojenského výboru Evropské unie.

Úloha a úkoly vojenského štábu EU mají některé zvláštní charakteristiky. Na jedné straně je vojenský štáb EU nedílnou součástí generálního sekretariátu Rady EU a přímo podřízen generálnímu tajemníkovi. V generálním sekretariátu jsou dvě civilní ředitelství zabývající se otázkami evropské bezpečnosti a obranné politiky (ředitelství VIII pro otázky obrany a ředitelství IX pro řešení civilních krizí a koordinaci). Na druhé straně vojenský štáb Evropské unie působí pod vojenským řízením vojenského výboru EU, jemuž je podřízen. Přestože se toto uspořádání může jevit jako složité, zajišťuje důležitou vazbu mezi ozbrojenými silami členských států a Radou EU.

Vojenský štáb EU poskytuje nezbytnou vojenskou expertizu pro interní práci v Evropské unii tím, že zajišťuje možnost včasné výstrahy pro tento účel. Plánuje, hodnotí a předkládá doporučení týkající se koncepce řešení krizí a všeobecné vojenské strategie a realizuje rozhodnutí vojenského výboru EU. Podporuje vojenský výbor EU při hodnocení situace a ve vojenských otázkách strategického plánování v celém rozsahu vojenských operací vedených Evropskou unií, a to buď s využitím prostředků a možností NATO, nebo bez něho.

Operace. Evropská bezpečnostní a obranná politika se rozvíjela pozoruhodnou rychlostí. Vedle několika civilních úkolů a podpůrných funkcí vedla Evropská unie od roku 2003 tři vojenské operace v rámci evropské bezpečnostní a obranné politiky. Plánování a sledování těchto operací bylo náročné, avšak přineslo nově zřízenému vojenskému štábu EU hodnotné zkušenosti. Štáb poskytl vojenské rady pro koncepcie řešení krizí vojenskými operacemi, zpracoval nezbytné varianty vojenské strategie a navrhl jejich priority a zpracoval vojenská doporučení pro operační plánovací dokumenty, které byly připraveny příslušnými operačními veliteli, tj. koncepce operací, počáteční přehled požadavků, operační plán a pravidla zasazení. Kromě těchto plánovacích úkolů personál štábu byl zasazen k plnění expertních úloh anebo k poskytnutí překlenovacích možností.

Možnosti. Vojenský štáb EU napomáhá dotyčným členským státům při zpracování, hodnocení a revizi cílových možností, čímž zajišťuje souhlas s procesem obranného plánování NATO a bere v úvahu plánovací proces Partnerství pro mír (PfP - Partnership for Peace) podle dohodnutých postupů. Vojenský štáb EU v souvislosti možnostmi pracuje v úzké koordinaci s Evropskou obrannou agenturou (EDA - European Defence Agency), založenou v r. 2004.

Dalším úkolem vojenského štábu EU je navazovat vhodné vztahy se Spojenými národy a jinými mezinárodními organizacemi, zvláště Africkou unií (AU - African Union). Pro-

střednictvím svého civilně-vojenského oddělení uskutečňuje plánování strategického zasazení podle požadavků generálního tajemníka, vysokého komisaře nebo politického a bezpečnostního výboru. Civilně-vojenské oddělení napomáhá při zpracování doktrín pro civilně-vojenské operace a připravuje koncepce a postupy pro operační středisko Evropské unie.

Civilně-vojenské oddělení, přestože se dosud nachází ve fázi rozvoje, již úspěšně podporovalo plánování civilního úkolu v rámci evropské bezpečnosti a obranné politiky v Acehu, čímž byly prokázány možnosti úzké civilně-vojenské spolupráce.

Současný rozvoj

Dohoda o bezpečnostní strategii Evropské unie z prosince 2003 zahájila druhou vlnu rozvoje evropské bezpečnosti a obranné politiky, jakož i vojenského štábu EU. Definováním bezpečnostních hrozeb, strategických cílů a politických důsledků došlo k ujasnění úrovně úsilí a zaměření evropské bezpečnosti a obranné politiky.

Aby Evropská unie dosáhla vyšší účinnosti při řešení krizí, musí být výkonnější, aktivnější a soudržnější a musí více spolupracovat s partnery.

Vyšší výkonnost

V odpovědi na nutnost dosáhnout vyšší výkonnosti byly definovány nové cíle pro vojenské možnosti.

Počáteční hlavní cíl (HG - Headline Goal) definovaný v Helsinkách v roce 1999 byl logickým výsledkem poznatků získaných během konfliktů na Balkáně v devadesátých letech. Jeho kvantitativní úkoly byly zvoleny tak, aby bylo dosaženo možnosti intervence na úrovni sboru (60 000 vojáků), který by mohl být zasazen do šedesáti dnů na dobu až jednoho roku.

Hlavní cíl byl provázen „Akčním plánem posílení evropských vojenských schopností“ (ECAP - European Capabilities Action Plan). Tento plán byl sestaven tak, aby splňoval požadavky možností uvedené ve čtyřech vojenských situacích („scénářích“) zpracovaných vojenským štábem EU a schválených patnácti členskými státy: prevence konfliktů, evakuace vlastních státních příslušníků, vynucená separace bojujících stran a humanitární pomoc.

Počáteční „Hlavní cíl z Helsinek z roku 2003“ (Helsinki Headline Goal 2003) připravil cestu pro „Hlavní cíl 2010“ (HG 2010), který znamenal počátek nového stadia a doplnil kvalitativní kritéria pro zvýšení výkonnosti. Podle „Hlavního cíle 2010“ musí být možno vojenské kontingenty členských států zasadit společně, tyto kontingenty musejí být na válčišti interoperabilní a musí být možno je zásobovat.

Vojenský štáb EU nyní zpracovává požadavky vojenských možností pro různé situace uvedené v „Hlavním cíli 2010“. Potom budou požadavky uvedeny do souladu s příspěvky členských států. Budou přijata zvláštní opatření pro nápravu zjištěných nedostatků. V oblasti rozvoje možností bylo důležitým krokem ke zvýšení výkonnosti zřízení Evropské obranné agentury. Budou se zvyšovat intenzita a význam již existující spolupráce mezi vojenským štábem EU a Evropskou obrannou agenturou.

Pro zvýšení možností je také nutno přijmout širší spektrum úkolů. Z tohoto důvodu byly rozšířeny vojenské úkoly definované ve Smlouvě o Evropské unii (TEU - Treaty of European Union), takže zahrnují společné odzbrojovací operace, podporu třetích zemí bojujících proti terorismu a reformu bezpečnostního sektoru. Je nezbytná další práce pro definování vedení takových operací.

Vyšší aktivita

Úsilí o dosažení vyšší aktivity překračuje zvýšený počet operačních aktivit. Evropská unie musí být schopna vést včasné, rychlé a v případě potřeby mohutné intervence a zabezpečovat několik operací současně.

Budování bojových skupin rychlé reakce (rapid response battle groups) patří do tohoto rámce vyšší aktivity. Podle „Hlavního cíle 2010“ je úkolem disponovat integrovanými silami založenými na zesíleném pěším praporu (1500 vojáků), které budou schopny zahájit operaci na souši do deseti dnů od rozhodnutí Evropské unie k zahájení operace. Bojové skupiny mohou být zasazeny do vzdálenosti několika tisíc kilometrů, být zabezpečeny na třicet dnů a setrvat na místě po 120 dnů. Bojové skupiny jsou založeny na principu mnohonárodnosti. Nyní je vytvořeno 13 bojových skupin s účastí téměř všech členských států a nejméně jednoho nečlenského státu.

Vojenský štáb EU bude i nadále hrát klíčovou úlohu při upřesňování koncepce těchto sil. Od ledna 2005 měla EU minimálně jednu evropskou bojovou skupinu v pohotovosti. Lhůty pohotovosti jsou ve většině případů šest měsíců. Cílem je mít od roku 2007 v pohotovosti dvě bojové skupiny a schopnost zajistit samostatně nebo současně dvě operace.

Bojové skupiny a jiné síly rychlé reakce, které byly vytvořeny na základě „Hlavního cíle 2010“, se mohou stát důležitým prostředkem pro interoperabilitu mezi členskými státy samotnými, stejně jako vytváření možností strategické přepravy. Aby bylo možno vyřešit problémy spojené s operacemi sil rychlé reakce, musí Evropská unie zjednodušit plánování a rozhodování. vojenský štáb EU bude přitom hrát důležitou úlohu.

Vyšší soudržnost

Velké množství nástrojů pro řešení krizí, které má Evropská unie k dispozici, ji odlišuje od všech jiných mezinárodních organizací.

Z vojenského hlediska je účelné poznamenat, že všechna ohrožení uvažovaná v bezpečnostní strategii mají také civilní aspekty. Integrovaný přístup Evropské unie se vyvíjel postupně. Civilní a vojenská spolupráce v Bosně-Hercegovině je toho pouze jedním příkladem. Také civilní „Hlavní cíl 2008“ se vyvíjel v úzké spolupráci s úsilím o splnění vojenských požadavků „Hlavního cíle 2010“.

Avšak je nezbytné další úsilí pro dosažení vyšší soudržnosti. Významný krok byl vykonán zřízením civilně-vojenského oddělení ve vojenském štábu EU, jež je určeno pro rozšíření evropských plánovacích možností pro řešení krizí. Proto také mandát evropské bezpečnostní a obranné politiky na předsednictví zahrnuje soustavnou práci ke zvýšení soudržnosti úsilí EU prostřednictvím společných civilně-vojenských operačních možností.

Pokud jde o řízení autonomních vojenských operací Evropské unie, hlavním prostředkem budou národní velitelství, která mohou být mnohonárodní pro účely řízení operací vedených Evropskou unií. Přesto za určitých podmínek, zvláště když je požadována společná civilně-vojenská akce a nebylo stanoveno žádné národní velitelství, může civilně-vojenské velitelství vojenského štábu EU vytvořit možnost pro plánování a řízení operací. To by zahrnovalo zřízení operačního střediska.

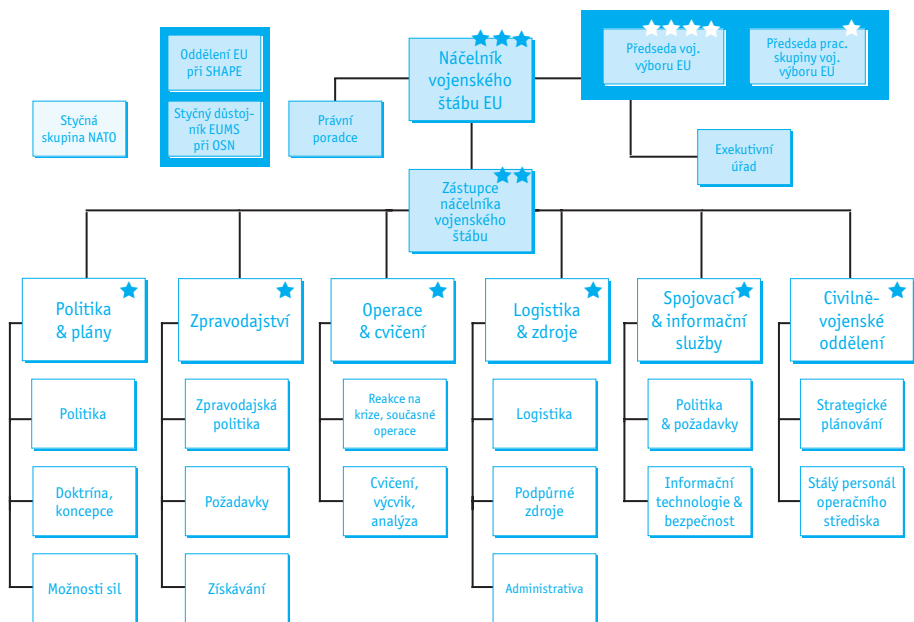
Spolupráce s partnery

Evropská unie a NATO spolu spolupracovaly vždy, hlavně v oblastech operací a možností. Bude zřízeno oddělení EU při vrchním velitelství spojeneckých sil v Evropě (SHAPE - Supreme

Headquarters Allied Powers Europe). Při vojenském štábu EU působí styčná skupina SHAPE. Bude vytvořena styčná skupina NATO při vojenském štábu EU. Plánovači vojenského štábu EU spolu s členskými státy podporují svoje protějšky v Africké unii.

Vojenský štáb EU – jako součást generálního sekretariátu – navázal vztahy s odborem OSN pro mírové operace (DPKO - Department of Peacekeeping Operations). Dvakrát ročně společný řídicí výbor EU/OSN projednává otázky společného zájmu a rozhoduje o budoucí spolupráci.

Bude zřízena funkce styčného důstojníka vojenského štábu EU při OSN pro další zdokonalení spolupráce mezi vojenskými orgány obou organizací. Vojenský štáb Evropské unie jako jediný stálý integrovaný vojenský orgán EU je její základní vojenskou součástí.

Obr.: Vojenský štáb Evropské unie

Některé anglické termíny:

náčelník vojenského štábu EU	DIRECTOR GENERAL EUMS
zástupce náčelníka vojenského štábu	DEPUTY DIRECTOR GENERAL CHIEF OF STAFF
předseda vojenského výboru EU	CEUMC (Chairman EU Military Committee)
předseda prac. skupiny voj. výboru EU	CEUMCWG (Chairman EU Military Committee Working Group)
oddělení EU při SHAPE	EU CELL at SHAPE
styčná skupina NATO	NATO LIAISON TEAM
styčný důstojník EUMS při OSN	EUMS UN LIAISON OFFICER
právní poradce	LEGAL ADVISOR
civilně-vojenské oddělení	CIVIL-MILITARY CELL

Pro vítězství nad adaptabilními nepřáteli je musíme překonat v myšlení, abychom je mohli překonat v boji. Neschopnost učit se, neschopnost předvídat a neschopnost přizpůsobit se, jsou hlavními příčinami neúspěchu vojenských sil.

Článek definuje adaptabilní velení a doporučuje postupy školení adaptabilních velitelů, důstojníků i poddůstojníků. Pro rozvoj adaptabilních velitelů a pro získávání mužů, kteří mají vysoké schopnosti jako je technické vzdělání, znalost cizích jazyků a znalost cizích zemí musejí ozbrojené síly zavést programy rozvoje velitelů se zřetelem k požadavkům operačního prostředí.

Operační prostředí

Svět se nyní nachází ve stavu vleklé války, vedené nikoli státy, nýbrž extremisty používajícími nepravdivé metody k rozložení síly demokratických států a k dosažení rozhodnutí.

Národní bezpečnostní strategie USA nyní považuje za hlavní vojenské úkoly předstihové akce, nápravu tzv. úpadkových států a bezpečnost vlastního území. Každý nový úkol, sám o sobě nebo v kombinaci, ukládá nové společné, mezioborové, mezivládní a mnohonárodní odpovědnosti velitelům všech stupňů. Nové operační prostředí vyžaduje, aby velitelé tyto odpovědnosti dobře znali. Složitost oblastí operací (zvláště vojenských operací ve městech) komplikuje problémy vytvářené zvýšeným počtem jednajících stran. Adaptabilita velitelů je důležitá, protože tyto operace nepřetržitě vytvářejí velitelům problémy, pro něž neexistují žádná předepsaná řešení. Důstojníci budou čelit mnoha situacím, pro něž neexistuje doktrinální rámec.

Velitelé všech stupňů musejí být schopni tvůrčím způsobem řešit problémy, musejí chápat složitost operačního prostředí a být adaptabilní, tj. schopni reagovat na mnohoznačnost a rychle se měnící situace. Potřeba adaptability je naléhavá také proto, že kulturní a demografické faktory přesahující hranice mění řešení konfliktu ve složitý a vleklý proces, často vyžadující několik změn v povaze operace dříve, než je možno dosáhnout konečného stavu.

Toto vyvíjející se současné operační prostředí má za následek, že základní možnosti a bojové operace vojska jsou součástí obecnějšího problému řešeného v diplomatickém, informačním, vojenském a ekonomickém spektru, které musejí velitelé všech stupňů spolehlivě znát a být připraveni je kontrolovat.

Problémem je, že odmítání nepředpověditelné povahy války není v souladu ani se zdravým rozumem, ani s matematickou pravděpodobností. Válka není podřízena jednoduchému lineárnímu vztahu výstupních účinků úměrných vstupní bojové síle. Válku definuje mnoho proměnných – síla vojsk, zásobování, morálka, psychologie nepřítele, terén a počasí – a téměř všechny mají nelineární účinky a vzájemné vztahy s mnoha jinými proměnnými.

Nelinearita definujících proměnných popisuje chaotický systém a chaotický systém se nikdy přesně neopakuje, protože budoucí chování proměnných je velmi citlivé vůči počá-

tečným podmínkám. Kvalifikování abstraktních, avšak vlivných proměnných, jako psychologie nepřítele a vlastní morálka, je problematické.

Důsledkem pro předvídání akcí nepřítele k vyřazení jeho „smyčky pozorování, hodnocení, rozhodnutí, akce“ je, že bez ohledu na účinnost modelu **bude vždy existovat nepředvídatelnost**. Nejistota je jedinou konstantou války. Žádné množství technologie nemůže zmařit účinky teorie chaosu, nehledě na schopnost této teorie stanovit meze vysoké pravděpodobnosti. Otázkou je, jak je možno definovat a školit velitele, kteří budou umět adaptabilně plánovat a jednat uprostřed chaosu.

Teorie chaosu tvrdí, že všechny systémy a struktury za určitých předpokladů opouštějí své obvyklé chování, reagují naprosto nepředvídatelně, chaoticky a od určité míry složitosti počínaje procházejí po určitém období stabilní reprodukce kaskádami bifurkačních bodů (bodů rozdělení) a vyvíjejí se bytostně nevratným způsobem podél osy toku času, a tudíž mají historický charakter. V bodě rozdělení se systém přesune do nového, neočekávaného a nikdy přesně nepředpověditelného stavu. Z fáze chaotického chování se vynořuje nová fáze stability, jejíž podobu nelze jednoduše odvodit z předchozích stavů. Jakkoli takové systémy dlouhodobě stagnují ve fázi ryze cyklické reprodukce, ve skutečnosti jsou v jejich cyklicitě vždy skryty nepatrné odchylky, které nakonec vychýlí zkoumaný objekt (systém, strukturu) z rovnovážného stavu, považovaného dosud za naprosto dominantní, „věčný“ stav a posunou jej do bodu rozdělení.

Definice adaptabilního velení

Je nutno školit velitele pro změnu, nejenom velitele, kteří jsou schopní z hlediska doktríny a způsobů pro vedení války, nýbrž také velitele pro úkoly všeho druhu, schopné jednat v rozvíjející se globální situaci s celým spektrem ohrožení, velitele schopné vlastního přizpůsobení a jednání.

Adaptabilní velitel umí ovlivňovat podřízené vysvětlením účelu, zaměřením a motivace při působení ve složitém dynamickém prostředí nejistoty a mnohoznačnosti ke splnění úkolu a ke zdokonalení organizace. Adaptabilního velitele charakterizují tyto rysy:

- ☐ je rozhodný,
- ☐ udržuje dimenzi vedení podřízených v rovnováze s technologií,
- ☐ za nejistoty je klidný, agilní a pružný,
- ☐ soustředěně a rychle se učí, je schopen rychle si osvojit znalosti a dovednosti související s novými úkoly, které se mohou značně lišit od znalostí a dovedností nabytých školením,
- ☐ přenáší a decentralizuje velení, čímž umožňuje iniciativu v rámci zámyslu,
- ☐ dovede dobře komunikovat,
- ☐ zaujímá inovativní a tvůrčí postoj,
- ☐ umí používat sílu v celém spektru konfliktů,
- ☐ je schopen působit mimo rámec své vojenské odbornosti.

Tato definice obsahuje požadavek působení v mnohoznačném prostředí, neuvádí, jak má adaptivní velitel jednat, ani neodlišuje charakteristiky adaptabilního velitele od všeobecných

charakteristik velení. Pojem „adaptabilní“ znamená přizpůsobení specifickému zasazení anebo specifické situaci anebo přípravu k tomu, nebo změnu pro sledování nového účelu. Proto bez konkrétní charakteristiky adaptabilního velení nelze sestavit a hodnotit program rozvoje účinného velení.

Schopnost inovace a tvořivost znamenají zavádění nových metod, myšlenek a postupů. Schopnost inovace nelze nabýt několikahodinovým školením, nýbrž musí být rozvíjena tak, že se důstojníkovi oznámí minimální počet údajů (úkol, situace a pravidla) a čas potřebný pro plánování a výcvik.

Tvořivost, představivost a schopnost inovace vytvářejí způsobilost k ovládání myšlenek a prostředí pro dosažení požadovaného účinku. Adaptabilní velitel musí být schopen rychle rozpoznat proměnné charakterizující operační prostředí a tvořivě využít všechny zdroje diplomatické, informační, vojenské a ekonomické. Adaptabilní velitel vychovává skupiny, které projevují iniciativu v rámci zámyslu.

Adaptabilní velitel:

- ❑ na přední místo klade duševní postoj pro řešení problémů,
- ❑ neustále se vzdělává s vědomím, že adaptace není jednorázová akce, nýbrž nepřetržitý proces v zasazení i v posádce,
- ❑ má inteligenci potřebnou k analýze operačního prostředí a zjištění jeho proměnných i jejich vzájemných vztahů,
- ❑ má představivost a tvořivost pro inovaci a pro využívání zdrojů operačního prostředí k dosažení účinků požadovaného konečného stavu,
- ❑ vychovává skupiny uskutečňující inovaci jednotlivě i kolektivně,
- ❑ osobně projevuje iniciativu v rámci zámyslu a vysvětluje podřízeným zámysl tak, aby jednali stejně.

Otázkou je, jak zdokonalit současný systém výchovy pro rozvoj adaptabilních velitelů. Existuje nesoulad mezi nynějšími metodami výchovy velitelů a typem velitelů, který bude potřebný v budoucnu. Nynější systém výchovy velitelů podporuje reaktivní myšlení namísto proaktivního, poddajnost namísto tvořivosti a oddanost namísto odvahy.

Navržené změny ve školení velitelů

Velitelská a štábní akademie pozemního vojska USA zavádí opatření pro školení adaptivních velitelů. Byly zavedeny změny ve složení posluchačů, ve filozofii výchovy, v osnovách, ve složení učitelského sboru a ve vyučovacích metodách. Ačkoli osnovy zdůrazňují protigerilové, protipovstalecké, stabilizační a rekonstrukční operace, jejich širší přístup zahrnuje celé spektrum operací, tj. operací útočných, obranných a civilních podpůrných. Od absolventů se požaduje schopnost inovace, kritické myšlení, rozsáhlá zkušenost a odborný úsudek pro řešení velké řady mnohoznačných a složitých problémů, jimž budou jako velitelé a štábní důstojníci během služby čelit. Konečným cílem této transformace je vyškolení adaptabilní velitele schopné úspěšně působit ve složitém operačním prostředí.

Ve vyučování byl zachován důraz na velení, rozhodování, logistiku, plánování a vedení operací. Avšak změna spočívá v zařazení mezioborových a mnohonárodních problémů. Zařazeny byly **expediční operace, taktika modulárních sil, protipovstalecké operace, operace ve městě, stabilizační a rekonstrukční operace**, a to na taktickém, operačním a strategickém

stupni. Osnovy jsou soustavně upřesňovány, aby odpovídaly měnící se povaze operačního prostředí: každoročně je revidováno až 40 procent obsahu osnov.

Existuje několik speciálních studijních oborů. Např. obor „sil pro speciální operace“ je určen pro důstojníky speciálních sil, důstojníky pro psychologické operace a důstojníky pro civilní záležitosti.

Předmět „protipovstalecké operace“ zahrnuje témata jako:

- ❑ stabilizační a rekonstrukční operace: pojmy, definice, charakteristiky, účinky,
- ❑ protipovstalecké operace: analýza, teorie, praxe a doktrína,
- ❑ výcvik,
- ❑ současné operace.

Změna filozofie výchovy spočívá v přechodu od výchovy posluchačů „o čem přemýšlet“ k výchově „jak přemýšlet“. Tento přístup zdůrazňuje kritické uvažování, tvůrčí myšlení, komplexní řešení problémů, způsobilost nejen pro vlastní druh ozbrojených sil, ale také mezioborovou a mnohonárodní způsobilost a znalost kultur a regionů.

Kromě toho bylo navrženo mj.:

- ❑ zavést příplatky za znalost jazyků pro všechny důstojníky,
- ❑ zavést příplatky pro důstojníky, kteří samostatně dosáhli vysokoškolské kvalifikace v geografii, historii a technice,
- ❑ zvýšit počty posluchačů ve školách úderných jednotek,
- ❑ zařazovat úspěšné velitele rot, praporů a brigád na učitelské funkce, a tím zvrátit trend „privatizace“ učitelských míst na vojenských školách.

Požadovaným konečným stavem je výchova adaptabilních velitelů připravených pro nepředvídatelnost chaosu. Protože není možno připravit všechny důstojníky pro všechna možná zařazení a pro všechna možná zasazení, je nutno usilovat o rozvoj myšlení a velitelských schopností. Absolventi akademie musejí být připraveni nalézat řešení nových problémů za velmi složitých podmínek nejen ve svém prvním zařazení, nýbrž také po celé trvání své vojenské služby. Musejí být připraveni působit v mezioborových a mnohonárodních podmínkách a uplatňovat společnou perspektivu ve svém taktickém, operačním a strategickém, samozřejmě kritickém myšlení.

Cestou k výchově adaptabilních velitelů je smířit se s nepředvídatelností operačního prostředí, rozpoznat proměnné definující toto prostředí a soustavně vychovávat adaptabilní velitele v náročných situacích, velitele schopné přizpůsobit se chaosu a překonat ho.

Prameny:

- Mjr. F. John BURPO. The Great Captains of Chaos: Developing Adaptive Leaders. *Military Review*, January/February 2006.
- Brig. gen. Volney J. WARNER, pplk. James H. WILLBANKS. Preparing Field Grade Leaders for Today and Tomorrow. *Tamtéž*.
- Tomáš WEISER. Co je teorie chaosu a jaký význam může mít pro vědu o dějinách ve 21. století? *Dějiny a současnost*, č. 5/2002.

Dne 26. dubna 2006 se uskutečnila na Univerzitě obrany v Brně již sedmá terminologická konference. Konference byla zaměřena na zhodnocení stavu a úrovně standardizace terminologie v podmínkách rezortu obrany. Dovolují si touto cestou poskytnout některé informace, které ovlivňují problematiku standardizace terminologie v našich podmínkách.

Terminologie v posledních letech velmi ovlivňuje dění v ozbrojených silách. Podařilo se dovést do konečné podoby výsledky projektů TERMINOLOGIE I a TERMINOLOGIE II. Výsledky byly poskytnuty na CD účastníkům konference. Pro další zájemce jsou tato CD k dispozici na odboru obranné standardizace.

V minulosti často probíhaly diskuze o tom, která terminologie je ta správná a kdo má pravdu. Dosud je v platnosti 17 názvoslovných norem (NN), což jsou dokumenty, které mají povahu interního normativního aktu (INA). Tyto ale z velké většiny neodráží novou realitu členství České republiky v NATO.

Je snaha výboru pro terminologii, zřízeného podle rozkazu MO číslo 26 z 30. září 2004, přinášet do prostředí rezortu MO aktuální terminologii NATO a tuto udržovat prostřednictvím produktů na **informačním systému standardizace (ISS)**.

Bylo by nošením dříví do lesa opakovat, že problematika terminologie je v rámci NATO standardizována prostřednictvím běžných postupů, jimiž jsou standardizovány ostatní procesy a postupy. Nic není ideální a vždy se najdou problémy, nicméně je ambicí našeho odboru přinášet informace také o této oblasti standardizace a navazovat procesy NATO na procesy a postupy v České republice.

V minulosti bylo v NATO zahájeno budování centrální databáze, která bude přístupná prostřednictvím internetu také všem autorizovaným zájemcům. Tento proces se poněkud zpomalil z objektivních důvodů, nicméně i nadále se v něm pokračuje.

Také v našich podmínkách je hledána cesta zpřístupňování terminologie. Správa doktrín při Ředitelství výcviku a doktrín (ŘeVD) ve Vyškově rozvíjí zatím teoreticky možnost zřízení takové databáze pro operační terminologii. Důležité je vtáhnout do diskuze kolem terminologie skutečné odborníky na jedné straně a zajistit závaznost takové terminologie na druhé straně. Je to výzva, kterou je nutno přijmout a vyrovnat se s ní.

Určitě schází důslednější spolupráce mezi třemi základními komunitami využívání vojenské terminologie.

Na jedné straně jsou to vzdělávací instituce, které se často omezují na léty zaběhlé způsoby výuky, a postupně, avšak pomalu, se orientují na výuku odborné terminologie.

Druhou stranou jsou uživatelé v „poli“, často hození do života se slovní zásobou zdvořilostní terminologie bez konkrétní znalosti standardní odborné terminologie, bez znalosti formalizovaných zpráv a hlášení. Při reálném brífinku jsou pak často bezradní a neví, co se po nich chce.

Třetí stranou v tomto procesu je poměrně ustálená standardizovaná terminologie NATO v obou oficiálních jazycích, která si často velmi obtížně propracovává cestičku do české vojenské terminologie.

Zde se občas vyskytují názory, aby se používala jen anglická terminologie bez překladu, což je asi obtížně zdůvodnitelné, pokud chceme věci vykládat česky mluvícímu posluchači. Tato třetí oblast je také velmi úzce propojena s problematikou doktrinární a předpisové tvorby v rezortu obrany a vypracováním Českých obranných standardů. Nicméně chybí i těsnější vazba mezi všemi třemi komunitami. Nízký zájem ze strany uživatelů – tedy těch, pro které se vše připravuje – je vidět i ze zastoupení na konferenci.

Určitě by se i zde hodilo zavedení zpětnovazebních procesů, které jsou označovány jako „Lessons Learned“. Celá řada lidí se vrací z nejrůznějších misí a akcí, avšak jejich poznatky za terminologii jako by nikoho nezajímaly. Určitě by je bylo možné na takové činnosti zainteresovat či motivovat je k přenášení zkušeností.

Dovolím si malý exkurs do poněkud teoretické oblasti o vztahu terminologie a lingvistiky obecně.

Terminologie je, jak známo součástí aplikované lingvistiky. Terminologií, kterou se v rámci standardizace zabýváme, je **terminologie standardizace**.

Aplikovaná lingvistika je vědní obor, který zahrnuje: specializovanou lexikografii, speciální překládání, technické psaní a specializovanou výuku jazyků.

Všechna tyto čtyři profesionální odvětví aplikované lingvistiky jsou velmi těsně propojena.

Specializované překládání vyžaduje zvládnutí specializované bilingvální nebo multilingvální terminologie.

Technické psaní spočívá ve využívání těchto terminologií v rámci mono-lingválního projevu.

Specializovaná výuka jazyka se zaměřuje na to, aby studenti ovládli tuto terminologii. V neposlední řadě jde o institucionální praxi komparativní terminologie a její frazeologické složky, které jsou využívány v rámci překladatelského prostředí.

Dobrym příkladem jsou zkušenosti kanadského úřadu pro překlady za posledních 30 let.

Nejde tedy jen o vytváření jen tak nějakých „slovníčků“, a jejich distribuce, ty jsou ale často konkrétním výstupem takové činnosti, ale především jde o systémový přístup k této oblasti. Vidíme, že terminologie je jednotícím prvkem všech čtyřech oblastí aplikované lingvistiky.

Oblasti, do kterých jsme zasáhli v rámci standardizace, jsou jednak oblast standardizační terminologie na jedné straně, a jednak stanovení metod postupů standardizace vojenské terminologie v rámci rezortu.

Vyšli jsme především ze zkušeností, které nám byly poskytnuty ze strany NATO. A také jednotlivé státy. Především pomohla Kanada a Francie, každý trochu jinak. Nicméně z toho vycházíme při prosazování jednotné standardizované terminologie. Ta vychází z terminologie NATO.

Vstupem České republiky do NATO se náš stát přistoupením ke **standardizační dohodě STANAG 3680** zavázal využívat obecně řečeno standardizovanou terminologii NATO.

Tato oblast se neustále mění a obohacuje. V minulosti jsme poměrně úspěšně stíhali tuto terminologii NATO v nějaké formě nabízet. Pokud hovořím že MY, myslím tím všechna pracoviště rezortu obrany, která se na této činnosti podílela. A členové výboru pro terminologii především. Za to jim opravdu děkuji.

V silách standardizace je opravdu jen standardizovaná dokumentace NATO. Nedělali jsme si ambice překladů na posuzování jiných než standardizačních dokumentů.

Pravdou je, že dosud jen velmi okrajově do toho u nás vstupovaly ty složky, pro které je toto celkové úsilí organizováno, tj. určitá teoretická základna strategické a operační úrovně.

Doposud tyto složky vystupovaly v pozici oponentů či, jinak řečeno, říkáním, že tudy ne, ale chybí rozhodné slovo jak ano. Přitom názvoslovné normy právě z těchto oblastí si zasluhují pečlivou údržbu.

Nyní se zmíním o některých konkrétních novinkách v oblast rozvoje standardizace terminologie.

V současnosti je před dokončením v NATO spojenecká publikace AAP-42, která by měla sjednocovat problematiku jednotného standardizovaného označování normativních dokumentů NATO.

Dosud v této oblasti panuje značné rozvolnění mezi jednotlivými organizačními strukturami NATO, obecně označovanými jako „Tasking Authorities“. Do našeho prostředí jsme použili překlad „odborné orgány“, což vyjadřuje obsah pojmu, kterým je původní orgán v oblasti standardizace nadán.

Krátce se zmíním k průběhu celé 7. terminologické konference. Jednání zahájil ředitel Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti (Úř OSK SOJ) Ing. Ladislav Minarčík.

Organizačně byla konference zajišťována prostřednictvím ředitele Ústavu pro strategická studia při UO v Brně.

Celkově zúčastnilo 57 účastníků, což je přibližně stejný počet jako v loňském roce.

Cílem letošní konference bylo zhodnotit dosavadní stav v oblasti standardizace terminologie a hledat cestu dalšího zkvalitňování tohoto procesu. Účastníky konference tvořili jednak členové výboru pro terminologii a dále všichni zájemci, kteří mají zájem sledovat nejaktuálnější otázky v oblasti standardizace terminologie.

Přednesené příspěvky shrnuly dosažený stav a ukázaly na hlavní problémy v oblasti terminologie.

Ředitel odboru obranné standardizace Úř OSK SOJ věnoval svůj příspěvek důležitosti terminologie v procesu dorozumívání a zakotvení terminologie do dokumentů charakteru interního normativního aktu, nejlépe názvoslovných norem.

Dále stručně zhodnotil realizované projekty TERMINOLOGIE I a II a výstupy z těchto projektů ve formátu CD. Vyzval účastníky k omezení nejrůznějších slovníčků, které stejně nikdo nezná než jejich tvůrce a spíše věnovat úsilí jednotnému názvosloví oficiálními dokumenty. Zejména ale zdůraznil nutnost provázanosti těchto dokumentů.

Dále zdůraznil ustanovení předpisu Vševojsk-15-1, čl. 76, a to, že:

„K povinností součástí MO (GŠ AČR) patří dbát na stanovení odborného názvosloví svěřeného úseku odborné činnosti včetně normalizace odborných zkratk a značek, jakožto zekonomizovaných názvů.“

Na závěr ředitel OOS vytyčil oblasti ke zlepšení:

- ❑ pokračovat v revizi a aktualizaci názvoslovných norem rezortu MO,
- ❑ české obranné standardy (ČOS) využít pro technickou terminologii, která není v ČSN (české technické normy),
- ❑ databáze jednotné terminologie,
- ❑ omezit tvorbu různých „slovníků“ a „slovníčků“, které nemají místo v soustavě.

Jedním z hlavních problémů je nízká úroveň provázání výuky s realitou s níž se absolventi střetnou v odborné praxi. Jedná se zejména o znalost odborné terminologie a především o správné používání standardizovaných pojmů.

Byly ukázány nové možnosti vzdělávání v oblasti jazykové přípravy prostřednictvím internetu přímo se zahraničními lektory. Tento způsob výuky již probíhá a vedle základních znalostí je možné procvičovat i odbornou terminologii.

Bylo konstatováno, že došlo k redukci platných názvoslovných norem (NN), nicméně přetrvává nedostatek pevnějšího závazného zakotvení terminologie v rezortu obrany.

Tři základní NN byly prozatím nahrazeny **Vojenským výkladovým slovníkem vybraných operačních pojmů**, který byl vydán v roce 2004 Správou doktrín ŘeVD Vyškov. Ten je schválen náčelníkem generálního štábu a má vyšší oporu. Jedná se však z převážné většiny o výpis ze stávajících francouzsko-česko-anglických sborníků a spojenecké publikace AAP-6. Navíc nereaguje na probíhající změny ve spojenecké publikaci AAP-6. Je tedy jen dílčím výpisem ze stávajících dokumentů.

Byly předneseny i další příspěvky, které jsou předmětem samostatných článků. Konference přinesla zajímavé postřehy i vznesla otázky, které nebylo možno vyřešit namíste.

Na závěr ředitel Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti (Úř OSK SOJ) poděkoval účastníkům za aktivitu při jednání a vyjádřil názor, že terminologie i nadále bude sehrávat důležitou úlohu ve standardizaci. Bez jednotného chápání problematiky je obtížné se v rámci NATO dohodnout na zásadních otázkách. A zde je jednotná terminologie nenahraditelná.

Shrnutí

Konference ukázala, že se v dané oblasti dosáhlo velkého pokroku a každým rokem je vidět zlepšení. Vzrůstají požadavky na znalost odborné terminologie. Nízká úroveň dosavadní propojenosti potřeb uživatelů s tvůrci nástrojů a vzdělávacími prvky je skutečnost, která je dána postupným vývojem celé oblasti. Při výuce všeobecného jazyka nebylo potřeba těsného spojení. Postupný převod odpovědnosti na Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově vytvoří podmínky pro lepší součinnost. Tvorba, použití a odborná příprava tak budou probíhat pod jednou střechou.

V rámci konference bylo publikováno CD s výstupem v minulosti realizovaných projektů obranného výzkumu. Jedná se o anglicko-český slovník vojenské terminologie (projekt TERMINOLOGIE I) a o francouzsko-česko-anglický sborník pojmů a definic (projekt TERMINOLOGIE II), vytvořený na bázi mezinárodní spolupráce s Francií. Na tomto CD jsou uvedeny soubory ve formátu PDF (tiskové verze), které jsou každému uživateli snadno přístupné. Navíc jsou na CD uvedeny verze slovníků v programovém prostředí MULTITERM iX. Program je k dispozici na více pracovištích MO a jsou do něj převáděny veškeré dostupné slovníky v rezortu obrany.

S rostoucím tlakem na kvalitu a úroveň jazykového vzdělávání budoucích vojenských profesionálů je stále větší důraz kladen na ústní i písemnou komunikaci v odborném jazyce a na zavedení nových, inovativních forem výuky. Klasická jazyková příprava, prováděná zejména na učebnách s využitím audiovizuální techniky a nezbytných učebnic a slovníků, pomalu ustupuje a do edukačního procesu vstupují nová média.

Úvod

V průběhu studia na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany (FEM UO) zodpovídá za jazykovou přípravu studentů všech oborů katedra jazyků. Studenti jsou průběžně připravováni ke složení zápočtů a zkoušek v rámci bakalářského, magisterského i doktorského studijního programu. Současně se připravují, v souladu s požadavky rezortu, ke splnění jazykové zkoušky podle STANAG 6001 třetího stupně, což znamená podle stupnic Společného evropského rámce dosažení úrovně B2 s přesahem do úrovně C1. Součástí výše uvedených zkoušek je, kromě prokázání schopnosti komunikovat v obecném jazyce, také zvládnutí odborné terminologie daných specializací.

Výuka terminologie má dlouholetou tradici na všech typech vysokých škol, přesto je neustále předmětem živých diskuzí. Přetrvávajícím problémem je poměr obecného jazyka a odborné terminologie, výběr terminologie daného oboru a v neposlední řadě metody a formy samotné výuky odborné terminologie.

Nová média přinášejí kvalitativní změnu tím, že umožňují realizovat v daleko širší míře některé didaktické postupy, jako je simulace reálného prostředí, individualizované učení nebo také vedou ke snížení strachu z neúspěchu (bez rizika ztráty sociálního statusu). Pro zabezpečení úspěšnosti multimediální výuky je potřebné vzájemně skloubit obsah sdělení s využitím technické dokonalosti zařízení. Zcela nové možnosti poskytují multimediální prostředky. Moderní trendy ve vzdělávání, které využívají informační a komunikační technologie, jsou v současnosti dále umocněny snadným přístupem ke zdrojům informací na internetu a zlepšenými možnostmi komunikace.

Internet ve výuce jazyků

Internet je zdrojem velkého množství cizojazyčných materiálů vhodných pro výuku jazyků. Učitelé i studenti mají k dispozici celou řadu autentických textů, cvičení, testů, námětů ke konverzaci a webquestů vhodných k procvičování jednotlivých dovedností v obecném i odborném jazyce. Velkou výhodou internetu je i snadný přístup v kteroukoliv dobu z jakéhokoliv místa.

Webquest se stal velmi populární a celosvětově uznávanou formou výuky cizích jazyků. Jedná se o učitelem připravenou aktivitu, která vyžaduje týmovou spolupráci studentů s využitím internetu. Webquest podporuje samostatnou přípravu studentů i tvůrčí přístup k zadaným úkolům.

Další možností využití internetu ve výuce je i **blended learning**, což je kombinace prezenční formy studia a **e-learningu**.

Fakulta vojenských technologií Univerzity obrany (FVT UO) nabízí další možnost využití internetu při samostatné přípravě studentů. Na **Studijním portále UO** jsou uloženy vzdělávací materiály k podpoře studia obecného jazyka i vojenské angličtiny. K uvedenému portálu mají přístup všichni studenti a zaměstnanci UO.

On-line výuka anglického jazyka

Novým prvkem při výuce je propojení internetu a videokonferenčních technologií umožňující interaktivní komunikaci mezi rodilým mluvčím a účastníkem jazykové přípravy bez ohledu na jejich vzdálenost.

Partnership for Learning Program

Z tohoto důvodu navázala katedra jazyků spolupráci s Canadian Forces Language School (CFLS) v St.-Jean v Kanadě. CFLS je vojenská škola, která se v rámci dlouhodobého projektu NATO podílí na jazykové přípravě příslušníků NATO, mimo jiné i příslušníků Armády České republiky. V rámci této spolupráce byla připravena a zahájena realizace projektu, který dostal název Partnership for Learning Program (dále jen PLP). Původním cílem PLP bylo **vytvoření programu distančního vzdělávání pro výuku angličtiny jako druhého jazyka prostřednictvím internetu**. Na základě nových technických možností bylo možné realizovat další cíle:

- ❑ napomoci k odstranění „bariér“ v dialogu s rodilým mluvčím a podporovat vzájemnou komunikaci a porozumění za použití moderních technologií,
- ❑ poskytnout účastníkům programu příležitost procvičovat dovednost mluvení a psaní v obecném i odborném jazyce,
- ❑ být prostřednictvím „hostů“ v kontaktu s mezinárodními odborníky v oblastech podporujících stávající studijní programy FEM.

Program je využíván jako doplněk k dnes již existujícím programům pro výuku anglického jazyka. Byly vytvořeny virtuální třídy pro následující skupiny účastníků:

- ❑ studenti vojenského studia FEM,
- ❑ studenti doktorských studijních programů,
- ❑ stálý stav Univerzity obrany.

Spojení probíhá v reálném čase a je umožněno použitím videokonferenčního softwaru, který byl pro projekt PLP speciálně vyroben ICI-design, kanadskou společností se sídlem v Quebecu. Tato společnost se specializuje na výzkum a vývoj v oblasti audio a video technologie, která zajišťuje videokonference pro několik účastníků najednou prostřednictvím internetu.

Software umožňuje snadný, přesto však kontrolovatelný přístup na internetovou stránku, kde se jak učitelé, tak i studenti z různých míst, vybavení sluchátky a web kamerami, mohou setkat a komunikovat. Přenos zvukového a obrazového signálu směřuje z Quebecu do Atlanty, pak do Londýna, odkud je po zesílení odeslán dále do Evropy. Tím dochází k výraznému z kvalitnění příjmu signálu, které nebylo dříve v rámci videokonferencí možné.

V minulém semestru kanadské lektorky dávaly zcela jednoznačně přednost tématům každodenního života. Probírala se témata jako zájmy, zaměstnání, volný čas apod. Lektorka se touto cestou seznámila se zájmy a zálibami účastníků a to jí pomohlo sestavit témata pro následující diskuze a načrtnout podrobnější osnovu dalších lekcí. V letním semestru akademického roku 2005-2006 jsme po dohodě se studenty připravili témata, která odpovídají jejich odbornému zaměření v rámci jednotlivých studijních oborů a modulů.

Současně napomáhají přípravě studentů na splnění podmínek zkoušky podle STANAG 6001 třetího stupně. Jedná se o následující témata:

- ☐ terorismus,
- ☐ problematika závislostí,
- ☐ ekologické otázky,
- ☐ přírodní katastrofy,
- ☐ ozbrojené konflikty v současném světě,
- ☐ ekonomická situace v Evropě,
- ☐ aktuální politická a společenská témata.

Úkolem studentů je připravit si krátké vystoupení, po kterém následuje diskuze s lektorkou nebo hostem programu, odborníkem v dané oblasti. Pokud je zapotřebí vyjasnit si odborné termíny a jejich definice, můžeme používat chat-line – řádek pod obrazovkou, který svou funkcí nahrazuje tabuli. Povinností účastníků projektu je reagovat i písemně na téma a povinností lektorky je opravit písemnou práci a ohodnotit ji.

Závěr

Studenti, lektori i hosté programu hodnotí tento styl výuky jednoznačně pozitivně. Účastníci programu z České republiky oceňují nejen možnost ústní i písemné komunikace s rodilým mluvčím, ale také novou formu výuky, ve které mohou využít i své znalosti a zkušenost s počítači.

Lektori z univerzity v Montrealu a Torontu jsou doslova nadšeni příležitostmi mezinárodní praxe a výměny zkušeností s partnery z pro ně exotické země.

On-line výuka anglického jazyka je tedy dobrou příležitostí pro obě zúčastněné strany prodiskutovat své odborné problémy s kolegy ze zahraničních univerzit a specialisty oborů.

Nedílnou součástí vysokoškolské přípravy budoucích vojenských profesionálů je jazyková příprava, která zvláště po vstupu České republiky do NATO a Evropské unie nabyla na významu. Katedra jazyků zabezpečuje jazykovou přípravu všech studentů Fakulty ekonomiky a managementu v souladu s profilem absolventa. Je zároveň jedním z pracovišť v rezortu Ministerstva obrany, která za jazykovou přípravu zodpovídají. Naším cílem je dosáhnout u studentů komunikativní kompetence ve dvou cizích jazycích.

Angličtina je jazykem povinným. Druhý cizí jazyk si studenti mohou zvolit sami, a to mezi němčinou, francouzštinou a ruštinou. Dosažení komunikativní kompetence umožní našim absolventům účast na mezinárodních cvičeních, na zahraničních misích, ale také při působení v mnohonárodních štábech.

V průběhu vysokoškolského studia na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany jsou studenti v prezenčním a kombinovaném studiu v rámci bakalářského, magisterského a doktorského studijního programu připravováni ke složení zápočtů a vysokoškolských zkoušek z jazyků. Během studia se zároveň připravují ke složení zkoušky 1., 2. a 3. stupně podle STANAG 6001 v souladu s požadavkem rezortu. U zmíněných zkoušek musí studenti prokázat schopnost komunikovat v obecném jazyce a zároveň také zvládnutí oborové terminologie. Požadavek na schopnost komunikovat v mnohonárodním prostředí při plnění stanovených úkolů neznamena pouze používat shodné pojmy, ale také chápat shodně mimojazykovou realitu, která je v těchto pojmech obsažená. K tomuto cíli zaměřujeme veškeré naše úsilí.

S terminologií se studenti setkávají po celou dobu studia v rámci bakalářského, magisterského i doktorského studijního programu. Katedra jazyků svým studentům také umožňuje další zdokonalování v jazyce mimo rámec řádné výuky, a to ve formě volitelných předmětů, které každý rok nabízí. V současné době je pro zájemce otevřeno 12 volitelných předmětů. Od příštího akademického roku jsme dokonce nabídku rozšířili o předměty zaměřené na oborovou terminologii a studenti si budou moci vybrat z 27 volitelných předmětů. Pokud jde o jazyky, nabídneme i španělštinu a arabštinu pro začátečníky. Je třeba zdůraznit, že studenti naši nabídku využívají a volitelné předměty jsou plně obsazeny. V neposlední řadě bych se chtěla zmínit i o možnosti samostatné přípravy na naší učebně **Self-Access Centre**, kde studenti naleznou spousty dalších materiálů k rozvíjení všech řečových dovedností. Přitažlivost učebny ještě zvyšuje možnost konverzace a diskusí na dálku s rodilým mluvčím z Kanady v rámci PLPP (Partnership for Learning Pilot Program).

Od akademického roku 2000/2001 vyučujeme jazyky na naší katedře v rámci tzv. **modulového systému**. Učitelé katedry zajišťují výuku anglického, francouzského, německého a ruského jazyka a to jak obecného, tak odborného. Modulový systém obsahuje následující moduly:

A, B a C, které jsou zaměřeny na obecný jazyk, znalost začátečnickou, mírně pokročilou a pokročilou.

Dále cizí jazyk vyučujeme v modulech zaměřených na terminologii. Jsou to moduly:

V – odborný jazyk, vševojsková terminologie

E – odborný jazyk, ekonomická terminologie

M – odborný jazyk, terminologie vojenského managementu

S – odborný jazyk, terminologie specializace

Poslední čtyři jmenované moduly pokrývají tedy terminologii.

Modul V – vševojsková terminologie – je rozpracován do čtyř bloků, kde jsou zahrnuty základní vojenské termíny, např. hodnoty, organizační struktura, výzbroj a výstroj jednotlivce atd. **Blok V2** zahrnuje další témata, např. druhy vojsk, vojenskou techniku, povely a rozkazy, zpracování vojenských písemností, vedení brífinku, atd. V blocích **V3 a V4** jsou zahrnuty termíny, které se vztahují k vojensko-politické oblasti, např. ozbrojené konflikty v současném světě, mise, mírové operace, kompatibilita Armády České republiky ve vztahu k NATO atd.

Modul E – ekonomická terminologie – byl v minulosti určen zejména civilním studentům studujícím na Fakultě ekonomiky obrany státu a logistiky. V souvislosti se studijním programem Ekonomika a management se dnes mají všichni studenti možnost seznámit se základní ekonomickou terminologií bloku **E1**, tj. např. ekonomický systém, konjunkturální cyklus, výroba, právní formy podniků. Bloky **E2 – E4** budou nabízeny v rámci fakultativní výuky civilním studentům a v magisterském studiu.

Modul M se týká terminologie vojenského managementu. Zahrnuje témata jako např. základní charakteristika managementu, otázky plánování, problematika organizování, operativní řízení a kontrolní činnost.

Modul S – terminologie specializace – zahrnuje terminologii jednotlivých specializací. Témata a materiály k těmto kurzům konzultujeme s odborníky z univerzity, ale i z praxe. Modul je sestavován podle konkrétních potřeb dané skupiny.

Naše katedra má také bohaté zkušenosti s výukou terminologie z přípravy terminologických kurzů pro důstojníky a praporčíky, které jsme v minulých letech organizovali podle požadavků AČR. Cílem těchto kurzů bylo připravit účastníky kurzů k úspěšnému zvládnutí úkolů v rámci mnohonárodního dvoustupňového velitelsko-štábního cvičení *Moravian Shield* a *Cannon Cloud*.

V rámci odborné jazykové přípravy příslušníků AČR zařazených do databáze osob vybraných a navržených pro práci ve strukturách NATO a EU, katedra také zajišťovala výuku terminologie v kurzu CONAMS. Připravili jsme i kurz pro pracovníky vojenského zpravodajství.

Při přípravě těchto kurzů bylo třeba specifikovat rozsah terminologie, který musel vojenský profesionál pro výkon dané funkce zvládnout. Bylo také potřeba připravit vhodné studijní materiály. Z tohoto důvodu katedra spolupracovala a spolupracuje s odbornými katedrami FEM, s odborem pro obrannou standardizaci a zároveň i se zahraničními odborníky. Např. zahraničním spolupracovníkem při přípravě všech terminologických kurzů bylo v uplynulých letech velitelství britského vojenského poradního a výcvikového týmu (BMATT – British Military Advisory and Training Team) působícího ve Vyškově. Příslušníci BMATT nejenže pomáhali s přípravou kurzů, ale také se na výuce podíleli. V minulosti také katedra spolupracovala s příslušníky Military Cooperation Branch v Heidelbergu a stále spolupracuje s Canadian Forces Language School v St. Jean v Kanadě.

Materiály, které využíváme v základním bloku vševojskové terminologie, jsou např. učebnice *Command English*, *Campaign*, *Breakthrough* a *At Ease*, které jsme získali z Britské rady. Vojenské odborné texty z jazyka anglického autorů Jiřího Dvořáka a Huberta Hrdličky zpracované na naší katedře a *Tactical English for Land Forces in Peace Support*. Pro vyšší moduly jsou odborné články zpracovávány podle internetu a odborného tisku a dále upravovány pro výuku. Učitelé katedry zároveň využívají různé materiály, které shromáždili při svých stážích na vojenských školách v zahraničí a na odborných seminářích.

V neposlední řadě bych se také ráda zmínila o materiálech, které vznikly jako výsledek vědeckých úkolů katedry. Katedra řešila a řeší takové projekty, jako je projekt obranného výzkumu Terminologie II, Česká normotvorná terminologie – Česko-francouzsko-anglický slovník pojmů a definic. Jedná se o slovníky pojmů a definic různých oborů, které mají naši studenti také k dispozici a s jejichž pomocí si mohou znalost terminologie obohacovat. Dále jde o dílčí úkol výzkumného záměru FEM Anglická vojenská terminologie v přípravě vojenských profesionálů a v součinnosti s odbornými katedrami řešený dílčí úkol Výstavba standardizované multilingvální terminologické databáze pro studijní obory FEM.

Závěr

Závěrem bych chtěla zdůraznit, že znalost oborové terminologie je nesmírně důležitá pro vojenské profesionály, kteří se s ní setkávají a budou každodenně setkávat při plnění různých úkolů v praxi při komunikaci s partnery Aliance. Veškerá činnost katedry, výchovně vzdělávací proces i vědecká práce, je podřízena jedinému cíli – poskytnout příslušníkům AČR co nejvyšší jazykovou přípravu.

Univerzita obrany Brno
Fakulta ekonomiky a managementu
Katedra jazyků

**Výuka odborné terminologie na
Katedře jazyků Fakulty
ekonomiky a managementu
Univerzity obrany Brno**

PhDr. Alena LANG
UO Brno 200

Další vyučovací aktivity katedry:
příprava a výuka terminologických kurzů
pro důstojníky a praporčíky

Postupy při zavádění nové terminologie ve francouzských ozbrojených silách

Terminologie je nezbytnou podmínkou ke zvládnutí a využití všech zkušeností a myšlenek, které se ve všech oborech v obrovské míře nabízejí. Vyspělá terminologie je nutná jak k jejich dokumentování, překládání, tlumočení, tak i k běžné komunikaci. V neposlední řadě je na dobré úrovni odborného názvosloví závislá i možnost použití informačních technologií pro počítačové překládání odborných textů. Cílem tohoto příspěvku je podat informaci o tom, jak se institucionálně řeší problematika vojenské terminologie ve francouzských ozbrojených silách. Tyto informace vycházejí z poznatků a zkušeností získaných při řešení česko-francouzského terminologického projektu (2000-2005).

Úvod

Francouzská jazyková politika se vyznačuje soustavnou a systematickou péčí o kulturu a čistotu jazyka. Tato tradice trvá v zemi již téměř 400 let a institucionálně ji zastřešuje Francouzská akademie (Académie Française), kterou bychom v našich podmínkách mohli funkčně přirovnat k Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR. Francie má propracovaný systém obohacování svého jazyka, včetně obohacování jazyka o odborné termíny.

Vojenská terminologie se pak řeší v návaznosti na celý systém posuzování a schvalování termínů od základní až po celostátní úroveň.

V oblasti vojenské terminologie existují tři stupně řízení terminologie:

- ☐ řízení z úrovně jednotlivých druhů ozbrojených sil,
- ☐ řízení z úrovně generálního štábu,
- ☐ řízení z úrovně vlády.

1. Řízení z úrovně jednotlivých druhů ozbrojených sil

Každý druh vojska má svůj odborný orgán pro terminologii, a to zpravidla při výzkumných pracovištích, jednotlivých aplikačních školách (školách pro jednotlivé specializace), při specializovaných kurzech GŠ a při škole pro výcvik záložních důstojníků.

Každá síla (pozemní síly, letectvo, námořnictvo, četnictvo) má svou řídicí složku. Např. pro pozemní síly je řídicí složkou sekce pro doktríny a vyšší vojenské vzdělávání. Obdobně to platí pro ostatní druhy ozbrojených sil (letectvo, námořnictvo, logistika).

2. Řízení z úrovně generálního štábu

Na úrovni GŠ je terminologie řízena **společným výborem pro vojenskou terminologii** (CITA - Comité Interarmées de Terminologie des Armées), který řeší následující úkoly:

- ☐ Koordinuje a schvaluje terminologii podřízeným složkám.

- ❑ Spolupracuje na mezinárodní úrovni s OS jiných zemí v rámci nejrůznějších terminologických programů a s NATO. V rámci NATO je prezident CITA hlavním představitelem francouzských ozbrojených sil v MCTC (Military Committee Terminology Conference – terminologická konference vojenského výboru NATO). Do této oblasti můžeme zařadit česko-francouzský terminologický projekt, který probíhal v letech 2000-2005 a jehož výstupem je česko-francouzsko-anglický výkladový sborník strategicko-politických, operačně taktických a logistických termínů.
- ❑ Koordinuje veškerou terminologii doktrín (strategicko-politickou terminologii) s nadřízenou případně partnerskou složkou na vládní úrovni.

3. Řízení z úrovně vlády

Při kabinetu předsedy vlády existuje **výbor pro terminologii a neologismy**, kde jsou zastoupena všechna ministerstva včetně MO. Terminologie, která je schválena tímto výborem a odsouhlasena z hlediska jazykové správnosti Francouzskou akademií (Académie Française), je každoročně publikována v bulletinu vlády. Tímto se stává takový termín oficiálním pojmem francouzštiny a je zařazen do slovníků jako Larousse, Le Petit Robert atd. Pro ilustraci uvedeme jeden příklad. V minulém roce Francie schválila novou definici terorismu. Na jejím vytvoření se podíleli zástupci terminologických výborů z Ministerstva obrany, Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva vnitra, Ministerstva průmyslu a obchodu a Ministerstva životního prostředí. Po vzájemné shodě byl návrh podstoupen výboru pro terminologii a neologismy při kabinetu vlády, byl odsouhlasen a zveřejněn. Tím je zajištěno, že termín terorismus bude jednotně chápán v celé státní správě.

Na úrovni vlády je rovněž zajišťována koordinace terminologie s institucemi ostatních frankofonních zemí (Quebec, Belgie, výbor frankofonních zemí, kde je zastoupeno 52 států).

Závěr: delegování pravomocí

To nejdůležitější na celém tomto systému je delegování pravomocí na konkrétní osobu. Pro vojenskou terminologii to v praxi znamená, že prezident společného výboru pro vojenskou terminologii CITA (tj. druhá úroveň řízení a v podstatě nejdůležitější pro rezort obrany) schvaluje a má právo podpisu k oficiálnímu zavedení termínů a jejich definic v rámci francouzských ozbrojených sil. A to jak směrem dolů, na úroveň jednotlivých druhů ozbrojených sil, tak i směrem nahoru, čili na vládní úroveň.

Tím odpadají veškeré diskuze o platnosti pojmů, systém je velice pružný a schopný reagovat okamžitě na aktuální situaci, termíny nejsou zakonzervovány. Pouze v případě strategicko-politické terminologie, která jde napříč rezorty vlády, se termíny musí schvalovat na vládní úrovni prostřednictvím výboru pro terminologii a neologismy.

Jednou z nejdůležitějších oblastí při přípravě vojenského profesionála je střelecký výcvik, kterému je nutno věnovat zvláštní pozornost. Je součástí komplexní přípravy každého vojáka a je ovlivňován měnícími se vnějšími i vnitřními podmínkami.

V posledním desetiletí minulého století se v AČR začala objevovat střelecká trenažerová a simulační technika. Nejdříve pro ruční zbraně a posléze i pro zbraňové systémy bojových vozidel. Bylo to z několika důvodů. Jedním z nich byla snaha „dohnat“ v této oblasti vyspělé armády NATO, a tím výcvik zefektivnit a zracionalizovat. Nermalou měrou k tomu přispěl i úbytek výcvikových prostorů, ekonomický stav společnosti, potažmo AČR atd. Z toho pak jednoznačně vyplynul požadavek – **provádět nejméně stejně kvalitní výcvik ve zkráceném čase, v omezeném prostoru a se sníženými náklady**. A jednou z cest, jak toho ve střeleckém výcviku dosáhnout, bylo použití trenažerové (počítačové) techniky. Ta byla schopna zvýšit kvalitu výcviku a současně snížit jeho nároky na čas i jeho finanční náklady, jak nakonec dokládají výsledky výcviku ve vyspělých armádách.

Tato problematika se několik let úspěšně rozvíjela například pomocí VTÚVM Slavičín nebo soukromých firem jako VILIS M.I.C Ostrava, či E-COM Slavkov u Brna.

Pro představu uvádím trenažery které byly v té době vyvinuty, některé i nakoupeny, zavedeny a přiděleny až do roty (čtyři) v to.

Střelecký trenažér EVJ-91 (TEST-1) je určen především k základnímu (počátečnímu) výcviku ve střelbě z ručních zbraní, ale je možné jej využít i pro zdokonalovací a udržovací výcvik. Je to trenažér, který lze využívat jak při výcviku v terénu, tak i při výcviku na učebnách. Pracuje na principu optického vyznačení cíle zdrojem infrazáření. Ve speciálních výcvikových zbraních, které jsou kabelem propojeny s elektronickou vyhodnocovací jednotkou (výcvikové zbraně zahrnují všechny ruční zbraně z výzbroje AČR, kromě 7,62mm univerzálního kulometu vz. 59), jsou instalovány snímače vyhodnocující polohu infrabodu na terči vzhledem k jejich optickým osám v momentu výstřelu.

Trenažér je vybaven výcvikovým cílem VC-5, který se umísťuje ve vzdálenosti 5 až 10 metrů od střeleckého stanoviště a umísťuje se na něj terč podle potřeby výcviku v příslušném zmenšení. Výcvikový cíl je propojen kabelem s vyhodnocovací jednotkou, ale lze použít i autonomní výcvikový cíl VC-25, který se umísťuje do vzdálenosti 25 m a který je vybaven skládacími terči. Trenažér se připojuje k síti 220 V/50 Hz.

Trenažér umožňuje vyhodnocení každého výstřelu z nastavené série (1, 3 nebo 10 výstřelů). Hodnotit lze průběh zamíření, zásah a stržení v momentu výstřelu (zvláštní displej). Vždy poslední výstřel je možné zopakovat včetně průběhu zamíření. Po ukončení série se nulovacím tlačítkem uvede trenažér znovu do pohotovostní polohy. Nulovací tlačítko slouží rovněž k zavedení nového nastavení parametrů pro cvičení (druh zbraně, série výstřelů, terč, rektifikaci elektronickou nebo mechanickou, případně posuv, zvuk zamíření, rozptyl). Trenažér má jednoduchý zvukový výstup, který simuluje výstřel z té které zbraně nebo průběh zamíření.

Tento trenažér se plně osvědčil ve výcviku za různých povětrnostních podmínek v terénu a rovněž při výcviku v uzavřených prostorech. Jeho asi jedinou nevýhodou je upoutání výcvikových zbraní kabelem k vyhodnocovací jednotce.

Střelecký trenažér EVJ-94 je zdokonalenou obdobou střeleckého trenažéru EVJ-91. Je vybaven výkonnější vyhodnocovací jednotkou (komerční počítač). Kromě funkcí a zařízení uvedených u předchozího trenažéru umožňuje kvalitativní posun v nastavení výchozích prvků pro střelbu, ve vyhodnocení výstřelu i celé série (výpis výsledků, grafické vyhodnocení, opakování průběhu zamíření a výstřelu u kteréhokoli výstřelu v sérii, tisk výsledků). Nesporným posunem je možnost archivace výsledků. Nelze jej ovšem používat v otevřeném prostoru za nepříznivých povětrnostních podmínek. Umožňuje však výcvik nejen v přesné mířené střelbě, ale částečně i v bojové střelbě, konkrétně v rychlé mířené a letmé střelbě.

Střelecký trenažér EVJ-94/M je proti trenažéru EVJ-94 vybaven již pěti terči. Tudíž oproti předcházejícímu trenažéru umožňuje navíc i možnost výcviku v přenášení střelby na jiný cíl, ve změně polohy ke střelbě, v rozhodování např. nepřítel-vlastní apod.

Rovněž trenažéry EVJ-94 a EVJ-94/M se v praxi plně osvědčily a jsou funkčně spolehlivé.

Střelecký trenažér UNIST-94 je trenažérem určeným zejména pro výcvik bojové střelby z ručních zbraní. K simulaci cílů je použita zadní videoprojekce na plátno o rozměrech 2 x 3 metry. Princip systému je stejný jako u předchozích trenažérů. Navíc je trenažér vybaven videorekordérem, takže umožňuje střelbu na živou scénu, ale není interaktivní. Nevýhodou je opět upoutání zbraně kabelem k vyhodnocovací jednotce a možnost pouze jediného výstřelu (nelze cvičit dvojvýstřel, tj. dva výstřely provedené rychle za sebou). Naopak obohacen je trenažér o možnost výcviku ve střelbě na pohyblivé cíle. Nesporným kladem je možnost výcviku ve střelbě z ručních protitankových zbraní, konkrétně z pancéřovky RPG-7, včetně zahrnutí nadběhu na pohyblivé cíle a oprav na vítr.

Trenažér UNIST-94 se rovněž osvědčil v praxi. Nelze jej používat mimo učebnu.

Střelecký trenažér UNIST-97/L je zdokonalenou verzí předcházejícího trenažéru. U tohoto trenažéru byla odstraněna nevýhoda upoutání zbraně kabelem k vyhodnocovací jednotce. Ve výcvikových zbraních je použitý laserový zářič, nebo lze střílet na uzavřené střelnici i normálním ostrým střelivem. Tento trenažér nebylo možné v praxi ověřit, protože jeho instalace v té době byla ve stadiu dokončování (ale bez možnosti ostré střelby). Je však v používání u policie a plně se osvědčuje.

Optická střelnice OS-1 (OS-3) je určena k výcviku ve střelbě z krátkých ručních zbraní (pistole, revolvery) do vzdálenosti 50 metrů. Skládá se z komerčního počítače, vyhodnocovací jednotky, výcvikového cíle (tří výcvikových cílů) a propojovacích kabelů. Laserový zářič je umístěn ve výměnné hlavni, zdroje jsou v upraveném zásobníku pistole.

U pistolí s pevnou hlavní je nutné zbraň znehodnotit (např. 9mm pistole vz. 82) a konstrukčně ji upravit.

Terčová optická střelnice TOS-1 slouží k výcviku v mířené i bojové střelbě. Střílí se na reálné papírové terče s rozměry do jednoho metru, upevněnými na terčové ploše. Uživatel může sám ohodnotit terč oblastmi skóre a má možnost vytvořit si knihovnu terčů. Zařízení vyhodnocuje skóre, rozptyl, střední zásah, reakční čas střelce a stržení zbraně při výstřelu. Výsledky jsou střelci sdělovány hlasovým výstupem. Úpravu zbraně může provést uživatel sám vložením elektroniky do reálné zbraně. Trenažér se skládá z komerčního počítače, karty styku a vyhodnocení, terčové plochy se stojanem, propojovacích kabelů, papírových terčů,

magnetů pro jejich uchycení na terčovou plochu, zařízení hlasového výstupu, elektroniky zbraně a instalační diskety se softwarem. Zařízení bylo k dispozici a v praxi se osvědčilo.

Projekční optická střelnice POS-1 (někdy označován jako SISTRZ-B) slouží pro výcvik v mířené a bojové střelbě. Střelec se může před projekční plochou libovolně pohybovat a střilet uvolněnou zbraní z reálné vzdálenosti (výrobce udává do 50 metrů). Rozměry obrazů promítaných terčů odpovídají skutečnosti. Systém umožňuje střelbu na terč s kruhy, na objevující se terče, bojovou střelbu na pachatele a rukojmí, střelbu na filmovou scénu, na statické obrazy a je doplněn aktivním simulátorem, ve kterém scéna reaguje na zásahy střelce. Zařízení vyhodnocuje skóre a zjišťuje reakční časy střelce. Úprava zbraně je možná samotným střelcem vložením elektroniky podle typu zbraně, nebo výrobce dodá upravenou repliku zbraně. Zařízení se skládá z komponentů jako TOS-1, ale terčové zařízení je nahrazeno projekční plochou včetně videoprojektoru a videorekordéru, a navíc je dodáváno osvětlovací zařízení střelnice a reproduktory. Zařízení nebylo k dispozici a nemohlo být ověřeno v praxi.

Střelecký trenážér MINITOS DUO je určen pro výcvik ve střelbě z ručních zbraní, zejména v mířené střelbě. Je použit laserový emitor s laserem ve viditelném infračerveném spektru (i neviditelném) ve formě vložky do hlavně. Obsahuje kromě emitoru vyhodnocovací zařízení (komerční počítač), dvě terčová snímací zařízení, soupravu terčů, propojovací kabely a soupravu pro montáž vložky a její rektifikaci. Na vyhodnocovací jednotce je zobrazen příslušný terč, který se rovněž upevní na terčové snímací zařízení. Vyhodnocuje se každý zásah včetně stržení v momentu výstřelu, průběžně je vyhodnocován střední zásah, jsou vypisovány dosažené body (navíc se zobrazují hodnoty i graficky). Povolena je maximálně desetiranná série.

Trenažér je ověřován v praxi. Jeho nejbolestivějším místem je vložka s emitorem, zejména její upevňování v hlavní zbraně a „podržení“ rektifikace. Navíc vzhledem k použití „otřesového odpálení“ laseru nefunguje spolehlivě vložka s jakoukoli zbraní. Tyto nedostatky by bylo nutné odstranit. Systém je vhodné doplnit o vložku v ráži 7,62 mm.

V České republice jsou nabízena i další zařízení. Tak například jedna s firem nabízí interaktivní bojový video-systém **DICROSEC PCS**. Jde vlastně o kompletní střelnici, která umožňuje střelbu laserem nebo ostrým střelivem na interaktivní videoscénu. Jde o systém podobný systému Browning, který je u nás také nabízen a také v komerční oblasti provozován.

Dále trenažér s otáčivými terči **SOT-1**, který je určen pro nácvik mířené a bojové střelby v interiéru. Do zbraně se umísťuje laserový emitor, který je iniciován stisknutím spouště. Terče se po zásahu otáčejí a asi po 3 sekundách se vrací do polohy pro střelbu. Terče lze vyrobit uživatelem podle potřeby, ale samozřejmě v příslušné redukci podle cvičené vzdálenosti střelby. Zbraň není upoutaná kabelem k vyhodnocovací jednotce, je tzv. volná. Část sady trenažéru byla k dispozici a ověřena v praxi.

Tento vcelku slibný začátek se ale začal ubírat dost jednostranně. AČR se zaměřila na „štábní (taktické) trenažéry“ a trenažéry a simulátory bojových vozidel. Trenažéry pro ruční zbraně se z výcviku začaly „vytrácet“ a nenahrazovaly se zpět ostrou střelbou. Ukázka „vycvičenosti“ se projevila mimo jiné i na ukázkovém cvičení, kde pancéřovnicki nedokázali provádět zejména opravy na boční vítr a opravit střelbu při dalším výstřelu. Ani jeden z nich nezasáhl cíl ani jediným výstřelem.

Podle vyjádření mnohých studentů kombinovaného studia na VVŠ PV ve Vyškově, později na UO v Brně, se tyto trenažéry při rušení a stěhování útvarů někde „vytratily“ nebo zůstaly ve skladech atd. Přestaly se používat.

Dovolte nám ještě ve stručnosti připomenout **výhody této techniky**, o kterou zbytečně přicházíme. Je to:

- ❑ vytvoření podmínek pro výcvik blíží se podmínkám boje (někdy i víc než polní výcvik),
- ❑ zintenzivnění výcviku a snadnost vícenásobného opakování nedokonale zvládnutých činností při relativně nízkých nákladech,
- ❑ dosahování požadovaného stupně vycvičenosti v kratší době,
- ❑ umožnění záznamu průběhu výcviku, a tím i možnost dokonalejšího a objektivnějšího následného rozboru,
- ❑ snížení nákladů na výcvik (v ozbrojených silách USA představují úspory u pozemních vojsk až 50 %, u letectva až 90 %),
- ❑ snižování potřeby velkých výcvikových prostorů,
- ❑ vyloučení škod způsobených cvičícími vojsky,
- ❑ snižování zátěže životního prostředí z ekologického hlediska,
- ❑ snižování obtěžování obyvatelstva činností vojsk,
- ❑ zvyšování přitažlivosti a zajímavosti výcviku pro cvičící,
- ❑ snižování prostojů při výcviku,
- ❑ poskytování bezprostředního poznání důsledku činnosti cvičícímu i instruktorovi (řídícímu výcviku).

Stále ale máme na paměti, že skutečnou střelbu žádný trenážér plně nenahradí!

Aby střelecké trenážéry a simulátory plnily svou funkci, musí splňovat tyto základní požadavky:

- ❑ rozmístění ovládacích prvků, zejména těch rozhodujících, by mělo odpovídat skutečné ergonomii dané techniky (tvar, odpor, materiál, efekt),
- ❑ umožnění nácviku kompletní činnosti střelce od přípravy ke střelbě, volby druhu střeliva, způsobu zjištění dálky, zamíření až k samotné střelbě a jejímu vyhodnocení,
- ❑ reálnou balistickou simulaci letu střely včetně zásahu (dopadu),
- ❑ simulace terénu musí střelci poskytovat dostatečně reálný vjem, s možností změny terénního podkladu, tj. odpovídající zrakový vjem,
- ❑ musí umožňovat simulaci ruchů techniky a střelby, tj. odpovídající sluchový vjem střelce,
- ❑ musí umožňovat simulaci povětrnostních podmínek, různých druhů cílů a jejich počtu,
- ❑ musí umožňovat gradaci jednotlivých cvičení od jednoduchých k složitějším podle přesně stanovených zásad,
- ❑ musí umožňovat vyhodnocení jednotlivých cvičení, jejich opakování a archivaci,
- ❑ musí vyžadovat minimální náročnost na přípravu k použití, rektifikaci zbraní a na údržbu,
- ❑ musí být schopny propojení do sítě s možností řídit několik cvičících z jediného řídícího stanoviště nebo cvičit součinnost několika střelců, případně cvičit sladění osádky nebo jednotky,
- ❑ musí zaručovat co největší bezpečnost při výcviku,
- ❑ musí umožňovat výcvik v krytých prostorech, nebo také v terénu (trenážér s výhledem do skutečného terénu nebo trenážér umístěný na skutečné bojové technice), případně obojí možnost použití,
- ❑ náplň a posloupnost průpravných cvičení střelby, které mají připravit střelce na splnění cvičení střelby atd.

Protože většinu těchto požadavků výše uvedené trenažéry splňují (pokud ne, není problém provést potřebné úpravy), rozhodli jsme se v rámci vnitřní grantové agentury znovu připomenout tuto možnou variantu výcviku ve střelbě z ručních zbraní a prokázat její efektivnost.

Následující studie je omezena jen na možnosti využití trenažérové (počítačové) techniky pro ruční zbraně, i když závěry lze s určitými korekcemi přenést na ostatní trenažéry a simulátory, či druhy vojsk obecně.

Pro stanovení cíle výzkumu jsme vycházeli z následující hypotézy:

Výcvik na střeleckém trenažéru UNIST-97 umožňuje nejméně stejně kvalitně, ne-li lépe, připravit cvičícího na splnění cvičení střelb (ekonomické, ekologické a další výhody trenažérového výcviku jsou zřejmé), než klasický výcvik s výjezdy na střelnici.

Na základě vyslovené hypotézy byl stanoven cíl pedagogického experimentu: „**Verifikovat stanovenou hypotézu.**“

Pro verifikaci této hypotézy jsme na základě zkušeností z výcviku ve střelbě, navrhli metodický sled jednotlivých průpravných cvičení ve střelbě, viz dále uvedené schéma (od jednoduchého ke složitějšímu) a jejich náplň na tomto střeleckém trenažéru.

Skladba cvičení je navržena jak pro výcvik a splnění podmínek cvičení střelb podle Osnov střelb (Vševojsk-4-2), tak pro bojovou střelbu. Náplň těchto cvičení byla stanovena pro služební 9mm pistoli vz. 82. Zbraň byla zvolena proto, že dostupný trenažér UNIST-97 zabezpečoval její připojení.

Byla určena kontrolní a experimentální skupina složená ze studentů bakalářského interního i kvalifikačního studia. Poměr studentů interního i kvalifikačního studia v obou skupinách byl stejný.

Hodnocení výsledků jednotlivých cvičení, pro podrobnější odlišnost, bylo stanoveno jako pro sportovní střelbu při rozstřelu, na desetiny zásahů (po dvou desetínách).

U obou skupin, experimentální i kontrolní, byly vypočteny průměrné výsledky studentů a vypočten průměr skupin.

Jako metodu k ověření hypotézy významnosti zjišťování průměrů jsme použili metody srovnání intervalů spolehlivosti dvou průměrů. Za statisticky významný rozdíl jsme považovali takový rozdíl, kdy intervaly spolehlivosti při pravděpodobnosti chyby nejvýše 0,1 se nebudou překrývat.

Intervaly spolehlivosti byly určeny podle vztahu:

$$P = m_e - t_\alpha \times \frac{s_e}{\sqrt{n_e}} < \mu < m_e + t_\alpha \times \frac{s_e}{\sqrt{n_e}} = 1 - \alpha$$

kde:

m_e	–	průměrná známka experimentální skupiny,
α	–	pravděpodobnost chyby,
t	–	kritická hodnota,
s_e	–	směrodatná odchylka hodnot experimentální skupiny,
n_e	–	počet studentů experimentální skupiny.

Stejný vztah platil i pro kontrolní skupinu a její symboly byly označeny indexem „k“. Pravděpodobnost chyby jsme zvolili 0,05.

Kritická hodnota $t_{0,05}$ podle tabulek Studentova rozložení při $(n - 1)$ skupin volnosti činila u experimentální i kontrolní skupiny 1,984.

Výpočet intervalu spolehlivosti kontrolní skupiny:

$$2,298 - 1,984 \times \frac{0,484}{\sqrt{53}} < \mu < 2,298 + 1,984 \times \frac{0,484}{\sqrt{53}}$$

$$2,166 < \mu < 2,429$$

Výpočet intervalu spolehlivosti experimentální skupiny:

$$2,004 - 1,984 \times \frac{0,435}{\sqrt{50}} < \mu < 2,004 + 1,984 \times \frac{0,435}{\sqrt{50}}$$

$$1,88 < \mu < 2,126$$

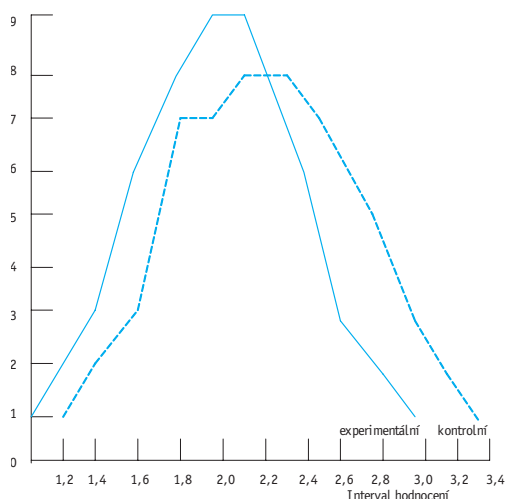
Z výpočtů vyplývá, že hodnocení studentů experimentální skupiny se s 95% pravděpodobností pohybuje v intervalu od 1,88 do 2,126 a kontrolní skupiny v intervalu od 2,166 do 2,429. Rozdíl průměrů je tedy statisticky významný, protože se intervaly nepřekrývají.

Takto sestavený metodický postup a náplň jednotlivých průpravných cvičení střeleb a cvičení střeleb ukázaly své opodstatnění, protože experimentální skupina dosáhla skutečnou střelbou v průměru o 0,6 stupně lepšího hodnocení než skupina kontrolní.

Z grafu vyplývá (viz), že se celkový průměr vycvičenosti posunul nahoru o necelého půl stupně, zvýšil se počet výtečně a velmi dobře hodnocených studentů; a naopak se snížil počet vyhovujících studentů (pomíjíme další úspory, které jsou výhodou trenažerového výcviku).

Experiment tedy potvrdil vyslovenou hypotézu a splnil cíl.

Přínos řešení daného projektu spočívá především v potvrzení stanovené hypotézy, který lze aplikovat na ostatní ruční zbraně.

Graf: Porovnání výsledků kontrolní a experimentální skupiny

Pistole PCS	pevný cíl	terč VBF		1	
		terč KLF		2	
		terč NLF		3	
		kruh. terč		4	
	pohyblivý cíl	velký - pomalý	horizontální	5	
			vertikální	6	
			náhodný	7	
		velký - stř. rych.	horizontální	8	
			vertikální	9	
			náhodný	10	
		velký - rychlý	horizontální	11	
			vertikální	12	
			náhodný	13	
		velký - náhodný		14	
			střední - pomalý	horizontální	15
				vertikální	16
		náhodný		17	
		střední - stř. rych.	horizontální	18	
			vertikální	19	
			náhodný	20	
		střední - rychlý	horizontální	21	
			vertikální	22	
			náhodný	23	
		střední náhodný		24	
Pistole CS	1a.CS		25		
	1b.CS		26		
	2.CS		27		

Tab. 1: Úlohy 1-27

bojová střelba	pevný cíl	rychlá mířená 2s	28
	VBF	letmá 0,8 s	29
		od boku 0,5 s	30
	pevný cíl	rychlá mířená 2s	31
	KLF	letmá 0,8 s	32
		od boku 0,5 s	33
	pevný cíl	rychlá mířená 2s	34
	NLF	letmá 0,8 s	35
		od boku 0,5 s	36
	diapozitiv	rychlá mířená 2s	37
		letmá 0,8 s	38
		od boku 0,5 s	39
	pohyblivý cíl	rychlá mířená 2s	40
	velký	letmá 0,8 s	41
		od boku 0,5 s	42
	pohyblivý cíl	rychlá mířená 2s	43
	střední	letmá 0,8 s	44
		od boku 0,5 s	45

Tab. 2: Úlohy 28-45

Závěr: Využití výsledků v praxi

Protože pedagogický experiment potvrdil hypotézu, navrhuje:

1. Dopravovat do programového vybavení navržený systém průpravných cvičení střelb a cvičení střelb z pistole.
2. Zpracovat obdobný metodický postup pro ostatní ruční zbraně zavedené ve výzbroji AČR.
3. Zpracovat posloupnost, náročnost a návaznost jednotlivých průpravných cvičení pro tyto zbraně.
4. Ve spolupráci s firmou E-COM (popř. jinými firmami) zpracovat softwarovou náplň.

Po zpracování navržených metodických postupů výcviku ve střelbě z ručních zbraní je implementovat pro trenažér UNIST-97 a využívat je pro:

- a) výcvik ve střelbě zejména v období základního výcviku (viz tab. 1: Úlohy 1-27),
- b) výcvik ve střelbě v dalším výcviku (viz tab. 2: Úlohy 28-45).

Použitá literatura:

- MAZÁNEK, F. ŠTOFKO, H. Střelecké trenažéry. *Vojenský profesionál* č. 1. Praha: Magnet-Press, 1995.
- PITAŠ, J. Trenažér pro střelbu ze zbraní bojových vozidel a dělostřelectva TEST-2. *Vojenský profesionál* č. 11, Praha: Magnet-Press, 1995.
- MAZÁNKOVÁ, L. *Pedagogická praxe v přípravě učitele*. Olomouc: Třesa, 2004. ISBN 80-7220-205-7.
- Moderní simulátory a výcvikový proces: úvaha*. E-COM s.r.o., Slavkov u Brna, 1996.
- Trenažér střelby UNIST-94 – technické podmínky*. E-COM s.r.o., Slavkov u Brna, 1994.
- Laserové střelecké simulátory*. VILIS M.I.C., Ostrava, 1997.

ÚVOD

Generál Norman Schwarzkopf po úspěchu operace Pouštní bouře řekl: „Pro každého velitele jsou při přípravě i v průběhu vedení bojové činnosti nesmírně důležité přesné a včasné informace o stavu a možnostech vlastních sil a prostředků!“

Otázkou zůstává, zda-li metoda hodnocení rozsahu poškození vojenských bojových vozidel (dále VBV) je schopna takovéto informace poskytnout. Vyřazování VBV v průběhu vedení bojové činnosti je způsobováno především účinkem střel protitankových zbraní nepřítele (cca 70 %) a provozem vojenských bojových vozidel. Struktura prvotní informace o vyřazení z bojové činnosti obsahuje příslušnost k jednotce, evidenční číslo, místo poškození a především rozsah poškození [1]. Metody hodnocení rozsahu poškození VBV mají být schopny operativně poskytovat včasné a přesné informace potřebné v podmínkách velení jednotkám v boji:

- a) velitelům bojových jednotek (vozidel, čet, rot a praporů) ve struktuře mechanizované brigády o stavu bojeschopnosti a využitelnosti vozidel v průběhu vedení bojové činnosti,
- b) velitelům logistických jednotek a orgánům logistiky provádějícím technický průzkum bojiště v rámci technického zabezpečení jednotek mechanizované brigády k optimálnímu využití kapacity odsunových a opravárenských prostředků logistických jednotek při obnově bojeschopnosti VBV.

1. METODY HODNOCENÍ ROZSAHU POŠKOZENÍ

V AČR je podobně jako ve slovenské, polské, maďarské a litevské armádě doposud používaná metoda hodnocení rozsahu poškození vozidel vyřazených v boji založená na vyjádření celkové pracnosti komplexní opravy daného poškození. Rozhodujícím kritériem kvantifikujícím rozsah poškození je rozsah prací potřebný k obnově plné bojeschopnosti. Hodnocení bojových poškození podle pracnosti celkové komplexní opravy je v současnosti základem k rozdělení poškozených vozidel opravárenským subjektům na základě předem stanovené kompetence. Umožňuje operativní kalkulační výpočty na jednotlivých stupních technického zabezpečení.

Podle platné směrnice [1] jsou při použití vojenských bojových vozidel v polních podmínkách rozsahy poškození vymezeny **čtyřmi úrovněmi oprav a nenávratnou ztrátou** (viz tabulka 1). Z hlediska hlavního kritéria náročnosti opravy poškození, vyjádřené v normohodinách (dále Nh), je běžná oprava rozdělena do dvou úrovní. Běžná oprava první úrovně (dále BO-I) je vymezena rozsahem pracnosti do 50 Nh. Běžná oprava druhé úrovně (dále BO-II) je vymezena rozsahem pracnosti od 51 do 100 Nh. střední oprava (dále SO) je vymezena rozsahem pracnosti od 101 do 400 Nh. Generální oprava (dále GO) je vymezena rozsahem pracnosti od 401 do 1000 Nh. V případě, že rozsah poškození přesáhne pracnost opravy 1000 Nh, jedná se o tzv. nenávratnou ztrátu (dále NZ). Základním rozlišovacím kritériem určujícím rozsah poškození vozidel a úroveň opravy je potřeba rozsahu prováděných prací k obnově

plné bojeschopnosti. Systém je zaveden již léta a je poměrně známý, především u výkonných orgánů logistiky. Jedním z jeho výrazných nedostatků je, že se opírá o hodnocení pracnosti komplexní opravy. Proces komplexní opravy bojového poškození je variabilní. Závisí na mnoha faktorech, které jsou vojákově neznalého technologie oprav jen velmi těžko postihnutelné. Do procesu oprav vstupují faktory potřebné technologie opravy a vybavení opravny, nároky na kvalifikaci dílenských specialistů a v neposlední řadě zabezpečení procesu komplexní opravy náhradními skupinami, podskupinami a díly.

Úroveň oprav a nenávratná ztráta VBV	Označení úrovně oprav VBV (skupiny bojových poškození)	Rozsah pracnosti komplexní opravy poškození VBV	Opravu zabezpečuje opravárenský subjekt
I. úroveň opravy	B0-I	do 50 Nh	četa oprav techniky
II. úroveň opravy	B0-II	51-100 Nh	četa oprav techniky
III. úroveň opravy	S0	101-400 Nh	prapor oprav
IV. úroveň opravy	G0	401-1000 Nh	mimovojsková oprava
nenávratná ztráta	NZ	nad 1000 Nh	vytěžení náhradních skupin, podskupin a dílů

Tab. 1: Vymezení skupin bojových poškození VBV

Správně odhadnout rozsah poškození tanku, vymezený pracností komplexní opravy, je velmi obtížné i pro zkušeného technologa-opraváře. Proto lze jen stěží očekávat od členů osádky nebo velitele čety, že ohodnotí rozsah poškození tímto způsobem správně a včas. Tím spíš, že na tento úkol nejsou systematicky připravováni [2].

Při vyhodnocování ostřelovacích zkoušek tanků byly zkoumány rovněž další metody hodnocení rozsahu jejich poškození [3]. Na základě tohoto zkoumání vznikl názor, že hodnocení rozsahu bojového poškození tanků typové řady T-72 lze vykonat rovněž metodou posuzující míru vlivu na bojeschopnost tanku, tzv. kód (S-M-C-A).

Celkové hodnocení bojeschopnosti podle kódu se vyjadřuje čtyřčíslicím, ve kterém první číslo udává stav schopnosti palby – **Shoot**; druhé číslo udává stav schopnosti pohybu – **Mobility**; třetí číslo udává stav schopnosti spojení – **Communication**; a čtvrté číslo udává stav poškození pancéřové ochrany – **Armour**.

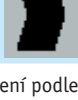
Pak například čtyřčíslicí (0-0-0-0) znamená plně bojeschopný tank, zatímco čtyřčíslicí (0-4-0-4) tank neschopen pohybu vlastní silou s proraženou pancéřovou ochranou.

Hodnocení pomocí kódu (S-M-C-A) je nutným základem pro vytvoření zkráceného kódu (S-M) [4]. Pomocí dolní a horní hranice zkráceného kódu (S-M), jak je uvedeno v tabulce 2, je možné prakticky vymežit 5 stupňů rozsahu bojových poškození podle metodiky ModSAF. Tímto způsobem lze upřesnit stupně bojeschopnosti H, MK, FK, MFK a D (H - bojeschopný, MK - nepohyblivý, FK - neschopný střelby, MFK - nepohyblivý a neschopný střelby a D - zničený).

Mechanizované jednotky až do stupně prapor již od roku 2000 cvičí na simulátorech bojové činnosti ModSAF, v jejichž rozevře je opakovaně aplikováno pět stupňů rozsahu bojových poškození. Kód (S-M-C-A) byl ověřován již v letech 1990-91 při ostřelovacích zkouškách

tanků s kladnými ohlasy velitelů i logistiků. Metoda však nebyla dopracována na podmínky AČR a zařazena do interních normativních aktů.

Systému hodnocení rozsahu poškození podle pracnosti komplexní opravy není při výcviku osádek a velitelů nižších stupňů věnována pozornost. Velitelé vozidel, čet ale i rot mají pouze nejasnou představu o tom, jaký rozsah a obsah poškození vojenských bojových vozidel vyjadřují stupně hodnocení bojeschopnosti MK, FK a MFK. Ještě méně od nich lze očekávat představu o obsahu pojmů BO-I, BO-II, SO, GO a NZ.

Stupeň bojeschopnosti	Označení		Kód (S-M) (horní hranice)	Kód (S-M) (dolní hranice)	Vyjádření bojeschopnosti
	Zkratka	Graficky			
Healthy	H		(0-0)	(3-2)	bojeschopný
Mobility Kill	MK		(0-3)	(3-3)	nepohyblivý
Firepower Kill	FK		(4-0)	(4-2)	neschopný střelby
Mobility and Firepower Kill	MFK		(4-3)	(4-4)	nepohyblivý, neschopný střelby
Destroyed	D		(4-5)	(5-6)	zničený

Tab. 2: Vyjádření stupňů bojových poškození podle metodiky v uživatelském manuálu ModSAF a jejich upřesnění pomocí kódu (S-M) [4,5]

2. VÝSLEDKY APLIKACE METOD HODNOCENÍ ROZSAHU POŠKOZENÍ VBV NA POŠKOZENÍ ZPŮSOBENÁ NEPŘÍTELEM

Metody hodnocení rozsahu poškození byly aplikovány na soubor experimentů s označením DABOPO (zahrnuje 122 bojových poškození) vzniklý ostřelováním tanků T-72. Uvádíme použitými metodami zjištěné a procentuálně vyjádřené podíly jednotlivých rozsahů poškození tanku T-72. [5]

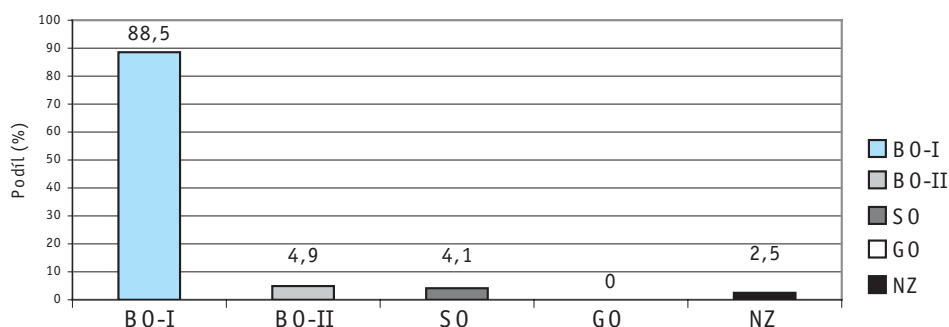
2.1 Metoda hodnocení podle pracnosti komplexní opravy tanku

Souhrnné výsledky získané aplikací metody platné v podmínkách AČR pro celý soubor DABOPO jsou uvedené v tab. 3 a v grafu 1. Z nich je patrné, že dosažené výsledky rozsahu

poškození tanků se kumulují především ve skupině poškození B0-I (88,5 %) tj. v rozsahu pracnosti komplexní opravy do 50 Nh. Podíl poškození skupiny B0-II je pouze 4,9 %, skupiny S0 pouze 4,1 %. Skupina poškození v rozsahu G0 tj. od 400 Nh do 1000 Nh při pokusných experimentech vůbec nevznikla. Podíl poškození v rozsahu pracnosti nad 1000 Nh, tj. u skupiny NZ, dosáhl 2,5 %.

Skupiny poškození T-72	Pracnost opravy [Nh]	Počet [ks]	Podíl [%]	Průměrná pracnost komplexní opravy tanku [Nh]
B0-I	do 50	108	88,5	7,07
B0-II	51-100	6	4,9	66,2
S0	101-400	5	4,1	145,6
G0	401-1000	0	0	0
NZ	nad 1000	3	2,5	1881,7
C E L K E M		122	100	61,7

Tab. 3: Vyhodnocení rozsahu poškození tanku T-72 podle zařazení do skupin pracností opravy

Graf 1: Přehled podílů jednotlivých skupin rozsahů poškození tanku T-72

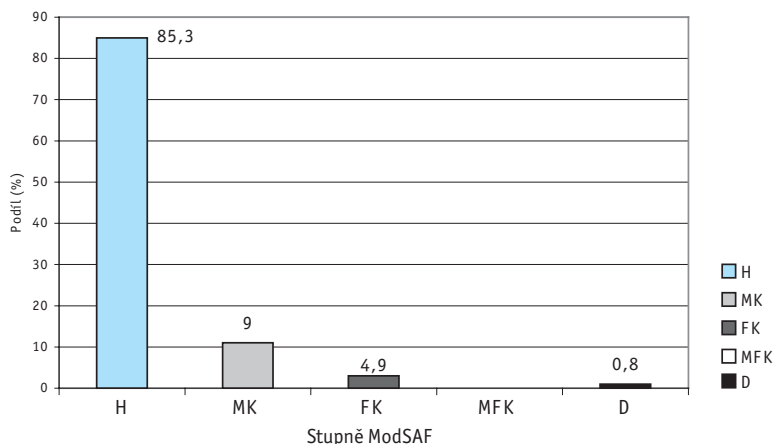
2.2 Metoda hodnocení podle míry vlivu na bojeschopnost tanku metodikou ModSAF

Souhrnné výsledky získané aplikací metody hodnocení rozsahu poškození tanku podle míry vlivu na bojeschopnost tanku metodikou ModSAF pro celý soubor DABOPO jsou uvedené v tab. 4.

Stupeň poškození ModSAF	Rozsah poškození pro celý soubor DABOPO					
	H	MK	FK	MFK	D	CELKEM
Počet [ks]	104	11	6	0	1	122
Podíl [%]	85,3	9	4,9	0	0,8	100

Tab.: 4 Vyhodnocení rozsahu poškození tanku T-72 podle metodiky ModSAF

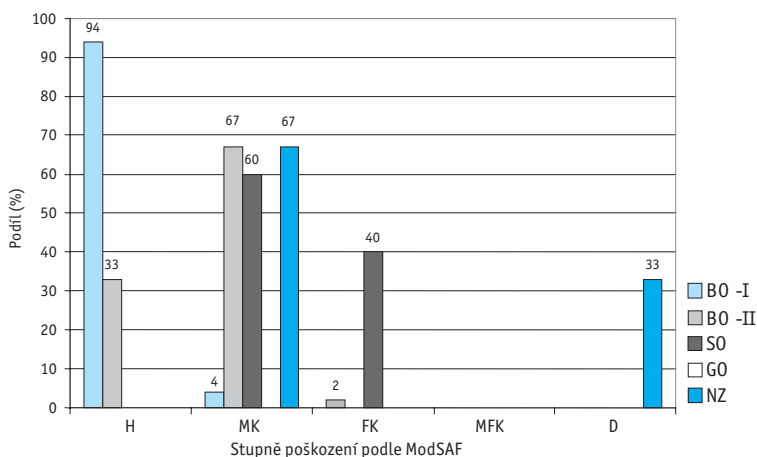
Z tab. 4 a následně i z grafu 2 vidíme, že v celém souboru bojových poškození tanku T-72 vzniklo 85,3 % poškození stupně H, dále 9 % poškození stupně MK a 4,9 % poškození stupně FK. Poškození stupně MFK nebylo zaznamenáno a poškození v rozsahu stupně D bylo jenom 0,8 %.

Graf 2: Vyhodnocení podílů jednotlivých rozsahů poškození tanku T-72 vyhodnocených pomocí stupňů poškození podle metodiky ModSAF

2.3 Porovnání výsledků získané metodou hodnocení podle pracnosti opravy a metodou podle metodiky ModSAF

Z vizuálního porovnání podobných výsledků hodnocení rozsahu poškození tanků T-72 podle pracnosti opravy a podle metodiky ModSAF, prezentovaných v grafech 1 a 2, by mohl vzniknout mylný dojem o velké míře shody stupňů poškození BO-I a H, BO-II a MK, SO a FK, GO a MFK a NZ a D. Domnělou tezi ale nepodporuje zobrazení relace skupin poškození vyjádřených porovnávány metodami hodnocení, které je uvedené v grafu 3. Porovnání skupin

Graf 3: Porovnání výskytu stupňů poškození podle metodiky ModSAF pro skupiny poškození vyjádřené rozsahem pracnosti komplexní opravy BO-I, BO-II, SO, GO a Z

poškození souboru DABOPO, vyjádřené pomocí rozsahu pracnosti komplexní opravy, tj. B0-I, B0-II, S0, G0 a NZ totiž neodpovídá jednotlivým stupňům ModSAF (H, MK, FK, MFK a D). U skupiny B0-I odpovídá 94% podíl stupně H, 4% podíl stupně MK a 2% podíl stupně FK. Skupina B0-II je složena z 33,3% podílu stupně H a 66,7% podílu stupně MK. Skupina S0 je již složena z 60% podílu stupně MK a 40% podílu stupně FK. Skupina NZ je však již složena z 66,7% podílu stupně MK a 33,3% podílu stupně D. Poškození tanků T-72 vymezené rozsahem pracnosti opravy platným pro G0, tak jako poškození vymezené stupněm MFK, jak již bylo dříve uvedeno, se v souboru DABOPO nevyskytlo.

3. VÝSLEDKY APLIKACE METOD HODNOCENÍ NA POŠKOZENÍ ZPŮSOBENÁ PROVOZEM VBV

Metody hodnocení rozsahu poškození byly aplikovány na soubor experimentů PROVOZ (reprezentuje 31 poškození tanků T-72 vzniklých při výcviku v posádce Vyškov v letech 2001 až 2004) [5]. Zkušenosti z válečných konfliktů naznačují, že vyřazování vozidel v průběhu bojové činnosti je až ze 30 % způsobeno jejich pouhým provozem. V tabulce 5 je ukázána část výsledků praktické aplikace navržených metod na poškození, způsobená provozem tanků T-72.

Vyhodnocení výsledků ukázalo, že všechny tři metody lze pro hodnocení rozsahu poškození tanku T-72 vzniklých provozem použít. Kromě již zavedené metody hodnocení rozsahu poškození tanku pomocí pracnosti opravy lze použít způsob hodnocení metodou omezení hlavních funkcí tanku kód (S-M-C-A) a metodu hodnocení podle metodiky ModSAF.

P.č.	Popis poškození (opravy)	Pracnost [Nh]	Kód (SMCA)	ModSAF
1.	Poškozený závěr kanónu 2A46, nefunguje startování elektrickým startérem, nefunguje startování vzduchem.	76,5	4400	MFK
2.	Únik oleje ze soustavy mazání motoru V-46.	42,5	0300	MK
3.	Výměna olejového čerpadla MZN-2, oprava vzduchové soustavy, oprava elektroinstalace korby.	68,0	0300	MK
4.	Výměna tachodynamu, výměna trubky protipožárního zařízení, oprava ovládání příklopu řidiče.	59,5	1000	H
5.	Oprava příklopu řidiče, oprava stabilizátoru.	34,5	1000	H
6.	Kontrola a oprava ohřívače chladící kapaliny, oprava a výměna ventilového ústrojí, výměna pryžové hadice.	184,0	0300	MK

4. POROVNÁNÍ METOD HODNOCENÍ ROZSAHU POŠKOZENÍ POMOCÍ SOUBORU EXPERTNÍCH ODHADŮ

Kromě praktického ověření byla vhodnost ověřovaných metod posuzována skupinou expertů. K porovnání použitých metod hodnocení rozsahu poškození vozidel se zaměřením na tanky T-72, bylo vybráno sedm hodnotících kritérií. Ty jsou uvedeny v prvním sloupci tabulky 6. Formou dotazníku bylo dotazováno třicet vojenských odborníků s praktickými zkušenostmi z velitelských stupňů četa - rota - prapor na vyřazování tanků v průběhu vedení bojové činnosti. Jejich úkolem bylo bodovým ohodnocením v rozsahu 0 až 9 vyjádřit, jak použité metody splňují jednotlivá hodnotící kritéria souboru expertních odhadů. V tabulce 6 jsou uvedeny vypočtené průměry bodového ohodnocení metod u jednotlivých hodnotících kritérií.

Kritéria hodnocení	Vypočtené průměry bodového ohodnocení metod		
	Podle rozsahu pracnosti celkové komplexní opravy	Podle omezení hlavních funkcí tanku kód (S-M-C-A)	Podle omezení palby a mobility tanku - metodika ModSAF
Přesnost prvotní informace	3,66	8,10	7,43
Možnost průběžného hodnocení	2,93	8,13	7,63
Dostatečnost informačního obsahu pro velitele	2,36	8,10	6,76
Dostatečnost informačního obsahu pro logistika	8,13	7,63	2,93
Stručnost, přehlednost a jasnost informace	4,40	7,86	7,30
Nároky na hodnotitele	3,53	7,93	7,40
Jednoduchost přenosu informace	7,40	4,80	8,33
Souhrnné zhodnocení podle všech kritérií	4,65	7,36	6,95

Tab. 6: Zhodnocení použitých metod hodnocení rozsahu poškození tanku T-72 pomocí zvolených kritérií s využitím metody expertních odhadů

U kritéria dostatečnost informačního obsahu pro velitele byla skupinou expertů hodnocena jako nejvhodnější metoda využívající kód (S-M-C-A) s průměrem bodového ohodnocení 8,10. Jako druhá v pořadí je metoda využívající metodiku ModSAF s průměrem bodového ohodnocení 6,76. Jako třetí v pořadí je metoda podle pracnosti komplexní opravy tanku s průměrem bodového ohodnocení 2,36.

U kritéria dostatečnost informačního obsahu pro logistika se však jako nejvhodnější jeví metoda podle pracnosti komplexní opravy tanku s průměrem bodového ohodnocení 8,13. Jako druhá v pořadí je metoda využívající kód (S-M-C-A) s průměrem bodového ohodnocení 7,63. Jako třetí v pořadí je metoda využívající metodiku ModSAF s průměrem bodového ohodnocení 2,93.

Z hlediska souhrnného zhodnocení skupinou expertů podle všech kritérií se jako nejvhodnější jeví metoda využívající kód (S-M-C-A) s průměrem bodového ohodnocení 7,36. Tato metoda byla souborem 30 expertů u pěti kritérií z osmi ohodnocena nejvyšším průměrem bodového ohodnocení.

Jako druhá v pořadí je metoda využívající metodiku ModSAF s průměrem bodového ohodnocení 6,95. Tato metoda byla ohodnocena nejvyšším průměrem bodového ohodnocení u kritéria jednoduchost přenosu informace.

Jako třetí v pořadí je metoda podle pracnosti komplexní opravy tanku s průměrem bodového ohodnocení 4,65. Tato metoda byla u kritéria dostatečnost informačního obsahu pro logistika ohodnocena nejvyšším průměrem bodového ohodnocení.

Závěr

Praktická aplikace navržených metod hodnocení rozsahu poškození vojenských bojových vozidel ukázala, že všechny metody lze k hodnocení rozsahu poškození tanku T-72 použít.

Kromě již zavedené metody hodnocení rozsahu poškození tanku pomocí pracnosti opravy lze použít způsob hodnocení metodou omezení hlavních funkcí tanku kód (S-M-C-A). Na základě využití kódu (S-M-C-A) byly ukázány jeho výhody i pro metodu hodnocení rozsahu poškození podle metodiky ModSAF v kódu S-M.

Metody hodnocení rozsahu poškození představují důležitou složku prvotní informace o stavu vojenských bojových vozidel vyřazených z bojové činnosti. Ukázalo se, že metoda hodnocení podle pracnosti oprav má některé nedostatky. Nespecifikuje omezení hlavních funkcí poškozeného vojenského bojového vozidla. Neinformuje velitele o případné možnosti částečného využití poškozeného vozidla v bojové činnosti do doby provedení opravy. Úplnou informaci o rozsahu poškození je schopna poskytnout se značnou časovou prodlevou až po ukončení komplexní opravy. Praktická ověření prokázala značnou obtížnost procesu hodnocení rozsahu poškození vozidla podle pracnosti oprav u všech hodnotitelů (osádku, velitele čety, technika roty apod.).

Metoda vyžaduje od hodnotitele velice komplexní teoretické i praktické znalosti a dovednosti z oblasti obnovy bojeschopnosti vojenského bojového vozidla. V této oblasti osádka ani velitelé nejsou připravováni, a tudíž nemohou objektivně ohodnotit rozsah poškození vyjádřený pracností komplexní opravy.

Metoda není schopna velitelům bojových jednotek operativně poskytovat včasné a přesné informace o stavu bojeschopnosti a využitelnosti vojenského bojového vozidla, jež jsou potřebné v podmínkách velení jednotkám v boji. Umožňuje však velitelům logistických jednotek plánovat využití kapacity vojenských opravů k obnově bojeschopnosti vojenského bojového vozidla.

Vzhledem k výraznému snížení počtů vojenských bojových vozidel v pozemních silách AČR v minulých letech a potřebě plně využít jejich potenciál v možných bojových operacích se nabízí možnost využít novější, v zahraničí používané metody. Metoda využívající metodiku ModSAF je již aplikačně úspěšně využívána v Centru simulačních a trenažerových technologií v Brně a ve Vyškově. Využití kódu (S-M-C-A) z hlediska bojového využití vozidel se jeví jako priorita pro velitele mechanizovaných jednotek. AČR stojí před tím samým zásadním rozhodnutím, před nímž stály moderní koaliční armády USA, Velké Británie, Německa a další v průběhu devadesátých let minulého století [6,7].

Literatura:

- [1] *Směrnice pro používání pozemní vojenské techniky AČR v polních podmínkách*. Č.j. 22815/11/2001-1200. MO Praha, 2001.
- [2] *Vševojsk-7-10*. Příloha 4 Technická příprava osádek bojových vozidel a speciálních vozidel se strojovými spodky tanků, BVP a OT. MO Praha, 1994.
- [3] ŠAFR, G., *Zpráva o odsunu, opravě a materiálním zabezpečení oprav bojových poškození tanku T-72*. (VÚ T2-TP-VN2, OPRAVA-ZÁSOBA). Závěrečná výzkumná zpráva rezortního úkolu. VA Brno, 1992, 118 s.
- [4] HULÁK, R., VRÁB, V., HAGARA, L., JIRSA, M. *Stručný návod pro operátory taktického simulačního trenažeru ModSAF*. Díl 1, verze 5.0. Brno, 2000.
- [5] DZURJA, V. *Metody hodnocení tanků AČR*. Závěrečná výzkumná zpráva VGA FEM UO č. 3/2003. UO Brno, 2005, 37/75 s.
- [6] *AEP-17, Battlefield recovery evacuation operations*. Brussels: STANAG 2406, 2000.
- [7] *TM 9-2320-356-BD, Battle Damage assessment and repair*. Washington: Headquarters Department of the Army. 1992.

Příspěvek pojednává o klasifikaci a indexovém ohodnocení odpadů vytvářených při vojenském výcviku a tematicky navazuje na problematiku již v časopise uveřejněnou. [1] Svým obsahem tak rozšiřuje oblast působení metody Hazard & Impact Index, která slouží k hodnocení vlivu vojenského výcviku a prvků jeho zabezpečení na životní prostředí. Metoda je v současné době nadále vyvíjena týmem ekologů Univerzity obrany v Brně a prezentována na vybraných zasedáních NATO/Pracovní skupiny ekologizace výcviku (Environmental Training Working Group) [2], kde je vždy následně konzultována s delegáty jednotlivých členských zemí.

Odpady vznikající při vojenském výcviku a jeho zabezpečení představují významný negativní vliv na životní prostředí. K odstranění rizika je vhodné provést jejich klasifikaci a indexové ohodnocení. Na základě indexace je možné negativní potenciální vliv odpadů na životní prostředí hodnotit ještě před samotnou realizací výcviku a zajistit účinnou prevenci.

Klasifikace skupiny odpady z výcviku

Skupinu odpady z výcviku je možno pro potřeby metody rozdělit do tří podskupin, a to přírodní odpad, nebezpečné odpady a ostatní odpady. Nejméně rizikovým druhem odpadu vytvářeným v rámci vojenského výcviku je tzv. **přírodní odpad**, který vzniká např. při budování okopů a zátarasů či maskovací činnosti. Podle zákona o odpadech patří do kategorie ostatních odpadů. Přírodní odpad je možno dále, podle složení, dělit na organický, tj. odpad jenž nazýváme biologicky rozložitelný (jedná se např. o zbytky dřevin, křovin a bylin), který je v přírodních podmínkách snadno biodegradovatelný, a na anorganický, kam patří svou povahou půda (zahrnuje humusový horizont, podorniči a spodinu) a mateřské horniny. Na základě ekologického způsobu využití uvedených přírodních materiálů, kdy se jedná pouze o mechanické opracovávání, nemusí být s tímto druhem odpadu nakládáno dle zákona o odpadech [3] a může být po ukončení výcviku ponechán v dané lokalitě.

Druhou podskupinou jsou tzv. **nebezpečné odpady**. Podle zákona o odpadech se jimi rozumí odpady uvedené v Seznamu nebezpečných odpadů [4] a také jakýkoliv jiný odpad vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností uvedených v příloze zákona o odpadech. V případě realizace vojenského výcviku se jedná např. o vybrané odpady ze stravování či odpady z údržby techniky (např. textilie napuštěné nepolárními extrahovatelnými látkami), ale také dřevěné obaly na munici, střely a výbušniny impregnované nebezpečnými ropnými látkami, kde nositelem nebezpečných vlastností mohou být naftalen, 2-methylnaftalen, fluoren, fenanthren a jiné polycyklické aromatické uhlovodíky (PAH), popř. soli s obsahem chromu, mědi a boru (obchodní označení těchto solí je CKB) [5].

Poslední podskupinou jsou tzv. **ostatní odpady**. V případě odpadů z výcviku je možné tuto podskupinu charakterizovat jako jakýkoli odpad vyprodukovaný samotnou realizací vojenského

výcviku nebo jeho zabezpečováním, který ovšem není odpadem přírodním nebo nebezpečným. Jedná se např. o použité nábojnice a dýmovnice či obaly od nápojů a potravin.

Vzhledem k různým úrovním vlivů na jednotlivé složky životního prostředí je vhodné skupinu odpady z výcviku klasifikovat k následnému indexovému hodnocení následovně:

❑ **Přírodní odpady:**

- ❑ organický odpad
 - zbytky dřevin, křovin a bylin,
- ❑ anorganický odpad
 - humus, půda a horniny,

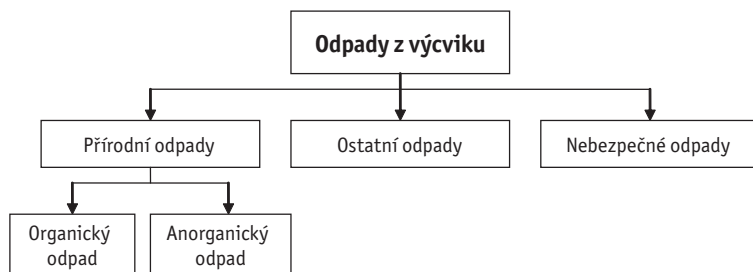
❑ **Nebezpečné odpady:**

- ❑ infekční odpad, který vzniká ve zdravotnických nebo zubařských zařízeních,
- ❑ dřevěné obaly na munici, střely a výbušniny impregnované nebezpečnými ropnými látkami,
- ❑ ropné odpady z údržby techniky,
- ❑ barvy, ředidla a rozpouštědla,
- ❑ plachtoviny impregnované pyrofixem,
- ❑ použité akumulátorové baterie,
- ❑ tuky z lapačů tuků,
- ❑ skořápky vajec tepelně neošetřené a syrové zbytky živočišných tkání,
- ❑ mikrobiologicky závadné potraviny.

❑ **Ostatní odpady:**

- ❑ použité nábojnice a dýmovnice,
- ❑ použité textilie,
- ❑ odpady z papíru,
- ❑ obaly od nápojů a potravin,
- ❑ zbytky potravin,
- ❑ použité jedlé tuky a oleje,
- ❑ potraviny s prošlou záruční lhůtou nebo potraviny znehodnocené.

Grafické znázornění skupiny odpady z výcviku je prezentováno v **obr. 1**.

Obr 1: Klasifikace skupiny odpady z výcviku

Indexové ohodnocení skupiny odpady z výcviku

Druhým významným krokem, vedoucím k integraci skupiny odpady z výcviku do metody Hazard & Impact Index, je provedení indexového ohodnocení dané skupiny. Tento krok byl opět, jako tomu bylo i v případě ostatních skupin nebezpečí a dopadů, uskutečněn za pomoci vybraných expertních posuzovatelů, kteří prostřednictvím expertních dotazníků stanovili potřebné indexové hodnoty (viz **obr 2**). Získané hodnoty byly následně zaneseny do tabulky environmentálních vlivů, čímž byl ukončen proces rozšiřování stávající metody H&I Index o skupinu odpady z výcviku.

Skupina	Podskupina	Kategorie	IH _N
ODPADY Z VÝCVIKU	Přírodní odpady	Organický odpad	1,0
		Anorganický odpad	1,0
	Ostatní odpady		2,0
	Nebezpečné odpady		5,0

Legenda: IH_N – indexová hodnota nebezpečí

Obr. 2: Indexové ohodnocení skupiny odpady z výcviku

Závěr

Rozšířením metody Hazard & Impact Index o skupinu odpady z výcviku dochází k nárůstu objektivit dané metody, poněvadž budou způsobem ex ante hodnoceny vedle potenciálního vlivu samotného výcviku také prvky jeho zabezpečení, které jsou nedílitelnou součástí realizace vojenských aktivit. V poměrně krátkém časovém horizontu je pak plánováno dopracování zbývajících skupin nebezpečí, tj. odpadní vody a provozní hmoty, čímž bude dokončena první fáze zpracování metody.

Současně je nutno poznamenat, že metoda H&I Index bude v této fázi vývoje použitelná prozatím pouze pro hodnocení vlivů mechanizované rotý pozemních sil Armády České republiky. V dalších krocích pak bude vytvořen algoritmus, který bude sloužit k přepočtu indexových hodnot při užití metody pro hodnocení vlivů nižších či vyšších organických stupňů jednotek pozemních sil AČR.

Literatura:

- [1] ŘEHÁK, D., BOŽEK, F. a KOMÁR, A. Případová studie využití metody Hazard & Impact Index. *Vojenské rozhledy*. Praha, 2006, č. 2, s. 147–153. ISSN1210-3292.
- [2] KOMÁR, A., ŘEHÁK, D. and DVOŘÁK, J. Effect of Trainig on the Environment (Case Study of Hazard & Impact Index Method). In *Record of Proceedings*. NTG/ASG Environmental Training Working Group [CD-ROM]. Romania, Bucharest, April 2006, Annex R, 16 p.
- [3] Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. *Sbírka zákonů ČR*.
- [4] Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů a států pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů). *Sbírka zákonů ČR*.
- [5] BOŽEK, F., FILIP, J. a KOMÁR, A. *Základy nakládání s odpady*. 1. vyd. Vyškov: VVŠ PV, 2002, 148 s. ISBN 80-7231-098-4.

Řízení jakosti v tržním sektoru je nezbytným předpokladem pro úspěšné fungování každé organizace. V Armádě České republiky by tomu nemělo být jinak. Oblast jakosti, v tržním sektoru, řeší především normy ISO řady 9000, které jsou univerzálně použitelné ve většině organizací realizujících produkt.

Cílem příspěvku je poukázat na výhodnost a potřebnost využívání systému řízení jakosti (např. využití modelu systému řízení jakosti v souladu s normami ISO řady 9000), jeho význam pro Armádu České republiky a vztah k logistice. Příspěvek je omezen na přiblížení problematiky řízení jakosti v civilním sektoru a v Armádě České republiky a na tvorbu základního záměru realizace systému řízení jakosti v Armádě České republiky.

Jakost

Řízení jakosti je moderním trendem, přesto jeho kořeny sahají hluboko do minulosti. Existence dlouholeté tradice řízení jakosti s sebou nepřinesla sjednocení náplně termínu jakost a především jeho pochopení. **Normy ISO řady 9000** vyprecizovaly pojmosloví v oblasti řízení jakosti.

Přestože dnes již existuje řada nových v některých ohledech pokročilejších přístupů, normy ISO řady 9000 mají stále své pevné místo v procesu řízení jakosti. Normy ISO řady 9000 způsobily zásadní posun v pojmosloví, v oblasti řízení jakosti, prostřednictvím vlastního terminologického slovníku s označením ISO 9000 (*Systémy managementu jakosti – Zásady a slovník*) ve znění současně platné verze z roku 2000. Často dochází k nesrovnalostem v datu vydání norem ISO řady 9000, protože normy vznikly na konci roku 2000 (viz označení ISO 9000:2000), avšak český překlad verze byl vydán až v roce 2001 (viz označení ČSN EN ISO 9000:2001).

Definice jakosti z pohledu terminologického slovníku **ČSN EN ISO 9000:2001** je velmi široká a nechápe jakost pouze jako soubor užitečných vlastností výrobku.

Další z řady norem ISO 9000, norma **ČSN EN ISO 9001:2001** (*Systémy managementu jakosti – Požadavky*), je zpracována v návaznosti na definici jakosti normy ČSN EN ISO 9000:2001. **Jakost** je chápána jako stupeň splnění požadavků souborem inherentních znaků [2]. Inherentním znakem se rozumí charakteristická rozlišující vlastnost výrobku.

Termín „jakost“ je z pohledu souboru norem ISO 9000 totožný s pojmem kvalita, protože vychází z anglického originálu „quality“.

Zásadní význam má první část definice (stupeň splnění požadavků zákazníka), která uvádí termín jakost do subjektivní úrovně závislé na preferencích zákazníka, což koresponduje s moderním trendem, ve kterém vystupuje do popředí zákazník. Z opačného pohledu, z pozice organizace, je orientace pouze na zákazníka nedostatečná. Především starší verze normy ČSN EN ISO 9001:1994 popisovala náklady organizace, ve vztahu k zákazníkovi, téměř jako „nemorální“ kategorii. Aktuální verze tento problém do jisté míry překonala, přestože cílem požadavků normy ČSN EN ISO 9001:2001 (*Systémy managementu jakosti – Požadavky*) je dosažení tzv. **efektiv-**

nosti. Definice pojmu efektivnost je odlišná od definice běžně používané např. v ekonomii (viz zákon 320/2001 Sb., o *finanční kontrole*). Efektivností se v souladu s ČSN EN ISO 9000:2001 rozumí rozsah, ve kterém jsou plánované činnosti realizovány a plánované výsledky dosaženy [2]. Efektivnost se v tomto pojetí zaměřuje výhradně na výstup resp. na maximalizaci splnění požadavků zákazníka, nikoliv na nákladovou stránku. Jednou z možností, jak vyřešit tento logický rozpor je vydávání fakultativních interních předpisů, tj. předpisů a dokumentů, které norma ČSN EN ISO 9001:2001 (*Systémy managementu jakosti – Požadavky*) přímo nevyžaduje. V momentě, kdy se organizace rozhodne přistoupit k tvorbě systému řízení jakosti v souladu s normou ČSN EN ISO 9001:2001, se tato norma stává obligatorním dokumentem.

Druhou možností je využít další normy z řady ISO 9000, normu **ČSN EN ISO 9004:2001** (*Systémy managementu jakosti – Směrnice pro zlepšování výkonnosti*). Cílem normy ČSN EN ISO 9004:2001 je dosažení tzv. **účinnosti**, což je pojem nadřazený termínu efektivnost, neboť účinností se rozumí vztah mezi dosaženým výsledkem a použitými zdroji [2].

Zásadní význam má i nový přístup norem ISO řady 9000, který vybízí k zavádění procesního řízení, na jehož základech stojí systém řízení jakosti v souladu s požadavky normy ČSN EN ISO 9001:2001. Procesní řízení je nástrojem dosažení požadované úrovně jakosti a bylo organizací ISO, prostřednictvím procesu standardizace, vybráno jako nejvhodnější pro oblast řízení jakosti organizace.

Státní ověřování jakosti v Armádě České republiky

V Armádě České republiky neexistuje systém řízení jakosti v souladu s mezinárodní normou, modelem apod. AČR sleduje jakost prostřednictvím státního ověřování jakosti dodavatelů. Oblast státního ověřování jakosti řeší systém řízení jakosti dodavatelů do armády nikoliv systém řízení jakosti v AČR. K ověřování jakosti byl zřízen zákonem 309/2000 Sb., o *obraně standardizaci, katalogizaci a státním ověřování jakosti výrobků a služeb určených k zajištění obrany státu a o změně živnostenského zákona* Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti (dále jen „Úřad“). Úřad realizuje státní ověřování jakosti dodávek do AČR podle stupně důvěry v systém řízení jakosti smluvního dodavatele.

Po dodavateli se požaduje zavedení systému řízení jakosti v souladu s normami ISO řady 9000, s doplňkem norem ISO řady 9000 aplikovaným na podmínky AČR s označením AQAP, popř. jinými normami. Normy **AQAP (Allied Quality Assurance Publications)** využívá (nejen) NATO pro sledování jakosti u svých dodavatelů. Konkrétně se jedná o normu AQAP 2130 (Zkoušení a testování) zavedená prostřednictvím ČOS 051630.

Specifika Armády České republiky a implementace systému řízení jakosti

Armáda České republiky se vyznačuje mnoha specifiky, která snižují možnost zavedení systému řízení jakosti. Implementace systému není nereálná. Důkazem reálnosti a potřeby zavedení systému řízení jakosti do AČR je vládní usnesení ČR č. 1154/2003 *Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky zpracované na změněný zdrojový rámec*, kde se v části 5 předpokládá zavedení procesního řízení v souladu s požadavky normy ČSN EN ISO 9001:2001.

V podmínkách AČR je, ve vztahu k řízení jakosti, zásadním problémem objektivní kvantifikace hodnoty výstupu pomocí vhodně zvolených ukazatelů a zpětná vazba od spotřebitelů. Existuje celá řada dalších specifik znesnadňujících implementaci systému řízení jakosti dle ČSN EN ISO 9001:2001.

Jedná se především o:

- stupňovitost organizační struktury systému velení a řízení,
- specifický spotřebitel,
- identifikace procesů
- nepotřebný majetek.

Stupňovitost organizační struktury systému velení a řízení je dána především typem organizační struktury a centralizací, které jsou pro organizace typu AČR nezbytná.

Armáda České republiky je organizací veřejného sektoru a poskytuje specifický druh statku **specifickému spotřebiteli**, tomu musí odpovídat i způsob měření a monitorování spokojenosti spotřebitele. Je vhodné využít pasivního způsobu zjišťování spokojenosti spotřebitele prostřednictvím hodnocení činnosti AČR politickou reprezentací. Při pasivním způsobu zjišťování spokojenosti spotřebitele organizace příslušné informace pouze zpracovává, ale nevyvíjí žádnou aktivitu při jejich získávání.

Nezbytným předpokladem je zavádění procesního řízení, se kterým souvisí **identifikace jednotlivých procesů**. Identifikací procesu se rozumí definování struktury a posloupnosti činností v daném procesu včetně adekvátní odpovědnosti.

Výhodou procesního přístupu je uplatňování průběžného řízení prostřednictvím propojování jednotlivých činností procesu, jejich kombinování a vzájemné působení, čímž lze dosahovat synergických efektů.

Procesní přístup vychází z předpokladu existence jediné osoby odpovědné za proces jako celek. V procesu musí být zakotveny vhodné nástroje (nikoliv samoúčelně), které umožňují kontrolu jakosti v průběhu a především na výstupu procesu. Základním nástrojem normy ČSN EN ISO 9001:2001 je především **vedení prokazatelných záznamů** o průběhu procesů. Prostřednictvím prokazatelných záznamů je dosahováno tzv. **sledovatelnosti** procesů. Sledovatelností se rozumí schopnost vysledovat historii, použití nebo umístění toho, co je předmětem úvah [2].

Identifikovány musí být rovněž cíle jakosti. Cílem jakosti se rozumí něco, o čem se usiluje či na co se zaměřuje ve vztahu k jakosti [2]. Po identifikaci cílů a procesů, ve všech jejich složitostech, je završena tvorba systému řízení jakosti externím auditem třetí stranou. Externím auditem třetí stranou se rozumí systematické, nezávislé a dokumentované získání objektivního důkazu externí nezávislou organizací.

Odborníci z Mezinárodní organizace pro normalizaci **ISO (International Standards Organization)** nabádají k tvorbě systému řízení jakosti založeného na procesním přístupu. K tomuto účelu využívají normy ISO řady 9000, jejichž podstatnou výhodou je univerzálnost. Vezmou-li se v úvahu specifika AČR (viz výše) lze procesní přístup aplikovat i do organizace tohoto typu. V řadě evropských armád již dospěli k podobným závěrům o potřebnosti řízení jakosti v ozbrojených silách. Příkladem může být obdobný systém řízení jakosti v britské armádě založený na Modelu excelence EFQM.

EFQM (European Fund For Quality Management) Evropská nadace pro management kvality. Excelenci se rozumí pojem širší než-li jakost, zahrnující i oblast řízení a okolí organizace. Model excelence EFQM je dobrovolným systémem založeným na devíti kritériích. Prvních pět jsou „Předpoklady“ (Vedení, Lidé, Politika a strategie, Partnerství a zdroje a Procesy) a zbývající čtyři jsou „Výsledky“ (Lidé výsledky, Spotřebitelé výsledky, Společnost výsledky a Klíčové výsledky výkonnosti). Kritéria „Předpoklady“ pokrývají to, co organizace dělá. Kritéria „Výsledky“ pokrývají to, čeho organizace dosahuje. „Předpoklady“ jsou zlepšovány pomocí zpětné vazby „Výsledků“. Model připouští, že existuje mnoho přístupů, jak dosahovat trvale udržitelné excelence ve všech hlediscích výkonnosti a vychází z předpokladu, že: Excelentních výsledků s ohledem na výkonnost, spotřebitele, lidi a společnost se dosahuje prostřednictvím vedení „pohánějícího“ politiku a strategii, které jsou naplňovány prostřednictvím lidí, partnerství, zdrojů a procesů [6].

Principy Modelu excelence EFQM začala využívat, v rámci pilotního projektu, i Policie ČR.

V době probíhající reformy AČR nelze chápat nepotřebný majetek pouze jako nedostatek, neboť dochází k řešení této otázky, a tím se uvolňují nemalé finanční prostředky, např. prostřednictvím odprodeje majetku do civilního sektoru, snížením nákladů spojených s údržbou nepotřebného a nepoužitelného majetku. Uvolněné finanční prostředky lze použít např. na zavedení systému řízení jakosti dle ČSN EN ISO 9001:2001.

Velkého významu nabývá i **termín „malá“ armáda**, který je realizován v souladu s koncepcí výstavby AČR. Cílem je redukce osob, změna úkolů a zjednodušení struktury a vazeb. Z pohledu zavádění systému řízení jakosti dle ČSN EN ISO 9001:2001 vznikne **jednodušší a menší systém, do kterého je méně obtížné systém řízení jakosti implementovat**. Přesto se bude stále jednat o velkou organizaci s mnoha specifiky.

Řízení jakosti a logistika

Systém řízení jakosti nelze chápat jako subsystém logistiky, ale jako subsystém řízení. Systém řízení jakosti však zásadním způsobem ovlivňuje logistiku a zároveň logistika ovlivňuje systém řízení jakosti. Systém řízení jakosti klade na logistiku požadavky, které zprostředkovaně vychází z požadavků zákazníka. Požadavkem se rozumí potřeba nebo očekávání, které jsou stanoveny, obecně se předpokládají nebo jsou závazné [2]. Zákazníkem je, ve vztahu k AČR, spotřebitel veřejného statku – obrana, přičemž spotřebiteli jsou občané České republiky.

Logistika ovlivňuje splnění požadavků zákazníka (spotřebitele) resp. požadavků na jakost. Jedná se především o dodací lhůty, způsob doručení zásilky a zachování užitečných vlastností během přepravy.

Silná korelace mezi systémem řízení jakosti a logistikou existuje i v AČR. Vojenská logistika zajišťuje především materiálový a informační tok pro úspěšné splnění úkolů ozbrojených sil. Požadavkem spotřebitele je zajištění obrany (uspokojení potřeby obrany) prostřednictvím úspěšného výsledku vojenské operace. Normy ISO řady 9000 mají za úkol vytvořit transparentní systém řízení jakosti založený na principu procesního řízení a zpětnou vazbu od spotřebitele prostřednictvím vedení prokazatelných záznamů. Prokazatelným záznamem se rozumí doklad o provedení či výsledku činnosti. Je nezbytná jeho autorizace (např. podpisem) a informace, které nese, jsou objektivně doložitelné.

Návrhová opatření

Primárním úkolem je definovat cíle a očekávané přínosy zavedení systému řízení jakosti v souladu s normou ČSN EN ISO 9001:2001.

Armáda České republiky musí především zajistit obranu České republiky proti vnějšímu napadení. Cílem systému řízení jakosti je napomoci splnění základního úkolu AČR prostřednictvím vytvoření soustavy ukazatelů, na základě kterých lze snadněji řídit AČR a procesy probíhající v rámci AČR. Jedná se o ukazatele velikosti a struktury armády, stupeň standardizace apod.

Sekundárním úkolem je, jak celý systém řízení jakosti koncipovat. V úvahu v podstatě připadají tři základní varianty koncepce s využitím modelu procesního řízení vycházejícího z normy ČSN EN ISO 9001:2001:

- ❑ provedení výstavby jednoho systému řízení jakosti zahrnujícího celou AČR,
- ❑ provedení výstavby několika relativně nezávislých subsystémů řízení jakosti,
- ❑ provedení výstavby několika nezávislých systémů ve vybraných oblastech.

První možnost je komplexním řešením a postihuje oblast jakosti v celém systému řízení a velení.

Systém by musel obsahovat několik poměrně složitých procesů, tzn. posloupnost velkého množství navzájem provázaných dílčích činností (řádově stovek) nebo větší množství jednodušších procesů, tzn. posloupnost několika dílčích činností (maximálně několik desítek), zpravidla bez složité provázanosti.

Lze identifikovat tři druhy procesů: hlavní, řídicí a podpůrné. Procesy identifikuje management (strategický stupeň velení a řízení) organizace, přičemž nižší stupně managementu (operačně-taktický a taktický stupeň velení a řízení) konkretizují strukturu činností vytvářející jednotlivé procesy.

Za hlavní proces se zvolí takový proces, který se zásadním způsobem podílí na dosažení cíle organizace. V případě AČR by takovým procesem mohl být výcvik vojáků, kde vstupem jsou nevycvičené osoby a materiál. Prostřednictvím transformačního procesu dojde k výcviku vojáků, kteří zabezpečují základní cíl organizace, a to je obrana proti vnějšímu napadení (případně dalším druhům potenciálních nebezpečí).

Řídicími procesy mohou být úkoly strategického velení AČR.

Podpůrnými procesy mohou být inventarizace, periodické kontroly hospodaření s majetkem, popř. oblast personalistiky apod.

V případě, že by se podařilo vhodně identifikovat jednotlivé procesy a vazby mezi nimi, došlo by ke zdokonalení systému. Systém by umožňoval kontrolu činností, obsažených v jednotlivých procesech, u AČR jako celku. Nevhodná identifikace adekvátních procesů, při tvorbě systému řízení jakosti, by vytvořila složitý a neřiditelný systém.

Eliminace negativních jevů (nekoncepční řešení, nezajištění participace podřízených celků, nedefinování jasných cílů apod.) při implementaci vytváří předpoklady pro vytvoření systémového nástroje k řešení problémů spojených s řízením procesů a jejich výstupů.

Myšlenka komplexního systému umožňuje i vytvoření více jednodušších procesů. Celkový výstup by byl ovlivněn řadou procesů s rozdílnou odpovědností za jejich výstupy.

Druhá možnost vyžaduje menší nároky na řízení v rámci subsystémů než předchozí varianta. Důvodem je menší počet jednodušších procesů obsažených v jednotlivých subsysté-

mech. Problémem je nekomplexnost řešení systému. Subsystémy by musely být řízeny a koordinovány centrálním prvkem na strategickém stupni. Centrálním (řídícím) prvkem se rozumí **manažer jakosti**. Vzhledem k velikosti systému řízení jakosti by se mohlo jednat i o několik manažerů jakosti s odpovědnostmi za dílčí oblasti.

Tuto funkci by mohl zajišťovat např. odbor strategie státního ověřování jakosti Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti.

Problematické je rovněž rozčlenění celého systému na subsystémy, které je podmíněno nalezením **optimálního kritéria rozdělení**. Z pohledu velikosti a složitosti by výsledkem měly být analogické subsystémy, tzn. systémy vyznačující se obdobnou strukturou, velikostí, složitostí a řízením.

Nabízí se členění systému řízení jakosti podle stupňů řízení a velení. Toto členění by bylo problematické vzhledem k tomu, že se nejedná o analogické subsystémy. Vhodnějším řešením by bylo nikoliv horizontální, ale vertikální členění. Bylo by možné využít členění na dvě operační velitelství, přičemž by došlo k rozdělení jednoho velkého systému na dvě části, na dva menší relativně samostatné systémy. Případně lze do systému zahrnout i Vojenskou policii a Vojenské zpravodajství. Centrální prvek by bylo vhodné vytvořit např. v rámci odboru strategie státního ověřování jakosti Úřadu pro obranu standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. Vzhledem k tomu, že je nereálné vytvoření nových tabulkových míst pro manažery jakosti, bylo by možné delegovat příslušné pravomoci na zaměstnance odboru strategie státního ověřování. Konkrétně by se mohlo jednat o zaměstnance oddělení zabezpečení státního ověřování jakosti, který by zajišťoval funkci manažera jakosti na strategickém stupni:

- ❑ pro subsystém Velitelství společných sil;
- ❑ pro subsystém Velitelství sil podpory a výcviku.

V rámci výše zmíněných subsystémů by mohly být delegovány pravomoci (analogickým způsobem) k zajištění fungování dílčích oblastí obou velitelství:

- ❑ manažer jakosti Velitelství společných sil – např. zaměstnanec skupiny metrologie a technického dozoru oddělení provozu odboru služeb sekce logistiky;
- ❑ manažer jakosti Velitelství sil podpory a výcviku – např. zaměstnanec skupiny metrologie oddělení metrologie a technického dozoru Ředitelství logistické a zdravotnické podpory.

Lze navíc uvažovat i samostatné manažery jakosti pro oblast Vojenské policie a Vojenského zpravodajství.

Za předpokladu nalezení vhodného dělicího kritéria a vytvoření vhodného centrálního prvku by byl systém řízení jakosti velmi efektivní.

Třetí možnost je determinována obdobnými problémy jako předchozí varianta. Výstavba několika nezávislých systémů ve vybraných oblastech je nejméně nákladnou variantou. Vybranými oblastmi se rozumí speciální zařízení jako vojskové opravny, laboratoře, výzkumné ústavy apod.

Řízení subsystémů by nebylo komplexní, avšak velmi snadné. Jejich řízení by mohlo být řešeno decentrálně, analogicky jako u civilní organizace.

Závěr

Veřejný sektor se obecně vyznačuje nízkým tlakem na efektivnost a normy ISO řady 9000 jsou jedním z nástrojů řešení tohoto problému. Systém řízení jakosti dle ČSN EN ISO 9001:2001

umožňuje vést prokazatelné záznamy o průběhu procesů v organizaci, čímž se stává důležitým nástrojem kontroly. Navíc je systém periodicky (jednou za tři roky) revidován formou reauditů třetí stranou.

Řízení jakosti dle ČSN EN ISO 9001:2001 je na jedné straně objektivní záležitostí, ale na straně druhé je ponechán široký prostor pro volbu vhodných nástrojů.

V současné době, kdy vystupuje do popředí efektivnost využívání finančních prostředků pro rezort obrany, se stávají nástroje odstraňující nadbytečné výdaje (zvyšující hospodárnost systému) velmi aktuálními. K jejich odhalování využívá norma ČSN EN ISO 9001:2001 především institutu interního auditu. Interní audit (audit prováděný první stranou) si provádí pro interní účely sama organizace nebo jsou vedeny z jejího pověření [2].

Pro AČR má případná implementace systému řízení jakosti podle ČSN EN ISO 9001:2001 zásadní význam ve zjednodušení a lepší identifikaci vazeb uvnitř AČR, v jasném definování odpovědností za průběh procesů a ve vyřazení nadbytečných činností a byrokratických opatření.

Literatura:

- [1] *Vládní usnesení ČR č. 1154*. Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracované na změněný zdrojový rámec. Praha: Vláda České republiky, 2003.
- [2] *ČSN EN ISO 9000*. Systémy managementu jakosti – Základy, zásady a slovník. Praha: Český normalizační institut, 2001.
- [3] *ČSN EN ISO 9001*. Systémy managementu jakosti – Požadavky. Praha: Český normalizační institut, 2001.
- [4] *ČSN EN ISO 9004*. Systémy managementu jakosti – Směrnice pro zlepšování výkonnosti. Praha: Český normalizační institut, 2001.
- [5] FIALA, Alois a kol. *Management jakosti s podporou norem 9000:2000*. Praha: Verlag Dashöfer, 2003.
- [6] *Model excellence*. České společnost pro jakost. [23.1.2006]. Dostupný z [www <http://www.csq.cz/cz/efqm.asp>](http://www.csq.cz/cz/efqm.asp).

Schopnost států účinně reagovat na hrozby v oblasti *hard security* závisí kromě již zmíněných vojenských kapacit z velké části na geografii. Je totiž podstatný rozdíl, jestli stát sousedí pouze se svými spojenci nebo i s protivníky. Geografie také určuje, kde se rozmísťují jednotky, případně které jednotky a jaké vybavení si stát pořídí.

Soft security nezáleží tolik na geografii, protože teroristické buňky nebo zločinecké organizace mohou vznikat ve všech zemích bez omezení. Tím určujícím aspektem je v tomto případě čas – stát musí včas zabránit teroristickému útoku nebo rozkrýt utajené sítě. Rozmístění policejních jednotek v prostoru není tak důležité jako efektivní plánování a práce tajných služeb, které jsou většinou zajišťovány civilisty.

Shrneme-li všechny čtyři zmíněné rozdíly, které Fatić předkládá, můžeme konstatovat, že koncept *hard security* zahrnuje v podstatě pouze vojenskou akci jako formu mezistátního konfliktu. Naopak koncept *soft security* zahrnuje veškerou vnitřní bezpečnost státu a nestátní vnější hrozby, tedy hrozby, které označujeme souhrnným pojmem „zločin“.

Tomáš Weiss

Nové bezpečnostní hrozby a aktivity Evropské unie v oblasti soft a hard security
Institut pro evropskou politiku Europeum
http://www.europeum.org/doc/arch_eur/tweiss_soft_a_hard_security.pdf

Profesionalizace ozbrojených sil je procesem, při kterém dochází nejen ke kvalitativním změnám v personální struktuře ozbrojených sil, ale rovněž k tomu, že ozbrojené síly, zpravidla vybudované na modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil, se snaží přiblížit modelu ozbrojených sil dobrovolnických představovaným v rámci NATO ozbrojenými silami USA a Velké Británie. Takto tomu bylo i v případě profesionalizace ozbrojených sil ČR.

K pojmenování ozbrojených sil lze připojit množství přívlastků, a to podle modelu, ke kterému jsou ozbrojené síly řazeny dle příslušného třídicího znaku, například ozbrojené síly ne/miliční, ne/profesionální, útočné/obránné atd. Jedním z takových znaků je způsob založení a průběhu zaměstnaneckého služebního poměru vojáka. Rozlišují se zde ozbrojené síly zaměstnaneckého a dobrovolnického modelu. [1] Cílem tohoto příspěvku je vysvětlit rozdíly mezi oběma modely, jež našly své uplatnění rovněž v České republice.

Uvažujeme-li o ozbrojených silách z pohledu ne/dobrovolnosti účasti jejich personálu na jejich činnosti, lze ozbrojené síly dělit na:

- ❑ dobrovolnické (profesionální ozbrojené síly v užším slova smyslu – All-Volunteer Force, Freiwilligenarmee),
- ❑ zaměstnanecké (profesionální ozbrojené síly v širším slova smyslu – Professional Armed Force, Berufsarmee),
- ❑ konskripční (ozbrojené síly založené na branné povinnosti),
- ❑ smíšený typ ozbrojených sil složený z konskripční složky a složky dobrovolnické, případně zaměstnanecké (či z jejich kombinace), tzv. poloprofesionální ozbrojené síly.

V běžném jazyku jsou dobrovolnické a zaměstnanecké síly řazeny do jedné kategorie profesionálních ozbrojených sil, protože výkon služebního poměru vojáka je založen na zaměstnaneckém vztahu, tzn. vojáci vstupují do služebního poměru dobrovolně – nechávají se najímat na trhu práce – stávají se zaměstnanci státu. Služební poměr profesionálního vojáka u ozbrojených sil zaměstnaneckého i dobrovolnického modelu vzniká stejným způsobem a vojákovi přijatému do služebního poměru je stanovena délka trvání služebního závazku. Voják tento závazek přijímá dobrovolně.

Rozdíl mezi modelem dobrovolnických a zaměstnaneckých ozbrojených sil vyplývá teprve z rozdílného průběhu služebního poměru vojáka, především ze způsobu jeho ukončování. **U modelu dobrovolnických ozbrojených sil zaniká zaměstnanecký vztah automaticky s uplynutím služebního závazku.** Lze jej prodloužit jen na základě společné vůle zaměstnance i zaměstnavatele. – Zaměstnanecký vztah tak splývá přímo se služebním vztahem.

U modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil může voják setrvat v zaměstnaneckém poměru i po uplynutí převzatého služebního závazku. Původně služební vztah trvající po dobu stanoveného závazku, který odpovídal průběhu služebního vztahu u modelu dobrovolnických ozbrojených sil, se po jeho uplynutí mění fakticky na běžný zaměstnanecký vztah. Setrvání vojáka v tomto zaměstnaneckém vztahu je však závislé na schopnosti vojáka k řád-

nému výkonu vojenské služby (zdravotní klasifikace, splnění kvalifikační předpoklady apod.) a na možnostech ozbrojených sil takovému vojákovi poskytnout adekvátní služební zařazení.

Oběma modelům odpovídají rovněž služební poměry. U dobrovolnického modelu ozbrojených sil jsou to: tzv. poměr **vojáka na čas** (Soldat auf Zeit), v němž jsou zařazeni vojáci, kteří se do ozbrojených sil nechávají najímat do časově omezeného zaměstnaneckého poměru s očekáváním, že tento poměr nebude (velmi pravděpodobně) opakovaně prodloužen, a poměr **vojáka v další službě**, v němž jsou zařazeni vojáci, kteří ukončili základní vojenskou službu a na vlastní žádost přešli do časově omezeného zaměstnaneckého poměru. Služební poměr vojáka v další službě připadá do úvahy pouze u smíšeného typu ozbrojených sil (poloprofesionální ozbrojené síly). Modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil odpovídá služební poměr **vojáka z povolání** (Berufsoldat).

Rozlišení na ozbrojené síly zaměstnaneckého a dobrovolnického modelu je důležité z hlediska určování efektivnosti prostředků vkládaných do přípravy personálu. Ozbrojené síly zaměstnaneckého modelu vykazují zpravidla vyšší efektivitu prostředků vkládaných do přípravy personálu než ozbrojené síly modelu dobrovolnického, u kterých se předpokládá amortizace prvotní investice do přípravy vojáka jen po dobu trvání prvního služebního závazku. V praxi se však při tvorbě personálního jádra ozbrojených sil zpravidla kombinují oba uvedené modely, protože výkon jednotlivých vojenských povolání si vyžaduje různý stupeň potřebné kvalifikace, a tudíž i rozdílné investice do přípravy vojenského personálu na tato povolání.

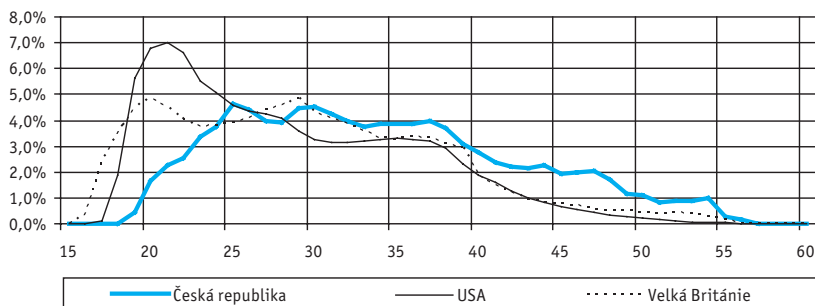
Takovéto investiční politice ozbrojených sil v oblasti lidského kapitálu, odpovídá rovněž typ služebního poměru vojáka, ve kterém je voják vázán. Je-li k výkonu toho kterého vojenského povolání třeba získat kvalifikaci vyžadující si dlouhodobé přípravy (získání zkušeností s řízením nějakého technického nebo sociálního systému, absolvování vysokoškolského studijního programu apod.) nebo vysokých finančních nákladů, je pro výkon těchto povolání zpravidla volen služební poměr vojáka z povolání, protože tu existuje snaha amortizovat tyto investice po co nejdelší dobu trvání zaměstnaneckého poměru. V extrémním případě může tento zaměstnanecký vztah trvat až do dosažení důchodového věku vojáka či věku stanoveného zákonem pro propuštění ze služebního poměru. Naopak není-li výkon daného vojenského povolání spojen se zanedbatelnými či malými investicemi do přípravy vojáka, je pro výkon takového vojenského povolání volen služební poměr vojáka na čas.

K jakému modelu ozbrojených sil se řadí konkrétní ozbrojené síly lze orientačně zjistit pomocí **věkového rozložení profesionálního vojenského personálu** (viz obr. č. 1). Přesněji to lze určit z vývoje **průměrné doby setrvání ve služebním/zaměstnaneckém poměru**. [2, 3] S ohledem na skutečnost, že jsou oba modely uplatňovány při budování profesionálního personálního jádra většinou společně, lze vlastně hovořit pouze o tom, že ty které **ozbrojené síly se blíží buď modelu zaměstnaneckých, nebo dobrovolnických ozbrojených sil**.

Obr. 1 srovnává věkové rozložení personálu ozbrojených sil USA, Velké Británie a profesionálního jádra ozbrojených sil ČR v roce 2001. Jak je patrné, ozbrojené síly ČR bylo možné ještě v roce 2001 řadit k ozbrojeným silám zaměstnaneckého modelu. Naopak ozbrojené síly USA a Velké Británie jsou spíše modelem dobrovolnických ozbrojených sil. Zvláště zřetelné je to u ozbrojených sil USA, kde velká část vojenského profesionálního personálu je soustředěna ve věkové kategorii 18 až 30 let.

Pro toto věkové rozmezí právě všeobecně platí, že v tomto věku je populace statisticky nejzdravější a v nejlepší kondici, jak to nepřímo dokazuje obr. 2 na příkladu populace v České republice, a to jsou ze strany ozbrojených sil v určitých vojenských povoláních primárně

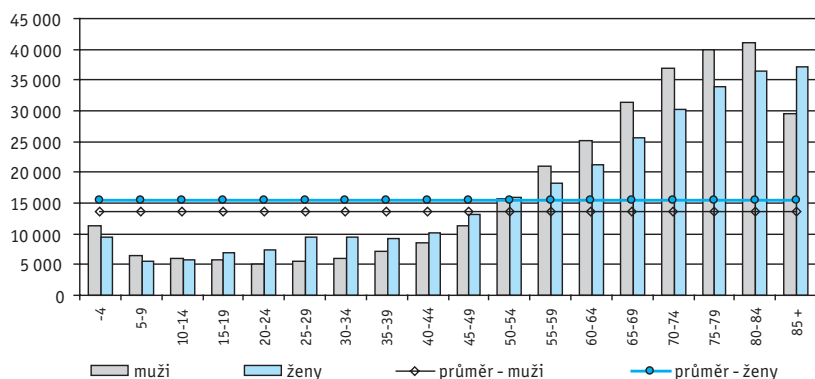
vyhledávané „kvalifikační předpoklady“ u zájemců o výkon vojenské profese namísto preference co nejvyššího dosaženého vzdělání. Těto „kvalifikace“ využívají rovněž ozbrojené síly USA, neboť nejčtenější věkovou skupinou jsou v ozbrojených silách USA vojáci a vojačky ve věku 20 až 25 let a především tyto osoby představují základ dobrovolnických ozbrojených sil, tzn. jedná se o vojáky vázané ve zpravidla neopakovaném jednorázovém krátkodobém služební závazku.

Pramen: <http://siadapp.dior.whs.mil/index.html> [SIAD]; UK Defense statistics 2001. 1st ed. London: MoD, 2001. [www.dasa.mod.uk]

Obr. 1: Dobrovolnické a zaměstnanecké ozbrojené síly v roce 2001

Pro ozbrojené síly dobrovolnického modelu je typické, že průměrná doba setrvání ve služebním/zaměstnaneckém poměru se pohybuje zhruba okolo 5 let a nejvýše 10 let. V roce 1973 byla tato doba v USA 5,15 roku; v letech 1974 až 1977 činila 4,57 roku a pak opět mírně stoupla. [3, s. 96] Pokud jde o průměrnou dobu setrvání ve služebním/zaměstnaneckém poměru v ozbrojených silách České republiky, řadily se tyto ozbrojené síly jednoznačně k ozbrojeným silám zaměstnaneckého modelu, protože průměrná doba setrvání ve služebním/zaměstnaneckém poměru se pohybovala kolem 18 roků. [4] V souladu s dříve uvedenou premisou o ochraně investic do lidského kapitálu jsou tyto rozdíly v hodnotě průměrné doby setrvání ve služebním/zaměstnaneckém poměru předurčeny vzdělanostní strukturou ozbrojených sil. [3, s. 96]

Pramen: Vývoj finančních ukazatelů makroekonomických a ze zdravotnictví do roku 2003. 1. vyd. Praha: ÚZIS ČR, 2004. ISBN 80-7280-392-1, tab. 2.3.6.

Obr. 2: Průměrné náklady na jednoho pojištěnce Všeobecné zdravotní pojišťovny podle věku a pohlaví pojištěnce v roce 2003 (v Kč)

Vzdálení ozbrojených sil ČR od modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil bylo jedním z cílů zákona č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, který vstoupil v účinnost 1. prosince 1999. Tento zákon nově definoval stávající služební poměr vojáka z povolání v duchu modelu **dobrovolnických ozbrojených sil – služební poměr splýnul se zaměstnaneckým poměrem**. To však neznamená, že i přes tuto deklaraci směřování ozbrojených sil od zaměstnaneckého modelu ozbrojených sil k modelu dobrovolnickému se ozbrojené síly ČR nemohou vrátit zpět k původnímu modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil. Důvodem takového postupu by byl vývoj na trhu práce.

Délka služebního závazku je u modelu dobrovolnických ozbrojených sil limitována maximálním věkem pro vstup do služebního poměru vojáka či jeho opětovné sjednání. V souvislosti s problémy ozbrojených sil na trhu práce jsme dnes svědky zvyšování těchto limitů. Ozbrojené síly USA musely již dvakrát od začátku tažení proti terorismu zvýšit věkovou hranici pro vstup do služebního poměru nebo jeho obnovení. [5] Takto se i přes deklaraci uplatňovaného modelu dobrovolnických ozbrojených sil mohou tyto ozbrojené síly stát v důsledku postupného prodlužování průměrné doby setrvání ve služebním/zaměstnaneckém poměru ozbrojenými silami zaměstnaneckého modelu.

Přijetí a aplikace zákona č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání* byla významným krokem k pozdějším úvahám o profesionálních ozbrojených silách. [6] V důsledku realizace tohoto zákona došlo k nasměrování ozbrojených sil ČR od modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil k modelu dobrovolnických ozbrojených sil. Jako problémová se dnes jeví unifikace služebního poměru profesionálních vojáků pod služební poměr vojáka z povolání, avšak s obsahem služebního poměru vojáka na čas. Důvodem této unifikace byla restrukturalizace hodnostní struktury ozbrojených sil [7] související s opuštěním modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil uplatňovaných ještě v dobách společného česko-slovenského státu. Vzhledem k tomu, že se daří restrukturalizovat hodnostní strukturu [8] a utlumit efekt „důstojnické armády“, měla by být zavedená unifikace služebního poměru profesionálního vojáka zrušena a mělo by se opět začít rozlišovat mezi vojáky z povolání a profesionálními vojáky s ohraničeným zaměstnaneckým vztahem, tzv. vojáky na čas, a to při zohlednění délky amortizace investic vkládaných ze strany státu do přípravy profesionálních vojáků.

Použitá literatura:

- [1] KLEIN, P. Begriffswelt: Wehrpflicht, Miliz, Massenheer, Freiwilligenarmee, Stehendes Heer u. a. m. In HALTNER, K., W., KÜHNER, A. *Wehrpflicht und Miliz – Ende einer Epoche? Der europäische Streitkräftewandel und die Schweizer Miliz*. 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 1999. ISBN 3-7890-6104-2, S. 13-18.
- [2] ČECH, V. aj. *Personální problémy Armády ČR a nástin způsobů jejich řešení*. [závěrečná zpráva k vědeckému úkolu VU200 V01 21] 1. vyd. Brno: Vojenská akademie, 1995.
- [3] SEHMSDORF, M. *Wehrpflicht – versus Freiwilligenarmee. Ausgewählte ökonomische Aspekte der Wehrsystems*. 1. Aufl. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 1998. ISBN 3-86064-698-2.
- [4] ČECH, V., JEVICKÝ, J. Analýza základních vlastností nestabilních hierarchických organizačních struktur organizací. In *Protokolární sborník ze 3. mezinárodní konference o informatické podpoře personálních procesů, resp. rozhodování rezortního top-managementu v Praze 7. - 8. října 1998*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 1999.
- [5] (CNN, vpl, rm) Pentagon povolá mariňáky i nedobrovolně. *Právo*. 2006, roč. 16, č. 197 [24. 6. 2006], s. 12.
- [6] PERNICA Bohuslav. Koho armáda pošle do první linie? *Hospodářské noviny*. 2000, roč. 10, č. 212 [1. 11. 2000], s. 11.
- [7] ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v resortu obrany (1990-2001)* 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002.
- [8] *Ročenka 2005*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 2006. ISBN 80-7278-325-4.

Význam zavedení vnitřního auditu pro zefektivnění využívání veřejných finančních zdrojů v rezortu Ministerstva obranys Slovenské republiky

Vnitřní audit je nezávislá, objektivní, posuzovací a konzultační činnost zaměřená na zhodnocení a zdokonalování procesů v organizaci. Vnitřní audit pomáhá organizaci dosahovat stanovené cíle tím, že poskytuje systematický metodický přístup k hodnocení a zlepšování účinnosti systému řízení rizik, řídicích a kontrolních procesů, správy a řízení organizace. Vnitřní audit patří k moderním ekonomickým nástrojům řízení a v současnosti se využívá nejen v podnikatelské sféře, ale také v organizacích veřejného sektoru.

Úvod

Zabezpečování prosperity podnikatelských subjektů v současných i budoucích podmínkách tržního hospodářství není jednoduchou záležitostí. V důsledku celosvětového rozvoje se mění také management organizací. Manažeři se snaží stále víc o využívat nové i osvědčené ekonomické nástroje, aby dosáhli stanovené cíle a úlohy. Mezi ně se mj. řadí marketing, controlling, outsourcing, balanced scorecard, benchmarking, hodnotové řízení i vnitřní audit. Tyto nástroje se používají nejen v podnikatelském prostředí, ale jejich plné využití má své opodstatnění i v nepodnikatelských a neziskových organizacích.

V souvislosti se vstupem Slovenské republiky do Evropské unie je zaznamenán velký tlak na snižování veřejných výdajů. Ve snaze udržet veřejné výdaje na stanovené výšce v poměru k HDP, a taktéž zabezpečit efektivní využívání veřejných finančních zdrojů, byl reformován způsob řízení veřejného sektoru. Provedené reformy v sobě zahrnují zavádění nových systémů finančního řízení a efektivní využívání veřejných zdrojů. Od „spravování“ finančních zdrojů se postupně přechází k jejich „řízení“.

Veřejný sektor podléhá veřejné kontrole a Slovenská republika se stala členským státem Evropské unie, proto hlavní úlohou Ministerstva financí SR bylo v oblasti kontroly připravit legislativní normy kompatibilní s legislativou EU. Z těchto důvodů byl přijat zákon č. 502/2001 Sb. o finanční kontrole a vnitřním auditu. Tento zákon zřizuje též instituci vnitřního auditora jako součást jednotného a komplexního systému finančního řízení zabezpečujícího dodržování všeobecně závazných právních norem, dodržování hospodárnosti a účinnosti při hospodaření s veřejnými prostředky a s prostředky z fondů EU.

Od 1. července 2002 ve smyslu tohoto zákona byly soustředěny orgány povinné zabezpečit vykonávání vnitřního auditu, a taktéž vypracovat *Chartu vnitřního auditu*, která definuje cíle, aktivity, postavení vnitřního auditu v rozpočtové kapitole a jeho vztahy s ostatními organizačními jednotkami a organizacemi v působnosti rozpočtové kapitoly.

Realizace usnesení vlády SR o analýze požadavků na zabezpečení administrativních potřeb a nových institucí souvisejících s implementací práva EU a zákona o finanční kontrole a vnitřním auditu byla v rezortu Ministerstva obrany SR splněna rozkazem ministra obrany SR č. V-1/2002 organizačních změnách úřadů a zařízení MO SR, kterým byl dnem 30. března 2002 zřízený

útvár vnitřního auditu MO SR (ÚVA MO SR), který je ve smyslu čl. 2 ods. 1 Organizačního řádu MO SR organizační složkou Ministerstva obrany SR.

Vedoucí útvaru vnitřního auditu je podle čl. 7 ods. 3 Organizačního řádu MO SR přímo podřízený ministrovi obrany SR a plní úlohy v působnosti vedoucího oddělení.

Vymezení pojmu, cíle a úlohy vnitřního auditu

Audit je systematický proces objektivního získávání a vyhodnocování důkazů, informací týkajících se ekonomických činností a událostí, s cílem zjistit míru souladu mezi těmito informacemi a stanovenými kritérii a poskytnout výsledky zainteresovaným zájemcům [1].

Vnitřní audit (v literatuře se setkáváme také s pojmem *interní audit*) je nezávislá, objektivní, posuzovací a konzultační činnost zaměřená na zhodnocení a zdokonalování procesů v organizaci. Vnitřní audit pomáhá organizaci dosahovat cíle tím, že poskytuje systematický metodický přístup k hodnocení a zlepšování účinnosti systému řízení rizik, řídicích a kontrolních procesů, správy a řízení organizací [2].

Vnitřní audit posuzuje auditované činnosti a procesy především z hlediska jejich správnosti, efektivnosti, hospodárnosti a účinnosti. Svou pozornost soustřeďuje zejména na ty činnosti a procesy, v kterých jsou ukryta největší rizika a kde může dojít k největším škodám.

Cílem interního auditu je pomáhat všem členům managementu organizací při efektivním plnění úloh tím, že jim bude poskytovat analýzy, hodnocení, doporučení a komentáře, jež se týkají zkoumaných činností [3].

Vnitřní audit by měl plnit v organizaci následující úlohy:

- ❑ vykonávat neustálou analýzu činnosti auditovaného subjektu, a tím sledovat jeho správné řízení, a zároveň navrhopvat vedení vhodné doporučení a opatření,
- ❑ ověřovat spolehlivost a vhodnost informačního systému,
- ❑ hodnotit správné plnění politiky rozvoje, norem a pokynů vedení auditovaného subjektu,
- ❑ sledovat a navrhopvat opatření na zvýšení účinnosti finančního řízení na všech stupních činnosti auditovaného subjektu,
- ❑ napomáhat vedení při odhalování všech nepravidelností nebo anomálií, které byly zjištěny, s doporučením jak je odstranit,
- ❑ vyhodnocovat a zabezpečovat, aby všechny zdroje (lidské, materiální a finanční) byly adekvátně využívány pro dosažení co nejlepších výsledků,
- ❑ realizovat, případně spolupracovat na auditorské činnosti ve všech podřízených subjektech,
- ❑ přesvědčovat se, jak jsou plněna jednotlivá doporučení a navržená opatření, jež byla na návrh vnitřního auditora zohledněna vedením auditovaného subjektu,
- ❑ podporovat vykonávání potřebných změn,
- ❑ vykonávat neustálou analýzu organizací auditovaného subjektu, a tím sledovat správné řízení, a zároveň navrhopvat managementu vhodné doporučení a opatření,
- ❑ sledovat a revidovat provádění kontrol na všech úsecích činnosti auditovaného subjektu ve všech jeho strukturách a systémech,
- ❑ kontrolovat prostředky na ochranu majetku a podle potřeby ověřovat existenci tohoto majetku,
- ❑ spolupracovat s externím auditem,

- ❑ věnovat zvláštní pozornost novým vývojovým tendencím a systémům řízení a doporučovat jejich osvojování příslušnými pracovníky,
- ❑ zpracovat speciální studie o auditovaném subjektu na základě požadavků managementu [4].

Auditovaným subjektem je ve smyslu ustanovení zákona o finanční kontrole a vnitřním auditu orgán veřejné správy, který spravuje kapitolu státního rozpočtu, jeho vnitřní organizační útvary, rozpočtové organizace a příspěvkové organizace. V podmínkách rozpočtové kapitoly M0 SR jde tedy o **Ministerstvo obrany SR** jako ústřední orgán s jeho organizačními složkami (sekcemi, úřady, zařízeními), úřady finančního zabezpečení, **Generální štáb ozbrojených sil SR**, jeho organizační složky a velitelství ozbrojených sil, včetně podřízených útvarů a zařízení. Všechny tyto složky tvoří Ministerstvo obrany SR v širším smyslu slova jako rozpočtovou organizaci.

Předmětem vnitřního auditu zpravidla nejsou složky Vojenského obranného zpravodajství (Vojenská zpravodajská služba a Vojenské obranné zpravodajství) s ohledem na jejich zvláštní postavení a specifické úkoly.

Auditovanými subjekty jsou dále všechny rozpočtové a příspěvkové organizace v působnosti M0 SR, a sice: státní rozpočtové organizace a státní příspěvkové organizace.

Typy auditu

Vnitřní audit má několik typů, které se vzájemně doplňují. Vnitřní auditor rozhodne podle předmětu vnitřního auditu a druhu hodnocené činnosti jaké postupy a typy auditu použije při jednotlivých auditorských akcích. Jednotlivé typy používaných auditů jsou tyto:

1. **Finanční audit** – finančním auditem se hodnotí zda údaje v účetní uzávěrce odpovídají skutečnému stavu majetku a závazků, zdrojů financování a hospodaření s majetkem a dodržování rozpočtu auditovaným subjektem.
2. **Audit shody** – auditem shody se hodnotí dodržování všeobecně závazných právních předpisů při finančním řízení a jiných činnostech auditovaného subjektu, a zároveň vykonávání finančního řízení auditovaného subjektu.
3. **Audit výkonnosti** – auditem výkonnosti se hodnotí míra hospodárnosti, efektivnosti a účinnosti při využívání materiálních, finančních a lidských zdrojů v rámci plnění úloh auditovaného subjektu.
4. **Audit informačních systémů** – auditem informačních systémů se hodnotí bezpečnost informačních systémů, hodnotí se přiměřenost a úplnost informací, které informační systém obsahuje vzhledem k povaze a rozsahu činnosti auditovaného subjektu.
5. **Systémový audit** – systémovým auditem se hodnotí, zda postupy finančního řízení jsou efektivní a účinné při odhalování a nápravě nedostatků v jeho činnosti. Systémovým auditem se zároveň hodnotí soulad uskutečněných finančních operací se všeobecně závaznými právními předpisy, vnitřními normativními akty a zásadami dodržování hospodárnosti, efektivnosti a účinnosti při jejich vykonávání [4].

Základní podmínky a předpoklady fungování útvaru interního auditu

Orientací interního auditu na systémy a prevenci se útvary interního auditu odlišují od předcházejících útvarů *vnitřní kontroly*, ať už v podnicích, anebo také v jiných typech

organizací. Útvar interního auditu je neoddělitelnou součástí organizace. To znamená že pracovníci útvaru interního auditu jsou interní pracovníci.

Základním předpokladem činnosti pracovníků útvaru interního auditu je však jejich „nezávislost“. Minimální podmínkou pro nezávislost je požadavek, aby auditor měl v organizační hierarchii vyšší postavení než auditované úrovně organizace.

Interní auditoři musí být nezávislí na činnostech, kterou kontrolují. V praxi totiž vyvstává zásadní problém: pokud interní auditoři odhalí závažné nedostatky v činnosti vedoucích pracovníků může dojít k tomu, že se útvar interního auditu zruší, případně jsou jeho zjištění ignorována. Interní audit, při kterém není zabezpečena podmínka nezávislosti, není pro adresáta auditorských zpráv dostatečně užitečný a není věrohodný ani pro partnerskou spolupráci s externím auditorem. Organizační postavení útvaru interního auditu by mělo náležitým způsobem umožňovat plnění jeho funkcí. Z těchto důvodů byl v rezortu Ministerstva obrany SR zřízen a přímo podřízen ministru obrany útvar vnitřního auditu (viz **schéma 1, 2**).

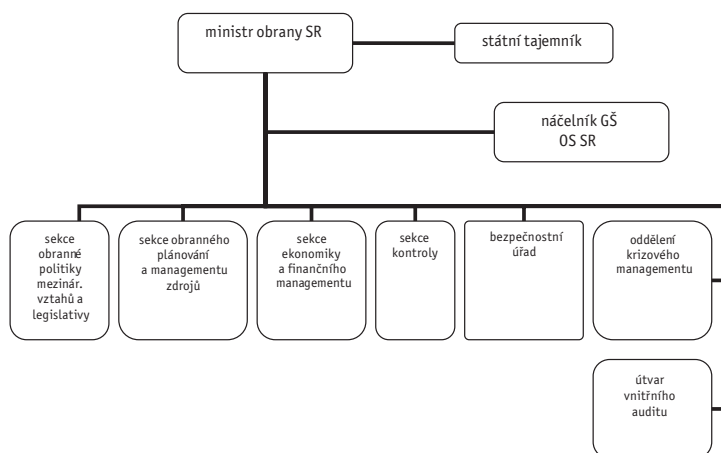

Schéma 1: Organizační struktura MO SR

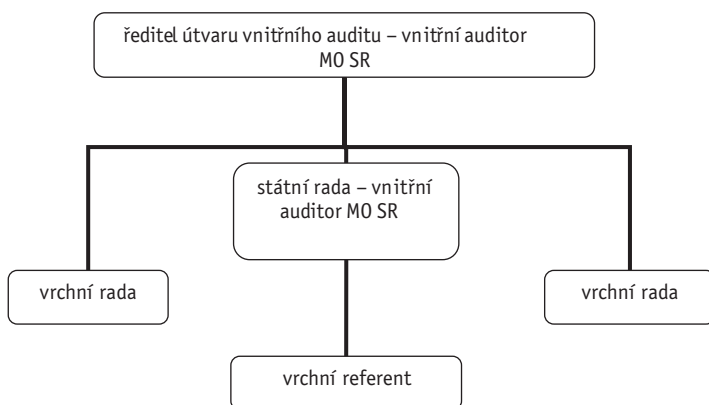

Schéma 2: Organizační struktura ÚVA MO SR

Postavení a požadavky na vnitřního auditora

Požadavky, jež jsou kladeny na vnitřní auditory, jsou vysoké. Vnitřní auditori by měli být při realizaci auditů objektivní. Auditorova objektivita spočívá na skutečnosti, že auditor může objektivně hodnotit jen ty činnosti, které přímo nenavrhoval. Vnitřní auditor také navrhuje doporučení na nápravu zjištěných nedostatků. Vnitřní audit by měly být vykonávány odborně, a s náležitou profesionální péčí.

Z těchto důvodů by měl útvar vnitřního auditu zabezpečit, aby technické schopnosti a vzdělání jeho pracovníků byly přiměřené auditům, které budou vykonávat. Předpokládá to rozsáhlé vědomosti z oblasti ekonomiky, auditu, finančního účetnictví, manažerského účetnictví, marketingu, legislativy, statistiky, financí, daňové politiky, organizace, sociologie. Vnitřní auditor by měl být také dobrý psycholog schopný vyřešit konfliktní situace. A konečně, měl by dokázat napsat srozumitelnou auditorskou zprávu [5].

Osoba, jenž vykonává vnitřní audit, by měla být bezúhonná, což se prokazuje výpisem z trestního rejstříku. Za vnitřního auditora není možné jmenovat osobu jinou než odborně způsobilou a bezúhonnou.

Každý vnitřní auditor je povinen dodržovat profesionální normy chování podle etického kodexu interního auditora. **Mezinárodní institut interních auditorů** se sídlem v USA vydal mezinárodní kodifikační standardy pro profesionální práci interních auditorů, které tvoří mezinárodní etický kodex interního auditora. Tyto standardy představují celosvětovou normu pro činnost interních auditorů a jejich akceptací v praxi se postupně harmonizuje činnost a sjednocují se principy a postupy, jež interní auditori používají ve své práci.

Základní zásady, které musí interní auditor při své práci dodržovat jsou následující:

- I. Interní auditor musí plnit své povinnosti zodpovědně, čestně, řádně a objektivně.
- II. Interní auditor musí pro udržení důvěry řídicích pracovníků podniku projevovat věrnost ve všech záležitostech, které se týkají nadřízeních, nebo těch, kterým poskytuje své služby. Žádným způsobem nesmí spolupracovat na jakékoli ilegální nebo nezákonné činnosti.
- III. Interní auditor se vědomě nesmí zapojit do aktivit, které diskreditují profesi interního auditu.
- IV. Interní auditor se nesmí věnovat jiné práci nebo činnosti, která by byla v rozporu se zájmy podniku, nebo by mu zabránila vykonávat objektivně a zodpovědně své povinnosti.
- V. Interní auditor nesmí přijímat úplatky nebo dary od žádného zaměstnance nebo klienta, které by mohly ovlivnit jeho profesionální úsudek.
- VI. Interní auditor musí být diskrétní při používání informací získaných v průběhu své činnosti. Nebude využívat důvěrné informace, aby získal výhody osobního rázu nebo takového druhu, které by mohly poškodit prestiž a dobrý chod podniku.
- VII. Interní auditor musí při vyjadřování určitého názoru dbát na to, aby získal dostatečné důkazy pro doložení svého tvrzení. Ve své auditorské zprávě musí předložit všechny údaje a zjištěná fakta, jež by mohla zkreslit zprávu nebo skrýt nezákonné praktiky, musí být přesně citovány.
- VIII. Interní auditor musí vyvíjet trvalou snahu o maximální rozvoj svých schopností a zvýšení efektivity své práce.

- IX. Při výkonu povolání si interní auditor musí být neustále vědom své povinnosti udržovat vysokou úroveň kompetentnosti, morální bezúhonnosti a důstojnosti, kterou by měl mít každý interní auditor [5].

Etický kodex vnitřního auditora se v plné míře vztahuje na zaměstnance, kteří vykonávají vnitřní audit podle zákona č. 502/2001 Sb. o finanční kontrole a vnitřním auditu. Přitom musí respektovat používání a dodržování určitých principů a zásad. Jsou to: zásada nezávislosti, čestnosti, objektivnosti, mlčenlivosti, kvalifikace (odbornosti), etického vystupování a korektních vztahů a konfliktu zájmů.

Tyto zásady v plné míře musí dodržovat také vnitřní **auditor pracující v rezortu obrany SR**. Vnitřní auditor je při výkonu své činnosti vázán jen ústavou, zákony a všeobecně závaznými předpisy. Odpovídá ministrovi obrany SR za poskytování nepřetržité a včasné služby vnitřního auditu, rozpoznává a předvídá rizika finančního řízení a ostatních činností. Tato rizika vyhodnocuje, a taktéž navrhuje opatření na jejich odstranění. Hodnotí ucelenost procesů a systémů finančního řízení rezortu obrany SR, vhodnost organizační struktury auditovaného subjektu ve vztahu k výkonu jeho činnosti, hodnotí hospodárnost, efektivnost a účinnost vynakládání veřejných prostředků, s kterými hospodaří auditovaný subjekt. Vnitřní auditori, jakož i ostatní zaměstnanci útvaru vnitřního auditu, se neustále vzdělávají a zúčastňují programů, školení a aktivit realizovaných Ministerstvem financí SR v rámci koncepce vzdělávání vnitřních auditorů a finančních kontrolorů.

Ředitel útvaru vnitřního auditu MO SR plánuje, řídí a je odpovědný za průběh jednotlivých druhů auditu v rezortu obrany SR, podle druhu auditované činnosti. Řídí a odpovídá za činnost útvaru vnitřního auditu MO SR, zabezpečuje jeho nezávislé postavení. Usměňuje a koordinuje činnost všech vnitřních auditorů, organizuje auditorské aktivity a provádění jednotlivých auditorských akcí. Ředitel ÚVA MO SR vypracovává a předkládá na schválení střednědobý plán činnosti ÚVA MO SR, roční plán činnosti ÚVA MO SR a roční zprávu o činnosti ÚVA MO SR.

Význam vnitřních auditů pro rezort obrany SR

Útvar vnitřního auditu vznikl v roce 2002. V tomto roce bylo základní existenční podmínkou technické a personální zabezpečení pracoviště. Útvar vnitřního auditu měl plnit nové úkoly, které na ministerstvu do té doby nebyly nikdy prováděny. Navzdory počátečním těžkostem byly v tomto roku vykonány tři vnitřní audity oproti dvěma plánovaným. V roce 2003 bylo provedeno pět auditů, v následujícím roce 2004 tři audity a v roce 2005 dohromady šest auditů. Vnitřní audity byly zaměřeny na odhalení přestupků a nedostatků ve finančním řízení auditovaných subjektů na základě provedené analýzy rizik. Předmětem provedených auditů bylo vedení účetnictví a dodržování platné rozpočtové klasifikace, vedení výkaznictví, evidence a hospodaření s materiálem, inventarizace majetku a závazků, účtování odpisů majetku, čerpání sociálního fondu, vykonávání finanční kontroly, analýza kontrolního systému, vydávání vnitřních rozpočtových opatření, čerpání rozpočtu, veřejné zakázky, procesy reorganizačních změn organizace, procesy zabezpečování rekreační a lázeňské péče, hospodaření s zvláštními prostředky, hospodaření s byty profesionálních vojáků, dodržování právních norem při finančním řízení transformované organizace zabezpečované z rozpočtového úseku na samostatnou právnickou osobu a hospodaření s devizovými prostředky.

Na základě doporučení vnitřního auditora auditované subjekty přijímaly opatření na odstranění příčin nedostatků, čímž vnitřní audit působil nejen jako analýza hospodaření příslušné organizace, ale i jako metodická pomoc a dohled nad kvalitním činností předmětných subjektů, a tím také k prevenci dalšího výskytu chyb.

Závěr

V současnosti se vnitřní audit stává důležitým nástrojem managementu používaným nejen v podnikatelské sféře, ale také ve veřejném sektoru na zvýšení hospodárnosti a efektivnosti využívání veřejných finančních zdrojů. Význam vnitřního auditu spočívá především ve zlepšování a v zdokonalování kontrolních a řídicích procesů. Jeho hlavním úkolem je svou hodnotící, objektivní konzultační činností napomáhat kvalitnímu plnění úloh, stanovených cílů a záměrů auditovaného subjektu, a tak přispívat k zlepšování efektivnosti řízení rizik vyplývajících z činnosti auditovaného subjektu. Vnitřní audit je současně zdrojem spolehlivých a relevantních informací o skutečném stavu všech aktivit auditovaného subjektu, jež jsou získávány vlastními metodami a metodickými postupy v reálném čase.

Nevyhnutelnost správného a efektivního hospodaření s veřejnými finančními zdroji vyvolalo potřebu využít tento nástroj také v rezortu obrany SR. Vzhledem k výši rozpočtových výdajů pro rozpočtovou kapitolu Ministerstva obrany SR a složitou organizační strukturu celého rezortu bude význam a úloha vnitřního auditu útvaru vnitřního auditu neustále růst. Protože je předpoklad nárůstu počtu vykonávaných auditů, bude to mít za důsledek rozšiřování útvaru vnitřního auditu o další kapacity.

Literatura:

- [1] SYNEK, M. *Manažerská ekonomika*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003.
- [2] www.skia.sk.
- [3] KAREŠ, L. *Audítorstvo*. 1. vyd. Bratislava: Elita 1998.
- [4] DITTRICHOVÁ, Z. Příručka na vykonávanie vnútorného auditu. *Finančný spravodajca* č. 20/2003.
- [5] DVOŘÁČEK, J., VÁZQUEZ, H. E., STŘEDA, I. *Interný audit [vybrané texty]*. Praha: VŠE, 1996.

Střelba na vlastní stále ohrožuje vojáky. Dokud nebude vyvinuta rozpoznávací technika, budou ztráty způsobené „střelbou na vlastní“ problémem ozbrojených sil. Nepostačující tok informací, způsobený často přetížením rádiového spojení, nepřátelské elektronické rušení a chybné zjištění polohy jednotek vyskytující se na různých stupních velení přispívají k tomu, že jsou vlastní vojáci ohrožováni vlastní palbou. Takové situace jsou dále ztěžovány nedostatečným přehledem o probíhajících pohybech zasazených jednotek, což je způsobeno např. špatnými podmínkami viditelnosti nebo potížemi v orientaci a stresem v boji.

Vedle nedostatku informací jsou příčinou také chyby ve velení, malá znalost složitých systémů, vyčerpání a lidské selhání příčinami takových tragických událostí. Tyto události se vyskytují téměř za všech situací, v boji i v míru nebo např. i při cvičeních. Složité podmínky vnějšího prostředí jsou přitom pro pozemní vojsko zvláštním problémem. Na zemi a ve vzdušném prostoru v malých výškách se často nachází velký počet různých objektů s malým kontrastem vzhledem k okolí. Určité terénní skutečnosti jako hory, údolí, lesy a infrastruktura ovlivňují rozpoznávání a ztěžují plynulé sledování objektů.

Technika, kterou pozemní vojsko potřebuje k rozpoznávání „vlastní-cizí“ (IFF- Identification Friend or Foe) je složitá a dosud není vyvrálá. Proto je nutno i nadále používat konvenční rozpoznávací metody (např. heslo, dohovor, viditelné znaky, hlášení aj.), taktické procesy a případně výpomocná řešení. Dostatečná rozpoznávací opatření zasazených jednotek jsou proto nyní jedním z nejdůležitějších prvků pro vyloučení střelby na vlastní. Těmto běžným metodám však kladou meze ztížené podmínky (počasí, místní skutečnosti). Proto je jasné, že dokud nebudou zavedeny vyvrálé technické prostředky k rozpoznávání vlastní-cizí, hrozí stejně jako dříve v každé bojové akci riziko střelby na vlastní. Klíčovým bodem pro vyloučení střelby na vlastní je proto přímé a především spolehlivé rozpoznávání.

Rozpoznávání je důležitým prvkem rozhodování

Rozpoznávání je proces, který zahrnuje všechna opatření technického, vizuálního anebo procedurálního druhu, aby byla nějakému objektu (jednotce, prostředku, zařízení) přiřazena identita (totožnost). Podle doktríny NATO má celkový proces rozpoznávání tyto fáze:

- ❑ zjištění, tj. pouhé vnímání nějakého objektu,
- ❑ zařazení tohoto objektu do soustavy definovaných tříd (např. kolové vozidlo, pásové vozidlo),
- ❑ stanovení totožnosti, tj. jednoznačné přiřazení všech definovaných rozpoznávacích znaků (např. vlastní tank Leopard 2 A5).

To znamená, že výsledkem rozpoznávacího procesu je jednoznačné přiřazení zjištěného a zařazeného objektu do těchto kategorií:

- ❑ vlastní, nepřátelský, neutrální,

- ❑ vojenský, civilní,
- ❑ třída (např. tank), typ (např. Leopard 2 A5), národnost, záměr.

Pomocí tohoto procesu je spolehlivě a včas usnadněno rozhodování týkající se přiměřeného jednání vůči objektu, případně včetně použití zbraní.

Schopnost spolehlivého rozpoznávání vlastních/spojeneckých a nepřátelských, jakož i neutrálních objektů je proto důležitým předpokladem pro věcné hodnocení situace a proto nakonec pro cílené zasazení vlastních sil a prostředků. Tato schopnost je důležitým faktorem pro dosahování vojenských cílů s minimálními vlastními ztrátami při současném vyloučení nezamýšlených škod.

Důležitým přínosem rozpoznávání v boji jsou:

- ❑ přínos ke zjištění situace doplněním obrazu situace informacemi získanými rozpoznáváním, a tím ke zdokonalení schopnosti velení,
- ❑ přínos ke zlepšení vlastního plánování a řízení boje,
- ❑ celkové zlepšení včasného rozhodování tím, že jsou k dispozici k tomu potřebné informace o objektech v prostoru vlastního působení a odpovědnosti,
- ❑ ochrana vlastních a spojeneckých systémů vyloučením střelby na vlastní,
- ❑ ochrana nezüčastněných osob (např. uprchlíků),
- ❑ ochrana důležité infrastruktury vyloučením nezamýšlených škod,
- ❑ účinnější a hospodárnější zasazení vlastních systémů a zbraní (vyloučení zbytečné spotřeby munice, „over-kill“),
- ❑ zvýšení ochrany vlastních objektů včasným rozpoznáním ohrožení.

Spektrum objektů, které se vyskytují při zasazení a musejí být rozpoznávány, se může značně měnit. Při vlastních operacích se vyskytují hlavně vojenské objekty (např. při operacích k vynucení míru a vysokou intenzitou boje). Za jiných operací – zvláště při zasazení nízké a střední intenzity s úkolem stabilizace – je nutno počítat s rozsáhlým spektrem vojenských, civilních a polovojenských objektů. To za všech situací nutně zahrnuje rozpoznávání civilních objektů, které mohou rovněž představovat ohrožení.

Zvláštnosti rozpoznávání

Zvláštností rozpoznávání u pozemního vojska je potřeba spolehlivě rozpoznávat nejen zařízení a dopravní prostředky, ale také osoby. Na rozdíl od rozpoznávání u letectva a námořnictva zahrnuje rozpoznávání u pozemního vojska také rozpoznávání jednotlivých osob, čímž se spektrum možných objektů značně rozšiřuje.

Rozpoznávání zde musí např.

- ❑ podporovat přípravu a plnění vojenských úkolů,
- ❑ poskytovat důkazy o ohrožujících situacích, které vyžadují patřičnou vojenskou přítomnost,
- ❑ zjistit a případně dále sledovat podezřelé osoby a vozidla,
- ❑ umožňovat výběr osob, které je nutno zajmout,
- ❑ umožňovat hodnocení stavu objektu po jeho ostřelování ke zjištění dosaženého účinku.

Podmínky vnějšího prostředí, za nichž musí pozemní vojsko uskutečňovat rozpoznávání, jsou velmi rozdílné a komplikují úkol rozpoznávání pozemních objektů a objektů blízko nad zemí (např. stínění porostem a zástavbou).

V mnoha případech může být potřeba rozpoznávání u pozemního vojska kryta pouze ve spolupráci druhů ozbrojených sil, resp. v mezinárodní spolupráci. Při krytí potřeby rozpoznávání je nutno mít na mysli, že žádná metoda sama o sobě nepostačuje k získávání a zpracování informací. Pouze zavedení informační soustavy „průzkum pozemního vojska“ (Aufklärung HEER) v rámci „získávání zpráv a průzkum ozbrojených sil“ (VeNaGuA) s využitím systémů velení a zbraňových systémů všech vojenských složek a sil i prostředků pro zabezpečení velení k přenosu informací může zajistit optimální získávání a využívání informací získaných rozpoznáváním. Bez informací poskytovaných výše uvedenými soustavami (např. výsledků leteckých průzkumných systémů) není sledování pozemních cílů možné.

Proto je schopnost pozemního vojska ke spolupráci přesahující působnost vojenských složek v oblasti úkolů „rozpoznávání“ nezbytná. Předpoklady k tomu jsou jak společné porozumění pro rozpoznávání, tak zajištění interoperability a kompatibility technických prostředků a metod. Proto je nutno podporovat začlenění všech národních a pokud možno mezinárodních prvků podílejících se na vojenských operacích do společné rozpoznávací architektury. Tato architektura musí zahrnovat celkový proces rozpoznávání od získávání a vyhodnocování informace, přes hodnocení a zpracování informace až po rozdělování a zobrazení informace.

Druhy rozpoznávání

Rozlišují se tyto druhy rozpoznávání:

- ☐ kooperativní rozpoznávání,
- ☐ ne-kooperativní rozpoznávání
- ☐ metody.

Kooperativní rozpoznávání spočívá v tom, že zachycené objekty podávají na základě dotazu (pomocí technických prostředků nebo speciálním pohybem za letu anebo jízdy) aktivní rozpoznávací odpověď „jsem vlastní“.

Ne-kooperativní objekty aktivně nepřispívají ke svému rozpoznání pomocí technických prostředků nebo svým procedurálním chováním. Proto vyžadují rozpoznávání jiným způsobem, např. kombinací technických senzorů a metod rozpoznání vzoru/typu, zjištěním polohy, vyhodnocením jejich vyzařování nebo také využitím výsledků rozpoznání jinými statickými zdroji.

U třetího druhu rozpoznávání, u **metod**, se jedná o způsoby, které umožňují rozlišování vlastních a spojeneckých sil *porovnáváním chování s předem dohodnutými způsoby chování*. Tyto metody mohou být hodnotným přínosem pro všechny vojenské úkoly. Na rozdíl od kooperativních metod poskytují nižší spolehlivost pozitivního rozpoznání „vlastních“. Mohou být použity současně pro velmi mnoho objektů (často automaticky) a jejich dosah není v podstatě omezen.

K pozitivnímu rozpoznávání „vlastních“ se všeobecně používají kooperativní metody, protože poskytují vysokou spolehlivost. Avšak také po zavedení kooperativních bojových rozpoznávacích systémů pozemního vojska bude i nadále existovat nutnost propojením

výsledků jednotlivých druhů rozpoznávání zvyšovat celkovou spolehlivost. Pro budoucnost musí cílem ve smyslu spolehlivého rozpoznání vlastního, cizího a neutrálního být technická realizace všech tří druhů rozpoznávání v jediném systému. Je přirozené, že při realizaci bude velkým problémem zvláště spolehlivé rozpoznávání neutrálních objektů.

Bojové rozpoznávací systémy

Na základě různorodých požadavků na rozpoznávací systémy pro objekty jako vozidla, letadla a osoby byly standardizovány technické a procedurální rámcové podmínky pro dva subsystémy NATO:

- ❑ bojový systém pro rozpoznávání cílů (BTID - Battlefield Target Identification Device) k rozpoznávání vozidel a vrtulníků podle STANAG 4579 a
- ❑ systém pro rozpoznávání vojáků nacházejících se mimo vozidla (DSID - Dismounted Soldier Identification Device) podle STANAG 4630.

Rozpoznávání cílů vlastní-cizí. Německo je nyní vedle USA v čele států NATO při realizaci úkolů podle STANAG, protože koncepčně, technicky a takticky sloučilo oba standardizované rozpoznávací systémy do systému „rozpoznávání cílů vlastní-cizí“ (ZielErkennung Freund-Feind, ZEFF). Systém ZEFF umožňuje spolehlivé rozpoznávání „vlastní-neznámý“ pro vozidla, vrtulníky a vojáky mimo vozidla v prostoru zasazení. Program je rozdělen na systém ZEFF BTID pro rozpoznávání vozidel a vrtulníků a na systém ZEFF DSID pro rozpoznávání vojáků mimo vozidla. U obou systémů se rozpoznávání uskutečňuje podle principu „dotaz-odpověď“, tj. kooperativní metodou. Dotazující vyšle kódovaný dotaz a od rozpoznávacího systému dotazovaného objektu – pokud je „vlastní“ – obdrží platnou odpověď. K tomu jsou potřebné dotazovače a odpovídače, přičemž jsou zbraňové systémy a vojáci podle potřeby vybaveni pouze dotazovačem, dotazovačem a odpovídačem, nebo pouze odpovídačem.

Koncepční požadavky na rozpoznávací systém vlastní-cizí jsou:

- ❑ použitelnost v celém spektru zasazení v rámci ozbrojených sil, v mnohonárodním rámci a za všech situací,
- ❑ vazba na informační systém velení ozbrojených sil,
- ❑ pravděpodobnost rozpoznání minimálně 98 procent,
- ❑ trvání rozpoznání kratší než jedna sekunda,
- ❑ dosah pro vozidla 6 km, pro vrtulníky 10 km,
- ❑ dosah pro vojáky mimo vozidla 2200 m.

Rozpoznávací systém pro vozidla (BTID) je kooperativní systém „dotaz-odpověď“ pracující v kmitočtovém pásmu 36,7 GHz až 37 GHz. Systém musí za bojových podmínek vysílat na cíl zaměřené dotazy, přijímat a vyhodnocovat odpovědi a na přijatý dotaz vyslat odpověď. Rozsah příjmu a vysílání odpovídače je 360 stupňů. Jestliže dotazovač ve stanoveném časovém intervalu přijme odpověď a vyhodnotí ji jako platnou, je dotazovaný objekt považován za „vlastní“. Jestliže odpověď po vyhodnocení neodpovídá kritériím, je objekt označen jako „neznámý“.

Rozpoznávací systém obsluhuje spolehlivě sdělí, zda jde o vlastní síly. Tím je účinně zabráněno střelbě na vlastní. Je nutno uvést, že označení „neznámý“ neznamená nutně nepřítel, protože přitom může jít o nezúčastněné neutrální objekty.

Bylo zvoleno řešení pomocí milimetrových vln, protože výkonnost je deštěm a mlhou ovlivňována mnohem méně než např. při použití laserového světla. Dotazovací systém pracující s milimetrovými vlnami sestrojený pro dosah 5,5 km za jasné atmosféry má při mlze dosah přibližně 4 km a při dešti přibližně 3 km. Tím je dosaženo koncepčních požadavků.

Rozpoznávací systém pro vojáky mimo vozidla (DSID) má za bojových podmínek zjistit totožnost zaměřeného objektu a odpovídat na dotazy jiných rozpoznávacích systémů. Je to kooperativní systém. Skládá se z těchto částí: na zbraní umístěného dotazovače, tvořeného laserem neohrožujícím zrak a přijímačem, a odpovídače umístěného na těle vojáka nebo na vozidle.

Části rozpoznávacího systému DSID budou integrovány do vybavení „pěšáka budoucnosti“ a rozšíří jeho základní možnosti. Stejně jako u rozpoznávacího systému pro vozidla (BTID) jsou u rozpoznávacího systému pro vojáky (DSID) k jeho ochraně proti zjištění, klamání a zneužití zavedena opatření k šifrování obsahu dat, ochrana proti zneužití, nízký vysílací výkon a omezení dotazu a odpovědi na několik bitů.

Další vývoj rozpoznávacích systémů sleduje zvětšení dosahu systémů pro ruční zbraně, miniaturizaci přístrojů a začlenění do vybavení pěšáka budoucnosti, jakož i jejich integraci do průzkumných a pozorovacích přístrojů. Především za stabilizačních operací by tím mohlo být vyloučeno záměření zbraní na neznámé osoby a objekty při každém dotazu.

Aby mohli vojáci nacházející se mimo vozidla působit svou výzbrojí také proti vozidlům, zjišťovat totožnost objektů, musejí být vozidla opatřena rozpoznávacím systémem pro vozidla (BTID) vybavena navíc odpovídačem rozpoznávacího systému pro vojáky (DSID). Totéž platí pro vozidla schopná svou výzbrojí působit proti vojákům mimo vozidla. V tomto případě budou tato vozidla vybavena vedle rozpoznávacího systému pro vozidla (BTID) také dotazovače rozpoznávacího systému pro vojáky (DSID).

Rozpoznávání zajistí ochranu vlastních sil

Schopnost spolehlivého rozpoznávání vlastních, resp. spojeneckých, neutrálních a nepřátelských sil (včetně schopnosti identifikovat sebe sama vůči ostatním) podstatně zvyšuje schopnost přežít. Schopnost přežít a ochrana ve smyslu úspěšného odvrácení ohrožení života a zdraví vlastních vojáků, jakož i ochrana důležité infrastruktury jsou základním předpokladem pro plnění úkolů a výrazem povinné péče velení o příslušníky ozbrojených sil.

Podle článku Petera Göhringera a Igora Potocnika, který byl uveřejněn v č. 4/2006 časopisu Europäische Sicherheit. Zkráceno a redakčně upraveno /nas.

Od přechodu armády s povinnou základní službou k armádě profesionální na území našeho státu uplynulo zhruba sto sedmdesát let. Z nejnovějších našich dějin jsou pozoruhodná zvláště období Pražského jara a polistopadový vývoj armády. Máme je vědecky zpracovány jen zčásti. Následující příspěvek se pokouší tuto mezeru vyplnit.

Pokud jde o události před téměř čtyřiceti lety, v „Pramenech k dějinám československé krize v letech 1967–1970“ vyšly dva rozsáhlé pramenné svazky: Antonín Benčík, Jaromír Navrátil, Jan Paulík: „Vojenské otázky československé reformy 1967–1970: Vojenská varianta řešení čs. krize (1967–1968)“. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky a nakladatelství Doplněk Brno (1996, 364 stran) a Antonín Benčík, Jan Paulík, Jindřich Pecka: „Vojenské otázky československé reformy 1967–1970: Srpen 1968–květen 1971“. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky a nakladatelství Doplněk Brno (1999, 392 stran).

Pokud jde o polistopadový vývoj, k tomuto období se zčásti také váží dvě práce jednoho autora: Zdeněk Kříž: „Armáda v demokracii: Civilní řízení a kontrola armády“. Vojenská akademie v Brně. (2001, 224 stran) a Zdeněk Kříž: „Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice: Peripetie transformace vojensko-civilních vztahů po roce 1989“. Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav. Ediční řada Studie, svazek č. 34 (2004, 132 stran).

Zatímco první Křížova práce se soustřeďuje na deskripci západního modelu civilního řízení a demokratické kontroly armády, ta druhá se zabývá polistopadovou transformací vojensko-civilních vztahů a analyzuje, jak dalece se tomuto exponovanému západnímu modelu blíží.[1]

Vzhledem k tomu, že tyto publikace byly již recenzovány, v tomto případě poslouží spíše jako východisko k zamyšlení člověka, který se v těchto událostech z velké části angažoval.

Armáda v československé společenské krizi konce šedesátých let

V československé armádě proběhl po únorových událostech roku 1948 kontinuálně urychlený proces, který lze nazvat sovětizací. Formálně sice byla podřízena československým ústavním orgánům, ale fakticky generálnímu štábu Sovětské armády a po roce 1955 statutárně i Varšavské smlouvě. Od roku 1960 byla armáda i vnitřně podřízena předsednictvu ÚV KSČ, jeho vojenské komisi obrany vedené prvním tajemníkem.

Jedním z vážných zákonitých důsledků tohoto stavu byla i militarizace společnosti a její ekonomiky, vyšší než např. v Polsku, a dokonce – pokud jde o relativní počty armády – než v Sovětském svazu, protože jsme byli prvosledovou armádou a v případě válečného konfliktu hlavním válčištěm.

V podstatě jsme tak zároveň měli být jak v případě útoku, tak i obrany s použitím zbraní hromadného ničení (60 až 70 jaderných úderů plánovaných proti našemu území) spolu

s obyvatelstvem obětování bez možnosti se jadernými zbraněmi bránit, ty byly na území Sovětského svazu.

Ke konci šedesátých let však došlo k jadernému patu mezi SSSR a USA, masové použití jaderných zbraní přestalo mít jakýkoli racionální smysl. Americkou strategií hromadné odvety nahradila strategie pružné reakce a omezené války. Sovětské vedení a velení na to reagovalo rozhodnutím o umístění jaderných zbraní na československém území, ale jak jinak než pod přímou kontrolou sovětských jednotek.

V tu dobu se krátce po zkoušce první čínské jaderné zbraně zvýšilo čínsko-ruské napětí. Sověti proto chtěli rozmístit své jednotky i na československém území, aby měli pro odzbrojovací jednání se Spojenými státy výhodnější podmínky. Tím spíš byli proti jakémukoli reformnímu hnutí v naší zemi, zvláště i proto, že obrodný proces zasáhl silně i armádu.

Zde se nejvíce angažovali pracovníci vojenských akademií, vojenských výzkumných ústavů a redakcí vojenského tisku, z vojáků základní služby pak tzv. katedristé, tzn. absolventi vysokých škol, kteří poté sloužili v armádě jeden rok. Reformní proces i přímo ve vrcholovém stranickém aparátu překvapivě posílil přechod dosavadního náčelníka Hlavní politické správy ČSLA generálporučíka Václava Prchlíka do čela branně bezpečnostního výboru ÚV KSČ.

V březnu 1968 se začaly objevovat první signály o možnosti vojenského zásahu proti Československu, které si zatím nikdo příliš vážně nepřipouštěl. Ale již 5. května informoval generální tajemník Leonid Brežněv ÚV KSSS, že jako o jistém *preventivním kroku* a zároveň přípravě vpádu bylo rozhodnuto o společném cvičení jednotek zemí Varšavské smlouvy na československém území pod názvem Šumava. V tu dobu byli Sověti již přesvědčeni, z jejich pohledu, i o rozkladu čs. armády.

Objektivně k tomuto přesvědčení, i když by se našly i důkazy jiné nebo by byly uměle vyfabrikovány, nejvýznamněji přispěl útek předsedy hlavního výboru KSČ na ministerstvu národní obrany generála Jana Šejny do Spojených států a sebevražda náměstka ministra obrany generála Vladimíra Janka, který byl obviňován z toho, že chtěl zneužít armády k setrvání prezidenta Antonína Novotného u moci. Zveřejnění manifestu Dva tisíce slov iniciované spisovatelem Ludvíkem Vaculíkem pak Sověti považovali přímo za kontrarevoluční výzvu. Vyvrcholením zřejmě bylo uveřejnění Akčního programu armády připraveného a schváleného vojenskou radou ministerstva národní obrany a Memoranda vypracovaného ve vojenské politické akademii, která obsahovalo principy nové čs. vojenské reformy a požadovalo snížit závislost našich ozbrojených sil na Varšavské smlouvě a SSSR.

V polovině července již ve Varšavské smlouvě převažovaly hlasy o vojenském řešení krize. 20. července byla vyhlášena bojová pohotovost vybraných jednotek Varšavské smlouvy a začala práce na přípravě intervence. 22. července americký státní tajemník (ministr zahraničí) Dean Rusk prohlásil, že Spojené státy se nebudou do československých událostí vměšovat. Československo-sovětské jednání v Čierné nad Tisou poté sice intervenci oddálilo, ale jenom načas.

Záminkou ke konečnému rozhodnutí o vpádu vojsk byla příprava mimořádného sjezdu KSČ, kterého se sovětské vedení obávalo nejvíc, dobře vědělo, že změny budou z jeho hlediska již dalším jednáními nenapravitelné. Proto ve dnech 16. až 18. srpna padlo konečné rozhodnutí o intervenci, údajně na „prosbu československých soudruhů“.

Podle dochovaných dokumentů toto rozhodnutí nejvíc potěšilo vedení ostatních členských států Varšavské smlouvy, které se obávaly, že se československý obrodný proces přenese s podobnými důsledky i na jejich území. Jedině Rumunsko, i když zde režim měl nejvýraznější totalitní prvky, účast na intervenci odmítlo.

Sověti při přípravě vojenské operace s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládali ozbrojený odpor československé armády, ke kterému těžko mohlo dojít, a proto museli po vpádu intervenčních vojsk změnit taktiku a začít s československými představiteli jednat. Podepsání moskevského protokolu okupací a následné období tzv. normalizace neodvrátilo. Ani dislokaci sovětských vojsk na československém území, což vlastně byl také dříve avizovaný základní požadavek sovětského velení bez ohledu na obrodný proces.

Zůstává stále diskutovaná a ne úplně ještě uzavřená otázka, zda se československá armáda měla a především mohla s jistým předpokladem úspěchu bránit. O této možnosti reálně uvažoval s výjimkou jednotlivců málokdo. Dvoustetitisícová armáda mohla té více než půlmilionové intervenční realizaci jejího strategického cíle sice zkomplikovat a předpokládané termíny operace prodloužit, ne však republiku ubránit. Nemluvě o tom, že československé ozbrojené síly neměly takové zálohy, jako měla k dispozici Sovětská armáda a Varšavská smlouva.

O tom však, že Sověti s možným ozbrojeným odporem počítali, svědčí fakt, že intervenční síly měly téměř trojnásobnou převahu, jak se tehdy při řešení proporce obrana–útok obvykle na základě zkušeností z druhé světové války plánovalo.

Složitým problémem by vzhledem k dislokaci vojsk poté byl ústup našich jednotek. Stály by před dilematem, kam ustoupit, tedy buď se nechat zajmout a očekávat těžko předvídatelný trest podobný odplatě v Maďarsku, nebo ustoupit na západoněmecké území.

Normalizovaná armáda

Číst o této době dochované dokumenty, projevy politiků a vojáků, různá vystoupení, zápisy z jednání a porad, stanoviska orgánů, dopisy, prohlášení, rezoluce, memoranda, návrhy, informace, zprávy, analýzy, studie, depeše a nakonec rozkazy či osobní vzpomínky není nejpovzbudivější. Ale poučné pro každého, kdo chce něco hlubšího vědět o průběhu politických krizí a vojenských operací, kdy se nejen řeší věcné problémy, ale i projevují a lámou lidské charaktery, což nebylo ani tak ještě patrné v průběhu obrodného procesu jako v počínající normalizaci bezprostředně po intervenci a podepsání tzv. moskevského protokolu, který de facto znamenal kapitulaci.

Jednání prezidenta Ludvíka Svobody tak kremelskému vedení pomohlo proti vůli drtivé většiny československého lidu legalizovat intervenci, když se jim nepodařilo ani ustavit „dělnicko-rolnickou“ vládu. Reformní politici vlastními podpisy stvrdili konečnou porážku Pražského jara.

Armáda tak byla znovu vrácena do role ozbrojené síly komunistické moci. A to i z iniciativy a podpory části jejích příslušníků. Většina ostatních se snažila zachránit, ale přesto kolem deseti tisíc vojáků z povolání se s okupací nesmířilo a raději z armády odešlo nebo z ní byli z nejrůznějších důvodů postupně propuštěni. Za rok byla armáda natolik zlomena, že již některé její jednotky byly vládnoucím establishmentem zneužity a zasahovaly proti spontánním demonstracím občanů při prvním výročí intervence vojsk Varšavské smlouvy a okupace Československa pětasedmdesáti tisíci vojáků Sovětské armády.

I když to zní objektivně zároveň jako alibi, krátce po listopadu 1989 samotný bývalý první tajemník ÚV KSČ a prezident republiky Gustáv Husák o tom řekl: „Sovětská armáda měla na našem území obrovskou sílu. Kontrolovala i naši armádu a bezpečnost. Její první velitel (generál Majorov) si zval do Milovic krajské a okresní tajemníky KSČ. Mnozí k němu chodili pravidelněji než na ústřední výbor strany. Byla to okupační armáda, která si prostřednictvím svých tykadel budovala i politické pozice. Ovlivňovala i velké štáby lidí, kteří systematicky pracovali na rů-

ných analýzách vývoje u nás po lednu 1968, až to dotáhli k prověrkám a k Poučení. Mělo to pomoci ospravedlnit vstup vojsk a verifikovat režim, který vytvářeli a upevňovali.“

Sověti ovlivňovali a urychlovali i normalizaci armády, dávali najevo, že v případě útoku by byla svým personálním složením vzhledem ke strategickým cílům Sovětského svazu a Varšavské smlouvy nebojeschopná. Těžko by však výrazněji uspěli, kdyby neměli politickou podporu a kdyby jim v tom stále angažovaněji nepomáhali příslušníci armády, zvláště na vyšších postech. Byl to jeden ze smutných příběhů československé armády, pokud spolu s mnichovskou krizí nejsmutnější.

Polistopadový vývoj armády: civilní řízení a demokratická kontrola

Polistopadová transformace armády probíhala sice pod kontrolou prezidenta republiky, vlády a zčásti parlamentu, ale zprvu zejména pod vedením vojáků z povolání nebo bývalých příslušníků armády, kteří se do ní vrátili; proto nejzávažnějším problémem a tedy i úkolem bylo po neutralizaci armády zajistit její civilní řízení a demokratickou kontrolu.

Poučení bylo možno hledat jak pracích historických (N. Machiavelli, C. Clausewitz atd.), tak aktuálních (M. Janowitz, J. Wiatr, S. Huntington, Ch. W. Mills, R. Cunis, S. E. Finer, L. F. Carell, W. Mosen, J. van Doorn, Ch. Moskos, R. Dahl ap.). To se spolu s vyhodnocením zkušeností z naší první republiky a z demokratické transformace armády v poválečném Německu (v SRN participaci vojáků na tvorbě vojenské politiky nejen tolerují, ale požadují, zatímco v USA se usiluje o to, aby se vojáci v politice nijak neangažovali), a později ve Španělsku také zejména zásluhou Jaromíra Cvrčka, Jaroslava Jandy a Miroslava Purkrábka v teoretické přípravě prohloubení civilního řízení a demokratické kontroly armády a modelu demokratické československé armády dělo a podařilo.

A to v souladu se shrnujícím vymezením Zdeňka Kříže, podle něhož „... civilní řízení a demokratická kontrola armády zahrnuje soustavu institucí (formálních i neformálních), politických mechanismů, postupů a procesů, jímž je zajištěno, že na základě pravidel rekrutování a legitimitou disponující představitelé společnosti armádě zadávají úkoly, určují její cíle a rámcové způsoby dosahování určených cílů a stanovených úkolů a teprve poté následně kontrolují jejich plnění a že armáda není nástrojem konkrétní společenské skupiny. V neposlední řadě jsou součástí civilního řízení a demokratické kontroly armády též postupy minimalizace dominantního, v extrémním případě monopolního prosazování armádních zájmů v politice“. (Kříž, 2001, s. 6)

Je patrné, že sice v polistopadovém období byly základy civilního řízení a demokratické kontroly armády položeny a armáda postupně s mnoha peripetiemi transformována a postupně i spolu s její profesionalizací reformována, ale k plnému naplnění obsahu tohoto vymezení chybí ještě mnoho, zvláště pokud jde o zadávání daleko konkrétnějších strategických cílů než se dosud dělo, tak dostatečně přesvědčující profesionalitu civilního řízení a demokratickou kontrolu armády.

Primárním předpokladem úspěšného civilního řízení a demokratické kontroly armády v přechodových obdobích je zbavit ji exponentů předcházejícího nedemokratického režimu a postupně i většiny ostatních. To se stalo jak po pádu rakousko-uherské monarchie po první světové válce (zatímco v roce 1928 sloužilo v armádě 42 % důstojníků, kteří začali svou vojenskou kariéru v mocnářství, v roce 1938 už jich bylo jen necelých 23 %), po únoru 1948 (v roce 1953 již v armádě sloužila polovina důstojníků, kteří do ní vstoupili po únorových událostech,

v roce 1954 už to byly téměř dvě třetiny a za další rok 88,5 %; podobně rychle postupovala i jejich organizovanost v komunistické straně), tak i po pádu komunistického režimu (již k 1. 9. 1990 odešlo z armády více než 15 % vojáků z povolání, z toho polovina na vlastní žádost). Až na výjimky tedy platí, že armády se demokratizují postupně, především shora dolů, tedy nejdříve z nejvyšších míst. Tak konečně postupovala i sovětská moc po socialistické revoluci v roce 1917 (v době občanské války sloužilo v Rudé armádě asi 40 % carských důstojníků) a Němci po druhé světové válce (podobná situace).

Zamíříme-li do současnosti, jednou z vážných chyb americké administrativy v nynější irácké válce bylo, že rozpustila iráckou armádu. Většina vojáků ji v následném zmatku ozbrojených operací logicky opustila se zbraněmi, a protože se ne všem podařilo zakotvit v občanském životě, část z nich se angažovala a dále angažuje v řadě teroristických akcí. Efektivnějším řešením nejspíš zbylo zbavit armádu zprofanovaných příslušníků velení a dát příležitost rychlého kariérového růstu jejich nezkompromitovaným podřízeným, a tím je zavázat pro službu a oddanost novému režimu.

Druhým problémem demokratické transformace armády je povinná či dobrovolná služba v ní. V polistopadovém období bylo vzhledem k probíhajícím politickým událostem výhodné, že v armádě sloužili vojáci v základní službě, což bylo i jistou zárukou demokratické kontroly armády. Mladí vojáci se také nejvýznamněji postavili na stranu nového režimu. Ke kladům patří, že skutečná reforma spojená s profesionalizací byla provedena až po výrazné stabilizaci demokratického režimu, vstupu do Severoatlantické aliance a přípravy vstupu do Evropské unie, zvýšení tlaku na finanční úspory a rozšíření vojenských misí v zahraničí.

Jinou věcí ovšem je, jak byla profesionalizace nutná z hlediska nároků na výkon vojenských pracovně profesních rolí (spíše rozhodoval nezáměr mladých mužů o povinnou vojenskou službu, což bylo příležitostí využít to v předvolení kampani k získání hlasů, což se také stalo) a rozvoje mladé generace (např. při nedávných pařížských událostech se objevily hlasy volající po znovuoobnovení vojenské základní služby; podobně tomu je i ve Spojených státech, kde vzhledem k irácké válce má americká armáda nedostatek profesionálů).

Faktem je, aniž si to dostatečně uvědomujeme, že vliv vojáků z povolání na rozhodovací procesy se profesionalizací armády posílil, zvláště zastávali-li funkce ministra obrany bývalí vojáci z povolání. Nejpatrnější je to v jejich finančním zabezpečení jak v době vojenské služby, tak ještě výrazněji po odchodu z ní, ale i ve vlivu na rozhodování o nákupech zbraňových systémů, kde zároveň dochází ke korupčním aférám.

Československo a následně Česká republika měly pro transformaci a civilní řízení a demokratickou kontrolu armády i přes diskontinuitu vývoje nepřehlédnutelnou výhodu, že ve dvacátém století prošla republika ve srovnání s rakousko-uherským panováním dvacetiletím skutečné československé státnosti a demokratického vývoje, což se nadlouho odrazilo i ve vědomí lidí včetně zčásti příslušníků armády.

Konečně tento fakt se odrazil i v průběhu postkomunistického vývoje také v ostatních zemích i obecně: tam, kde měli alespoň částečnou zkušenost s demokracií, tam probíhala transformace bez většího násilí, např. na rozdíl od krvavých událostí v Zakavkazsku a na Balkánu probíhal vývoj ve středoevropských a v pobaltských republikách poměrně klidně a na revoluční události kultivovaně.

Pokud jde o historii, v první Československé republice např. byli ministři obrany od samého jejího počátku civilisté (s výjimkou krátkého období, kdy existovalo zároveň i ministerstvo

obranu v čele M. R. Štefánikem) a výstavbu armády ve složitých podmínkách zaštiťoval svou autoritou prezident T. G. Masaryk.

I přesto lze soudit, že civilní řízení a demokratická kontrola armády zapustily své kořeny nepříliš hluboko, což se projevilo např. pokusy o vojenský puč, a zvláště na konci první republiky v mnichovské krizi. Nakonec se však vojenské elity politickým rozhodnutím, ať už tento fakt posuzujeme s odstupem let jakkoli, fakticky přes nejrůznější odpor podřídily.

Po druhé světové válce byly již Košickým vládním programem vytvořeny základy a podmínky pro to, aby se armáda stala ozbrojenou mocí státu s totalitními prvky a následně i sovětizována.

Závěr

Jak je tedy na základě historických zkušeností u nás i jinde patrné, institucionalizace civilního řízení a demokratické kontroly armády není jednorázovým aktem, ale spíše procesem trvajícím až desetiletí, jak je tomu konečně i při budování demokratické společnosti vůbec. Ne marně prezident republiky T. G. Masaryk mnohokrát připomínal, že vybudovat solidní demokracii si vyžádá padesát let. O ty jsme vlastně pro peripetie vývoje v Evropě a ve světě ve dvacátém století přišli.

Proto těm, kdo v armádě slouží, zabývají se bezpečnostní politikou profesionálně nebo třeba jen ze zájmu, a chtějí se s historií armády hlouběji seznámit, je možné čtyři uvedené tituly jen doporučit.

Antonín Rašek

Poznámka:

- [1] Také autor tohoto zamyšlení publikoval spolu s kolektivem k tomuto období studijní text **Polistopadový vývoj armády a bezpečnostní politiky České republiky ve vztahu k Evropské unii**. UK FSV CESES a Agentura VPK Praha (2004, 166 stran).

Plukovník v.v. Miroslav Liškutin, DFC – veterán druhé světové války, pilot 312. perutě RAF

* 23. srpna 1919

PERSONÁLIE

Narodil se 23. srpna 1919 v Jiříkovicích u Brna. Letecký výcvik dobrovolník Miroslav Liškutin zahájil krátce před okupací Československa v rámci akce „1000 pilotů republiky“ a ukončil ji v červenci 1938. V srpnu 1938 byl v hodnosti vojína, pilotního žáka zařazen k 2. leteckému pluku do Olomouce, kde ve svých 19 letech absolvoval základní vojenský výcvik. Již v září téhož roku se účastnil pokračovacího leteckého výcviku na letounech Praga E-241. Do odboje odešel přes Polsko.

Společně s dalšími našimi piloty, kteří odešli do zahraničí před vypuknutím druhé světové války, nemohl být zařazen do francouzské armády, nýbrž musel vstoupit do cizinecké legie se závazkem na dobu pěti let. V srpnu 1939 se Miroslav Liškutin spolu s dalšími československými letci zúčastnil, před přeložením ke koloniálnímu letectvu, pěšího výcviku francouzské armády v rámci 1. pěšího pluku cizinecké legie v Sidi-Bel-Abbos. S létáním čs. letci znovu začali v září 1939 na letecké základně Marakech v Maroku.

V únoru 1940 se ocitl v jihozápadní Francii v Adge a po kapitulaci Francie v červnu 1940 se dostal do Velké Británie, a od října 1940 do února 1941 dokončil výcvik stíhacího pilota. V červenci až srpnu 1941 byl přeškolen na letoun Spitfire NK 1, prošel bojovým výcvikem včetně ostrých střelb. Od srpna 1941 létal u 145. britské perutě (145. Squadron, RAF Catterick) na Spitfire MK II.a.

V listopadu 1941 byl převelen k 312. čs. peruti RAF. Absolvoval celkem dva operační turnusy, tj. 400 hodin v boji proti nepříteli, čímž se zařadil mezi jedny z našich **nejvíce bojově nasazených stíhacích pilotů během druhé světové války**. V květnu 1944 s letounem Spitfire IX b. MJ 751 DU-V při útoku na nepřátelská vozidla zachytil rychlostí 520 km/h o dva topoly a jen se štěstím přistál na základně.

Účastnil se doprovodů a útočných akcí na okupovanou Evropou, vzdušných operací během „cvičné“ invaze 19. srpna 1942 u Dippe i hlídek 6. června 1944 při vylovení spojenců v Normandii. Sestřelil celkem dva nepřátelské letouny a jednu létající pumu V1, na svém kontě má i jeden pravděpodobný sestřel a dva poškozené nepřátelské stroje.

Úkolem stíhačů však nebylo jen sestřelování nepřátelských letadel, ale rovněž útoky na pozemní cíle a ochrana vlastních bombardérů. Za vynikající plnění bojových úkolů obdržel v lednu 1945 vysoké britské vyznamenání Záslužný letecký kříž (DFC – Distinguished Flying Cross) – vyznamenání za statečnost v boji proti nepříteli. Po návratu do vlasti byl leteckým instruktorem a od roku 1946 byl štafbní kapitán Liškutin zařazen na funkci pobočníka u 7. leteckého pluku v Brně-Slatině.

Po únoru 1948 byl jako většina západních pilotů, vyhozen z armády. Rozhodl se proto pro emigraci, manželku Daphne a syna Miloše poslal z Československa do Velké Británie a krátce nato

M. Liškutin, Fareham 2004

je útekem přes Rakousko následoval. Ve Velké Británii se vrátil k aktivnímu létání a znovu byl přijat do RAF [*]. Stal se instruktorem létání na wellingtonech a proudových letounech Gloster Meteor Mk 7 WH 114. V letech 1954–1956 byl velitelem letky letounů Gloster Meteor MK 7 na Kypru v Nikósii. V roce 1958 byl velitelem „A“ letky 85 AWF perutě RAF v Church Fenton. V roce 1962 odešel z armády do civilu a nastoupil do práce v britských aeroliniích C.A.T. Hamblev Southamptonu.

Po deseti letech odešel do předčasné výslužby, ale dále létal jako vedoucí pilotního výcviku civilní školy v Southamptonu. Po dvou letech přijal nabídku vedení pilotního výcviku Republiky Zambie ve střední Africe. Vyškolicel celou řadu pilotů, a také 12 učitelů létání. Navíc napsal syllabus školení pilotů podle pravidel ICAO (International Civil Aviation Organization) a s tím rovněž licenční systém pro profesionální piloty. Po návratu do Anglie odchází v 60 letech do penze a začíná se věnovat literární tvorbě. Doposud vydal dvě knihy „Letecká služba“ a „Bouřlivá oblaka“, která byla vydána i v jeho rodné vlasti.

Je nositelem vysokých vyznamenání, kromě již zmíněného britského Záslužného leteckého kříže (DFC) byl oceněn celou řadou vyznamenání, pětkrát Československým válečným křížem 1939, dvakrát medailí Za chrabrost před nepřítelem, československou medailí Za zásluhy apod.

V roce 2003 jsem se plukovníka Miroslava Liškutina mimo jiné zeptal na to, jak vnímá lásku ke své rodné vlasti: „**Jsem si jist,“** řekl mi tehdy, „**že i jiní bývalí letci řeknou, že vlastenectví bylo pro naši generaci přirozeným vyjádřením náhledu na Československou republiku a já mohu jen dodat, že jsem se cítil jako národovec pod vlivem vlasteneckého prostředí na Moravě, od svých nejmladších časů ve škole v Jiříkovcích u Brna. Byl jsem tehdy hrdý na místní lidi, kteří sloužili v čs. legiích za války v letech 1914–1918. Bratranec mého otce se vrátil po anabázi přes Sibiř až v roce 1920 s podlomeným zdravím a já vím, že to na mne mělo také vliv.**

Vlastenecká učitelka v místní škole nám v občanské nauce vysvětlila vše, co bylo nutné k chápání situace českého národa v dějinách. Zkrátka ve věku 18 let jsem šel dobrovolně k letectvu, do pilotního výcviku, připraven bránit naši republiku v blížící se válce. Tak jak se vše vyvinulo, já neměl žádné problémy s odchodem do ciziny, kde se bude bojovat za naši svobodu.“

◀ 312 perutě RAF, únor 1942

▼ Nikosia - Kypr, 1956 (Liškutin sedí uprostřed)

Poznámka:

[*] RAF - Royal Air Force, Královské letectvo. Součást britských vojenských sil, založeno v roce 1918. Za druhé světové války se účastnili bojů proti nacistické luftwaffe v rámci RAF i českoslovenští letci a letecký personál. V období 1940–1945 bylo do leteckých operací nasazeno kolem 2470 československých příslušníků letectva, z toho 374 stíhačů. Celkem padlo 480 a bylo zajato 51 mužů.

Plk. v zál. Petr Majer

English Annotation

Extended Security Concept and Czech Security Practice

by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Since the 90's of the last century we have witnessed the discussions over extended concept of security, under which no national state is the only privileged security subject. The classical military concept is extended both "above", towards international, global and regional problems covering economy, social, environmental or humane issues and "down", in the direction of local communities, NGOs, private subjects and even individual citizens. Even though several important constitutional laws reflecting EU criteria were adopted, we still miss constituting and complete overall concept Czech security system. Of course, we have a document "Optimization of Security System of the Czech Republic", but it is not the genuine concept, but a mere summary of practical measures dealing with temporary problems, namely after the Floods 2002. The author dares the public to open debate about priorities and goals of security politics of our country, in order to lay down, under general consensus, realistic security system, able to face the whole range of security threats and risks, explicitly in the broad international frame of NATO and EU.

Presence and Future of the Czech Security Research

by Ing. Jarmil Valášek, Ph.D. Security situation has been changing all over the world, so has in regional territories. It is necessary for us to create systematically new safety culture with regards to contemporary knowledge and experiences. The Czech Republic contribution to the safety of democratic states must meet their expectations; prospective security studies will have to bring new knowledge and technology which, first of all, will increase the level of general capabilities of the Czech Republic and at the same time to take into consideration the needs of national economy and Czech environment. Capital investments into security research are necessary as a basic input for the safety preparedness level of the CR. For these purposes it is desirable to establish security research that will be able to produce ideas and technologies which will sustain and renew the Czech Republic safety in changing conditions, among others taking note of a Seventh Framework Programme of EU for research, 2007-2013.

Theory of Defence, or Security Science?

(Keynotes for Scientific and Research Activities in the field of State Defence and Security) by Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. In the early 21st century defence research can be discussed in two ways: we can stay either within existing discipline "theory of state defence", or we can set up

new academic specialization concentrating more on the notion "security" and its individual aspects, including their inner ties. In the former case, there are spheres in which civil and military experts can complement each other, whereas other spheres of studies ought to stay exclusively in the domain of military experts. Mutual cooperation between civilian and military experts can be concentrated on systematic studies of security threats, predictions of potential conflicts, analyses of security cooperation between the Czech Republic and NATO, the EU and the OSCE, economy support of state defence. On the contrary, military specialist ought to focus on e.g. major regional conflicts, low intensity conflicts, military operations other than war. As the term "security science" is not used in NATO nations, the author suggests, it would be more useful to preserve academic discipline "defence theory" to make full use of military experts.

MILITARY ART

Computer-Aided Experimental Exercise Urban Warrior 2006

by Maj-Gen Ing. Jiří Halaška, Ing. Milan Novák. On 13-17 March, 2006, the Directorate of Centre of Simulation and Trainer Technologies Brno ran experimental computer-aided exercise dealing with combat activities of a Battalion Task Force (BTF) in urban area. It was outlined as a double-sided opponent procedural exercise, with the use of computer potential, in attendance of staff and personnel from Special Force Command, Support and Training Force Command, Training Base Vyškov, Military Academy Vyškov, designated unit commanders from Special Force, namely 72 Mech Bt. This experimental exercise proved right some factors that are prepared in accordance with NATO operational concept USECT (Understand, Shape, Engage, Consolidate, Transition). In the first place, the experiment demonstrated the practicability of manoeuvre attack by BTF on fully prepared opponent's defences and subsequently occupying his positions and locations, even though at the cost of relatively higher losses of combat vehicles. The article is accompanied by the Table of Exercise Summary.

Optimization of Security System of the Czech Republic

by Ing. Miroslav Jurenka. Security system is an institutional frame for the creation and implementation of Czech security policy. It is closely tied with NATO, the EU, and other international institutions, which enables its compatibility and interoperability within European security systems. The Czech government

prepared The Concept of Security System of the Czech Republic that put emphasis on its effectivity and simplified cooperation and coordination among individual components of security structures. The concept was based upon the analysis of Czech security system, covering events after 11/9 2001, NATO Summit 2002, the Floods 2002, etc. Presented principles of the optimization of current security system of the CR incorporate key proposals of legislative character that ought to be processed in two years; partial measures will be implemented step by step. The author proposes to incorporate mentioned steps into amendments to defence and recruitment laws, laws dealing with emergency or crisis situations. Such amendments are to be offered till the end of 2007.

Small Wars Revisited (*Fourth Generation Warfare*) by Ing. Josef Nastoupil (Col. ret.) This new generation war could be characterized by an emphasis on non-state actors, by political and psychological forms of attacks that directly influence opponents. Other characteristics are as follows: extensive refugee flows, violence, transnational criminal aspects. Several factors will impact the nature, frequency and character of "small wars" in the 21st century. Failed/failing states, urbanization, diffusion of actors, communications technology, technological diffusion, religion, and ultra-terrorism. Clausewitz's fundamental appreciation for the primacy of political objectives as the guiding object in war remains relevant to "small wars" as does to interstate conflicts. The problem for today's strategist or policy maker is determining exactly what has changed, how the various means of strategcraft need to be adapted to the specific contingency at hand (according to The Journal of Strategic Studies, 6/2005).

OPINIONS, CONTROVERSY

Planning, Programming and Budgeting System: from Talking to the Facts! by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. This article is a sequel to the previous disputes over financial management within the Czech Armed Forces. The origins of the first polemic article lay in gaining facts for research work, arranged by the Faculty of Economics and Management, Defence University, "Allocation and Management of Defence Sources of the CR and the Formation of Economic Thinking in the ACR". The system of planning, programming and budgeting (PPBS) was introduced into Czech forces several years ago, but the it did not worked in a way it was supposed. There were many deficiencies the PPB system suffered from. Unfortunately, the author lacks sufficient data to evaluate properly the performance of this system. He has to combine diverse data sources, booklets, statistics, data releases, to make accurate picture of a day-to-day financial military administration. In his opinion, the system is not transparent enough. He appeals for clear figures, released e.g. on army interned pages, to avert accusation of wasting public sources.

Location of Antiballistic Base as a Strategic Choice by PhDr. Antonín Rašek. Antiballistic defence systems could be defined as a secondary defensive response to ballistic threats, against existing, projected or planned ballistic military hardware. In a way, it is a sort of deterrence weapon, because such defence discourages opponents form the development of offensive missiles. The author of this article, the former deputy defence minister, Maj-Gen. (ret), specifies three relevant antimissiles system: ALTBM—NATO Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence; NATO MD—NATO Missile Defence; and USA MD—USA Missile Defence. The purpose of American antiballistic defence is to counterbalance potential strokes by limited numbers of ballistic missiles, blasted off from both enemy and rogue states and those launched by accident. Allegedly, the Iranians are developing ballistic missiles with the range of 4,000 km. With the reference to the fact that the distance Prague—Teheran is about 3,400 km, and such missiles could constitute an eminent danger even for the Czech Republic, not only for the continental United States, this issue is widely discussed in Czech mass media.

INFORMATION PAGES

The Russian Position and its Development 2020-2050 (*Critical Study*) by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. The return of Russia as a power that begins again to partake in political agenda of present-day world raises the necessity to reflect its inner developments in the background of its recent history. There are six key factors that substantially influence the position of Russia in the world: large sources of raw materials (pipelines); outstanding military capacities (the world's second nuclear potential); high level of general education; wide scientific and research base; permanent membership in UN Security Council and in the Group of Eight (G-8); deciding influence in the near neighbourhood. The study comes to the conclusion that Russia—in the horizon of 2020—will belong among world's leading actors, together with the US, the EU, China, and Islamic world. Russia will be able to of enforce its foreign and security goals, both in post-Soviet areas and in key regions in Europe, Asia and in the Great Near East. As such, it will probably get into conflict with the US. The priority tasks of the Armed Forces of the Russian Federation will rest on maintaining nuclear parity with the US and building capacities for asymmetrical operations.

The Change of Legislative Conditions of Existence and Activity of Military Intelligence by Lt.Col. Ing. Libor Kutěj, Ph.D. In view of the fact of recent transitions in the Czech Republic, the Czech military must satisfy a large set of new requirements, including those tied with military defence intelligence. The article examines the key legislative changes under Acts No. 153/1994, No. 289/2005, No. 290/2005 and their actual implementation, linked with various stages of political and strategical management. There is no

flawless pattern for military intelligence community. It is influenced by many circumstances: history, traditions, state of affairs. The author does not want to criticize today's model, organizational changes. Present-day establishment is integrated, which has certain advantages and some benefits, e.g. after 9/11 2001 American intelligence services were criticized for their insufficient integration. Adopted laws and rules, instruments for optimalization of present security system of the Czech Republic, are outlined on the basis of Table Supplement "Information on the Results of Czech Security System", www.mvcr.cz.

Intelligence in Asymmetric Operation of US Army by Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. In today's conflicts, such as the Global War on Terrorism in Iraq and Afghanistan, the threat is more difficult to define; in fact, there are often multiple threats working against our forces concurrently. Our army lacks first-hand information from current battlefields, so that the author must make use of mediated experiences. The paper is therefore based upon articles from foreign military magazines, namely Intelligence Synchronization on a Nonlinear Battlefield (Military Intelligence Professional Bulletin 4/2004) and Intelligence in Peacekeeping Operation (International Journal of Intelligence and Counterintelligence 1/1997). It is not a mere translation or compilation, but ingenious summing up of discussed ideas. In this study, the author thinks over intelligence synchronization and proposes a new way of looking at it. Methodology heads from priority intelligence requirements towards specific information requirements, via indicators, and so on. The purpose of intelligence synchronization is to focus efforts to build, refine, or clarify the commander's understanding of the battlefield and the threat.

Changes in Military Intelligence: Brigade Level, US Armed Forces by František Kříž. After September 2001, in operations both in Afghanistan and Iraq, great attention is paid to terrorism throughout the war. In fact, new generation of warfare came in existence. War on terrorism is a large-scale low intensity conflict, without classical confrontations between states, without massive bulk of soldiers. For such type of warfare we can't use weapons of mass destruction, or classical types of warfare. At level of US Army brigade there were some changes in structure and scope of forces. Several new formations were established: Heavy Brigade Combat Teams, Infantry Brigade, Infantry Brigade Combat Teams, and Future Combat System Brigade Combat Teams. In operations, brigade S2 section is reinforced by an analysis and integration platoon, MI Company. The idea of augmentations and reorganizations of S2 groups is to elevate potential in the brigade system of Intelligence Battlefield Operating System. Article is based on articles from Military News, Military Intelligence, Global Security, etc.

Operational Thinking and Command in the German Federal Forces by Ing. Josef Nastoupil (Col., ret.). The

professional base for tactical and operational levels of US ground forces and German Federal Armed Forces are the following manuals: US Army Field Manual 100/5 "Operations", since 2001 being labelled as "Field Manual 3-0", and German HdV 100/100 "Truppenführung 2000". Both manuals were drafted in a closed cooperation. The basic principles of German manual Truppenführung 2000 were imitated and copied by the Netherlands armed forces and partly, to a certain measure, also by other NATO nations. Rules of Field Manual 3-0 were tested in peace operations, in the fight against international terrorism in Afghanistan and during the first phase of Second War in Iraq. In fact, the operations of US forces indirectly proved practicability and effectiveness of nearly identical German field rules and manuals, consequently command principles, including those of the so-called nation building. Based upon an article by MG Christian E.O. Millotat in 3/2006 Österreichische Militärische Zeitschrift, No 3/2006.

The European Union Military Staff by Ing. Josef Nastoupil (Col., ret.). The European Union Military Staff (EUMS) performs early warning, strategic planning and situation assessment. As the EU is conducting its third military operation, the EUMS has become a key player in the development of the European Security and Defence Policy. In order to provide political control and strategic direction in a crisis, the European Council (Nice, December 2000) decided to establish new permanent political and military structures within the Council of the European Union: PSC—Political and Security Committee, EUMC—European Union Military Committee, EUMS—European Union Military Staff. The EUMS is responsible for peacekeeping tasks, tasks of combat forces in crisis management (including peacemaking), and further tasks identified in the European Security Strategy, such as joint disarmament operations, support for third countries in combating terrorism and security sector reform. As the only permanent integrated military structure of the EU, the EUMS has become the military linchpin of the EU. (Truppendienst, Bundesheer, 1/2006).

Developing Adaptative Leaders by Ing. Josef Nastoupil (Col., ret.). The forward-thinking and respond to the challenges of today's dynamic operational environment demands as necessary: first, to attract and develop young people to become adaptative leaders possessing enhanced skills, i.e. we must align leader-development programmes for the new operating environment; second, to respond to the forces' needs in meeting the challenges of the operational environment—the forces have to undergo a transformation. Adaptability is critical to urban stability and support operations, as these operations present complex challenges to commanders for which no prescribed solutions exist. Warfare and technology are rapidly evolving; doctrine lags behind the need for ready solutions. Officers are confronted by many situations outside the doctrinal framework. No amount of technology can offset the effects of chaos theory.

Clearly, there is a need to quickly learn knowledge/skill sets, coupled with a new operating frame that might be radically different from the skills and knowledge developed through classical training (Military Review, January/February 2006, Tomáš Weiser, What is the Chaos? Dějiny a současnost, 5/2002).

CONFERENCE

7th Terminology Conference (*Lessons Learned*) by LtCol Ing. Jaroslav Stojan. In April 2006, there was another symposium dealing with military professional terminology. Its main purpose was to evaluate experiences with introducing standardized terminology, their levels. Established in September 2004, the Terminology Committee introduces current NATO terminology into all branches of defence department, by means of Standardization Information System. At present, the Training and Doctrine Directorate in Vyškov studies the chance to develop similar database for operational terminology. Some papers read at this year conference are published in the military quarterly *Vojenské rozhledy*: introducing paper by Lt.Col Ing. Jaroslav Stojan; On-line Instruction of English Military Terminology by PhDr. Ivana Čechová; Teaching Terminology at the Economy and Management Faculty, UO Brno, by PhDr. Alena Langerová; and Principles of Introducing New Terminology in French Armed Forces by PhDr. Jana Tomšů. The participants of the Conference were given a CD with French-Czech-English dictionary of selected terms and definitions, "Military Terminology 2006", released by the Department of Standardization, MoD Praha, and Defence University in Brno.

MILITARY PROFESSIONAL

Small Arms Shooting Practice by Maj. Ing. Jaromír Pitaš, Ing. Hubert Štofko, PaedDr. Libuše Mazánková, Dr., Prof. Ing. František Mazánek, CSc. The article presents the results of pedagogical experiment in shooting from small-arms at training on shooting trainers, as indispensable instruments for the preparation of military professionals in indoor and outdoor shooting. Computer-generated simulators enable to experience the practice of shooting both for beginners training, as well as for marksmen, and sharpshooters. The trainers we've developed in our army are as follows: shooting trainer EVJ-91 (optical, infrared), EVJ-94 (advanced, computer aided), EVJ-94/M (five targets), UNIST-94 (screen 2x3 m, VCR, UNIST-97/L (laser emitter, live shooting), optical shooting range OS-1, OS-3 (small arms practice, up to 50 m, computer-aided, laser emitter), optical target range TOS-1 (combat fire arms practice, computer-aided evaluation), optical range POS-1 (target devices are replaced by a film screen, VCR), Minutos Duo (tested), combat video-system Dicrosec PSC (interactive), or SOT-1 (rotary targets). Even though those trainers save time and money, we must still bear in mind that live shooting can't be replaced by any trainer.

Damage Classification Methods of Military Combat Vehicles by Maj. Ing. Vladimír Dzurja, Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. In our forces, similarly like in those of Slovakia, Poland, Hungary, and Lithuania, we assess the scope of damages in numbers showing overall labour needed for repair, necessary for restoration complete combat capacity. Now we put into test another method, by means of the so-called S-M-C-A code (Shoot, Mobility, Communication, Armour); e.g. numbers 0-0-0-0 represent fully combat-ready main battle tank, whereas 0-4-0-4 shows immobile armoured vehicle, with perforated armour. To adapt commanders' decision-making process and introduce this method into forces, mechanised units, up the battalion level, we perform exercises on ModSAF trainer (Modular Semi-Automated Forces). This method enables us to plan the application of military repair depots, fully recover combat potential of military vehicles as soon as possible. Nowadays, ModSAF methodology is successfully exploited in the Centre for Simulation Technologies in Brno and Vyškov. The Army of the Czech Republic stands at the very same place as modern forces of Alliance, the US, Great Britain, Germany and others, in the 90's of the last century.

Training Waste Assessment by Means of Hazard Impact Index by 1Lt Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. Wastes resulted from military exercise and their negative influences are imminent risks for our environment. To eliminate this, first we have to make the classification of wastes and secondly their index evaluation. The indexing can frame negative potential influence of wastes even before actual start of the exercise, so that we can evaluate negative impacts and arrange preventive measures beforehand. With using tablets and charts, the article depicts the process of classification and index appraisal of wastes, originating during military exercise. The method is being developed at the Defence University in Brno and was presented in front of Environmental Training Working Group (NTG/ASG) and consulted with individual representative of Alliance nations. However Hazard Impact Index method is developed for testing purpose within a mechanised company of the Czech Ground Forces, ACR. Another step is the creation of algorithm for the conversion of index values for higher organic units and levels of the Army of the Czech Republic.

Quality Control in the Army of the Czech Republic by Lt. Ing. Martin Vlkovský. This article informs readers about basic ISO standards (International Organization for Standardization), series 9000, and about terminology flowing from ČSN EN ISO 9000:2001 standards. Fundamental part of the report is a relevant Army of Czech Republic specifics analysis and model implementing proposals of quality management system into a command and control structure of the army. It is favourable for the forces to use above mentioned systems (norms, terminology), especially in logistics. It enables us to follow suppliers/contractors to guarantee the highest quality and effectivity of products and services bought

for military. NATO uses among others norms AQAP (Allied Quality Assurance Publications) that were introduced even in our country. Processes are identified in a way broader than in terms of mere "quality". Excellence model under EFQM (European Fund For Quality Management) is a voluntary system that can be used for the effective building of a "small" army, reduced in size, structure, and personnel, in accordance with the approved concept of rebuilding the Czech Army.

The Czech Republic and the Two Models of Professional Armed Forces by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

The professionalization of armed forces is a process causing qualitative changes in the personnel structure of the armed forces. This process should form the armed forces as a professional institution, where the most of soldier is not enlisted for a life-long career of soldiering, but enrolled only for certain amount of time (Soldat auf Zeit). The U.S. Armed Forces (all-volunteer service) and the Royal Armed Forces serve as an example of a kind of professional armed forces in the NATO. There are two contrasting models of professional armed forces: the US-inspired armed forces and the lifelong-career-of-soldiering armed forces. Both models served as an inspiration for application in the Czech Armed Forces. The Czech Act No 211/1999 "Career Soldiers" defines military service of Czech professional soldiers in terms of all-volunteer forces. As there were some problems with the unification of career officers and volunteer soldiers, nowadays we gradually return to the concept that again differentiates between those groups.

Internal Auditing as an Effective Management Tool Introduced into Slovak MoD Sector by Ing. Soňa Jirásková.

Internal auditing is an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organization's operations. It helps an organization to accomplish its objectives by bringing a systematic, disciplined approach, so that we are able to evaluate and improve the effectiveness of risk management, command and control, or other processes. Internal auditing is a tool of Ministry of Defence management that is used for increasing effectiveness both in departmental and public sector administration. The article is supplemented by two schemes of the position of audit authorities within the Slovak MoD.

Identification FoF in Ground Forces by Ing. Josef Nastoupil (Col., ret.)

It is an age-old problem, how to identify someone or something, to prevent from incidents, in which friendly forces fire on their own troops or vehicles by mistake, because of tiredness, exhaustion, psychological stress, technological defects, unforeseen circumstances, etc. Although there exists a technology carried specifically in an aircraft, combat vehicles, that utilizes coded radio signals to identify other friendly units, adopted measures are not always successful. In NATO, we have standardized systems for such identification: BTID—Battlefield Target Identification Device (for identification of vehicles and

helicopters, STANAG 4579); and DSID—Dismounted Soldier Identification Device (for identification soldiers, STANAG 4630). At present, Germany (together with the United States) is in the lead of development system IFF. Systems are conceptually, technologically and tactically synthesized into ZEFF (ZielErkennung Freund-Feind), common for vehicles, helicopters, soldiers, as well as vehicles beyond the area of forces deployment. Source: Europäische Sicherheit magazine, 4/2006.

HISTORY PAGES

Two Dramatic Periods, Two Stories of the Army by PhDr.

Antonín Rašek. After the communist coup d'état in 1948, although formally independent, the Czechoslovak army was subordinated under the General Staff of the Soviet Army. Following the year 1960, its inner life was directed by the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ), in fact by the Military Commission, headed by the First Secretary KSČ. Overall militarization of Czech society was even higher than e.g. in Poland, because in case of military conflict, our territory was supposed to play the role of main European theatre of war. In time of the so-called reform movement in the late 60's, there were some trends to release close ties with the Soviet Union, but at the same time the leading political and military authorities tried to place Soviet forces in Czech territory to strengthen Russian position in arms reduction talks with the US, so that the Soviet Union could boost its units at the borders with People's China. The author compares those events with the recent ones, after November 1989, and following processes of introducing civil control in the forces, their reduction, transformation, and professionalization. He quotes names and works of authors occupied with this theme.

PERSONAL DATA

Colonel (ret.) Miroslav Liškutin, DFC—Veteran of

World War II. He was born in the early part of the last century, in 1919. After the German occupation, he fled the country and in 1939 he joined French Foreign Legion. He fought in Southern France and after the defeat of France he flew to England, where he was requalified for Spitfires. He took part in two operational runs, so he belonged among the most engaged and dedicated Czech pilots. In 1945 he was awarded DFC. Returning to his native country, he became a flying instructor and in 1946 Capt. Liškutin was assigned Aide, 7th Air Regiment, Brno. After 1948 (when communists came to power), he was dismissed from the Czech Air Force, and again escaped abroad. In Britain he joined the Royal Air Force. He retired in 1962 to find a position in a civilian airline company. He accepted the offer to become a pilot instructor in the Republic of Zambia (Central Africa). He wrote two books that were also published in the Czech Republic. Apart from the above mentioned DFC, he was awarded 5 Czechoslovak War Crosses 1939, Medal for Bravery, Merit Medal and many others.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (pplk. v.z.), nar. 1962; absolvent VA (1987) a Institutu mezinárodních studií FSV UK (2000), 1983–2001 v armádě, mj. jako zástupce vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO, 1997–99 nositel grantu v rámci NATO Research Fellowship Programme k problematice úlohy nevládních organizací v procesu civilního řízení a kontroly OS. Autor a člen řídících výborů dvou projektů EU/PHARE zaměřených na tutéž problematiku. 1992–95 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady braneckých organizací (ECCO), 2002–2004 zahraniční oddělení ČSSD, kde měl mj. v gesci problematiku EU, bezpečnostní politiky a zemí východní Evropy. Od roku 2001 spolupráce s Centrem pro sociální a ekonomické strategie (CESES) FSV UK Praha, specializace bezpečnostní politika. Od roku 2005 vedoucí Střediska bezpečnostní politiky CESES, externí spolupracovník Katedry západoevropských studií Institutu mezinárodních studií FSV UK a vzdělávacího kurzu o EU Europeum pro studium odborníků působících ve veřejné správě a soukromém sektoru, člen redakční rady Vojenských rozhledů. 2006 garant projektu „Bezpečně Česko v bezpečné Evropě“ realizovaný v rámci koncepce informování o evropských záležitostech v ČR.

PhDr. Ivana Čechová, nar. 1959, vystudovala Filozofickou fakultu UJEP v Brně, obor pedagogika, ruský jazyk a literatura. Na Filozofické fakultě Ostravské univerzity vystudovala anglický jazyk a literaturu. Od roku 1985 pracovala na katedře jazyků Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově jako odborná asistentka. Od roku 2004 vykonává funkci vedoucího vědeckého pracovníka na katedře jazyků Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany se sídlem v Brně. Absolvovala několik kurzů v USA, Kanadě a Velké Británii zaměřených na metodiku výuky anglického jazyka a odborné vojenské terminologie. Ve výzkumné činnosti se zabývá využitím multimediálních pomůcek v procesu přímé výuky a e-learningu.

Mjr. Ing. Vladimír Dzurja, nar. 1959, absolvoval obor vojensko-inženýrský tankový a automobilový na VA v Brně v roce 1984. Po praxi u vojsk na technických funkcích působil na VA v Brně na katedře tanků, kde byl členem kolektivů řešících rezortní vědecké úkoly praktického ověřování účinku střel protitankových prostředků na reálné tanky a komplexní analýzy možností

prostředků technického zabezpečení v rámci logistické podpory *mb* za mimořádné situace. Čtyři roky pracoval ve VTÚPV ve Vyškově na oddělení prostředků technického zabezpečení a vojskových oprav. Mimo jiné se podílel na vývoji nové typové řady pojízdných dílenských prostředků a zavádění technologií a technických podmínek pro vykonávání nálezových oprav. Od r. 1997 pedagogicky působil na VVŠ PV ve Vyškově na Fakultě řízení vojenských systémů, katedře vojenských vozidel a techniky. Od roku 2003 pracuje na katedře materiálu a služeb Fakulty ekonomiky a managementu UO.

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc., nar. 1952. Po absolvování vojenské akademie pracoval na tehdejší ministerstvu národní obrany v Praze, v letech 1979–82 působil na československém velvyslanectví v Paříži. V 80. letech se zabýval se vyhodnocováním vojenské politiky ozbrojených sil Francie, v letech 1991–94 byl zaměstnán v Institutu pro strategická studia. V současné době pracuje v Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, kde se zabývá problematikou bezpečnosti. V r. 1990 vydal knihu Francouzská armáda od Gaulla k Mitterandovi, v r. 2004 učební texty Mezinárodní bezpečnostní vztahy. Publikuje v řadě odborných časopisů, mj. v časopisech Mezinárodní politika a Mezinárodní vztahy, Défense nationale, Défense et stratégie (oba Francie). V dubnu 2004 ukončil habilitační řízení na VA Brno v oboru teorie obrany státu. Na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE přednáší předmět Mezinárodní bezpečnostní vztahy.

Genmjr. Ing. Jiří Halaška, nar. 1956. Jako absolvent Vysoké vojenské školy pozemního vojska prošel funkcemi velitele tankové čety, roty, praporu i pluku. Později působil ve funkcích zástupce velitele tankové divize a náčelníka správy pro přípravu vojsk 1. armádního sboru. Po absolvování Akademie velení Bundeswehru v Hamburku vykonával funkce náčelníka odboru a sekce operační a bojové přípravy a náčelníka štábu Velitelství sil územní obrany. Byl ředitelem Ředitelství výcviku a doktrín ve Vyškově, zástupce velitele sil podpory a výcviku, od září 2006 velitel SpodV Stará Boleslav. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., (plk. v.v.), nar. 1943, absolvoval Vyšší vojenské učiliště ve Vyškově v r. 1965, studium na VA Brno v r. 1973, obor velitelsko-štabní, zpravodajský. Do roku 1981 zpravodajský náčelník 9.

tankové divize, poté náčelník informační skupiny zpravodajského oddělení 4. armády. Od roku 1985 vědecko-pedagogický pracovník na Fakultě velitelské a štábní Vojenské akademie v Brně. Od r. 1989 do r. 1998 vedoucí katedry vojenského zpravodajství. V letech 2004–2005 pracoval jako docent na Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. Od 1. 9. 2005 pokračuje v pedagogické práci na Fakultě vojenských technologií.

Ing. Soňa Jirásková, pedagogická pracovnice katedry managementu Akademie ozbrojených sil gen. M. R. Štefánika v Liptovském Mikuláši. Je autorkou a spoluautorkou několika vědeckých prací ve slovenských recenzovaných vědeckých sbornících (Význam finanční kontroly a vnitřního auditu při sledování efektivního využívání veřejných finančních zdrojů v rezorte OS SR In *Vojenská logistika 2005*, ISBN 80-8040-258-2; Význam finanční kontroly při sledování efektivního využívání veřejných finančních zdrojů. In *Zborník Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika*. ISSN 1335-0935), jakož i odborných prací v zahraničních nerezovaných sbornících a časopisech.

Ing. Miroslav Jurenka (pplk. gšt. v zál.), nar. 1953, absolvent VVŠ PV ve Vyškově, postgraduálního studia na VA v Brně a kurzu gen. štábu. Pracoval na velitelských funkcích od velitele roty po velitele motostřeleckého pluku u ZVO. Působil deset let na operačních velitelstvích (dva roky na štábu 1. A v Příbrami a osm let na Velitelství pozemních sil v Olomouci). Od roku 2000 působí na Univerzitě obrany v Brně na Ústavu operačně taktických studií - oddělení řízení obrany státu. Věnuje se oblasti krizového řízení, bezpečnostního systému státu a použití AČR v nebojových operacích. Je studentem doktorského studijního programu „Teorie obrany státu na Univerzitě obrany v Brně“.

Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., nar. 1949, absolvoval VŠZ v Brně a pracoval ve výzkumu zaměřeném na ochranu půdy. Do armády vstoupil v roce 1983. V oblasti ubytovací a stavební služby se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Stál u zrodu vojenské ekologie a jejího institucionálního rámce v rezortu MO. Od roku 1990 byl v čele ekologické služby a zasadil se o výuku environmentální problematiky na vysokých vojenských školách. V letech 1996–97 byl ředitelem odboru životního prostředí Ministerstva obrany. Docentem a profesorem byl jmenován v oboru ochrana vojsk a obyvatelstva. Ve VVŠ PV Vyškov působil na Fakultě ekonomiky a managementu ve funkci vedoucího katedry ekonomiky a hygieny výživy. Na Univerzitě obrany v Brně je vedoucím katedry materiálu a služeb a členem oborové rady ekonomika a hygieny výživy. Je řešitelem řady projektů NATO a autorem šesti set publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

František Kříž (mjr. v zál.), nar. 1963, VSOŠ Martin (SR), do roku 1989 vykonával základní a střední velitelské funkce u msd, poté u prprn sil OSN v Českém Krumlově

a následně od roku 1993 zastával funkci zást. náč. zpravodajského oddělení msd a poté mech. brigády, po dobu 1,5 roku byl pověřen funkcí náčelníka zpravodajského oddělení brigády. Účastnil se ve zpravodajských funkcích několikrát operací UNPROFOR, IFOR, SFOR a KFOR. Účastník zahraničních kurzů a školení v oblasti vojenského zpravodajství, průzkumu, PSYOPS, informační činnosti a kursů přežití v náročných bojových podmínkách. Napsal několik odborných příruček pro průzkumné vojsko a vojenské zpravodajství. V oblasti vojensko-politické, vojensko-bezpečnostní a vojenského zpravodajství publikuje v celostátním tisku a na internetu. V současné době pracuje mimo AČR ve státní správě.

Pplk. Ing. Libor Kutěj, Ph.D., nar. 1967, absolvoval Fakultu hornicko-geologickou Vysoké školy báňské v Ostravě (1990) a od roku 1992 pracuje ve státobezpečnostních složkách, nejprve v rámci Ministerstva vnitra a od roku 1996 Ministerstva obrany v Praze. V roce 2005 ukončil doktorské studium oboru řízení obrany státu na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany v Brně. Externě přednáší na Fakultě bezpečnostního inženýrství VŠB-TU a na Univerzitě obrany.

PhDr. Alena Langerová, nar. 1950, vystudovala Filozofickou fakultu UP v Olomouci, obor anglický jazyk, tělesná výchova. Od roku 1975 pracovala na katedře jazyků Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově jako odborná asistentka, kde od roku 1993 vykonávala funkci vedoucí skupiny anglického jazyka. Po vytvoření Univerzity obrany se sídlem v Brně v roce 2004 nadále působí v této funkci na katedře jazyků Fakulty ekonomiky a managementu. Absolvovala několik kurzů v USA zaměřených na metodiku výuky anglického jazyka a odborné vojenské terminologie. Ve výzkumné činnosti řeší úkoly vztahující se k oblasti odborného jazyka a práce s terminologií.

Dr. Petr Majer (plk. v.z.). Nar. 1950. Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností MO, a Centru řízení informačních systémů. Od roku 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS-MO, inspektora Inspekce ministra obrany a byl vědeckým pracovníkem Zpětnovazebního informačního systému náčelníka GŠ AČR. Až do svého odchodu do důchodu v únoru 2006 pracoval na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky. Je autorem mnoha publikací např. *Vojna do kapsy* aneb průvodce vojenskou službou, *Odpovídá OLA*, *Vojenská akademie Hranice na Moravě*, *Jsmo hrdí na svou zemi?* atd.

Prof. Ing. František Mazánek, CSc., (plk. v.z.) nar. 1947, absolvent VVU-OJ ve Vyškově. V roce 1977 absolvoval VA v Brně obor velitelsko-štabní vševojskový. Po dvou letech velení četě začal působit jako pedagog na 1. fakultě VA Brno, později na VVŠ PV ve Vyškově v oboru konstrukce zbraní a zbraňových systémů a jejich použití. Tři roky byl proděkanem a šest let děkanem Fakulty řízení vojenských systémů ve VVŠ PV ve Vyškově. V roce 1987 obhájil disertační práci a získal titul CSc. Habilitoval v roce 1991 a v roce 1999 byl jmenován profesorem. Věnoval se především simulační a trenažérové technice. 20 let se zúčastňoval cvičení u vojsk na funkci zástupce velitele tankového pluku a později jako zástupce velitele operačního oddělení tankové divize. V současné době působí na katedře vojenského managementu a taktiky UO Brno.

PaedDr. Libuše Mazánková, Dr., nar. 1956, je absolventkou Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V letech 1983-1993 působila jako odborná asistentka na Pedagogické fakultě v Olomouci, od roku 1994 do roku 2004 byla vysokoškolskou učitelkou na Vojenské akademii v Brně. Nyní působí jako odborná asistentka na Institutu mezioborových studií v Brně. Ve své pedagogické činnosti se věnuje výuce pedagogiky se zaměřením na obecnou a oborovou didaktiku.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v.v.) Nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojskovou akademii a v letech 1945-1982 aktivně sloužil v armádě, nejdéle v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena „Plánování leteckých operací“ (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. také přeložil z francouzského originálu publikaci „Malá encyklopedie vojenské strategie“ (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve Vojenských rozhledech a dalších odborných časopisech.

Ing. Milan Novák (plk. v.v.), nar. 1956. Jako absolvent VVŠ PV Vyškov prošel funkcemi velitel tankové čety, roty, důstojník štábu tankového pluku a motostřelecké divize. Později působil ve funkci velitele provozního praporu Velitelství pozemních sil. Po absolvování VAK PS na Vojenské akademii Brno vykonával funkci velitele Záchranné a výcvikové základny. Od roku 2004 lektor Centra simulačních a trenažérových technologií Brno. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV, obor finanční zabezpečení Armády České republiky (1997), poté pracoval jako náčelník finanční služby protileteckého raketového pluku. V letech 1998 až 2004 odborný asistent na katedře obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově.

V roce 2003 doktorát na VVŠ PV s disertací *Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky*. V současné době pracuje jako odborný asistent na katedře ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. Zabývá se ekonomikou a managementem ozbrojených sil. Publikuje v časopise *Vojenské rozhledy* a *Obrana a strategie*. Je členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

Mjr. Ing. Jaromír Pitaš, nar. 1964, je absolventem VVŠ PV ve Vyškově. V letech 1987 až 1993 působil ve velitelských funkcích (velitel čety, velitel roty). Od roku 1993 do 2004 působil jako pedagog na VVŠ PV v oboru konstrukce zbraní a jejich použití. Od roku 2004 pracuje na Univerzitě obrany v Brně, Fakultě ekonomiky a managementu, katedře vojenského managementu a taktiky v oboru vojenský management se zaměřením na projektové řízení. Pracoval jako člen týmů řešící vývoj a zavádění střeleckých trenažérů a simulátorů ve střelbě ze zbraní bojových vozidel a protitankových raketových systémů do AČR.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v.v.), nar. 1935, VŠJŽ a 1. pěchotního učiliště, NATO Defense College v Římě. Sloužil u letectva a vystudoval FF UK, obor filozofie a historie. Stal se vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích v armádě (1965-1968). Po 21. srpnu 1968 z armády propuštěn a ze studia před promoci vyloučen. Za aktivity v Pražském jaru zařazen do seznamu akce Norbert. Po odchodu z armády pracoval jako poradce v Institutu poradenství, v Institutu Čs. komitétu pro vědecké řízení a jako výzkumný pracovník ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky v sociologii řízení. 1990-92 civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). 1990-1991 se podílel na ustavení a nasazení naší protichemické jednotky v Perském zálivu. Pracuje ve Středisku bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie při Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Obdržel Cenu Jaroslava Jandy udělovanou Bezpečnostní radou státu za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky za rok 2005 v hlavní kategorii. Je čestným členem Asociace BOOSS (klub pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu) a Ústavu strategických studií UO v Brně. Je autorem 18 románů, několika odborných knih, desítek studií a stovek článků z oblasti sociologie řízení, armády, bezpečnosti a politiky.

Npor. Ing. David Řehák, Ph.D., narozen 1978, absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, obor ekonomika ochrany životního prostředí. Poté nastoupil k tříletému doktorskému studiu v oboru modelování a simulace procesů ochrany vojsk a obyvatelstva ve studijním programu ochrana vojsk a obyvatelstva, které zakončil v roce 2005 na Univerzitě obrany v Brně. Disertační práci zpracoval na téma Návrh metody hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí.

V současné době působí na Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany v Brně.

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan, nar. 1950, absolvoval VA Brno v roce 1973 v oboru raketového a dělostřeleckého vyzbrojování. V letech 1973–1980 působil na různých funkcích výzbrojní služby u 1. armády, v letech 1980 – 1992 pracoval na technických funkcích u Ústřední muniční základy. Od října 1993 pracoval u sekce zahraničních vztahů MO na úseku zabezpečování spolupráce se státy NATO, zejména v oblasti kooperace s průmyslovými firmami, v letech 1996 – 1997 působil v rámci majetkové sekce MO na úseku investičního rozpočtování. Nyní pracuje na úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti. Publikuje ve Vojských rozhledech a podílí se na překladech dokumentace NATO z anglického a francouzského jazyka.

Ing. Hubert Štofko (pplk. v.z.), nar. 1955, je absolventem VVŠ PV ve Vyškově. V letech 1980 až 1983 působil ve funkci velitele čety. Od roku 1983 do 2005 působil jako pedagog na VVŠ PV v oboru konstrukce zbraní a jejich použití. Byl členem týmů řešících vývoj a zavádění střeleckých trenažérů pro výcvik ve střelbě z ručních zbraní do AČR. Nyní pracuje jako odborný asistent na katedře vojenského managementu a taktiky Fakulty ekonomiky a managementu UO Brno.

Ing. Jarmil Valášek, Ph.D., nar. 1960, vystudoval Vysokou školu strojní a textilní v Liberci, obor ekonomika spotřebního průmyslu. Nejprve pracoval jako vedoucí výroby v textilním průmyslu a od roku 1988 působil v různých funkcích Civilní ochrany ČR. V současné době pracuje v MV-GR HZS ČR, Institutu ochrany obyvatelstva, Lázně Bohdaneč. Ve Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově absolvoval doplňující studium pedagogiky a psychologie, doktorské studium pak na Univerzitě obrany v Brně. Ve své vědecké a pedagogické práci se zaměřuje na problematiku krizového řízení, civilního nouzového plánování a ochrany obyvatelstva. V předmětné oblasti je autorem řady odborných článků. Je manažerem výzkumných projektů a záměrů majících vztah k této problematice.

Por. Ing. Martin Vlkovský, nar. 1981, absolvoval všeobecné gymnázium v Brně. Vystudoval VVŠ PV Vyškov (resp. UO Brno), tříletý obor služby logistiky a zabezpečení materiálem osobního použití (2003) a dvouletý magisterský nádstavbový obor logistika AČR (2005). V současné době student doktorského studia na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně ve studijním programu ekonomika a management obor ekonomika obrany státu. Zabývá se a publikuje k problematice zásobovacích kompletů pro zabezpečení logistické podpory mnohonárodních operací.

SUBJECT INDEX 2006

No Page

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.		
Security Future within the Foreign Policy Context <i>(Risky 21st Century)</i>	1	3
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.		
Extended Security Concept and Czech Security Practice	4	3
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.		
Theory of Defence, or Security Science? <i>(Keynotes for Scientific and Research Activities</i> <i>in the field of State Defence and Security)</i>	4	19
Ing. Antonín Krásný, CSc.		
The Vision of State Security	2	3
PhDr. Miroslav Krč, CSc., WO1 Jakub Pícka		
Outsourcing in the US Armed Forces: Recommendations for the ACR	1	35
Ing. Svatopluk Kunc		
Value Management of Economic Processes, Functions and Activities in the ACR	2	22
Doc. dr. Jiří Nedbal, CSc.		
Military and Public Expenditures and Fiscal Policy of the CR in the 90s	1	25
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
The Problem of the Privatization of Military Activities and Supply-Side Economics in Defence Sector	2	32
Ing. Jarmil Valášek, Ph.D.		
Presence and Future of the Czech Security Research	4	12
Doc. dr. Štefan Volner, CSc.		
Security Activities in Today's Word <i>(Geopolitical Starting Points)</i>	2	15

MILITARY ART

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSs.		
Wars of the so-called Post-Confrontation Period: Successes, Paradoxes, Challenges	2	40
Maj-Gen. Ing. Jiří Halaška, Ing. Milan Novák		
Computer Aided-Experimental Exercise Urban Warrior 2006	4	27
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.		
The Task of "Long-Term" PIRs in Peace and Supporting Operations <i>(Priority Intelligence Requirements)</i>	2	61
Ing. Miroslav Jurenka		
Optimization of Security System of the Czech Republic	4	31
Lt.Col. Doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc.		
Technology and Products Necessary for the Fight in Urbanized Territory <i>(Urban Warfare Needs New Technology And Materials)</i>	2	52

Mgr. Karel Zetocha		
An Introductory to Intelligence Services Activities	1	57
Deep Fight during Counterinsurgency Operations (<i>Adaptation of Warden's Rings</i>)	1	70
Small Wars Revisited (<i>Fourth Generation Warfare</i>)	4	34
The Cohesion of Military Units	1	75

OPINIONS, CONTROVERSY

Ing. Jiří Dušek		
Financial Management of DoD (<i>Reality without False Statements</i>)	2	67
Lt.Col. Mgr. Tomáš Holub,		
Chief Chaplain of the Armed Forces of the Czech Republic Ethic Argumentation Structures Used in Discussion over the War in Iraq	1	79
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Planning, Programming and Budgeting System: from Talking to the Facts!	4	41
PhDr. Antonín Rašek		
Location of Antiballistic Base as a Strategic Choice	4	48

INFORMATION PAGES

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.		
The Russian Position and its Development 2020-2050 (<i>Critical Study</i>)	4	55
Lt.Col. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.		
The Change of Legislative Conditions of Existence and Activity of Military Intelligence	4	70
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.		
Intelligence in Asymmetric Operation of US Army	4	81
František Kříž		
Changes in Military Intelligence: Brigade Level, US Armed Forces"	4	87
Prof. PhDr. Miroslav Krč, dr. Luboš Štancel, CSc.		
The Place and Mission of Defence Industrial Complex in Economy and Politics of the Russian Federation	2	74
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.		
Ones More About Conscription (<i>A Paper about the Issue of Systemizing of Citizens' Defence Liabilities</i>)	2	106
PhDr. Zdena Rosická, CSc.		
Oral Communication Capacity: the Format of Military Briefing	1	119
PhDr. Mária Šíkolová, PhDr. Eva Složilová, MA		
Content Language Learning in English (<i>Integrated CLIL</i>)	1	108
PhDr. Mária Šíkolová, PhDr., Jiří Dvorský, CSc., PaedDr. Stanislava Jonáková		
The Results of the Analysis of Langue Requirements of Military Professionals of the ACR	2	114

Lt. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.

Methods of Teaching of Foreign Languages and their Importance in Professional Forces	1	112
China: Grand Strategy <i>(Taiwan Problem and the Development of Armed Forces)</i>	2	88
China Intelligence Services	2	95
Guerrilla and Internet	2	98
A New Concept of the Instruction of General Staff Officers at the Commanders Academy of Bundeswehr	1	104
Operational Thinking and Command in the German Federal Forces	4	92
Decision Superiority in Operations Other Than War and Military Intelligence	2	100
Developing Adaptative Leaders	4	102
The European Union Military Staff	4	97
The Problems of War Information	2	102

CONFERENCE

Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan

7th Terminology Conference <i>(Lessons Learned)</i>	4	106
---	---	-----

PhDr. Ivana Čechová

On-line Instruction of English Military Terminology	4	110
--	---	-----

PhDr. Alena Langerová

Teaching Terminology at the Economy and Management Faculty, UO Brno	4	113
--	---	-----

PhDr. Jana Tomšů

Principles of Introducing New Terminology in French Armed Forces	4	116
---	---	-----

MILITARY SOCIOLOGY

PhDr. Antonín Rašek et al.

Security in the year 2020 with the Prospects to 2050 <i>(Summary of Security Community Views) Part One</i>	1	121
--	---	-----

PhDr. Antonín Rašek et al.

Security in the year 2020 with the Prospects to 2050 <i>(Summary of Security Community Views) Part Two—the End</i>	2	120
--	---	-----

MILITARY PROFESSIONAL

Maj. Ing. Vladimír Dzurja, Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Damages Assessment Military Combat Vehicles	4	125
--	---	-----

Col. Prof. Petr Hajna, CSc., Ing. Vladislav Vincenc

Logistics' Perspectives in the Professional Army of the CR	2	139
---	---	-----

Ing. Soňa Jirásková

Internal Auditing as an Effective Management Tool Introduced into Slovak MoD	4	147
---	---	-----

Lt.Col. Ing. Miroslav Mašlej, Doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc., Doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc. Development and Perspectives of Management Instruction at Defence University	1	139
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. The Czech Republic and the Two Models of Professional Armed Forces	4	143
Lt.Col. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc. The Physical Competence and Women in the Army of the Czech Republic	2	162
Maj. Ing. Jaromír Pitaš, Ing. Hubert Štofko, PaedDr. Libuše Mazánková, Dr., Prof. Ing. František Mazánek, CSc. Small Arms Shooting Practice	4	118
1Lt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Prof. Ing. František Božek, CSc. The Methods of Preventive Evaluation of Risks in Military Training (Hazard & Impact Index)	1	150
1Lt. Ing. David Řehák, Ph.D., Prof. Ing. František Božek, CSc., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. Case Study of the Application of Hazard & Impact Index Method	2	147
1Lt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. Assessment of Exercise Waste by Means of Hazard Impact Index	4	133
Ing. Bedřich Sedlák, Maj. Ing. Petr Harašta The Changes Resulting from the Introduction of European Legislation Tied with Providing Personnel with Protective Equipments	2	154
Maj. Ing. Václav Suchý The Use of Simulators for Training Mechanised and Armour Troops	1	144
Lt. Ing. Martin Vlkovský Quality Control in the Army of the Czech Republic	4	136
U.S. Airforce's Unmanned Vehicles	1	160
Identification FoF in Ground Forces	4	154

HISTORY PAGES

PhDr. Zdeněk Vališ Without Guilty Sentence (Military Eliminative Camp Mírov)	2	165
PhDr. Antonín Rašek Two Dramatic Periods, Two Stories of the Army	4	159

PERSONAL DATA

Colonel in memoriam Jakub Koutný	1	163
Capt. Leo Class (ret.) - Veteran of World War II	2	190
Colonel (ret.) Miroslav Liškutin, DFC – Veteran of World War II	4	165

ECONOMIC ISSUE

Topical Problems of Theory and Practice of Economic Management in Defence Environment 1st Part: Topical Problems of Theory and Practice of State Defence Economy		
Maj. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., Lt. Ing. Gamil Al-Madhagi Inflation in Defence Expenses: Opening Discussion	3	47

Ing. Denisa Kryštofová		
Public Private Partnership in Defence Branches of Some NATO States	3	64
Prof. PhDr. František Ochрана, DrSc.		
Methodological Comment to the Theory of State Defence Economics	3	40
Ing. Aleš Olejníček		
New Phenomena in Defence Economy of State after Breaking up Bipolarity	3	25
Dr. Jindřich Nový, Ph.D.		
Some Theoretical and Methodological Starting Points for Examination and Involvement of Outside Sources for the Use of Armed Forces	3	56
Dr. Luboš Štancl, CSc.		
Topical Problems of the Theory of Economy of State Defence at the Beginning of the 21st Century	3	5

2nd Part: Topical Problems of Theory and Practice of Army Economy

Ing. Jiří Dušek		
Will the Economy, Effectiveness and Efficiency Get Ahead in Defence Sector? ...	3	87
Ing. Alojz Flachbart		
Functions of Management and their Applications within Economic Service of the Army of the Czech Republic	3	153
Ing. Monika Grasseová, Ph.D.		
Basic Perspectives of Process Measuring	3	140
Doc. Ing. Roman Horák, CSc.		
The Evaluation of Processes on the Grounds of Economy, Effectiveness, and Efficiency	3	134
Lt. Ing. Michal Ingr		
Financial Standards in the ACR	3	148
Lt. Ing. Blanka Jiráňová		
Controlling in Economic System of Source Management in the Bundeswehr	3	116
Ing. Renata Kočí		
Economic Rationality during Decentralized Gaining Properties in the Army of the Czech Republic	3	190
Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc.		
Theoretical and Methodological Prerequisites for Functional and Effective Allocation of Source in Defence	3	71
Ing. Svatopluk Kunc		
Expenditures and Expenses: their Position in ACR economy Management	3	104
Prof. PhDr. František Ochрана, DrSc.		
Efficiency Audit and Using CMA and CUA Methods for the Evaluation of Expenses Activities and Services in MoD CR Department	3	160
Ing. Jana Ondráčková		
Analysis of Selected Methods and Procedures of Selection and Evaluation of Contractors	3	179
Lt.Col. Ing. Miroslav Švejda, MA		
Management in Defence Sphere Using Principles of BSC (Balanced Scorecard) and System Dynamics	3	167

Ing. Eva Vincencová, CW2 Kateřina Strnadová

**Shared Values of Organization and their Influence
on Efficiency and Effectiveness**

3 208

Ing. Pavel Vyleřál and Capt. Ing. Pavel Foltin, Ph.D.

Dynamic Model of Processes and Employing Outsourcing in the ACR

3 183

Col. Ing. Zdeněk Zbořil, Ph.D.

Economic Management and Economic Education in the ACR

3 200

“SOLDIERS TOGETHER” ASSOCIATION (STA)

Main Tasks of STA for the Year 2006

2 192

Our Priority is the Care of WWII Veterans

(An Interview with the STA President Col. Ing. Jan Kříž)

2 193

Towards the Year 2006: Looking back

(Association “Soldiers Together”)

2 195

**Association “Soldiers Together” Prepares the 10th Anniversary
of its Existence**

2 196

We Met at Udine

(Airmen’s Association of the Czech Republic)

2 198

Milestones 2005

(Army Reserves Association of CR)

2 198

International Race of Military Reserves

(Army Reserves Association of CR)

2 199

Army Sportsmen: The Successful Year

2 201

Military Detainees Going International

(Auxiliary Labour Battalions-Military Camps of Forced Labour Union)

2 202

Czech Airmen and Parachute Brigade in Fights on Eastern Front

(Foreign Airmen-East Association)

2 205

The Assessment of Meetings Marking 60th Anniversary of the End WWII

(Association “Soldiers Together”)

2 206

Army Conference

(ACR Career Soldiers Association)

2 208

The Charter of the Association of Career Soldiers of the CR

(Abstract)

2 208

STA Statutes

2 210

Structure, Purpose and Connections of STA

2 213

STA organizations

2 213

STA bodies

2 214

STA contacts

2 215

“Soldiers Together” Directory (in 2005)

2 215

Vocational Committees

2 216

OBSAH ROČNÍKU 2006

číslo str.

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Bezpečnostní budoucnost v zahraničněpolitickém kontextu (<i>Rizikové 21. století</i>)	1	3
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. Rozšířený koncept bezpečnosti a česká bezpečnostní praxe	4	3
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. Teorie obrany, nebo bezpečnostní věda? (<i>Náměty pro vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti bezpečnosti a obrany státu</i>) ...	4	19
Ing. Antonín Krásný, CSc. Vize bezpečnosti státu	2	3
Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc., prap. Jakub Pícka Přístup k outsourcingu v ozbrojených silách USA a některá doporučení pro AČR	1	35
Ing. Svatopluk Kunc Hodnotové řízení procesů, činností a aktivit v AČR	2	22
Doc. dr. Jiří Nedbal, CSc. Vojenské a veřejné výdaje a fiskální politika v ČR v 90. letech	1	25
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Problém privatizace vojenských činností a veřejného podnikání v odvětví obrany	2	32
Ing. Jarmil Valášek, Ph.D. Současnost a budoucnost bezpečnostního výzkumu České republiky	4	12
Doc. dr. Štefan Volner, CSc. Bezpečnostní působení v současném světě (<i>Geopolická východiska</i>)	2	15

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. Války postkonfrontačního období – úspěchy, paradoxy, výzvy	2	40
Genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ing. Milan Novák Experimentální cvičení s počítačovou podporou Urban Warrior 2006	4	27
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc. Úloha „dlouhodobých“ PIR v mírových a podpůrných operacích (<i>Priority Intelligence Requirements</i>)	2	61
Ing. Miroslav Jurenka Optimalizace bezpečnostního systému České republiky	4	31
Pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc. Technologie a výrobky požadované pro boj v urbanizovaném prostředí (<i>Válka v urbanizovaném prostoru vyžaduje nové technologie a materiály</i>)	2	52

Mgr. Karel Zetocha

Úvod do studia zpravodajských služeb	1	57
Boj v hloubce za protipovstaleckých operací (<i>Adaptace Wardenových kruhů</i>)	1	70
Nový pohled na malé války (<i>Války čtvrté generace</i>)	4	34
Soudržnost vojenských jednotek	1	75

NÁZORY, POLEMIKA

Ing. Jiří Dušek

Finanční management MO (<i>Realita bez podsouvání</i>)	2	67
--	---	----

Pplk. Mgr. Tomáš Holub, hlavní kaplan AČR

Etické argumentační struktury použité v diskuzi o válce v Iráku	1	79
--	---	----

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Systém plánování, programování a rozpočtování – od rétoriky do reality!	4	41
--	---	----

PhDr. Antonín Rašek

Dislokace protiraketové základny jako strategické rozhodnutí	4	48
---	---	----

INFORMACE

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050 (<i>Studie</i>)	4	55
---	---	----

Pplk. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.

Změna legislativních podmínek existence a činnosti Vojenského zpravodajství	4	70
--	---	----

Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.

Zpravodajství v asymetrických operacích armády USA	4	81
---	---	----

František Kříž

Změny v oblasti zpravodajství na úrovni brigáda v armádě USA a jejich důvody .	4	87
---	---	----

Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc., dr. Luboš Štancl, CSc.

Místo a úloha obranného průmyslového komplexu v ekonomice a politice Ruské federace	2	74
--	---	----

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Ještě k branné povinnosti (<i>Příspěvek k otázce systematizace osobních úkonů občana v odvětví obrany</i>)	2	106
--	---	-----

PhDr. Zdena Rosická, CSc.

Ústní komunikační dovednost – formát vojenského briefingu	1	119
--	---	-----

PhDr. Mária Šikolová, PhDr. Eva Složilová, MA

Výuka předmětů prostřednictvím angličtiny (<i>CLIL - Content and Language Integrated Learning</i>)	1	108
--	---	-----

PhDr. Mária Šikolová, PhDr. Jiří Dvorský, CSc., PaedDr. Stanislava Jonáková

Výsledky analýzy jazykových potřeb vojenských profesionálů AČR	2	114
---	---	-----

Npor. Ing. Petra Vráblíková, Ph.D.

Metody výuky cizích jazyků a jejich význam v profesionální armádě	1	112
--	---	-----

Čína: velká strategie (Problém Tchaj-wanu a rozvoj ozbrojených sil)	2	88
Čínské zpravodajské služby	2	95
Gerila a internet	2	98
Nová koncepce školení důstojníků generálního štábu na Velitelské akademii Spolkových ozbrojených sil	1	104
Operační myšlení a velení u Spolkových ozbrojených sil	4	92
Převaha v rozhodování za neválečných operací a úloha zpravodajství	2	100
Školení adaptabilních důstojníků	4	102
Vojenský štáb Evropské unie	4	97
Zpravodajství z války a jeho problémy	2	102

Z KONFERENCE

Pplk. Ing. Jaroslav Stojan 7. terminologická konference (Lessons Learned)	4	106
PhDr. Ivana Čechová On-line výuka anglické odborné terminologie	4	110
PhDr. Alena Langerová Výuka terminologie na katedře jazyků Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany Brno	4	113
PhDr. Jana Tomšů Postupy při zavádění nové terminologie ve francouzských ozbrojených silách	4	116

VOJENSKÁ SOCIOLOGIE

PhDr. Antonín Rašek a kol. Bezpečnost v roce 2020 s výhledem do roku 2050 (Souhrn názorů skupiny členů bezpečnostní komunity) 1. část	1	121
PhDr. Antonín Rašek a kol. Bezpečnost v roce 2020 s výhledem do roku 2050 (Souhrn názorů skupiny členů bezpečnostní komunity) 2. část (dokončení)	2	120

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Mjr. Ing. Vladimír Dzurja, plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc. Metody hodnocení rozsahu poškození vojenských bojových vozidel	4	125
Plk. prof. Ing. Petr Hajna, CSc., Ing. Vladislav Vincenec Perspektivy logistiky v profesionální armádě ČR	2	139
Ing. Soňa Jirásková Význam zavedení vnitřního auditu pro zefektivnění využívání veřejných finančních zdrojů v rezortu Ministerstva obrany Slovenské republiky	4	147
Pplk. Ing. Miroslav Mašlej, doc. Ing. Bohumil Brechta, CSc., doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc. Vývoj a perspektiva výuky managementu na Univerzitě obrany	1	139

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Česká republika a model zaměstnaneckých a dobrovolnických profesionálních ozbrojených sil	4	143
--	---	-----

Pplk. PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc.

Tělesná zdatnost a ženy v Armádě České republiky	2	162
---	---	-----

Mjr. Ing. Jaromír Pitaš, Ing. Hubert Štofko, PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.,

prof. Ing. František Mazánek, CSc.

Výcvik ve střelbě z ručních zbraní	4	118
---	---	-----

Npor. Ing. David Řehák, Ph.D., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.,

prof. Ing. František Božek, CSc.

Metoda preventivního posouzení nebezpečí při vojenském výcviku (Hazard & Impact Index)	1	150
---	---	-----

Npor. Ing. David Řehák, Ph.D., prof. Ing. František Božek, CSc.,

plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Případová studie využití metody Hazard & Impact Index	2	147
--	---	-----

Npor. Ing. David Řehák, Ph.D., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Hodnocení odpadů z výcviku metodou Hazard & Impact Index	4	133
---	---	-----

Ing. Bedřich Sedláč, mjr. Ing. Petr Harašta

Změny plynoucí ze zavedení evropské legislativy týkající se zabezpečení pracujících osobními ochrannými prostředky v AČR	2	154
---	---	-----

Mjr. Ing. Václav Suchý

Využívání simulátorů v procesu přípravy mechanizovaných a tankových jednotek	1	144
---	---	-----

Por. Ing. Martin Vlkovský

Řízení jakosti v Armádě České republiky	4	136
--	---	-----

Bezpilotní letadla letectva USA	1	160
--	---	-----

Rozpoznávání u pozemního vojska	4	154
--	---	-----

Z HISTORIE

PhDr. Vališ Zdeněk

Bez rozsudku (Vojenský likvidační tábor Mírov)	2	165
---	---	-----

PhDr. Antonín Rašek

Dvě dramatická období, dva příběhy armády	4	159
--	---	-----

PERSONÁLIE

Plukovník in memoriam Jakub Koutný	1	163
---	---	-----

Kapitán v.v. Leo Klas – veterán druhé světové války	2	190
--	---	-----

Plukovník v.v. Miroslav Liškutin, DFC – veterán druhé světové války	4	165
--	---	-----

EKONOMICKÉ ČÍSLO

Aktuální úkoly teorie a praxe ekonomického řízení v prostředí obrany

1. část: Aktuální problémy teorie a praxe ekonomiky obrany státu

Mjr. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., por. Ing. Gamil Al-Madhagi

Inflace ve výdajích na obranu: otevření diskuze	3	47
--	---	----

Ing. Denisa Kryštofová	Public Privat Partnership v odvětví obrany vybraných států NATO	3	64
Dr. Jindřich Nový, Ph.D.	Některá teoretická a metodologická východiska zkoumání zapojování vnějších zdrojů pro potřeby ozbrojených sil	3	56
Prof. PhDr. František Ochraňa, DrSc.	Metodologická poznámka k teorii ekonomii obrany státu	3	40
Ing. Aleš Olejníček	Nové jevy v ekonomice obrany při rozpadu bipolarit	3	25
Dr. Luboš Štancl, CSc.	Aktuální problémy teorie ekonomiky obrany státu na počátku 21. století	3	5
	II. část: Aktuální problémy teorie a praxe ekonomiky armády		
Ing. Jiří Dušek	Prosadí se sledování hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti výdajů v rezortu MO?	3	87
Ing. Alojz Flachbart	Funkce řízení a jejich aplikace v podmínkách ekonomické služby AČR	3	153
Ing. Monika Grasseová, Ph.D.	Základní perspektivy měření procesů	3	140
Doc. Ing. Roman Horák, CSc.	Hodnocení procesů na základě hospodárnosti, účelnosti a efektivnosti	3	134
Por. Ing. Michal Ingr	Finanční standardy v AČR	3	148
Por. Ing. Blanka Jiráňová	Controlling v ekonomickém systému řízení zdrojů Bundeswehru	3	116
Ing. Renata Kočí	Ekonomická racionalita při decentrálním nabývání majetku v AČR	3	190
Prof. PhDr. Miroslav Krč, CSc.	Teoretické a metodologické předpoklady účelné a efektivní alokace zdrojů v obraně	3	71
Ing. Svatopluk Kunc	Výdaje a náklady, jejich místo v ekonomickém řízení AČR	3	104
Prof. PhDr. František Ochraňa, DrSc.	Výkonnostní audit a použití metody CMA a CUA pro hodnocení výdajových aktivit a služeb v podmínkách rezortu MO ČR	3	160
Ing. Jana Ondráčková	Analýza vybraných metod a postupu výběru a hodnocení dodavatelů	3	179
Pplk. Ing. Miroslav Švejda, MA	Řízení ve sféře obrany za použití zásad BSC (Balanced Scorecard) a systémové dynamiky	3	167
Ing. Eva Vincencová, prap. Kateřina Strnadová	Sdílené hodnoty organizace a jejich vliv na výkonnost a efektivitu	3	208
Ing. Pavel Vyleťal, kpt. Ing. Pavel Foltin, Ph.D.	Využití dynamického modelu procesů při zadávání outsourcingu v AČR	3	183
Plk. Ing. Zdeněk Zbořil, Ph.D.	Ekonomické řízení a ekonomické vzdělávání v AČR	3	200

VOJÁCI SPOLEČNĚ

Hlavní cíle činnosti Asociace „Vojáci společně“ v roce 2006

Naší prioritou je péče o veterány druhé světové války (Rozhovor s prezidentem AVS plk. Ing. Janem Křížem)	2	192
Vstříc roku 2006 aneb ohlédnutí za rokem uplynulým (Asociace „Vojáci společně“)	2	195
Asociace „Vojáci společně“ se připravuje na oslavu 10. výročí svého trvání	2	196
Setkání v Udine (Svaz letců České republiky)	2	198
Milníky roku 2005 (Svaz vojáků z povolání Armády České republiky)	2	198
Mezinárodní závod vojenských záloh (Svaz vojáků v záloze České republiky)	2	199
Úspěšný rok armádních sportovců	2	201
Pétépáci také mezinárodně (Svaz pomocných technických praporů – vojenských táborů nucených prací ČR)	2	202
Čs. letci a paradesantní brigáda v bojích na východní frontě (Sdružení zahraničních letců – Východ)	2	205
Vyhodnocení konferencí k 60. výročí ukončení druhé světové války (Asociace „Vojáci společně“)	2	206
Celoarmádní konference (Svaz vojáků z povolání AČR)	2	208
Programové prohlášení Svazu vojáků z povolání Armády České republiky (výťah)	2	208
Stanovy Asociace „Vojáci společně“	2	210
Struktura, zaměření a kontakty AVS	2	213
Členské organizace AVS	2	213
Orgány AVS	2	214
Kontakty na AVS	2	215
Adresář ASOCIACE „Vojáci společně“ (v roce 2005)	2	215
Odborné rady	2	216

CONTENTS

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
Extended Security Concept and Czech Security Practice	3
Ing. Jarmil Valášek, Ph.D.	
Presence and Future of the Czech Security Research	12
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.	
Theory of Defence, or Security Science?	
<i>(Keynotes for Scientific and Research Activities in the field of State Defence and Security)</i>	19
MILITARY ART	
Maj-Gen. Ing. Jiří Halaška, Ing. Milan Novák	
Computer Aided-Experimental Exercise Urban Warrior 2006	27
Ing. Miroslav Jurenka	
Optimalization of Security System of the Czech Republic	31
Small Wars Revisited	
<i>(Fourth Generation Warfare)</i>	34
OPINIONS, CONTROVERSY	
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Planning, Programming and Budgeting System: from Talking to the Facts!	41
PhDr. Antonín Rašek	
Location of Antiballistic Base as a Strategic Choice	48
INFORMATION PAGES	
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
The Russian Position and its Development 2020-2050	
<i>(Critical Study)</i>	55
LtCol. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.	
The Change of Legislative Conditions of Existence and Activity of Military Intelligence	70
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.	
Intelligence in Asymmetric Operation of US Army	81
František Kříž	
Changes in Military Intelligence: Brigade Level, US Armed Forces	87
Operational Thinking and Command in the German Federal Forces	92
The European Union Military Staff	97
Developing Adaptative Leaders	102
CONFERENCE	
Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan	
7th Terminology Conference	
<i>(Lessons Learned)</i>	106

CONTENTS

PhDr. Ivana Čechová	
On-line Instruction of English Military Terminology	110
PhDr. Alena Langerová	
Teaching Terminology at the Economy and Management Faculty, UO Brno	113
PhDr. Jana Tomšů	
Principles of Introducing New Terminology in French Armed Forces	116
MILITARY PROFESSIONAL	
Maj. Ing. Jaromír Pitaš, Ing. Hubert Štofko, PaedDr. Libuše Mazánková, Dr., Prof. Ing. František Mazánek, CSc.	
Small Arms Shooting Practice	118
Maj. Ing. Vladimír Dzurja, Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc.	
Damages Assessment Military Combat Vehicles	125
1Lt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc.	
Assessment of Exercise Waste by Means of Hazard Impact Index	133
Lt. Ing. Martin Vlkovský	
Quality Control in the Army of the Czech Republic	136
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
The Czech Republic and the Two Models of Professional Armed Forces	143
Ing. Soňa Jirásková	
Internal Auditing as an Effective Management Tool Introduced into Slovak MoD	147
Identification FoF in Ground Forces	154
HISTORY PAGES	
PhDr. Antonín Rašek	
Two Dramatic Periods, Two Stories of the Army	159
PERSONAL DATA	
Colonel (ret.) Miroslav Liškutin, DFC – Veteran of World War II	165
English Annotations	167
Who is Who in this Issue	172
English Subject Index 2006	176
Czech Subject Index 2006	182
English Table of Contents	188

O B S A H

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
Rozšířený koncept bezpečnosti a česká bezpečnostní praxe	3
Ing. Jarmil Valášek, Ph.D.	
Současnost a budoucnost bezpečnostního výzkumu České republiky	12
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.	
Teorie obrany, nebo bezpečnostní věda? (<i>Náměty pro vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti bezpečnosti a obrany státu</i>)	19
VOJENSKÉ UMĚNÍ	
Genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ing. Milan Novák	
Experimentální cvičení s počítačovou podporou Urban Warrior 2006	27
Ing. Miroslav Jurenka	
Optimalizace bezpečnostního systému České republiky	31
Nový pohled na malé války (<i>Války čtvrté generace</i>)	34
NÁZORY, POLEMIKA	
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Systém plánování, programování a rozpočtování – od rétoriky do reality!	41
PhDr. Antonín Rašek	
Dislokace protiraketové základny jako strategické rozhodnutí	48
INFORMACE	
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.	
Postavení Ruska a jeho vývoj do roku 2020 s výhledem do roku 2050 (<i>Studie</i>)	55
Pplk. Ing. Libor Kutěj, Ph.D.	
Změna legislativních podmínek existence a činnosti Vojenského zpravodajství	70
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc.	
Zpravodajství v asymetrických operacích armády USA	81
František Kříž	
Změny v oblasti zpravodajství na úrovni brigáda v armádě USA a jejich důvody	87
Operační myšlení a velení u Spolkových ozbrojených sil	92
Vojenský štáb Evropské unie	97
Školení adaptabilních důstojníků	102
Z KONFERENCE	
Pplk. Ing. Jaroslav Stojan	
7. terminologická konference (<i>Lessons Learned</i>)	106

OBSAH

PhDr. Ivana Čechová	
On-line výuka anglické odborné terminologie	110
PhDr. Alena Langerová	
Výuka terminologie na katedře jazyků Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany Brno	113
PhDr. Jana Tomšů	
Postupy při zavádění nové terminologie ve francouzských ozbrojených silách	116
VOJENSKÝ PROFESIONÁL	
Mjr. Ing. Jaromír Pitaš, Ing. Hubert Štofko, PaedDr. Libuše Mazánková, Dr., prof. Ing. František Mazánek, CSc.	
Výcvik ve střelbě z ručních zbraní	118
Mjr. Ing. Vladimír Dzurja, plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.	
Metody hodnocení rozsahu poškození vojenských bojových vozidel	125
Npor. Ing. David Řehák, Ph.D., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.	
Hodnocení odpadů z výcviku metodou Hazard & Impact Index	133
Por. Ing. Martin Vlkovský	
Řízení jakosti v Armádě České republiky	136
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.	
Česká republika a model zaměstnaneckých a dobrovolnických profesionálních ozbrojených sil	143
Ing. Soňa Jirásková	
Význam zavedení vnitřního auditu pro zefektivnění využívání veřejných finančních zdrojů v rezortu Ministerstva obrany Slovenské republiky	147
Rozpoznávání u pozemního vojska	154
Z HISTORIE	
PhDr. Antonín Rašek	
Dvě dramatická období, dva příběhy armády	159
PERSONÁLIE	
Plukovník v.v. Miroslav Liškutin, DFC – veterán druhé světové války	165
Anglické anotace	167
Představení autorů tohoto čísla	172
English Subject Index 2006	176
Obsah ročníku 2006	182
Obsah v angličtině	188

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 4/2006

Ročník: XV. (XLVII.)

Datum vydání: 10. listopadu 2006

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 569

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc. (vedoucí), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.,
Ing. Jan Doksanský, brig. gen. Ing. Jiří Halaška, plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc., plk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.,
PaedDr. Jaroslav Ševčík, mjr. Ing. Vlastimil Šlouf, PhD., Ing. Milan Štembera, CSc.,
Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: AVIS – Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292